

शहीदहरूको बलिदानबाट

स्थापित बहुदलीय

व्यवस्था अन्तर्गत

जनताको हक-हितका लागि

सदा भावाज उठाउन

“गोरखा-गौरव”

पत्रिका

सधैं

क्रियाशील रहने छु भन्ने

प्राशा राख्दै सफलताका लागि

हारिक शुभ-कामना गर्दछौं ।

चितवन कोई नेपाल (प्रा) लि.

परिवार

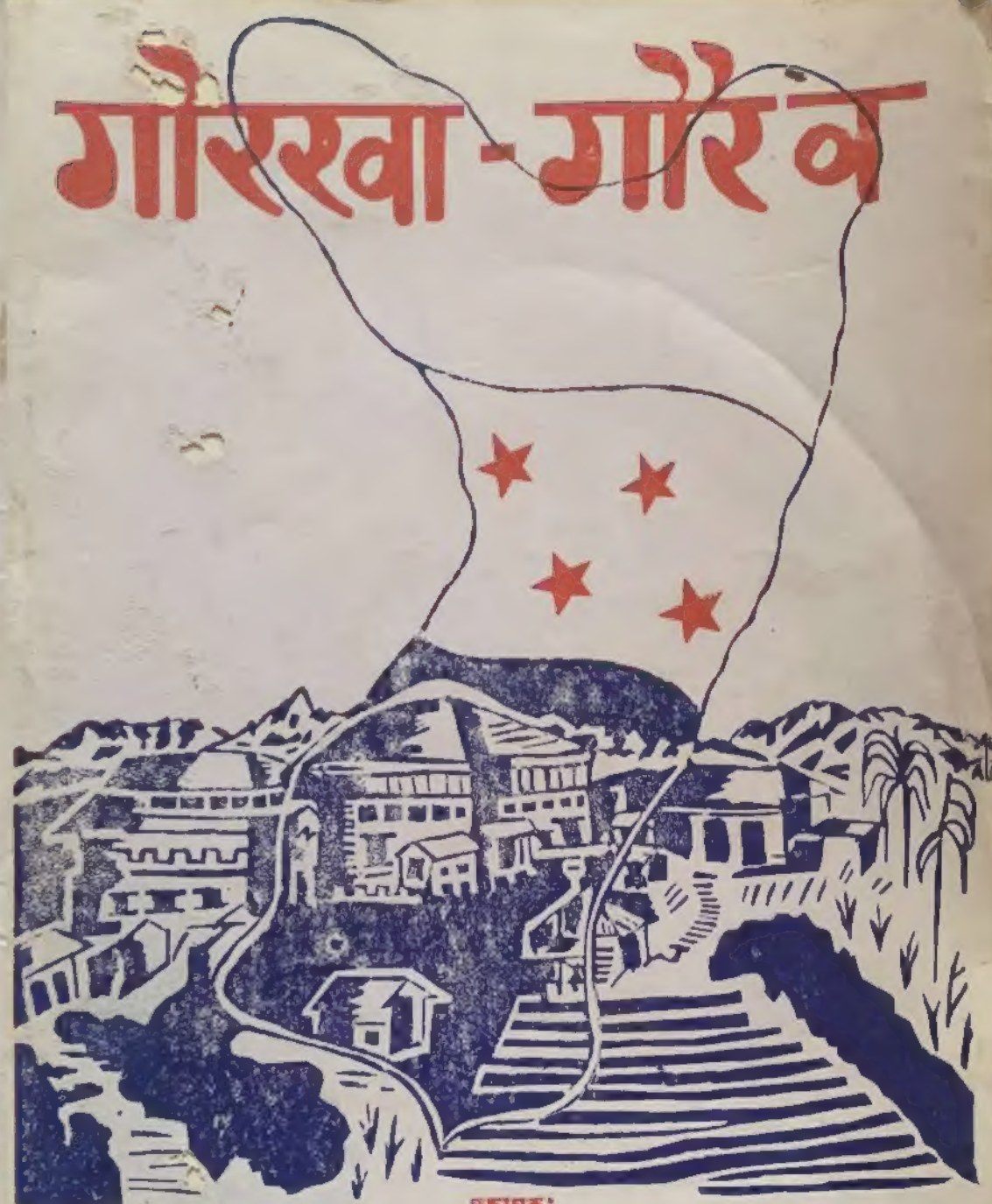
पोस्ट बक्स नं. २८२६

फोन नं. ८१००१०, ८१४३९६

भक्तपुर, काठमाडौं

मुद्रक: शारदा प्रेस, कैलढोल, काठमाडौं

गोरखा-गौरव

प्रकाशक:

गोरखा-काठमाडौं प्रजातान्त्रिक समाज, काठमाडौं

गोरखा-गौरव

पृष्ठ:-१

मिति:- २०४७

पृष्ठ:-१

गोरखा-काठमाडौं प्रजातान्त्रिक समाज २०४७

काठमाडौं

सम्पादक समूह

नवराज कट्टेल

रामजी रेग्मी

तीर्थराज यादविकारी

वीरम न्यौपाने

शेन शंकर श्रेष्ठ

सहस्राहकार

चिरञ्जीवी बास्ने

बिम काजी श्रेष्ठ

चन्द्र प्रसाद न्यौपाने

धुवराज बास्ने

वैतमान श्रेष्ठ

बहुमोद स्वर्ण

गोरखा-काठमाण्डौ प्रजातान्त्रिक समाजिका पैदाधिकारीहरू

संयोजक:- श्री सीताराम अधिकारी	सदस्य:- श्री कृष्ण देवकोटा
सचिव:- श्री बासुदेव पोखरेल	" श्री प्रबुद्ध न्यौपाने
कोषाध्यक्ष:- श्री हृदयरी विमिरे	" श्री राजन पन्थ
सदस्य:- श्री दीपक शिताल	" श्री हरि भट्ट
" श्री बबु बहादुरी	" श्री राखेन्द्र भट्ट
" श्री टेकनाथ डकाल	" श्री भोजराज मरहट्ट

सल्लाहाकार समिति

डा. श्री राखेन्द्र बान्ने	श्री देवी प्रसाद डकाल
डा. श्री मोदनाथ मरहट्टी	श्री नवराज कट्टेल
श्री तुलसी न्यौपाने	श्री सुमन बापा
डा. श्री टीका पोखरेल	श्री मकर पोखरेल
डा. श्री बबु बहादुर कार्की	श्री देवेंद्र देवकोटा

आर्थिक उपायसमिति

संयोजक श्री राजन मरहट्ट	हरि सितवाल
तुलसी न्यौपाने	बैतन्ध देवकोटा
टीका पोखरेल	कृष्ण बरपतिमा

मुद्रक
सारदा प्रेस
केसटोल, काठमाण्डौ

यस अङ्कमा

क्र.सं.	के	कसको	कहाँ
१.	गोरखा गौरव	- कविता	
२.	वो. पी. प्रति	- कविता	
३.	श्री गणेशमालि सिंहको शुभ-कामना		(क)
४.	श्री कृष्ण प्रसाद भट्टराईको शुभ-कामना		(ख)
५.	श्री विरिजा प्रसाद कोइरालासिंहको प्रस्तावार्थी-		(ग)
६.	कार्यवाहक अध्यक्ष श्री कृष्ण प्रसाद भट्टराईज्यू		
	को उद्घाटन भाषण	-	१
७.	वो. पी. को सक्षिप्त जीवनी र प्रजातान्त्रिक		
	समाजवाद	-	६
८.	प्रजातान्त्रिक समाजवाद	- श्री. पी. कोइराला	६
९.	समाजवादका अनुयायीहरूका लागि अपराध		
	हो	- श्री. पी. कोइराला	१०
१०.	विकासका लागि प्रजातन्त्र र प्रजातन्त्रका		
	लागि नेपाली कार्य गर्ने किन ?	- विष्णुजीको बान्ने	११
११.	नेपाली कार्यकर्ताको समस्यवादी मान्यता		
	काठुली ईश्वरदेवकोटि	- कृष्ण देवकोटा	१६
१२.	गोरखाकासिंहहरू प्रजातन्त्र विकास र		
	स्वामित्वको पक्षमा	- राममुरारि बरपतिमा	१०
१३.	नेपाली साहित्यको इतिहासमा गोरखा	- तुलसीमान श्रेष्ठ	२३
१४.	गोरखाको विकास विगत, वर्तमान र भविष्य	- तुलसी न्यौपाने	२४
१५.	गाउँको विकास माजको आवश्यकता	- प्रेमचन्द श्रेष्ठ	२९
१६.	विश्व राजनीति-सरसरती हेर्दा	- डा. मञ्जु ब. कार्की	३४
१७.	विकास र आत्मनिर्भरताका लागि		
	प्रजातान्त्रिक समाजवाद	- रामजी रेग्मी	३८
१८.	पर्यटन विकासको सम्भाव्यता	- दीपक शिताल	४१

१९. गोरखाको प्रजातान्त्रिक गोरव	- गौतम न्यौपावे	४४
२०. नयाँ नेपालमा समाजवाद कि साम्यवाद	- भारतप्रसाद देवकोटा	४३
२१. परिवर्तन (कथा)	- कमला पन्त	४८
२२. मारी र उसको सामाजिक दायित्व	- सुशीला वास्ले	६०
२३. विप्लवको कम्युनिष्ट अवस्था र नेपाल	- सुरेन्द्रराज पाण्डे	६३
२४. आगामी महानिर्वाचन र हाम्रो दायित्व	- एन. कट्टेल	६५
२५. प्रजातन्त्रका सेनानीहरूको संक्षिप्त चर्चा	-	७५
२६. "गोरखा-काठमाडौं प्रजातान्त्रिक समाज		
०४७" स्थापना र प्रगति विवरण	- बासुदेव पोखरेल	७९
२७. सम्पादकीय	-	८२
२८. सामाजिक विकृति र त्यसको निराकरण	- मकर पोखरेल	८५
२९. बन्धकी परिवर्तना	-	८८

कविता

१. हुनक जननी	- बन्धु प्रसाद न्यौपावे	९
२. हामी प्रजातन्त्रका सिपाही हौं	- गणेश देवकोटा	१९
३. घनन्त क्रम	- स्व. वी. पी. गोरखाली	२४
४. युव पुरुष वी. पी. कोइराला	- कुलेन्द्र पोखरेल	५७
५. नेपाली जन संघर्ष र प्राप्ति	- रोहिणी देव भट्ट	५७
६. युवा ! देश निर्माणमा उठ	- शिवराम देवकोटा	६२
७. वी. पी. नाई सम्झदा	- धोमा कट्टेल	७४
८. • • • • •	- सुमन कट्टेल	८८

गोरखा-गौरव

गोर्खाली ए ! तुरुन्त बल हो सिर्जना मूल शक्ति ।
जागो लागो समय गतिमा बाँच्न स्वातन्त्र्य निमित्त ॥
पर्दा खोल्नो अब नजरको आँट विश्वास फैलो ।
घाप्ने बस्ती श्रम-शिविरमा हात गोठा उचालो ॥

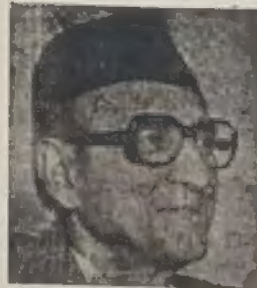
॥ १ ॥

बर्को नारा फुल गफले पेट हाम्रो भरिल ।
मान्छे, हिनो पशु सरहका भावना झिन्न भिन्न ॥
हत्या हिंसा कपट छलमा भक्ति आस्था नराखो ।
काला भाला घन र लुकुरी शक्ति हामी नठानो ॥

॥ २ ॥

हामी मान्छे प्रगति पथमा स्वच्छ आकाश खोजो ।
आस्था प्यारो सम-हृदयको मानवीभाव रोजो ॥
गोर्खा हाम्रो श्रमर-मूढ हो प्राण यसै छ हाम्रो ।
यो बाँचे नै रसमय कला फिर्छ सोमाय्य हाम्रो ॥

॥ ३ ॥

वी. पी. प्रति

मोदनाथ खनात

बोबो आत्मा हृदय तलमा सल्लाई रहेछ ।
 मोबो ज्योत्स्ना विलसित कर्त मुस्कुराई रहेछ ।
 पर्दा च्याती नव किरणले सिर्गना ल्याउदैछ ।
 तिम्र बाटो तरुण बलले मीत क्यै लाउँदैछ ॥१॥

योडा ! तिम्रो अमर सपना रात सक्तीन भान ।
 अम्लो छातीसित दिन दिने कासले पर्छ हान ।
 बाँझो छाँचो सबल मृदुको जीतको बिन्दुगानी ।
 सिङ्गो भाई युग पुरुष ही बेतनाका बिहानी ॥२॥

ये माटोको कण कण तिम्रो गोत ह्यौ प्रीत नौलो ।
 ये माटोको रगत बल हो न्याय संग्राम पैलो ॥
 आँखा चिम्ली समर विजयी हुँन को मन्त्र सकल ?
 तिम्रो यात्रा उदित छवि त्यो मेट्न को रोल्न सकल ? ॥३॥

डाँडा पाखा बगर मनमा मान बर्चा छ तिम्र ।
 लासौ मान्छे अरु नजिकिदै साव फेर्दै छ तिम्र ॥
 टाढा बन्दा अरु ननिकसी संभ्रमा भावविन ।
 योई मान्छे तर तर बिबिध छी मानवा मानविकी ॥४॥

तिम्र इच्छा अन समयमा फुल्छ यो फूलवारी ।
 काँडा छाँचो कट्ट प्रलय हुन् घुर्त अत्ये अनोरी ॥
 तिम्र बोली बचनहरूका कर्मका साथ जुदै ।
 यहाँ आत्मा अमर पथको शान्तिका कामना ये ॥५॥

शुभ-कामना

(सर्वमान्य नेता
 श्री गणेशमान सिंह)

“गोरखा गौरव” पत्रिका प्रकाशन हुन लागेको खबर
 सुन्दा खुसी लाग्यो ।

नेपालको वर्तमान राजनीतिक सन्दर्भमा यसले आफ्नो
 प्रजातान्त्रिक भावशंलाई जन समक्षमा वृद्धताका साथ राख्नेछ भन्ने
 विश्वास लिन्छु ।

भाजको प्रजातन्त्रको जग बरिलो बनाउने खेलामा जन-
 चेतना बढाउन यसले योगदान प्रदान गर्दै प्रजातान्त्रिक समाज-
 वादको पुनीत भावशं अनुकूल रचनाहरू संकलन गरी मौलिक
 चिन्तनको स्वतन्त्र अभिव्यक्ति गर्दै, संकुचित र कुष्ठित सोचाइ
 पार गरी हाम्रो पार्टी संगठनमा जीवन्त प्रेरणा दिने छ भन्ने
 आशा राख्छु ।

२८।६।०४७

गोरे गुरुङ

शुभ-कामना

(सम्माननीय प्रधानमन्त्री तथा ने. का. का
कार्यवाहक अध्यक्ष श्री हुण्डीप्रसाद भट्टराई)

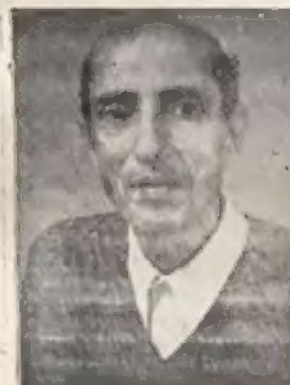
२६।६।७७

हुण्डीप्रसाद भट्टराई

“गोरखा-गौरव” प्रकाशनको लागि
शुभ-कामना व्यक्त गर्दछु ।

प्रजातन्त्र, राष्ट्रियता र समाजवादको
आदर्शलाई अगाडि बढाउने हाम्रो उद्देश्यमा
यो पुत्रिका सहयोगी सिद्ध हुनेछ ।

प्रजातन्त्रको हाम्रो सामो इतिहासको
संघर्षमय परम्पराको प्रतिकूल प्रजा-
तन्त्रको पुनःस्थापना गर्ने नेपाली जनता
सक्षम भएका छन्, अब यसको सम्बर्धन
गर्ने अर्को अझ कठिन दिनमा पनि हाम्रो
पाटी सफल हुनेछ भन्ने विश्वास लिन्छु ।
जय नेपाल !

‘हाम्रा निम्ति जनता नै जनार्दन हुन् ।’

—महामन्त्री श्री गिरिजा प्र. कोइराला

(गोरखा गौरवका तर्फबाट ने. का. का महामन्त्री श्री गिरिजाप्रसाद कोइरालासंग सिइएको अन्तरवार्ता)

१. इतिहासिक राष्ट्रिय जनमान्दोषन पछि मुलुकमा देखा
परेको सकारात्मक राजनैतिक वातावरण र स्थानीय
आर्थिक व्यवस्थाबाट नेपाललाई अघि बढाउन बी.
पी. ले परिकल्पना गर्नु भएको प्रजातान्त्रिक समाजवाद
लाई कसरी निर्वाह गर्नु पर्ने ?

१. बी. पी. को प्रजातान्त्रिक समाजवादी
चिन्तनले एउटा यस्तो समाजको परिकल्पना
गरेको छ जहाँ हाम्रो देशका बहुसंख्यक गरीब र
निमुला जनतालाई आफ्नो निम्ति एउटा खोत
खान्ने घर, गोठ, भगिनमा दुहुना गाई भैँसी, आफ्ना
परिवार बालबच्चाहरूलाई शिक्षादीक्षाको सुविधा
तथा विरानी पर्दा छोपथीमुसोको व्यवस्था गर्ने
सुविधा होस् । जीवनका बी न्यूनतम भौतिक
सुविधाहरूका साथै प्रत्येक नेपाली परिवारले
अथवा नेपाली जनताले आफ्नो निजी स्वतन्त्रता
आध्यत्मिक चेतना र ब्यक्तित्व विकासको
निम्ति पूर्णतः प्रजातान्त्रिक अधिकारहरू पनि
पाउनु पर्छ भन्ने वि.पी.को दृष्टिकोण थियो ।
मान्छेको जीवनलाई यसरी भौतिक आवश्यकताहरू

तथा स्वतन्त्रता र मानव चेतनालाई रक्षा र
सम्मान गर्ने राजनैतिक, सामाजिक र सांस्कृतिक
आवश्यकताहरूको समानसुविधाहरूले युक्त गराइनु
पर्दछ भन्ने बी. पी. को आग्रह थियो । बी. पी.को
यो संकल्पलाई पुरा गर्ने हाम्रोले देशमा भर्खर
पुनःस्थापित भएको प्रजातन्त्रलाई एकातिर रक्षा र
सम्बर्धन गर्नु पर्छ भन्ने अर्कोतिर नेपालका गाउँ-
गाउँमा बस्ने, जीवनभरी सधैं कुटो-कोदालो गर्ने
किसान र भजदूर तथा हरेक वर्गका शोषित र
पीडित जनताको उत्थान गर्ने विकास योजनालाई
पहिलो प्राथमिकता दिएर राष्ट्र निर्माणको प्रयास
बाल्नु पर्दछ ।

२. प्रजातन्त्रका विकास देखा दिइएको प्रतिपादी तत्वको
शक्तिलाई कसरी मूल्यांकन गर्नु भएको छ ?
हाम्रो जनशक्तिलाई प्रजातन्त्रको सम्बर्धनको लागि
सक्षम राख्न के कस्ता प्रयासहरू गर्नु पर्ने ?

२. प्रतिपादी शक्तिहरूको मूल्यांकन गर्ने
नकारात्मक वा अनुत्पादक चिन्ता सिट्टु भदा
देशमा प्रजातन्त्र र प्रगतिको पछमा लाम लागेको

त्यो विशाल नेपाली जनशक्ति तर्फ दुष्टिपाठ गर्नु वा त्यो प्रजातन्त्रिक शक्तिको पोरस माथि विश्वास गर्ने त्यसको मूल्यांकन गर्नु भन्नी उप-युक्त र सकारात्मक ठान्दछु । हाम्रो देश नेपालमा ग्रहिले प्रजातन्त्रको पलमा एउटा विशाल जनशक्ति उत्पन्नएको छ । नेपाली कांग्रेसका दायित्व र चुनौती जनशक्तिको यो उल्लेखी भेल-लाई संगठित गर्ने सक्नु हो ।

प्रतिशमो शक्तिहरू इतिहासमा कहिल्यै पनि निमित्तपन्न भएर जाँदैनन् । बाट लगाएर उपयुक्त मोकाको खोजामा पल्लो बसि राखेका हुन्छन् ।

तर नेपाली जनतालाई प्रजातन्त्रको पलमा एउटा सुनिश्चित राजनैतिक चिन्तन र आर्थिक विकासको बाटोमा संगठित र भावक राख्न सक्थे भने प्रतिशमो शक्तिको हरे प्रयास निष्फल हुनेछ । नेपाली कांग्रेसले गाउँ-गाउँमा पहुँचमा तराईमा प्रजातान्त्रिक संस्कृति र चेतना फैलाएर जनताको शक्तिलाई संगठित र सचेत राख्ने बल गर्नु पर्दछ ।

३. एक जिम्मेवार प्रजातान्त्रिक राजनैतिक शक्तिशाली रहेको ने. का. ले राष्ट्रिय नीति र साधनहरूको परि-पालनका लागि जनताका सान् कस्ता वैधानिक तथा ध्यावहारिक कार्यक्रमहरू वस्तुतः गर्नु उपयुक्त होन ? भर्नात्, ने. का. कस्ता किसिमका धार्मिक, राजनैतिक वा सामाजिक ढाँचाको नभूता बल समक्ष राख्न पाहुन्छ ?

३. नेपाली कांग्रेसले सधैं एउटा समान-मुलुक सामाजिक ढाँचा खडा गर्ने संकल्प होहो-याइ आएको छ । एउटा यस्तो प्रजातान्त्रिक राजनैतिक परि-पाटी प्रति नेपाली कांग्रेसको बलवद्वता छ ।

जहाँ एउटा हस्तो बोकेको किसान देखि राजगद्दिमा घास्ड राजाले पनि नेपालको भूमि प्रति समान रूपले उत्तिकै अधिकार भएको महशुस गर्ने सक्नु । भोटो र सगोटि सगाउने धर्मिक नेपालीहरू हुन् वा ठूला ठूला महल र भट्टलिकामा बस्नेहरू हुन् सबैको निम्ति देश र देशको माटो प्रति उत्तिकै अधिकारको भावना सुरक्षित गर्ने प्रजाता-न्निक राजनैतिक ढाँचाको निम्ति नेपाली कांग्रेस ले यत्रो लामो संघर्ष गरेको हो । देशको सम्पदा साधन र धोतहरूमा कुनै एउटा व्यक्ति वा वर्गको एकधिकार नहोस्, सरकारको सीध, प्रविधि, र योजनाहरू बोक, गरीबी र ग्रहिला तथा रोगले पिल्सिई राखेका नेपाली जनताहरूको जीवन स्तर उचाल्ने तर्फ समित हुनुपर्छ । नेपाली कांग्रेसको विकास सम्बन्धी चारणा रहेको छ । विनै वैधानिक प्रतिवद्धताले डोर्चाएर नेपाली कांग्रेसले कृषि, उद्योग, व्यापार, शिक्षा, स्वस्थ तथा पर्यावरणका सम्बन्धमा व्यवहार मुलक कार्यक्रम प्रमाउनेछ । नेपाली कांग्रेसले धान नसकिने विकासको ढाँचा वा पूरा गर्ने नसकिने विकास योजनाहरूको कागजो प्रमास भन्दा गरीव नेपाली जनताको जीवनस्तरलाई तुरुन्त प्रभावित गर्ने खालका विकास क कार्यक्रम-लाई प्राथमिकता दिने सङ्घ राखेको छ । नेपाली जनतालाई ठूला-ठूला संकल्प र सपना वा देखाउनु को साटो नेपाली कांग्रेस स्याने र सिमीत स्तर कै तर पूरा गर्ने सकिने बाचा वा धार्मिक विकास-को ढाँचाको पक्षमा छ ।

४. वर्तमानकै मेरुदण्डका रूपमा रहेको हाम्रो कृषि क्षेत्र र बस्ती नेपालमा धार्मिक करिब ६० प्रतिशत कुरा जव-

संस्थाको निर्वाह स्तरमा गुजिएको विश्वमान व्यवस्था-लाई माथि उठाउन ने. का. ले के कस्ता कार्यक्रमहरू प्रगाडि वडाउनु पर्छ ?

४. देशका बहुसंख्यक किसानहरूको उत्पादन नगरी नेपालको विकास भएको मानिने छैन । कृषि क्षेत्रमा आधारभूत परिवर्तन गर्ने पंचायती शासनकालमा बलि आएको बेमेलपूर्ण र भव्यज्ञानिक भूमि बन्दोवस्तमा सुधार गर्ने जरुरी छ । खेती योग्य जमिन ग्रहिलेसम्म बलि-आएको द्वैध-स्वामित्वको ग्रन्थ नगरी भूमिको उत्पादकत्व कसैगरी पनि वडाउन सकिन्न । प्रजातान्त्रिक मर्षादा अनुसा नेपाली कांग्रेसले जमीन जोस्ने किसान र मध्यम वर्गीय जग्गा धनी हरु दुवैलाई चित्त बुझ्ने गरी भूमिमा वैज्ञानिक सुधारको प्रारम्भ गर्नेछ । किसानहरूको उत्पतिको लागि जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धी निर्णय गरेर मान पनि पुर्दैन । ग्रहिले हजारौंको संख्यामा बेरोजगार र भर्षवेरोजगारीको अवस्थामा हाम्रा किसान दाजुभाईहरू तथा दिदी बानीहरूले बस्तु-परिराखेको अवस्था छ । त्यसकारण गाउँ गाउँमा पहुँचमा मर्षेशमा रोजगारीको अवसर नबुटाई-गरिव किसानहरूको आयमा वृद्धि हुने कार्यक्रम-नबनाई ग्रामीण किसान जनताको उत्पति हुँदैन । यस बाहेक कृषि उत्पादन तथा वनवैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गरेर खेतीमा लागि राखेका पूँजी र भ्रमलाई बढी उत्पादन मुलक बनाउनु पर्दछ । यसै गरी माछा पाल्ने, गाईबैँडी, भंडावासा, कुखुरा आदिको पालन, फलफूल सागसब्जीको खेती, निजी सामूहिक वन-जंगल लगाउने कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नु पर्दछ । यसो गर्दा किसानहरूका निम्ति धाय रोजगारीका

धाय अवसरहरूको वृद्धि हुनेछ । यस बाहेक किसान दाजुभाई दिदी बानीहरूका निम्ति उपयुक्त प्रविधि र कृषि शिक्षाको प्रचार बिना कुनै भेदभाव र प्रशासनिक भ्रष्ट कृषि ऋण दिने सुविधा, मल, विउ र सिचाईको विस्तार, कृषि उब्जनी को उचित मूल्य तथा कृषि पैदावारलाई मर्षस्थ-हरूको धार्मिक शोषण हुन नदिई बिक्री वितरण गर्ने गराउने इमान्दार प्रयास सरकारले गर्नु पर्दछ । नेपाली कांग्रेसको दृष्टिकोण छ । जननायक बि. पी. ले सधैं भन्नु हुन्थो-नेपाल भनेको ९५ प्रतिशत नेपालीहरूको आश्रय पल्लो गाउँ हो तथा नेपालका उत्पति गर्नु, बनेको यस्तै गाउँ र ग्रामीण किसान जनताहरूको उत्पति गर्नु हो । त्यसैले जनतामुखी सरकारले गाउँ र ग्रामीण किसान जनतालाई प्रत्यक्ष र तुरुन्त राहुव पुग्ने यस्तै विकास योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिने नेपाली कांग्रेसको संकल्प छ ।

५. केही पालोचहरूले एक जिम्मेवार प्रजातान्त्रिक राज-नैतिक शक्तिका रूपमा रहेको ने. का. भित्र पनि संगठनात्मक सुदृढता र बाधित अनुमानको अवभाव छ भन्दछन् र बल भित्र सिद्धान्तवादी र मर्षसरगारी शक्तिको अन्तर संघर्ष रहेको पनि बर्ना भर्षछन् । यसबारे यहाँको दृष्टिकोण कस्तो छ ?

५. एउटा प्रजातान्त्रिक पार्टी कठोर अनुशासन र नियन्त्रणको बन्धनमा फस्टाउन सक्दैन । विरोध र मतभेदलाई निर्मूल गर्ने अधिनायकवादी यत्न छ केवल एकदलीय राजनी-तिका पक्षधरले मात्र गर्छन् ।

तपाईंहरूलाई थाहा छ, ४४ वर्षको नेपाली कांग्रेसको इतिहासमा मर्षसरवादी तत्वले पार्टीको ऐतिहासिक निर्णयहरूलाई कहिल्यै

प्रभावित पानं सकेको छैन । त्यसैगरी नेपाली कांग्रेसको पार्टी संगठन पंचायतको त्यसो कठोर प्रहार र दमन चक्रमा पनि भत्किएन । आदर्श प्रति निष्ठावान् साथीहरूका एउटा सघनत जमात छ नेपाली कांग्रेसमा जसले पार्टीलाई युद्ध र वानिछत दिशा तर्फ डोर्न्याउने छ भन्ने मलाई विश्वास छ ।

त्यो सत्य हो कि प्रजातान्त्रिक पार्टी भित्र हुनु पर्ने विचारको विविधता हाम्रो पार्टीमा पनि हुन सक्छ । यसै गरी हामीले हाम्रो पार्टीको ग्रहितको संगठनात्मक स्वरूप हेरेर मान हुन्छ जसले वेला छैन । नेपाली कांग्रेसले पार्टी भित्र प्रजातान्त्रिक मर्यादा अनुरूप अनुशासन कायम राखेर भन्ने वढी गृह र वलियो पार्टी संगठन बनाउने छ । त्यसका निम्ति तत्पर र सचेत रहन म हाम्रा साथीहरूलाई आग्रह पनि गर्दछु । बी. पी. ले एउटा ठूलो मूलमन्त्र हाम्रा साथीहरूका निम्ति सिकाएर जानु भएको छः— हृदयमा कहिल्यै बाटो बिराएको आवास भयो भने भयमा निरुत्तर गर्न गाह्रो भयो भने एउटा हातमा शहीद का पाउं तथा अर्को हातमा देशको माटो समाएर आफ्नो आत्मको वाणी सुन्ने आग्रह र निर्देशन गर्नु भएको बियो बि. पी. ले आफ्नो जीवनको अन्तिम घडीमा । हाम्रा साथीहरूलाई यो मूल-मन्त्रले सर्वे आफ्ना आदर्श र पार्टीप्रति निष्ठावान् बनाउन प्रेरित गरिराख्ने छ ।

६. एउटा भ्रमणी राजनैतिक दल ने. का. का महामन्त्री हैसियतले तपाईं राष्ट्रका नागरिकहरूबाट कस्तो सहयोगको अपेक्षा गर्नु हुन्छ ?

६. हाम्रा निम्ति जनता नै जनार्दन हुन् । हाम्रा निर्णय र कार्यक्रममा शक्तिका श्रोत जनता नै हुन् । त्यसैले हामी जनतालाई सर्वे आफ्ना अधिकारहरू प्रति सचेत र मुलुकको राजनीति प्रति चनाखो भई वस्ने आग्रह गर्दछौं । ग्रहितले देशलाई निर्माणको बाटोमा लानु पर्ने वेला छ त्यसैले जनतालाई हामी राजनैतिक दलहरूको राजनैतिक र आर्थिक कार्यक्रममा आवद्ध र संगठित हुन पनि अनुरोध गर्दछौं । नेपाली कांग्रेसको महामन्त्रीको हैसियतले मैले जनताबाट अपेक्षा गर्ने सहयोग के हो भने हामी सबैले मिलेर प्रजातन्त्रको रक्षा र सम्बर्धन गरौं, देशमा प्रजातान्त्रिक संस्कृति र मर्यादाको विकास गरौं, देशलाई फेरि एकदलीय तानाशाहीको वन्धनमा जानबाट जोगाऔं ।

७. आशामी प्राक्-निर्वाचनमा आफ्नो पार्टीलाई विजयी बनाउन के कस्तो रणनीति सोच्नु पर्नेछ ?

७. हाम्रो एउटै रणनीति छ— जनताको विश्वास जित्ने । जनपूर्वक, छलकपटद्वारा वा नचाहिने नाराहरूद्वारा होइन इमान्दारीपूर्वक तथा शान्तिपूर्ण प्रचारद्वारा हामी जनताको विश्वास जित्ने प्रयत्न गर्नेछौं । जातीय, धार्मिक वा क्षेत्रीय द्वेष र कलहको भावना नमड्काई जनतालाई प्रजातन्त्रको महत्व बुझाएर तथा नेपाली कांग्रेसको ऐतिहासिक भूमिका र भविष्यको समाजवादी राजनैतिक आर्थिक कार्यक्रम प्रति आकर्षित गरी पार्टीलाई विजयी बनाउने हाम्रो रणनीति हुनेछ ।

कार्यकारी अध्यक्ष कृष्णप्रसाद भट्टराईको उद्घाटन भाषण

(नेपाली कांग्रेसको ०४६ कार्तिक २०, २१ र २२ गते बसेको केन्द्रीय समितिको बैठकले राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय राजनैतिक गतिविधिको विश्लेषण गरी 'राष्ट्रिय जन आन्दोलन' गर्ने निर्णय गरेको थियो । आन्दोलनका बारेमा महत्वपूर्ण पाँचवटा प्रस्ताव पास गर्दै कार्यक्रम रणनीति र तिर्निमिति ०४६ माघ ५ गते हुने ने. कां. को राष्ट्रिय सम्मेलनले तय गर्ने कुराको पनि निबोध भएको थियो । सो अनुसार माघ ५ गते ने. कां. का कार्यवाहक अध्यक्ष श्री कृष्णप्रसाद भट्टराईले गर्नु भएको उद्घाटन भाषण)

स्वायत्ताध्यक्ष महोदय,

माननित विभिष्ट गतिविष्ट,

उपस्थित दाजु-भाइ-बिही-बहिनीहरू !

हाम्रा आदरणीय नेता र पञ्च-प्रदर्शन जननायक स्वर्गीय बी. पी. को निधन पछि सम्पन्न एक राष्ट्रिय सम्मेलनले मलाई कार्यकारी अध्यक्ष छानेको र ४५ सालमा भएको सोही कतिपयको सम्मेलनले देवद्वारी कपमा शान्तिपूर्ण सशस्त्र हुन निबोध गरेको र ४२ साल अक्टोबर १० गतेदेखि सो सत्याग्रह आवाज ६ गतेसम्म ठूलो सफलताका साथ चलेको पनि हो । तर, बी भन्दा अघि मै ३४ सालमा पटना सम्मेलनमा बी. पी. को अध्यक्षतामा एक बरत भैताले मलाई कार्यकारी अध्यक्ष छानेको थियो । पछि को जनताका कारणले कार्यकारी अध्यक्ष बनाउने उक्त प्रस्ताव सर्वसम्मतिद्वारा अनुमोदित भएको थियो, यद्यपि भर्चाहिँ मलाई उहाँको उदारताअन्तर्गत सहृदयता नै छान्दछु ।

यी राष्ट्रिय सम्मेलनहरूपछि भाष्य यो बृहत् सम्मेलन पुनः राजधानीमा हाम्रा सर्वोच्च नेता आदरणीय बी गणेशमानजीको निवासस्थानमा अभि-प्रधिका बरत सत्तामाथ्य परिस्थितिमा सम्पन्न हुँदछ । यी विषय परिस्थितिहरूको प्रतिरोध हामी विगत २५ वर्षदेखि गर्दैछौं र सामान्य र-समानजनक विमतिको सिर्जना नभएसम्म गर्दै रहनेछौं ।

तर, आजको यस बृहत् राष्ट्रिय सम्मेलनको महत्व केवल विभिन्न प्रभावकारी र अत्यन्त तीव्र छ । आज

विश्वभरि नै मानिसको दृष्टिकोणमा ठूलो परिवर्तन हुँदछ । विश्वका दुई महाशक्ति राष्ट्रहरू भन्ने आफ्ना वैषम्य र मतान्तरको आडमा बनावट पुर्वेछन्, एक-दोस्राका नवीक माउर्दैछन् । यसले वर्षौं बी हुँदैका चिकोमिचोमा परेका सामा राष्ट्रहरू मुक्त हुँदैछन् र हजिरोसम्मका राष्ट्र-राष्ट्र बीचका भयंकर बिरोध र दुर्भावनाहरूलाई भाष्य प्रजातन्त्र र स्वतन्त्रताको एक नवी संज्ञावातले कहिले नफर्कने गरी हुर्याउँदै गएको छ । यस प्रसवकारी हुरीमा पुराना सम्बन्ध र भावनाहरू, अधिका शोषण र असमानताहरू पराकाण्डमा पुगेका निरीह मानिसको सामोरो समयको निष्कर्ष दमन र क्रूर अत्याचारहरू एक-एक गरी समाप्त प्रायः हुँदैछन् । स्वतन्त्रता अधिप्राध्य हुन्छ भन्ने सर्वोच्च भाष्य सर्वेतिर चरिबान् भएको छ ।

नेपालले पनि विश्व सम्बन्धमा देखा परेका यी सकारात्मक र स्वाभाविक परिणामहरू उपर पुर्णविचार गर्नु पर्दछ भन्ने हाम्रो भावना छ । उप्राहरणका लागि हाम्रो घसंसनता पछि प्रतिबद्धतालाई नै निउँ । महाशक्तिहरूका बीचका दिनदिनै बढ्दो वैकी र संज्ञा-बनाले विश्वभुटोको सम्भावना समाप्त प्राय भइसकेको छ । नेटो र वासा सधिहरूको उपयोगिता सम्पूर्णतामा मण्ट भएको प्रमाण हाम्रो पूर्वी दुरोपका राष्ट्रहरूको विप्लव र सत्ता परिवर्तनका भयभरमा देखिएको छ । यस दृष्टिकोणको क्रान्तिकारी परिवर्तनले घसंसन राष्ट्रहरूको

भूमिकालाई पनि एउटा ठूलो हक दिएको छ । हाम्रा दृष्टिमा यस बमले बढी पारिविक पुनरुद्धारका कार्यमा भाग्यलाई संलग्न गराउनु बढी श्रेयस्कर हुनेछ ।

त्यस्तै, हाम्रो देशको परिधानमा रहेको भ्रान्ति सोझको प्रत्याग बारे पनि पुनर्विचार हुनुपर्नेछ । घाबको विषयमा यसको स्वीकृति वा अस्वीकृति नै नेपालको विवेकबोधको मित्रताको पनिपार्ने कुरा हुन सक्नेछ ।

यदि नेपाल — भारतको सम्बन्धको पनि हामीले पुनर्जाँच्न वास्तविकताको धरातलमा उभिएर गर्नु पर्नेछ । दुई विमान महाराष्ट्र चीन र भारतका बीचमा अवस्थित हाम्रो देशले ती दुवै राष्ट्रको बीचसरको फाइदा उठाउन काठेर दिनमा हाम्रा वर्षहरूमा हेर्नको बढ्दो गैँठो र सीमाहरूको समिवृद्धिका लागि प्रयत्न गराउनु पर्नेछ । हामीले स्पष्ट रूपमा भारतसँगको आफ्नो निकटतम पारिविक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक सम्बन्धलाई स्वीकार गर्नु पर्नेछ ।

घाब के स्थिति छ भने प्रतिबन्धित वास्तव र निरंकुश राज्यहरू स्वयम् विस्मयी एक विनाश सागरमा लामा-लामा घुम्नमा रहेका साना-साना डागु सड्काका बोम्बाहरू मझा नाउ देखिन्छन् र दिनको लोभ हुनुमा यस धेरै समय लाग्ने छैन । हाम्रो देश विन्तीहरू मझै नै एक हो र पञ्चायत व्यवस्थाका ठूला नेताहरूले पनि विगत २६ वर्षदेखि बसेको यो व्यवस्थाले केही गर्न नसकेको कुरालाई सावधानिक करते यस स्वीकार गर्न बाकिमा छैन । विगत ६, १० महिनाको भारतीय घावात-निर्वाणको दोसावटले यो व्यवस्थाले देश विनाशबारे यो लागी अवस्थिति भएको अवस्था प्रचारलाई निम्ना प्रवर्णित गरेको छ । हामीले यो प्रवर्णित कालाकारणले प्रारम्भ देखि नै यसको विरोध गरेका हौं र नेपालमा पूर्ण प्रमातम्भ र मानव अधिकारको ल्वापमा गह्रजेल नैराशी काँदै यो मुख्य कार्यक्रम यही नै रहने छ । साथीहरू !

विगतका वर्षहरूमा देशमा पार्टीले चरनाएको राष्ट्रिय मेल-विभाषको नवीन नीतिको पञ्चायत हामीले

समेतम्भ वर्षको परिवर्तन बढेर रचनात्मक तवरले नै जनमतमा जान छोड्यौं । वर्ष सम्बन्धमा हामीले स्वाधीन तहको निर्वाचन पनि लडेर हेर्नौं । जसमा सम्भाव्यपूर्ण पञ्चायत बाहेक केही रहेनछ । यस नीतिको परिपावनका लागि हाम्रो उत्साह र समर्थनलाई बढि गह्राएर दृष्टिले हेर्नको कि रक्तदान, वृद्धारोहण र नगर तस्काइ जस्तो परीयकारी र सर्वसाधारण उपयोधी हुने खालका निर्दोष कार्यक्रमहरूको पनि सरकार र व्यवस्था विरोधी काममा गणना गर्नु र दिनमा भाग लिने देशभरिका हाम्रा साथीहरू हजाराौं संख्यामा प्रतिवर्ष पक्राउ पर्नेछन् । निर्दोषताको कडा र भुरे पञ्चायतमा लागी समयसमय रहेको हाम्रो देशमा वास्तविक जन-जागरण स्थापन सम्भवतः भन्ने बढी स्पष्ट र बलिदानको आवश्यकता छ । विगत २६ वर्षका हाम्रा वर्षहरू मझै अवस्थित छन् । वर्षलाई विचार गर्दा कम्प्युनिष्टहरू लगायत विभिन्न प्रजातान्त्रिक समूह र व्यक्तिहरूको सहयोगले सर्वेक्षित र वर्षका साक्षारण जनताले भाग लिने एक देशभारी साहित्यपूर्ण जन-आन्दोलनको सम्पादनको स्वल्प र तिब्र निर्धारण गर्न केन्द्रीय कार्य समितिको निर्णय अनुसार तपाईं सर्वे साथीहरूलाई निम्त्याइएको हो । यो विन्नेदारी पराङ्कन गहन छ भनेर म तपाईंहरूलाई प्रारम्भमै घोषाउन चाहन्छु तर सम्पूर्ण विषयको राजनीतिक संरचनामा घाब ठूलो ऐतिहासिक परिवर्तनको संशयमा छ भने गह्रजपूर्ण सवनामयिक तथ्यका सामु यस हामीले बढी महनतीन प्रष्ट बस्ने बेला छैन, हामीले पनि केही गर्नु पर्ने र देश काम, परिस्थितिमा अनुकूल कार्यक्रम तयार पार्ने बस निर्दोष वा एक दलीय व्यवस्थालाई सर्वेक्षक लागि अल्प तयार हुनुपर्नेछ ।

साथीहरू !

विगत १२ वर्षदेखि नैले यस महान् पार्टीको नेतृत्व कार्यमाह्व प्रयत्नका रूपमा गरेको छु जसका लागि म तपाईं सर्व साथीहरूप्रति हार्दिक रूपले कृतज्ञ छु ।

प्रतिबन्धित रूपमा रहेका कारणले मैले जति बढी प्रजा-तान्त्रिक प्रचारास गर्नु पर्छ त्यो अहितिको व्यवस्थामा सम्भव भएन र त्यसकारणले धेरैजसो हाम्रा कार्यक्रममा विरोधाभास देखिएतापनि स्वतन्त्र र खुला समाज स्थापित हुनासाथ यो स्वतः र स्वाभाविक रूपमा आफै हुदैर जानेछ । मेरो व्यक्तिगत रायमा १२ वर्षको अवधि सानो होइन — यस अवधिमा जनमत संग्रह होस् वा शिक्षण विविधहरूको आयोजना राष्ट्रिय सम्मेलनहरू हुन् वा अन्धत भेला, जतातत हामीले भोषण सम्पन्न गर्नु परेको हो । ०४२ सालको सत्याग्रहमा यो वरम भूमिमा पुगेको विप्लो र घाब हामी पुनः एक नवीन जन-आन्दोलनका बारे विचार गर्न यहाँ उपस्थित भएका छौं । जस्तो औपम्युक्त र धनिश्वरको वातावरणमा हाम्रा यो उपस्थि-हक कम उत्साहप्रद छैनन् भन्ने मेरो बुझ लाग्छ । तर, कामको सामो अवधिमा निर्णयहरू गर्दा मेरो सर्वेक्षा धेरै बल्योहक पनि भएका हुन सक्छन्, मैले धेरैको चित्त पनि पुजाएको हुन सक्छु जसका लागि म सर्वेक्षण जमाप्राप्तौ छु । तर, कुनकुनै निर्णय गर्दा पनि मैले सर्वेक्ष पार्टी र देशको हितलाई नै सर्वोपरि राखी एउटा स्वल्प र स्वल्प दरमाराको विकास होस् भनेर गरेको छु ।

मेरा भागमा उत्तरदायित्वहरू पनि छन् जसको पालना जवधानलाई लागी राखी मैले गर्नु पर्नेछ । मेरो दृष्टिमा घाब नेपाली जनता स्वतन्त्रताको संचारमा पुगितकेको छ राजनीतिक स्वतन्त्रताको, तर, मेरो व्यक्तिगत लक्ष्य चाहिं यो भन्दा भन्ने ठाउँ छ, यतिले मात्रै नलाई

पुग्नेछ । म सर्वेक्षले स्वतन्त्र हुन चाहन्छु । सम्पूर्ण रूपले मुक्त स्वतन्त्र । पढने मलाई यसको प्राप्तिमा केही बाक्ला पुर्न्याएको छ, यद्यपि प्रारम्भिक अवस्थामा निरय स्वपरी-भासले गर्दा मलाई यसले ठूलो फाइदा पनि गराएको हो । तर, यस चाहिं म धेरै समयसम्म प्रतिबन्धित अवस्थामा रहन चाहन्छु । सहृदयताकासाथ तपाईंहरूले मेरो पीडा बुझिदिनु हुनेछ भन्ने मेरो विनम्र प्रार्थना छ ।

बाहिरबाट टाढा-टाढाबाट हाम्रा धतिविहरूले आएर हाम्रो उत्साह गडाउनु भएको छ । उहाँहरूको महत्त्वको अनुकूल हामीले धापर-मस्कार गर्न सक्नेछौं । तापनि उहाँहरूको काठमाडौं बसाइ सुखद होस् भन्ने हामी हार्दिक कामना गर्दै उहाँहरूलाई सम्बोधन गडाउँछौं ।

अख्त्या पार्टीको यो धनिमारा बोक्नमा मलाई सचाउ पुर्न्याउने कार्य समिति र जिल्लाका सर्वे साथीहरूलाई म सम्बोधन दिन चाहन्छु र यो सम्मेलनमा उपस्थित भेदिनु भएकोमा हार्दिक धनिमन्त्रण गर्दछु । हाम्रा आन्तर-धीम नेता यी यणोसमानजी र महामन्त्री यी गिरिक-प्रसाद कोइरालाको सहयोग नभएको भए मैले नाउ बोक्न सक्ने यो धनिमारा होइन । जतएव उहाँहरूको म सर्वेक्षको लागि धन्यौं छु ।

जय नेपाल !

कृष्णप्रसाद भट्टराई

कार्यकारी अध्यक्ष

काठमाडौं

माघ २, ०४६

ईश्वर छ तर प्रचलित ग्रन्थमा होइन जस्तो कि हाम्रो नियतिको निर्माताको रूपमा होइन..... ईश्वर कवितामा हुन्छन्, ईश्वर सपनामा हुन्छन् । ईश्वरलाई विज्ञानको माध्यमले व्याख्या गर्न सक्नु हुन्न । भौतिक आधारमा व्याख्या गर्न सक्नुहुन्न । ईश्वर भन्ने एक आध्यात्मिक अनुभव हो ।

—बी. पी. कोइराला

वी. पी. को संक्षिप्त जीवनी र प्रजातान्त्रिक समाजवाद

स्वर्गीय वी. पी. को गुरा नाम बिम्बेश्वर प्रसाद कोइराला हो । उहाँको पिताको नाम कृष्ण प्रसाद कोइराला र माया विष्णु कोइराला हुनुहुन्थ्यो । वी. कृष्ण प्रसाद कोइराला ज्येष्ठ नागरिक हुनुहुन्थ्यो । उहाँले जहा-
गिरा (राणा) मन्त्रिमन्त्रीको विरोध गर्दा राणा सरकारले जहालाई जेल हाली जेलमा नै मारी । मन्त्रा सुयोग्य पाठा-पिताको छोरा हुनुहुन्थ्यो वी. पी. कोइराला ।

वी. पी. कोइरालाको पुर्खो वी. इतिहास कमजोर कोइराला पाँटमा रहेको छ तापनि उहाँलाई विराट-
नगरको एक प्रमुख कोइराला परिवारमा जन्मिएको हुामी पाउँदछौ । राष्ट्र, राष्ट्रियता, प्रजातान्त्रिक समाजवाद र धर्मनिरपेक्ष राजतन्त्रका लागि उहाँले जीवनभर लड्न गर्नु गर्नु र उहाँको सकल संघर्ष र शीघ्र चिन्तनले उत्प्रेरित गर्दै देशका सबै नागरिकहरूले तामासाही बचावको पराजनेतिक व्यवस्थालाई विरुद्धाएर देशमा पुनः बहुलत व्यवस्थाको स्थापना गर्ने सफल भएका छन् ।

महामानव वी. पी. कोइरालाको जन्म वि. सं. १९७१ भदौ २४ गते काशीमा भएको थियो । उहाँको स्मरणको नाम बडाभाषि थियो र "काशीमा" जन्मेकाले काशीका साहिदेवको प्रसादको रूपमा बोलाउने नाम बिम्बेश्वर प्रसाद कोइराला राखियो । विताजीको राजनीतिको कारण वी. पी. कोइराला ४ वर्षको उमेरदेखि नै विदेशमा बस्न बाध्य हुनुभएको थियो ।

वी. पी. सार्न उमेर देखिनै प्रतिभाशाली देखिनु हुन्थ्यो । विद्यापीठ सम्बन्धित नै उहाँले साहित्यिक तथा राजनैतिक छँटमा प्रवेश गरेर शीघ्रतः बल सधनु भएको

वि. सं. १९८७ मा हिन्दीका प्रसिद्ध कथाकार प्रेमचन्दद्वारा सम्पादित 'हंस' मा वी. पी. को पहिलो कथा छापियो । वि. सं. १९९१ मा प्रकाशित "भारत" नामक पत्रिकामा उहाँको पहिलो नेपाली कथा "चन्द्रबदन" छापियो ।

भारतबाट फर्केर हटाउने सम्झना भएको बान्द्रामा सन् १९३० मा १२ वर्षको उमेरमा नै वी. पी. जेल पर्नु भयो । त्यसपछि सन् १९३१-१९३२ मा भारतीय समाजवादी नेताहरू जय प्रकाश नारायण र डा. राम मनोहर लोहियासँग राखी सम्पर्क भयो । पनि उहाँ कांग्रेस सोसलिष्ट पार्टीको सक्रिय सदस्य हुनु भयो । यतिवेला उहाँले माई. ए. उत्तमो गरिबपु भएको थियो ।

सन् १९३४ (वि. सं. १९९१) सालमा वी. पी. ले राजनीति र प्रवक्तात्वमा स्नातक गर्नु भयो । वि. सं. १९३३ मा कलकत्ता विश्वविद्यालयबाट कानूनमा पनि स्नातक वन्नु भयो ।

सन् १९४२ मा कांग्रेस सोसलिष्ट पार्टी विरुद्ध जाका संगठनको सचिव भई "भारत छोडो" बान्द्रामा वी. पी. ले सक्रिय भाग लिनु भयो । उहाँलाई पटनामा गिरफ्तार गरियो । त्यसपछि जेलभित्र नै उहाँको डा. राजेन्द्र प्रसादसँग राखी सम्पर्क भयो । २ वर्षको अवधि पछि सन् १९४५ मा हजारौं बाग जेलबाट उहाँलाई मुक्त गरियो । यही वर्ष पिता वी. कृष्ण प्रसाद कोइरालाको जेलमा निधन भएको कुरा वी. पी. ले देसप्राप्तबाट पाहा पाउनु भयो । उहाँलाई पनि बयान्तरको आशंका गरियो र सन् १९४६ सालमा उहाँ वर्षको अवस्यतामा उपचार

का लागि जानु भयो । त्यही समयमा त्यहाँ नेपालीहरू सित सम्पर्क कायम गरी नेपालमा प्रजातान्त्रिक जन-
बान्द्रामा बसाउने विचार विमर्श गर्नु भयो ।

वि. सं. २००३ सालमा वर्तमान प्रधान मन्त्री वी. कृष्ण प्रसाद भट्टलाई सित पनिष्टता कायम गर्नु भयो । यही सालमा "सचिव भारतीय नेपाली राष्ट्रिय कांग्रेस" को स्थापना र त्यसको संयोजक पनि वी. पी. बन्नु भयो । यसैवर्ष मोह नुरुष श्री मन्त्रिमन्त्री सिंह सित पनि सम्पर्क भई पनिष्टता कायम भयो । त्यसपछि कलकत्ता बयानीपुर रिष्टत बाल्ता बनेकामा देश भित्र र बाहिरका क्रान्तिकारी युवाहरूको सम्मेलन गरी नेपाली राष्ट्रिय कांग्रेसको स्थापना गरियो । सम्भवति वी. पी. टंकप्रसाद साचार जेलमा भएकोले वी. पी. बनेको कार्यवाहक समिति हुनु भयो ।

वी. पी. को नेतृत्वमा सन् १९४७ मा विराट-
नगरमा बजदुर बान्द्रामा गरियो र उहाँलाई गिरफ्तार गरी २९ दिनसम्म हिंसाएर काठमाडौंमा ल्याइयो । वि. सं. २००५ मा वी. पी. लाई काठमाडौंमा पुनः गिरफ्तार गरियो ।

वि. सं. २००६ मा उक्त दुई पार्टीलाई मिलाई नेपाली कांग्रेस पार्टीको जन्म भयो । वी. पी. ले पार्टीको नीति, भाषी कार्यक्रम र घोषणा पत्रको तर्जुमा गर्नु भयो । त्यसपछि बैरगनिया सम्मेलनको आयोजना गरियो । उहाँ पूर्वी क्षेत्रको समस्त कमान्डर हुनु भयो ।

वि. सं. २००७ मा वी. पी. की नेतृत्वमा विराट-
नगर कडो गरियो । बान्द्रामा देशभरि भयो । वी. पी. विद्युत्बाट प्रजातन्त्रको घोषणा भयो । बासंरिम सर-
कारमा उहाँ गृहमन्त्री रहनु भयो ।

वि. सं. २०१० मा वर्माको राजधानी रंगुनमा भएको "एशियाली समाजवादी सम्मेलनमा" नेपाली कांग्रेसका सर्वोच्च वी. पी. ले प्रवक्ता भई भाषा लिनु भयो । त्यसपछि वि. सं. २०११ सालमा जापानमा भएको समाजवादी सम्मेलनमा उहाँले सक्रिय रूपमा भाषा लिनु भयो ।

वि. सं. २०१२ मा उहाँले सक्रियतामा सकल कम कोसिसो । २०१४ को "सर्व जनता" बान्द्रामा उहाँले सक्रिय भूमिका निभाउनु भयो । २०१५ सालमा भएको साम चुनावमा १०९ वीट मध्ये नेपाली कांग्रेसले ७४ वीट प्राप्त गर्नु र उहाँ विराटनगर क्षेत्रबाट विजयी हुनुभयो । उहाँ जनताको खुनेको पहिलो प्रधान मन्त्री र पार्टीको अध्यक्ष हुनु भयो । छोटी अवधिमा उहाँले भारत, चीन-
सित राखी सम्बन्ध स्थापना गर्नु भयो । विपीदार प्रकाको उम्मेद्वर, वीटो उम्मेद्वर बाटि कार्यक्रमको घोषणा गर्नु भयो ।

तामासाही संस्कार भएका मध्यमवर्गीय व्यक्तिहरू सहयोग लिई स्वर्गीय राजा महेन्द्रबाट देशमा २०१७ साल वीट १ गते नेपाली कांग्रेसको सरकारलाई अवसर गरी दलभाषि प्रतिवन्ध लगाइयो । त्यसपछि वी. पी. लाई ५ वर्षसम्म जेलमा राखी वि. सं. २०२२ मा जेल मुक्त गरियो । उहाँ उपचारका लागि लुक्ने गर्नु गर्नु भयो । उपचारका लागि भारत बाहिर जान दिल्लीबाट Visaको निवेदन नेपाल पठाउनु भयो, किन्तु यसलाई दबावती सरकारले बास्ता परेन । मानवताको माताले दिल्लीबाट विजा दिएर उहाँ घरो जानु भयो ।

देशको राष्ट्रियतामा नै सधैं भएको महत्त्व गरी वी. पी. ले सक्रिय भाग लिनु भयो । वि. सं. २०३३ मा वी. पी. ले विजयवासी नीति लिएर स्वदेश फर्कनु भयो । र उहाँलाई शीघ्रतः हवाइबाट विरुद्ध गरियो । वि. सं. २०३४ मा उपचारका लागि उहाँ अमेरिका जानु भयो । त्यसपछि २०३५ को जनमत संग्रहको घोषणालाई एक ऐतिहासिक प्रजातान्त्रिक कदम भन्नु भयो । २०३७ को बहुलको वसको मतलाई सम्मतपूर्व मत गरी प्रजातन्त्रको बाटो सम्मरुप स्वीकार्नु भयो । त्यसपछि उहाँले देशको विभिन्न भाषामा गएर प्रजातान्त्रिक समाजवादको व्याख्या र भाषा दिनु भयो । वि. सं. २०३७ मा २१ मा बहुलको सिङ्गोमा आयोजित "ऐतिहासिक प्रजातन्त्र समाजवादी सम्मेलनमा" सहभागी भई प्रजातान्त्रिक (वर्ग १५ देखि)

प्रजातान्त्रिक समाजवाद

विश्वेश्वर प्रसाद कोइराला

सान्त्वानु, समाजवाद समाजवाद सबै भन्नुन्, तर समाजवाद भनेको के हो ? भारत, चीन, रूस, नेपाल र अमेरिकाको समाजवादमा के भिन्नता छ ?

समाजवादको एउटा मुख्य लक्ष्य छ, जसले यस महान् धान्योलनलाई प्रेरणा दिन्छ, त्यो हो—समानता ।

समानता भनेको—राजनीतिक तथा आर्थिक समानता । समानताको दुईटा पूर्वास्था छन्—

१. समाज र्बनी संरचना होइन । त्यो भूद भौतिक व्यवस्था हो, जसको उद्देश्य हो—समाजका सदस्यहरूको सर्वाधिकार सम्पत्ति र सुरक्षा । कर्मबान र सुरक्षाको पूर्ण भूद भौतिक छ—आध्यात्मिक होइन ।

२. समाजका सदस्यहरूका भाषाभाषा र धार्मिक-कलाहरू प्रायः समान हुन्छन् । यद्यपि, सदस्यहरूको बाने, लाउने, बस्ने धार्मिकता प्रायः सबैको समान हुन्छ । उनोहरूको कला वा विज्ञानको वृत्ति पनि प्रायः समान हुन्छ, जसका लागि आफ्नो वृत्तिको विकास गर्न सबैले समान अवसर पाउनु पर्छ ।

यस समानताका यी दुई स्वयंस्फुट निरोपण (पूर्वास्था) पछि हामी समानताको प्रत्यक्ष स्वरूप भएको पाउँछौं—

समानता राजनीतिक र आर्थिक अर्थमा । समाजवादले स्वीकार गरेको छ । राजनीतिक अर्थमा समाजवाद भनेको—प्रजातन्त्र हो । यद्यपि समाजको सर्वोपरि शक्ति जो सरकार वा राज्यमा निहित छ, त्यसको संभालन जनताका प्रतिनिधिहरूले गर्नु पर्छ । ऐन-कानूनको व्यवस्था एउटा विधान माथि जनप्रतिनिधिहरूबाट हुनुपर्छ । समाजको सार्वभौमिक शक्ति राज्य (सरकार) मा विहित हुन्छ ।

त्यसले बनाएको विधान वा ऐन समाजका घर समूह वा तत्त्वहरूले बनाएको नियम कानूनमन्दा गरेर अधिकार सम्पन्न हुन्छ । त्यस सार्वभौमिक शक्तिले समाजका प्रत्येक स्तरमा आफ्नो शक्ति प्रदर्शन गर्ने खण्ड र समाजका प्रत्येक सदस्यलाई आफूले बनाएको विधान वा ऐनलाई माझ बाध्य गराउन सक्छ । सबै सम्पन्नता भएको शक्तिको सञ्चालन एउटा व्यक्ति विशेष—राजाले होस् वाहे कुनै तानाशाहले गर्नु हुन्न भन्ने प्रजातन्त्रको सिद्धान्त हो । यस सिद्धान्तबाट केही व्यवहारिक राजनीतिक परिणाम निस्कन्छन्—

१. जनताको प्रतिनिधिको सरकार बढ्नुपर्छ ।
२. चुनाववास्तविक हुनुपर्छ, यद्यपि जनतालाई आफ्नो प्रतिनिधि रोज्ने स्वतन्त्रता हुनुपर्छ । उसले राज्य अर्थको ठाउँमा पूर्ण बहुपक्ष वा पूर्ण बहुपक्षको ठाउँमा खेल्न सक्नेलाई चुन पाउने स्वतन्त्रता हुनुपर्छ । चुनाव भनेको विभिन्न व्यक्तिहरूका बीचको चुनाव ।

३. चुनाव स्वतन्त्रताको प्रश्न हुनैभित्तिकै यसैसँग जोडिएको अर्को प्रश्न, बाद-विवादको स्वतन्त्रता पार्छ । बादविवादको स्वतन्त्रता भनेको बाँझ स्वतन्त्रता—प्रत्येक नागरिकलाई व्यक्तिगतको स्वतन्त्रता हुनुपर्छ । विभिन्न विचारधारा वा मतहरूको सर्वाथपछि मात्र चुनाव भन्ने प्रश्न उठ्छ—कुन विचारधारा वा मतको पक्षमा जनताले आफ्नो भोट दिने ?

४. यसमा माथिका यी सबै संलग्नताका पूर्ण पनि प्रश्न छ, त्यो हो—संघर्षको स्वतन्त्रता । एक मत वा विचार भएका व्यक्तिहरूले सम्मिलित भावान उठाउन पाउने अधिकारलाई संघर्षको स्वतन्त्रता भन्दछन् । संघर्षको अधिकार नभएपछि जनमतान्तरण जनमत कतापट्टि रहेछ भन्ने कुरा बाह्य पार्छ । त्यस व्यवस्था

चुनाव अर्बहीन हुन्छ । त्यसो हुनाले पार्टी जोल्स पाउने स्वतन्त्रता हुनुपर्छ, नागरिकहरूलाई ।

५. चुनाव चार-पाँच वर्षको अवधिमा भएरहुनु पर्छ । एकचोटि चुनाव भएर जित्ने पार्टीलाई सदाकालका लागि राजनीय अधिकार प्राप्त होइरहने । सरकारमा रहेको पार्टीले आफ्नो कार्यकालको सेवाजोबा, बढी बुझाउन, जनताको समझ पाउनु पर्छ । यसको अर्थ हुन्छ, सरकारमा रहेका पार्टी र विरोधमा रहेको पार्टीलाई समान अधिकार उपलब्ध हुनु र चुनावको समान अवसर दुवैले पाउनु ।

६. यी माथि उल्लेख गरिएका अधिकारहरू सबै नागरिकले समान रूपले पाउनुपर्छ । छनीलाई मात्र होइन कि परोबलाई पनि, निजितलाई मात्र होइन कि अतिशितलाई पनि, 'तानाधारी' लाई मात्र होइन कि 'मतवासी' लाई पनि, सोभने मानिसलाई मात्र होइन कि स्वास्नी मानिसलाई पनि, योरालाई मात्र होइन कि कासालाई पनि कुनै किसिमको भेदभाव नराखेर यी अधिकार सबैका लागि सुरक्षित रहनुपर्छ ।

व्यक्तिगत स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, चुनाव, पार्टी संगठनको अधिकार आदि प्रजातन्त्रका धर्मिय प्रश्न हुन् । जहाँ यी सब अधिकार एवं स्वतन्त्रतामा कुनै किसिमको पनि बन्धन रहन्छ, त्यही प्रजातन्त्रमाथि नै बन्धन छ भनिताम् पर्छ । समाजवादको यो एउटा मुख्य पक्ष—प्रजातन्त्रको पक्ष हो । प्रजातन्त्र समाजवादमा निहित समानताको राजनीतिक रूप हो ।

समाजवादमा निहित समानताको अर्को रूप आर्थिक समानता हो । सर्व नागरिकहरू आर्थिक दृष्टिमा समान हुनुपर्छ । समाजवाद आर्थिक विषयमाको घोर विरोधी छ । आर्थिक समानताको प्रश्न राजनीतिक समानताको बढी एउटा क्रान्तिकारी कदममा—एउटै निर्णायक कारवाहीमा सीमित छैन । यद्यपि राजनीतिक समानताको निर्णय हुने बित्तिकै त्यो एकचोटि कार्यान्वित हुन पनि सक्छ, किनभने मुख्यतः यो नैतिक निर्णय हो । एउटै हुनो व्यापक क्रान्तिकारी विधानद्वारा राजनीतिक

अधिकार सबैका लागि उपलब्ध गराउनु सकिन्छ । तर आर्थिक समानता समाजको उत्पादन शक्तिला निर्भर पर्छ । समाज यदि उत्पादनको दृष्टिबाट पिछडिएको छ भने आर्थिक समानता सम्भव छैन । यैले एउटा उदाहरण दिने गरेको छ—दूधको । यदि एउटा समाजमा एक लाख मानिस छन्, र त्यसमा दूधको उत्पादन सबै माना मात्र छ भने जतिनको न्यायले समानता गर्ने जाउँमा सबैलाई एक-एक चम्चा दूध दिन सकिनेछ, तर त्यसो समानता सामाजिक न्यायले समानता ठहरिन्न, अपभ्रम ठहरिन्छ । यसो त्थितिमो केही मुटुभरिका मानिसले दूध पाउँछन्, भन्ने बिना दूधको रहनुपर्छ । उत्पादनको यो न्यायलाई एउटै थोटले, चोपडाद्वारा बदर गर्ने सकिने । दूधको उत्पादनको वृद्धि गर्ने रटि लाग्नुपर्छ, पनि मात्र पर्याप्त मात्रामा दूधको उत्पादन भएपछि समान वितरणको प्रश्न पार्छ । उदाहरणका लागि दूधको सर्वा यैले यहाँ गरे । जुनमुर्कै जितिस भए पनि यो न्याय त्यसमा लागू हुन्छ । त्यसो हुनाले आर्थिक समानतामा उत्पादनको धर्मिवृद्धि प्रयत्नित छ । यही आर्थिक समस्यालाई नबुझे समानता सर्वा गर्ने वा समानतालाई व्यवहारमा ल्याउन सोज्ने माथसँ पूर्वका समाजवादीहरूलाई हम्नेत्यसै कार्यात्मिक समाजवादी भनेका छन् । मान्छेले समाजवादको आर्थिक पक्षलाई बुझ्न सक्ने ठाउँमा यो भए, त्यसो हुनाले उनले पूर्वोदाय, जसमा उत्पादनको जमताको धर्मवृद्धि धर्मिवृद्धि हुन्छ, त्यसलाई ऐतिहासिक आवश्यकता मानेका छन् र पूर्वोदायलाई बाँझ ऐतिहासिक कालका लागि प्रयत्नित हुन्छ पनि भनेका छन् । मान्छेको यस्तो विचारलाई—एन्जेल्सले, अरु मार्क्स पूर्वका समाजवादीहरूको विचारसँग रूढि, वैज्ञानिक समाजवादको संज्ञा दिएका छन् । आर्थिक समस्याहरूको समाधान एउटै कार्य र एकचोटिको नियमले हुनेछैन । यो एउटा लामो प्रक्रिया हो । जसमा कान्ति भएको ६० वर्षमन्दा बढी भैसक्यो, आर्थिक समानतापट्टि दृढतासँग र तैज्ञानिक आधारमा पाइयो चाल्दा पनि अझै समानताको लक्ष्य त्यहाँ प्रायः भैसकेको छैन । यस सन्दर्भमा विचारणीय कुरो के छ

भने समाजवादमा उत्पादन र वितरणमा नीति-निर्धारण रक्षा समाजको कल्याणमाथि विशेष जोड दिन्छ, प्रत्यक्ष समाजमा स्थतापट्टि ध्यान रहेको छ ।

यसको समाजवादका नीतिक आधारमा ध्यानमा राखेर समाई सोषिको प्रश्न-भारत, चीन, रूस र नेपालको समाजवादमा के फरक छ र वास्तविक समाजवाद के हो, को उत्तर हुन्छ-विभिन्न मुलुकमा राजनीतिक समानता र प्राधिक समानताको उपलब्धि वा मात्रामा अनुपलब्धता फरक पर्दछ । समाजवाद एउटा कुरो हो, गह्रौँका लागि पनि ।

यसैकारणमा समाजवादको सत्य भएको काला ओराको भेटको नोप हुनु, यस व्यापक प्राधिक समानता जस्तामाई उपलब्ध हुनु, उद्योग श्रमको सामाजिकरण र तिनीको स्वतन्त्रता सञ्चालन प्रणालीमा समानताको धेरै नजिकको स्थिति होस्, सुविधा वातावरण हुन नदिनु, उत्पादनको एकद्विती हुन नदिनु प्राप्ति प्राप्ति छ । त्यही राजनीतिक समानता छ, यसको हुनाले समाजवादको एउटा मुख्य लक्ष्य त्यही प्राप्त गर्नको छ । प्राधिक समानताका सम्बन्धमा उत्पादन प्रचुर मात्रामा त्यही सम्बन्ध गहनको छ, वितरणको सम्बन्धमा पनि त्यही स्थिति अविकल निश्चयको बनिमकेका छन्, जो समाजवादी-सँग लागू गरिएमा कहि हृदयमा समानताको सत्य नजिकको स्थिति नबुझ्न मिल्छ । यस दृष्टिबाट स्वीडेनमा समाजवादको लक्ष्यपट्टि समाज धेरै हृदयमा पुगिसकेको छ । यसमा समाजवादको घर्षे हुन्छ-प्रजातन्त्र, जसको नीतिक लक्ष्यको चर्चा मेल भएपि गरिसकेको छ-त्यसको प्राप्ति, किनभने प्राधिक समानतापट्टि उनीहरूको ध्यान छ र त्यसका सम्बन्धमा कार्यक्रम पनि पञ्चवर्षिय योजना अन्तर्गत बन्दै गएको छ । तर प्रजातन्त्र भने त्यही जनतालाई प्राप्त छैन । समाजवादको यो धर्म अपुरो छ । यसको दृष्टान्तले यो भयो समाजलाई पुष्टि गरेको छ कि प्राधिक समानता बारम्बार प्रश्न र कार्यान्वित गरिरहने कार्यक्रमको अन्त अन्तर्गत पर्ने विषय हो । त्यही धर्म

धनी बरीब छन्, यस वेतनमा समानता छ, बास-नासमा पनि नागरिकहरूमा, कतिले राम्रो व्यवस्था पाएका छन्, कतिले स्थिति राम्रो छैन, जबपि यसमा १९१० को क्रान्तिपछि सैद्धान्तिक रूपबाट समानतामाई नीतिनिर्धारण समाजमा स्थापना प्रयत्न गरिरहेको छ । चीनमा पनि त्यही कुरा छ प्रजातन्त्र छैन । यसको हुनाले राजनीतिक समानता छैन, प्राधिक समानताका लागि प्रयत्न हुँदैछ । प्रजातन्त्रविहीन व्यवस्था कुनै पनि हालतमा समाजवाद होइन । जनताले राजनीतिक स्वतन्त्रताको उपभोग गर्न पाएन भने प्राधिक समानता पनि केवल प्रोपन्डाको विषय भएर जान्छ ।

हिन्दुस्तानमा प्रजातन्त्र छ । तर प्राधिक विषय-मताको स्तर पनि अत्यन्त निम्न छ । हिन्दुस्तानमा समाजवादी दिशापट्टि देशलाई घेरि गरि गरि प्राधिक नीति, कर नीति आदिका सम्बन्धमा उग्रवाद-विवाद छ । प्राधिक समस्या प्रोपान अन्तर्गत पर्ने हुनाले सत्य प्राप्तिमा प्राधिक व्यवहारिक कुनैपनि नीति वा योजना ठीक छ भन्ने कुरामाई लिएर हिन्दुस्तानमा मत भिन्नता छ । प्रजातान्त्रिक देश भएकोले यो मत भिन्नता व्यापक रूपमा जनताको सामु छान्छ ।

मैले समाजवादको नीतिक आधार प्रष्टपाउने प्रयत्न गरे । त्यस आधारमाई बुझेरपछि नेपालका लागि समाजवाद भनेको के हो, भन्ने एकदम सजिलो पर्छ । नेपालमा राजनीतिक समानता पनि छैन, प्राधिक समानता पनि छैन- त्यसको हुनाले दुवै प्रकारका समानताका लागि प्रयत्नको हुनु मूल्य गर्नु समाजवाद हो । नेपालमा यस प्रकार गह्रौँको सम्बन्धमा प्रजातन्त्रको स्थापना समाजवादको मुख्य ध्येय छः प्राधिक समानताको प्राप्ति एउटा नामो प्रकृया हो । एउटा निर्णयद्वारा त्यसलाई कार्यान्वित गराउन सकिदैन । कुनैमुक्ति शिष्टांत वा नाराको दुहाइ दिए तापनि, यदि त्यसबाट देशको राष्ट्रिय आम्दान्यको वृद्धि भएको छ भने समाजवादको दिशातिर चालिएको यो एउटा गह्रौँको र गरिबी

पाइयो हो । प्राधिक वेतनमा समानताको आधारमाको स्थापनाको जिम्मेवारी गह्रौँले नेपाली समाजवादीहरूलाई छ ।

तत्पश्चात्, नेपालमा समाजवाद भनेको :

१. अव्यतिरक्त स्वतन्त्रता ।
२. नीतिक प्राधिकार ।
३. पार्टी गठन गर्ने पाउने प्राधिकार ।
४. बाणिज्य मताधिकारबाट चुनावको व्यवस्था ।
५. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीमण्डलको समदण्डित उत्तरदायित्व ।
६. राजाको वैधानिक स्थान ।
७. कानूनी शासन ।
८. बाली फटाहाहरूको उन्मुक्त ।
९. पिछडिएका वर्ग र जातिमाई उनीहरूको सशक्तता लागि हर क्षेत्रमा विशेष र तात्कालिक प्रोत्साहन ।
१०. शासनको विकेन्द्रीकरण ।
११. क्रोरा समस्याको नयाँ बसोबासको तत्कालीन समाधान । भोटे अवतिरहरूका नाउँमा जमीनमाई दता गराएर ।
१२. नृतपूर्व सैनिकहरूलाई, राष्ट्रिय हितलाई ध्यानमा राखेर विकास कार्यक्रममा बढी से बढी भोग दिने ।
१३. उत्पादन वृद्धिमा लागि राष्ट्रिय पूँजिलाई सुगमको हुनदेखि जोडाउने व्यवस्था ।
१४. किसानहरूको कानूनी प्राधिकारको सुदृढापूर्वक संरक्षण ।
१५. निम्न पद्धतिमा प्रजातान्त्रिक नियमानुसार सुधार र विधान सस्थाहरूको स्वतन्त्रताको रक्षा ।
१६. मजदूरहरूको कामको सुरक्षाद्वारा शोषणको समर्थ ।
१७. जनरल तथा समाजवादीपूर्वक तटस्थ परराष्ट्र नीतिको पालन ।

कृषक-जननी

— अन्धप्रसाद म्योपाने
गोरखा, भोजपुर

बाँधी हानो कनर तटमा एक सेतो पट्टी ।
नामो खुँदो भर गह्रौँको नाम छिन्नु रीती ॥
खुँरी नामो छिरिब बुढे बाबु बापले लिएकी ।
राता नामा बदन हँसिली कम्ति छैनन् किलेकी ॥

॥१॥

हालिन् सार्ह मधुर लक्ष्मी बाबुनामा सुमेरी ।
सुमेरीले विरह मनका पोखरिन् विष्व लोरी ॥
मछिन् बाबा गरिब उर्त कर्म बापले बलासा ।
ती सुत्किन्नु किरण रबिका साथ बापले कसामा ॥

॥२॥

बाँधी बाबा गरिब मर्ने पाठ गह्रौँ उकाधी ।
सम्झा फिर्ता गरिब उनी घाउँकिन् सँग बानी ॥
काखी व्याप्किन् गरिब तिनो त्यो व्यापके सुम्नुमाई ।
सुत्किन् बाबा विपद दिनका दुध धारा चुमाई ॥

॥३॥

हेडिन् राम्रो शिशु बढ्ने त्यो निर्जनाको स्वरूप ।
कोडिन् देवा विविध मनमा देखिन् विष्व रूप ॥
मेरो स्वप्न सफल गर यो मानको बान पयोनि ।
भगिन् बाबा बढ दिनदिने मान कसै राख नीति ॥

॥४॥

पोकी बाबा शिर पछरमा स्नेहले चुम्नुमाई ।
मेरो बाबा बिड गर तिम्रो भन्नुछिन् सुम्नुमाई ॥
बाबा नीलो भन्ने-किरण त्यो काख बापले छोपायी ।
नेट्किन् योही कृषक-जननी रात नवी भोलि बानी ॥

प्रजातान्त्रिक संघर्षप्रति उदासीनता-

समाजवादका अनुयायीहरूका लागि अपराध हो-वी. पो.

१९८१ को फेब्रुवरीको पहिलो हप्तामा एशिया तथा प्रशान्त क्षेत्रका समाजवादी (सोसियलिस्ट प्रग्रेसिभेशन) मध्येको सिडनो प्रष्टुनिसमा आयोजित सम्मेलनमा वी० पो० कोड-रालले दिनु भएको भाषणको सार संक्षेप (संपादक)।

य गृहीतक समय नेपालको राजनीतिक स्थिति बारे संक्षिप्त रिपोर्ट प्रस्तुत गर्न चाहन्छु।

विगत २० वर्षसम्म हामीहरू निरंकुश शासनको अधीनमा रहन बाध्य भएको विषय। वि. सं. २०१७ मा जनताद्वारा निर्वाचित (प्रधान मन्त्रीको रूपमा) नेत्रो बस्नक्षत्रमा बठित सरकारलाई तैरिब बल प्रयोग गरी हटाइयो। यी २० वर्षहरूमा जनतामाथि पत्र र शासको शातावरणमा शासन गरियो त्यही पञ्चायती तानाशाही शासनका विरुद्ध संघर्षको दौरानमा हाम्रा धेरै साथी-हरूले आफ्नो धर्म्य जीवन समेत बलिदान गरे, हजारौं कार्यकर्तालाई जेल हानियो र विदेशमा भारतीय मृगमा निर्वासनको जीवन बिताउन बाध्य गरियो। उक्त बल प्रयोगपछि यलाई ८ वर्षसम्म बन्दी बनाइयो, भने केही मेरा सहयोगीहरूले पल्ल बढी समय जेलमा बिताउनु पर्यो।

यस १८ महिनामा हामीलाई सीमित रूपमा राजनीतिक प्रतिविधिमा संलग्न हुने छुट थियो ३ घण्टा दिइयो। एक प्रसारको बलाबीपूर्ण डमरो जनमत झन्ड्न पछि विस्तार स्थितिमा सुधार देखा पर्यो। यी ३ घण्टा जनमत हुनु भएतापनि सारा राजनीतिक बन्दीहरूको छुटकारा (उपवादी भारोप सार्वको केही व्यक्ति बाहेक), को घोषणा गरियो, राजनीतिक भारोपबाट निर्वाचनमा बसेकाहरूलाई नेपाल फर्कन दिइयो र हामीहरूमाथि लगाइएका केही मुद्दाहरू कारोबार गरियो। दुई महिना भित्र यी ३ घण्टा केही सकारात्मक मुद्दाहरू समाविष्ट

गर्दै सम्बधानमा केही परिवर्तनको घोषणा भयो। तर उक्त घोषणामा परेका नकारात्मक प्रावधानले सकारात्मक मुद्दाहरूलाई बेकार सावित गरिदिएका छन्। दिने कुरा-हरूमा हामीले यी ३ घण्टा स्पष्टीकरण चाहिरहेका छौं र नयाँ संविधान प्रस्ताव निर्वाचनमा भाग लिनु भएपछि केही व्यक्तिगत प्रवचन माथि संशोधन (सुधार), हुनु पर्ने कुरामा जोड दिइरहेका छौं। हामीले निर्वाचनमा भाग लिने निर्णय भएमा पनि हामी हाम्रो समेत प्रभावपूर्ण प्रतिनिधित्व भएको नयाँ प्रस्तावित सरकारको व्यवस्था हुनुपर्ने कुरामा जोड दिन्छौं जसबाट स्वतन्त्र र निष्पक्ष निर्वाचन सम्भव बनाउन सकियोस्। हामी सरकार बनाउन चाहिने पर्याप्त प्रतिनिधि सहित भाग निर्वाचनमा भित्रिने हुने उमेद राख्छौं। म यस अवसरमा हाम्रो प्रजातान्त्रिक संघर्षमा एकवद्धता देखाउने र मलाई सात-सात घण्टा राजनीतिक भारोप सार्वको बेला जब कि हरेक भविष्यका मा बल्नु दण्ड भुगिइएको विषय-मेरो निर्वासनको राजनीतिक प्रति बिन्ता प्रकट गर्ने विश्वभरका समान समाजवादी साथीहरू प्रति सम्बोधन प्रकट गर्न चाहन्छु। हाम्रो सौचिक कठिन परिस्थितिमा पनि हामीलाई समर्थन दिइरहुनु भएकोमा गृहीतप्रति हामी आभारी छौं। भविष्यमा पनि हामी हाम्रा साथीहरूसँग निरन्तर सहयोग र सहकार्यमा राख्छौं।

नेपालमा प्रजातान्त्रिक अधिकारको निम्ति २० वर्षसम्मको कठिन संघर्षको अनुभवबाट हामीले केही गृहीतपूर्ण घण्टा विकेला छौं जुन सबै समाजवादीहरूको

लागि बासोको कुरा हुनेछ भने मैले ठानेको छु। म यी अनुभवलाई संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गर्न चाहन्छु:-

१) जनताको चाहना र स्वार्थलाई प्रतिनिधित्व गर्ने उचित राजनीतिक माध्यम (संस्था) को प्रभावमा प्राथमिक विकास मात्र पनि सम्भव हुँदैन। २०१७ सालमा सैनिक बल प्रयोग गर्दा एउटा तर्फ बियो-प्राथमिक विकास कार्यक्रम राजनीतिबाट यसर्थ राख्न सकिन्छ र निरंकुश शासनको माध्यमबाट विकास प्रक्रिया छिटो सम्बालन गर्न सकिन्छ। तर यसो हुन सकेन। सार्वभूमि भन्ने भने निरंकुश शासनको श्रृङ्खलात मए पछि हाम्रो देशको प्राथमिक व्यवस्था धराशायी हुने अवस्थामा पुगेको छ। सत्ताको केन्द्रीकरण भएपछि देश झन् गरीब भएको छ। हाम्रो अनुभवमा नेपालको प्राथमिक परिप्रेक्ष्यमा विकास भएतापनि जनतालाई विकास कार्यक्रममा जागरूक बनाउने हुनु पर्छ- विकास कार्यक्रमको लागि निर्णय गर्ने सहदेबि लिएर कार्यान्वयन सहस्रम जनतालाई सम्बद्ध गराउनु पर्छ। वास्तवमा यो राजनीतिक उत्तरदायित्वको कुरा हो। निरंकुश शासनले केवल प्रशासन बन्धको सहज बनाउन सक्छ जसप्रति जनताको कुनै सरोकार रहन सक्दैन।

२) यस्तो अवस्थामा विदेशी सहायताले विकास प्रक्रियामा मद्दत पुऱ्याउनको सट्टा केवल यस्तो समुद्र बर्गको मात्र निर्जना गर्छ। यसको रहन सहन देशको सामान्य प्राथमिक अवस्थासँग बिलकुम मेल खान सक्दैन। यो तनावित वर्ग न त सामान्य चरित्रको छ न पूँजीवादी स्वभावको, देशको प्राथमिक वास्तविकतासँग यसको कुनै नाता राख्न सकिन्न। वैदेशिक सहायतामा धोखी भरेर अन्धकार भएतापनि, भविष्य व्यापार भादिको सहाराबाट मात्र यो वर्ग उभिन सकेको छ।

३) हाम्रो यस्तो असम्पन्न देशको लागि विकसित पश्चिमी देशहरूबाट नक्कल गरिएको विकासको ढाँचा कहिल्यै मुद्दाजिवी हुन सक्दैन। पश्चिमी ढाँचामा आधारित विकास प्रक्रिया सम्बालन गर्न हामी कदाई असक्षम छौं। उक्त विकसित प्रविधि आयात गरेर मात्र हाम्रो

समस्या समाधान हुन सक्दैन। हाम्रो लागि आफूले प्रयोग गरिआएको प्रविधि सन्दा केही सुधारिएको प्रविधि त्यस-लाई हाम्रा भण्डारित दाजुभाईहरूले उपयोग गर्न सक्छन्- चाहिएको छ। जहाँ हामीले पश्चिमी ढाँचाको सम्मान-करण गरेका छौं। त्यही गरीब भन्नु गरीब हुने र धनी भन्नु धनी हुने स्थिति भाइपरेको छ। जसबाट यस्तो सम्पन्न वर्ग जन्मेको छ जसको देशप्रति न कुनै समता छ न त वास्तविक रूपमा राष्ट्रको प्राथमिक पुनरुत्थान प्रति चोको सद्भाव नै।

४) विश्वभर जनताको प्रजातान्त्रिक संघर्षप्रति उदासिन हुनु यस्तो अपराध समाजवादका अनुयायीहरूलाई भन्नु केही हुने छैन। प्रजातन्त्रको स्थापना उनीहरूको मुख्य ध्येय हुनु पर्छ। प्रजातन्त्र भएतापनि उदारवादी प्रजातन्त्रको सल गरिरहेको छु। कहिले कहिले केही समाजवादी साथीहरूमा यस प्रश्नलाई प्राथमिक विकासमन्त्र दोस्रो कोटीमा राख्ने प्रवृत्ति देखिएकोले म यस कुरालाई विशेष जोड दिन चाहन्छु।

५) भन्नुमा, समाजवाद भविष्यको लागि एक महानदी हो भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं। समाजवाद तेस्रो विश्व र असंलग्न राष्ट्रहरूको लागि नैसर्गिक माथ हो। समाजवादको धरो आधार बिना तेस्रो विश्वका देशहरू या त फासिष्ट शैल्यवादको शिकार बने छन् वा तानाशाही साम्यवादमा परिणत हुने छन् या प्रतिद्वन्द्वी-प्रतिक्रियावादी कडीवादी भन्धविश्वको शिकार हुने छन्। कार्ल मार्क्स र एमका खानातीहरूले पनि कल्पना नगरेको सफलतापछि समाजवादको मुख्य भूमि युरोपबाट तेस्रो विश्वका देशहरूमा सरिसकेको छ जहाँ समाजवाद भाव्य जीवनको प्रेरणादायी भादस र विकासको लागि मूल ढाँचा र अभिनेताको रूपमा सावक भएको छ।

राजनीतिमा सानो मानिसलाई पनि पोशाक चाहिन्छ, साहिरपमा भने सभ्राट पनि निर्बन्ध हुन्छ।

- स्व. वी. पो.

हामी हस्तको सम्बन्ध:-

विकासका लागि प्रजातन्त्र र प्रजातन्त्रका लागि नेपाली कांग्रेस नै किन ?

-बिरञ्जीवी दाँले

विगत जन आन्दोलनले नेपालमा पुनः बहुदलीय व्यवस्था स्थापना गरेको छ । मानव जातिले अती-तमा धेरै राजनीतिक व्यवस्थाहरूको अनुभव र परीक्षण

गर्‍यो । धासम्म संसारमा प्रचलित भएका र अनुभव एवं परीक्षण गरिएका राजनीतिक व्यवस्थाहरू मध्ये कम दोष भएको-साँच्चै भन्ने हो भने दोषरहित व्यवस्था प्रजातन्त्र हो । आज सारा विश्व जन मानस प्रजातान्त्रिक बहुदलीय व्यवस्था नर्क उन्मुख छ । जहाँ एकदलीय (कम्युनिष्ट) व्यवस्था र अन्य तानाशाही (अप्रजातान्त्रिक) व्यवस्था थियो त्यहाँ जनताका आदम्य साहसले गर्दा बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था स्थापित हुँदै गएको छ । विश्वमा अब चीन, क्याम्बोडिया, बङ्गलादेश आदि केही मुलुक छन् जहाँ अप्रजातान्त्रिक व्यवस्था कायम छ, र त्यो पनि त्यहाँका प्रजातन्त्रका लागि लाखौं जनतालाई ज्यादिले पीसिर र बन्दुकले भुटेर प्रजातन्त्र विरोधी ठसर्थ, जन विरोधी व्यवस्था कायम राखिएको छ । तर, अब अविष्यमा प्रजातन्त्रका लागि हुने कुनै पनि

जन विष्कोटनबाट जनतालाई हवाई ती मुलुकमा एकदलीय वा अन्य कुनै पनि प्रकारका तानाशाही व्यवस्था कायम राख्न सम्भव छैन । अब एउटा प्रश्न उठ्छ त्यसो भए सादा मानवजातिले किन बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था नै चाहेको त ? यसका पछाडि केही निश्चित लोक कल्याणकारी कारणहरू छन् जसले गर्दा विश्व मानव समाजले बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था मात्रै एकमात्र बाटो हो भनेर स्वीकार गरिसकेको छ । हामीले ती कारणहरूको सर्वां गर्दा मानवजातिको चाहना के हो र्था मुन्न हुँदैन । सर्वप्रथम त मान्छेले चाहेको सुख प्राप्ति हो-चरम सुख प्राप्ति । यो सुख प्राप्ति मानसिक र भौतिक दुई पक्षमा आधारित छ । मानसिक पक्षमा मान्छेको चेतनाको विकाससँग सम्बद्ध बावत् कुराहरू आउँछन् भने भौतिक पक्षमा मानिसलाई आवश्यक सबै ती सामग्रीहरू पर्दछन् जसको अभावमा जीवन यापन सम्भव हुँदैन । यी दुवै पक्षसँग व्यक्तिको स्वतन्त्रताको प्रश्न गाँसिएको छ र व्यक्तिको स्वतन्त्रतासँग राष्ट्रको स्वतन्त्रताको प्रश्न पनि गाँसिएको छ । यसका लागि प्रजातन्त्र नै एकमात्र बाटो हो जसले व्यक्ति र राष्ट्रको स्वतन्त्रताको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने मानिसको चरम सुख प्राप्तिका कारकस्वरूप मानसिक र भौतिक अर्थात्

माध्यमिक र आर्थिक पक्षको पूर्ण विकास गर्दछ ।

यति कुरा भविसकेपछि के स्पष्ट हुन्छ भने विकासका लागि प्रजातन्त्र मात्रै एउटा विकल्प हो अर्थात् प्रजातन्त्र बिना विकास सम्भव छैन । यो कुरा हामी अल्पविकसित वा अर्ध विकसित मुलुकका व्यक्तिहरूले गर्दा विकसित मुलुकहरूको नजीर मुन्न हुँदैन । उनीहरू कहाँ विकासको माध्यम किन प्रजातन्त्र मात्रै हुन सक्छो ? सत्तरी वर्षको कट्टा अनुभव पछि रुसले विकासका लागि कम्युनिजम होइन प्रजातान्त्रिक बहुदलीय व्यवस्था नै एकमात्र बाटो हो भनेर किन स्वीकार गर्नुपर्‍यो ? रुस संगसँगै विश्वका दर्जनौं राष्ट्रहरूले किन साम्यवादी व्यवस्थालाई परित्याग गरी बहुदलीय व्यवस्था तर्फ आफूलाई अग्रसर गराए ? यसका पछाडि मूलमूल रूपमा दुईघोटा कुरा छन् । सर्वप्रथम त मानिसको आर्थिक पक्ष जहाँ राम्रो खाने लाउने व्यवस्था गर्ने सकि-योस् । सबै मानिसले राम्रो खाना पेटभरी खान पाउन् र राम्रो एवं न्यानो जुगा सजिलैसँग सप-सग्न गर्न सकून्-यो कुरा साम्यवाद (कम्युनिजम) समाप्त भन्थे कुनै पनि अप्रजातान्त्रिक ताना-शाही व्यवस्थाले दिन नसकेको र बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था अन्तर्गत विकसित मुलुक-हरूमा यी कुराहरू उपलब्ध भएकाले नै रुस लगायतका सबैजसो साम्यवादी मुलुकहरू बहु-दलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था तर्फ अग्रसर भएका हुन् । दोस्रो कुरा मानवीय भावनाको संरक्षण अर्थात् मानव अधिकारको सुरक्षा बहुदलीय प्रजातन्त्रमा मात्र सम्भव रहेको कुरा पनि विश्व

मानव समाजको अनुभवले साबित गरिसक्यो, तसर्थ, मानवीय भावना अर्थात् मानव अधिकार-लाई हनू गर्ने साम्यवाद लगायतका सबै अप्रजा-तान्त्रिक व्यवस्थाहरू मानव जातिसाई अघाउ भयो । विश्वमा प्रचलित भनेको राजनीतिक व्यवस्थाहरूलाई गुण दोषका आधारमा छानवीन र परीक्षण गर्ने अहिलेसम्म आइपुग्दा बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था विश्व मानव समाजले एक मात्र उत्तम र लोक कल्याणकारी व्यवस्थाका रूपमा ग्रहण गरिसकेको छ । यो व्यवस्था कायम गराउन मानवजातिले धेरै ठूलो परिभाषणा रगत पसिना पनि बगाइसकेको छ । आज मानव जातिको एउटै साम्रा नारा छ कि गास बास र सत्ता कपडाको व्यवस्थाका साथै मान्छेको स्वत-न्त्रताको संरक्षणका लागि बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्था एक मात्र बाटो हो ।

माथिका कुराहरूबाट के स्पष्ट हुन्छ भने समय र सम्बृद्ध समाजको निर्माण प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाबाट मात्रै हुन सक्छ । त्यसैले हामीले हाम्रो देश नेपालमा पनि सामो सङ्घर्ष र ठूलो बलिदानबाट बहुदलीय व्यवस्था स्थापना गरेका हौं । यही रहेको पञ्चायती व्यवस्था वास्तवमा जन विरोधी र राष्ट्र विरोधी व्यवस्था विधो र यसका सञ्चालकहरू पनि जन विरोधी थिए । अब हामीले पञ्चायतलाई पर्याक्सकेका हौं । यसलाई हामीले किन पर्याक्सकेका भन्दा सर्वप्रथम त देश विकास र जनताको सुख-सुविधाका लागि नै पर्याक्सकेको हो भन्ने बुझ्नु पर्दछ । अर्को कुरा मानव अधिकारको स्थापना-जससँग हाम्रो स्वत-न्त्रताको प्रश्न गाँसिएको थियो त्यसलाई पनि

समाप्त गरेकाले हामीले यो पनि बिर्सनु हुन्न कि पञ्चायतले राष्ट्रको अस्तित्व र स्वतन्त्रतालाई पनि भेटाउन नसकेको थियो- त्यसका लागि पनि पञ्चायतलाई नफाँकी भएको छिएन र फ्याँकियो। अब जनताले पञ्चायतका अवशेषलाई तिरस्कार गर्नु पर्नेछ र त्यो गर्ने नै छन्।

मयूरको प्याँच बुसार्दैमा काम मयूर हुन नसके जस्तै हिजो पञ्चायतलाई सञ्चालन गरेर बसेकाहरू पाब्र प्रजातन्त्रका नाउँमा पार्टी सौन्दर्य छन्। वास्तवमा उनीहरूको प्रवृत्ति जनविरोधी प्रवृत्ति हो। त्यस्तो फाँसिष्ट प्रवृत्ति भएका व्यक्तिहरूले पुनः जनतालाई ठग्न बाहिरी आवरण बदलेर प्रजातन्त्रको कुरो गर्दैमा जनताले विश्वास गर्ने सक्दैन। काम मयूर हुन नसक्नुका पछाडि प्रवृत्ति विद्यमान छ। पाब्र प्रजातान्त्रिक राष्ट्रिय पार्टी बनाउनेहरूको प्रवृत्ति यथावतमा प्रजातन्त्र विरोधी, तसर्थ, जन विरोधी प्रवृत्ति हो। त्यो प्रवृत्ति उनीहरूको तत्कालीन बदलिन सक्दैन। बिगत जन-प्रान्दोलनका बसत पञ्चायती सत्तामा रहेकाहरू एकातर्फ निमंत्रणापूर्वक बस्न गरी जन हत्या गर्दै थिए। जनताले पाएको दुःख कष्टको त सोमा नै थिएन। अर्कोतर्फ राष्ट्रिय पञ्चायत भै रहेका कतिपय सदस्यहरू जो मन्त्री प्रधान मन्त्रीको पद पाउन तहपर बाँधेका थिए, उनीहरू पनि प्रान्दोलन बहाउन सरकारले गरेको कार्यका लागि सहयोगी थिए।

तर, बहुदल भएको लगत्तै पछि उनीहरू पनि पार्टी जोड्ने कुरामा सक्रिय रहे र पाब्र भोलि जित्नेहरूमा संगठन बनाउन निवृत्त छन्। सत्ता प्राप्तिका लागि भन्नेहरूको खोजा बाँधे र

त्यसका लागि जुनसुकै साले राष्ट्रिय-प्रारम्भिक ताकतहरूसँग हातेमालो गर्ने बिन नमात्र, उनीहरू जस्ताको चरित्रगत स्वभाव हो। राजनीतिक जीवनको प्रारम्भिक दिन देखि नै अवसरको लोभका लागि उनीहरूले के मात्र गरेनन् र ? त्यत्रो जन-प्रान्दोलनका बसत जनतालाई दबाउन अहोरात्र लागिपर्नेहरू पुनः जनतालाई ठग्न सक्रिय हुँदै छन्। तर, उनीहरूका सन्दर्भबाट अब जनता ठगिने छैनन्। त्यो जन विरोधी-फाँसिष्ट प्रवृत्तिबाट प्रजातन्त्रको सुरक्षा हुँदैन। यो कुरा जनताले बुझ्नेछ।

नेपालको अहिलेको सन्दर्भमा प्रजातन्त्रको सुरक्षा र सम्बर्द्धनका लागि नेपाली कांग्रेस मात्रै एउटा जिम्मेवार राजनीतिक पार्टी हो। नेपालमा प्रजातन्त्रको जन्मका लागि हामीले चर्दै रगत पसिना बगाएका छौं-त्यसैले यसका प्रति हाम्रो स्नेह र ममता पनि छ। तर, जो स्वाभाविक रूपमा प्रजातन्त्रका विरोधी छन् र प्रजातन्त्रकाको जनताका विरुद्ध तरबार र बन्दुक प्रहार गरी नेपाल भूमिलाई खतराञ्जित पार्ने सक्रिय रहे र त्यसका लागि सहभागी भए उनीहरू प्रजातन्त्रका विरोधी ताकत हुन्। उनीहरूले नचाहँदा नचाहँदै र कतिपय अवसरमा मर्दानगी रोक्न नसक्दा जन्मिएको 'शिशु' हो प्रजातन्त्र, तसर्थ, योका पाउना साथ त्यो प्रजातान्त्रिक 'शिशु' को चाँटी निमोड्न उनीहरू उद्यत हुनेछन्। सबैत नेपाली नागरिकहरूले यस कुरामाई हृदयकम गरी कुनै पनि साले प्रजातन्त्रमा विरोधी पक्षहरूको हात मगबून हुन नदिन चेतनाको हुनु परेको छ। साथै प्रजातन्त्रको पक्षधर नेपाली कांग्रेसको हात मग-

बूढ गर्नु हालका लागि एकमात्र बाटो हो।

माथिका कुराहरूबाट दुईमोटा कुरा स्पष्ट भै सकेको छ। पहिलो कुरा विकासका लागि प्रजातन्त्र अनिवार्य तत्व हो। प्रजातन्त्र बिना विकास सम्भव छैन। यो हाम्रो देश समायत प्रजातन्त्र नभएका देशहरूमा विकास हुन सकेको छैन। हामीले देशमा प्रजातन्त्र स्थापना गरेका छौं, अब यसलाई देशको विकास र निर्माणका लागि माध्यम बनाउनु पर्नेछ। दोस्रो प्रश्न छ यो विकासका लागि प्रजातन्त्र त अनिवार्य तत्व मानियो। त्यसको सुरक्षा पनि त हुनुपर्नेछ। यस सन्दर्भमा हामीले मुलुकमा देखा परेका राजनीतिक पार्टीहरूको प्रवृत्तिगत स्वभावलाई विश्लेषण गर्दा नेपाली कांग्रेसको हातबाट मात्रै हालका लागि प्रजातन्त्रको संरक्षण र सम्बर्द्धन सम्भव छ। घाउने दिनहरूमा नेपाली जनताले देश विकासका लागि प्रजातन्त्रको संरक्षणका लागि नेपाली कांग्रेसलाई सहयोग गरी आफ्नो राष्ट्रिय कर्तव्य पूरा गर्नेछन्।

नेपाली कांग्रेस प्रजातान्त्रिक समाजवादमा विश्वास गर्दछ। नेपाली जनताको नाङ्गो छ र उसले स्वास्थ्य तथा शिक्षाको उचित अवसर पनि पाएको छैन। प्रजातान्त्रिक समाजवादी नीति र कार्यक्रमबाट मात्रै आफ्ना मुलमुल समस्याहरू समाधान हुने छन् भन्ने विश्वासमा नेपाली जनता छन्।

प्रजातन्त्र स्थापना गर्ने ऐतिहासिक जिम्मेवारी नेपाली कांग्रेसले वहन गर्नु परे जस्तै जनताको राम्रो खाने लाउने र बसोबासका साथै उचित स्वास्थ्य एवं शिक्षाको बन्दोबस्त गर्ने सक्षम हुने आर्थिक अवस्था कायम गर्ने महत्त्वम जिम्मेवारी पनि नेपाली कांग्रेसकै काँधमा छ। यसर्थ, त्यो महान जिम्मेवारी पूरा गर्न सक्षम संगठनारम्भक ढाँचाको निर्माण गर्दै प्रजातन्त्रलाई राष्ट्र निर्माणका लागि माध्यम बनाउने ऐतिहासिक दायित्व पनि अहिलेका सन्दर्भमा नेपाली कांग्रेसले नै निर्वाह गर्नु पर्दछ।

५

(५. पेजको बाँकी)

समाजवादको बारेमा महत्त्वपूर्ण भाषण दिनु भयो। बयान-स्वर रोज्ने पस्त गर्दै बयो र २०३१ साउन ६ गते उहाँले हामीलाई छोड्नु भयो।

पी. पी. नेपालको प्रभर इतिहास र प्रजातान्त्रिक समाजवादका प्रभर चिन्तक हुनुहुन्छ। वास्तवमा विदेशका राजनेता तथा चिन्तकले उहाँलाई जति सम्मान गर्ने

सके त्यति हामीले सकेनौं। पी. पी. को चिन्तन एक वषार्य र जीवन छ। उहाँको चिन्तनलाई पी. पी. बाबुको रूपमा प्रजातान्त्रिक मुलुकहरूले स्वीकारेका छन् भने चर्दै साम्यवादी देशहरूमा उहाँको चिन्तनको वषार्यता देखि-एको छ। उदाहरणार्थ रसा, रोमानिया, यमनी, इथियोपियादि देशलाई जित्न सकिन्छ।

नेपाली कांग्रेसको समाजवादी आन्दोलन कानूनी दस्तावेजबाट

- कृष्ण देवकोटा

एक शताब्दी पुरानो निरंकुश अहिंसा शान्त समाज बरी नेपाली कांग्रेसको जन्म भएकाले यसको अन्तिमको परिणामलाई मध्यनजर राख्दा उद्देश्यले वि.स. २००४ सालमा एक राजनैतिक संगठनको रूपमा नेपाली कांग्रेसको जन्म भएको थियो। त्यसैले वि.स. २००७ सालको परिवर्तनद्वारा नेपालको राजनैतिक इतिहासमा एक प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको शान्ति हुन पुग्यो। त्यसो गर्दा नेपाली कांग्रेसले गरेको उक्त शान्तको उद्देश्य राणा शासन हटाउनु र प्रजातन्त्र स्थापना गर्नु मात्र थिएन। यस नेपाली समाजवादी बन्ने गरीने भनेको जनताहरूको पुरानो गुंतीवादी सामन्ती सरकारलाई समाप्त गरी कार्यरत समाजतन्त्रात्मक व्यवस्थाको स्थापना राजनैतिक व्यवस्थाबाट नेपाली जनताको जीवन स्तर उकास्न थियो। यसको अन्तर्गतमा पर्ने भने प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यताहरूलाई विषय नदिएर देशको सामाजिक र आर्थिक विकासमा कार्यकारी भूमिकाको निर्वाह गर्नु थियो। यसैले राजनैतिक र आर्थिक विद्रोहहरूको पृष्ठभूमिमा त्यसपछि राष्ट्र नेपाली कांग्रेसले वि.स. २०१२ सालको वीरगन्ज अधिवेशनको अवसरमा समाजवादी नीतिलाई आन्दोलनको रूपमा प्रचार गर्दाउने घोषणा गरेको हो।

यो विचार प्रणाली दुई अति राष्ट्रिय धर्मोपदेश र यस संघर्षले विषयको राजनीतिक प्रभाव पनि दुई प्रमुख विचारहरू हुन पुग्यो। एकातिर यति संविधानको गुंतीवादी विचारधाराको बराबर बालको भने धर्मोपदेश उक्त सामन्ती व्यवस्थाको विचारधाराको हानिकारक फैलन थाल्यो। त्यसो गर्दा नेपाली राजनैतिक विद्रोह पछाडि नलागेर उक्त राजनीतिक धर्म वा धर्ममार्गको

खोजी र चिन्तनमा विषयका संयन्त्र राजनीतिज्ञहरूले रान लागिरहे। फलतः उनीहरूले खोजेको त्यसो राजनैतिक विद्रोहको रूपमा प्राथमिक प्रजातान्त्रिक व्यवस्थालाई स्वीकार गरे, जसमा राजनीतिक स्वतन्त्रतामाथि धार्मिक समानताको मुख्य अनुमति भेटिन्छ। समाजवादी आन्दोलनका कट्टर अनुयायी जनमतलाई यी यी कोटालाई भन्नु भएको छ "..... समाजवादी तत्त्व विषयमा भनी वा असमान विषयको वैयक्तिक मित्र हो। समाजवादी मियोमा वर्गीयतन्त्र भने यो तत्त्व विषयका दशहरू वा तत्त्वान्तरिक तानाशाहीहरूलाई बास्न वा सम्पूर्ण तानाशाही वा कुनै सुधार विरोध प्रतिक्रियावादी धार्मिक प्रतिक्रियावादी तानाशाही विरुद्ध। उपर्युक्त विषय राजनीतिक स्थितिवादी बुझेर नै प्रजातान्त्रिक समाजवादप्रतिको आफ्नो प्रतिक्रिया र प्रतिबद्धतामा नेपाली कांग्रेसको २०१२ सालको वीरगन्ज अधिवेशनको घोषणामा यसरी व्यक्त गरिएको छ "हामीले समाजवादी व्यवस्थाबाट नेपालको बाटो हुन सक्छ भनी आफ्नो पक्ष बनाएका छौ। समाजवादी व्यवस्था प्रजातन्त्रात्मक शासन र उत्पादकता प्राप्त गर्ने सकारण गरेको छ। समाजवादी शिष्टतामा पुग्ने प्रतिबद्धताबाट कहिल्यै मोडिने र फर्किने काम हुने छैन।" यसरी राजनीतिक पार्टीको आफ्ना नीति र विद्रोहहरूको घोषणा मात्र नभएर त्यसको कहिल्यै भन्ने रह्यो। त्यसमा पुग्नको लागि हाम्रो लागि रहनु पर्ने हुन्छ। त्यसमा पनि धार्मिक समानताको एउटा प्रभावमा दश र जनताको धार्मिक व्यवस्थालाई सम्मान गर्नु यो तत्त्व बुझीपुग्न कार्य हुनजान्छ किनकि धार्मिक समानताको प्राप्ति एउटा बाटो प्रक्रिया हो। यसलाई पूरा गर्ने सैन्य गीता र बुझीहरू पार गर्नु पर्ने हुन्छ।

यस नेपाली कांग्रेसले विषय समाजवादको पछाडि दोहोरिने छैन। प्रजातन्त्र र राजनीतिक स्वतन्त्रतालाई पाँच मिटर मात्र समाजवादको शिष्टतामा पुग्ने जमर्को गर्दछ।

नेपाली कांग्रेसको समाजवादी आन्दोलनको क्रमलाई केलाएर हेर्ने एक चौटी २०१५ सालको राजनीतिक इतिहासको शान्ति पछाडि नै राख्नु। २००७ सालको परिवर्तन अनुसारको नयाँ संविधान २०१५ सालमा पार गरि नेपाली जनताले पाउन सके। यसै संविधान अनुसार भएको महा-निर्वाचनमा नेपाली कांग्रेसले प्रतिनिधि सभामा बहुमत प्राप्त गर्ने सकेकोले पाँच वर्षका लागि स्व. वी. पी. कोइरालाको प्रधान मन्त्रीत्वमा मन्त्रिपरिषद्को गठन भयो। यस किसिमको राजनीतिक वातावरण सृजना भएको बखत कांग्रेसको सरकारले धार्मिक क्षेत्रमा आफ्नो समाजवादी नीतिहरूलाई बजेटको माध्यमबाट नेपाली जनता समक्ष प्रस्तुत गर्ने पछि हुने।

नेपाली कांग्रेसले सरकार गठन गरेको तीन महिना पछि अर्थात् १९६६ का दिन यस मन्त्री मण्डल गठनले संसदमा ऐन गर्नु भएको बजेट मापनमा समाजवादी समाजको निर्माण गर्ने प्रयत्न वा परेको रूपबाट सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले पाँचवटा धार्मिक कार्यक्रमहरू पनि समावेश गरिएको देखिन्छ। ती पाँचवटा (धार्मिक कार्यक्रमहरू मध्यगत (क) देशको राष्ट्रिय भाषा बढाउने, (ख) कृषि उत्पादनमा मौनिक परिपक्वता ल्याउने, (ग) जनतालाई समृद्धि लोक कल्याणकारी कार्यक्रम उपलब्ध गराउने, (घ) बैरोजगारीको समस्या हल गर्ने (ङ) पायको सरमा प्राप्त समानतालाई बढाउने र सम्पत्तिको न्यायोचित वितरण गर्ने, रहेको थियो। यी धार्मिक नीतिहरू सरकारको धायामी पाँच वर्षका लागि तय गरिएका थिए।

यसरी उपर्युक्त धार्मिक कार्यक्रमहरूलाई गति र शक्ति प्रदान गर्ने उद्देश्यले २०१६ सालमा विभिन्न ऐन कानूनहरूको तयारी गरेको देखिन्छ। कुनैपनि दीर्घकालीन योजना र कार्यक्रमहरूको सञ्चालनमा सुनिश्चितता र प्रभावकारीता ल्याउनको लागि सम्बन्धित नियम कानून

हरूको तयारी बरी लागू गर्नु नितान्त आवश्यक हुन्छ। यही आवश्यकतालाई पूरा गर्ने क्रममा समाजवादी मन्त्रिमण्डलको एक दलले यति ऐन कानूनहरूको निर्माण भएको देखिन्छ। ती ऐनहरूमा कानून बरी विभिन्न उम्मेदन ऐन २०१६ सरकारी संस्था ऐन, २०१६, नेपाल कारखाना र कारखानामा काम गर्ने मजदुर सम्बन्धी ऐन, २०१६, भूमि सम्बन्धी (संशोधन) ऐन, २०१६, प्राय र कर न्याय व्यवस्था ऐन, २०१६, धार्मिक ऐन, २०१६, सम्पत्ति कर ऐन २०१७, जग्गा कर ऐन, २०१७ कर लगाउने ऐन २०१७, भावि मुक्त छु। यस क्रमबाट नेपाली कांग्रेसको समाजवादी आन्दोलनको बाटोमा यहाँ एक कोसदुक्का (Mile stone) को स्थापना गरेको महसूस हुन्छ।

प्रस्तुत ऐनहरूको कार्यान्वयनबाट केही हदसम्म भए पनि परम्परागत सामन्ती सरकारको प्रभाव हुने, मजदुर वर्गको हक हितको संरक्षण हुने, भूमिहीन किसानको लागि जोति पाएको जग्गामा स्वाभिम्व स्थापित हुने, मोहिनीहरू कायम हुने, उत्पादन बृद्धिमा लागि राष्ट्रिय पूँजीलाई हुरूपको हुन देखि जोगाउने, धायमा कर निर्धारण बरी धार्मिक विषयमा हुँदाउने जस्ता विभिन्न समाजवादी लक्ष्यहरूलाई टेवा पुऱ्याउन सक्ने विश्वास गरिएको थियो।

नेपाली कांग्रेसको समाजवादी आन्दोलनलाई व्यवहारिक रूपमा उतार्ने प्रयासको शान्ति विर्ता उम्मेदन ऐनको काली घोषणाबाट भएको थियो भन्ना प्रत्यक्ष नहोला। यी ३ पृथ्वीनारायण शाहको सामन्ती प्रथा धार्मिक कानूनी प्रहारले भूमिहीन किसानहरूलाई जोती पाएको जग्गा उपर भूस्वामित्व स्थापित गराउनको साथै सरकारको धाय (राजस्व) बृद्धिमा पनि ठूलो टेवा पुग्न सक्थ्यो। उक्त ऐनको प्रस्तावमा हेर्दा ऐनको उद्देश्यहरूलाई यस प्रकार कटान गरिएको पाइन्छ। (क) नेपाल अधिराज्यको विभिन्न वर्गका जनतामा समानताको शान्ति सृजना गर्ने, (ख) जनताको सुविधा र धार्मिक हितलाई

मायम राबने, (५) राज्य कर नतिरी जग्गा जमिन भोग गर्ने सामान्य प्रभावलाई समाप्त गर्ने। यसरी नेपालको स्वयं स्वतन्त्रको धार्मिक र सामाजिक परिवर्तनमा विर्ता उन्मुखन जस्तो ऐनको जागी गराउनु थ्याई साहसिलो एवं क्रान्ति-कारी कदम बिशे। सरकारले विर्ताशनहकलाई श्रोतिपूति बापत ठूलो मूल्य चुकाउनु परेको विषो भन्ने कुरा सोही ऐनको अनुबन्धी (१) बाट थाहा हुन्छ।

समाजवादी नकदमा पुग्ने मुख्य बाधार धार्मिक समानता हो भन्ने धार्मिक समानतामा पुग्नको लागि व्यवसायले प्रकृयाहरू मध्ये साम्रा सरकारी संस्थाहरूको स्थापना र संशालन गर्नु पनि एक हो। यस किसिमका आधीन सामुदायिक एवं व्यवसायिक संयठनको माध्यमबाट काम साथ र जगानी क्षमता भएका कुनै परिवारको धार्मिक उत्थान गर्नमा प्रत्यक्ष रूपबाट सहयोग पुर्‍याउने दुवै सहकारी संस्था ऐन, २०१६ लागू भएको पाइन्छ। कृषि क्षेत्रमा कर्जा लगानी गर्ने प्रत्यक्ष कुनै संस्थाहरू नभएको तत्कालीन स्थितिमा यी ५ को सरकारको समेत सोचर लगानी हुन सक्ने यस्ता सहकारी संस्थाले आफ्ना सदस्यहरूलाई सहुनियतपूर्ण व्याजदर चुन सहयोग प्रदान गरी कृषि उत्पादनमा बृद्धि मलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई टेवा पुग्न सक्ने दृष्टि बिगानका साथ उक्त ऐन लागू गरिएको विषो।

सामाजिक विभिन्न क्षेत्रमा असाध्य बढेर रहेका शोषित पिडित र निम्नका वर्गलाई संरक्षण र राहत दिव नसकेमा आफ्नो समाजवादी नीतिको केही गर्व रहन भन्ने कुरा नेपाली कांग्रेसको तत्कालीन सरकारले राम्रोसँग बुझेको विषो। त्यसवकत कम कारखानाहरूको वकता कर्पाई कम भएता पनि कारखानाहरूमा काम गर्ने मजदुर गर्ने बचाली सवै यस्ता शोषित र पीडित वर्गमा पर्छन् भन्ने तथ्यलाई स्वीकार गरी मजदुरहरूको उद्योगपति (व्यवसायन) तर्फबाट जेराखेको र हुन सक्ने कारखानाई समाप्त गरी मजदुर वर्गको हक हिन र पुर्बिका कानूनी संरक्षण प्रदान गर्ने अनिवार्य नैराकमा कारखाना र

कारखानामा काम गर्ने मजदुर सम्बन्धी ऐन, २०१६ जारी गरिएको विषो। यस ऐनले मजदुर र व्यवसायन बीच भेदाको समताको निष्ठारा गर्नुका साथै मजदुरको स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी कारखाना भित्र विमान्नु गर्ने न्यूनतम प्रवन्धहरूको निर्धारण, एवं काम गर्ने समय र कल्याणकारी व्यवस्थाहरू पनि निर्धारण गरिदियो। न्यूनतम वेतन, निवृत्तिभरण, बीमका साथै ट्रेंड बुकिगको मछन गर्न पाउने अधिकारको प्रभावति पनि सोही ऐनले गरिदियो। यसरी नेपाली कांग्रेसले आफ्नो समाजवादी आन्दोलनको बलिलाई कानूनी एजबाट नै बचाइ राख्नु पर्ने समय बाध्यताले विषो भन्ने कुरालाई स्वीकार गर्ने गरे लाग्छ।

समाजवादी धार्मिक विद्वान्त अनुसार धनी र गरीब बीचको दूरीलाई कम गर्ने प्रभावकारी माध्यम कर प्रणाली नै हो। पुरोशानहरूको साथमा कर समाजको लागि अजातिनिक निद्वान्त अनुसार पनि राख्न बनाएर मात कर लगाउन र उठाउन सकिने हुदा कर सम्बन्धी विभिन्न ऐनहरूको तर्जुमा गर्नु बाध्यत्व विषो। यही बाध्यताको उपजका रूपमा साथै कर न्याय व्यवस्था ऐन, २०१६, कर लगाउने ऐन २०१० नमूनाकर ऐन २०१० बम्या कर ऐन २०१०-२०१२ मूनापत्र र पारिश्रमिक कर ऐन २०१६ धार्मिक ऐनहरू नेपाली कांग्रेसले सरकार सदाको व्यवस्थामा लागू गोरवस बिण।

कुनैपनि विषयमा कानून बन्दैवा रहन सम्बन्धी सर्वे उपस्था स्वतः समाप्त भएर जान्छन् भन्नेपनि होइन। पारित कानूनले निष्को वनसाव पुरा गर्दै जाने विषय-बारी स्वयंको कार्यान्वयन यस वा कार्यात्मिकलाई मुम्भिएको हुन्छ। तर समयको विहङ्गना धनी वा गरीब जनताको दुर्भाग्य नेपाली कांग्रेसको सनद र सरकारद्वारा जारी गरिएका उपबृत्त ऐन कानूनहरूको कार्यान्वयन कांग्रेसको सरकारले पाएन। बडिजा, बचाव र दारिद्राकाई आफ्नो विभक्ति छानेर बीच बिरुद्ध भएका नेपाली जनताको घर बाँचनमा परिस्थानको उक्तालो किरण पुग्न

हामी प्रजातन्त्रका सिपाही हौं

— गणेश देवकोटा

पापुस्टार, गोरखा

यो उन्मुखिपछि
जनमक्तिहरू
हबंको रतिंको बानी
माटोमा नव संघीत मुर्तेनिरहेका छन्
जित्ने सुधारोले कठोरिएका कतिना विस्वाहृस्वा
वस्तुको मज्जीबनी छरिरहेका छन्
यो महीरको उत्थन हो

यस दमनले बाता रोफन खर्नेन कवको
बन्ना उही तारा कुन खोज्नेहरू
घाई हुतीमा हुत्तिएका छन्
बायका विमानु नंदा र समिता पछेताहरू
कालो घाई, संशाम यो मुठ्ठले परिवर्तिका छन्
के कर्नु यस की नीच धमकका कुरा
के कर्नु यस की धमिबाप मुठ्ठका कुरा !
हामी य मान्छे हो यस जीवन्तै कुरा बरी
हाम्रा ठ सुन्दर इच्छा र इरादाहरू छन्
हाम्रोमा स सुन्दर लचना र विनोदहरू छन्
उकालो बाया ठबिमरे

हामी यस विनलाई पुरा बरी,
विस्वासको बिर हामी घाई हिमान यस ठकी
भावना यस हामी लखिन्ने कमलताउनु पर्छ
घडोट घाईले यस कर्पले छत्री रसाउन सकी,
हामी प्रजातन्त्रका सिपाही हौं
मुठ्ठमा हापीले कहिन्ने हात चुन हुँदै न
कोटो छेरेर पुनः निर्माणको मुठ्ठ उठ्नु पर्छ
हामी पहरा बरी प्रजातन्त्रको
हामी सुरक्षा बरी स्वतन्त्रताको
हामी जीवन बाँचो सगलताको
हामी मुटु बरी राष्ट्रियताको

गोरखा भूमिलाई अराजक बनाउ

गोरखाबासीहरू प्रजातन्त्र, विकास र स्थायित्वको पक्षमा

- रामचन्द्र उपाध्याय

यो भनिरहनु पर्छ कि नेपाल राष्ट्रको एकीकरणमा हामी गोरखालीहरूका पुर्खाहरूले आफ्नो बन्धुबन्धुसँग एकता-पसिना बगाई योगदान पुर्‍याएका हुन् । त्यो राष्ट्र बनाउने पुर्खाहरूका हामी सन्ततीहरू वर्तमान नेपाल राष्ट्रको आधुनिकीकरणका लागि पनि आफ्नो बन्धु अनुसन्तार योगदान पुर्‍याउन प्रतिवद्ध छौं । राष्ट्रको आधुनिकीकरण गर्ने भन्ने बित्तिकै प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यताहरूको प्रश्न खान्छ । प्राह्मण्डल । विश्वमा उन्नत र विकसित राष्ट्रहरू छन् । यिनोहरूले बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थामा जुन सार्वभौम मूल्य र मान्यताहरू हुन्, तिनीहरूलाई अंगीकार गरी राष्ट्रिय जीवनमा तिनलाई उदात्त जनताको जीवन पद्धतिका रूपमा व्यवहारमा प्रयोग गरेर मात्र ती राष्ट्रहरूले आफ्नो समाजलाई शिष्ट, समृद्ध र समुन्नत पार्न सकेका हुन् । यो कुरालाई हृदयकृत्य गरी आधुनिक नेपाल राष्ट्रको निर्माणको लागि प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यताको स्थापना गरी जनतालाई सर्वोपरी पार्न नेपाली कांग्रेसले २००७ साल भा क्रान्ति गरेको हो त्यो २००७ सालको क्रान्तिको उपलब्धिलाई समाप्त पार्न त्यसै बखतदेखि प्रतिगामी सत्त्वहरू सक्रिय रह । नेपाली कांग्रेसले २००७ साल पछि पनि धेरै मन्दपराहरू पार गर्दै मुलतः प्रजातन्त्रका लागि खर्चेर मुलुकलाई २०११ सालको निर्वाचनको अवस्थामा पुर्‍यायो । प्रजातन्त्रका विरोधी प्रतिगामी तरवहरू विभिन्न पार्टी र ग्रुपहरूका माध्यमबाट निर्वाचनमा खडा भए, तर यी सबैले पञ्चायतको सामना गर्नु पर्‍यो । त्यसपछि पुन

प्रजातन्त्रका विरुद्ध बढ्दो गति शुरू भयो । मुलुकका विभिन्न ठाउँमा लुट-पाट र मातङ्ग मच्चाउने काम गरिन थाल्यो । त्यसमध्ये गोरखालाई पनि एउटा प्रयोग भूमिका रूपमा लिई मातङ्गको बलो बनाउने काम गरियो । २०१७ साल कार्तिक ६ गते गोरखाकाण्ड बगाई अराजक स्थिति सिर्जना गर्ने काम गरियो । त्यसको दुःखद परिणाम ७ जना मानिस मरे र कतिपय घाइते भए । यसका लागि प्रत्यक्षत नरहरि र राजेश्वर देवकोटा जस्ता मान्छेको हात बियो । त्यो गरे बराबरको र प्रजातन्त्रलाई समाप्त पार्न मद्दत गरी ठूलो गुन लगाए बापत २०१७ सालको काण्डपछि राष्ट्रिय पञ्चायतमा गोरखाबाट राजेश्वर देवकोटालाई निजिरोध ल्याइयो ।

द्वितीय पञ्चायतमा काम गरेका मान्छेहरूमध्ये सर्वभन्दा प्रतिगामी, जन विरोधी, प्रजातन्त्र विरोधी र प्रतिक्रियावादी व्यक्तिहरूको गणना गर्दा राजेश्वरको नाउँ पहिलो पंक्तिमा आउँछ । यथार्थमा भर्ने हो भने उनको राजनीतिक जीवन नै धोका बढ्दो गति र अनसुलझावद्धि हो । उनलाई बलियो शक्ति नेपाली कांग्रेस भित्र भुलत हो । पी. कोइरालाका विरुद्ध प्रयोग गर्न चाह्यो र उनी मोदी बनीको अनुचित प्रभावमा प्रयोग भए । उनले नेपाली कांग्रेसलाई मात्र धोका दिएनन् । २०१५ सालको चुनावमा टक प्रतापलाई पनि धोका दिई भद्रकाली विधको दाहिने हात भएर चुनाव लडे । भद्रकाली हिन्दुस्थानको नजिकको मानिस भएकाले राजेश्वरले भद्रकालीसँग नजिक भएर रहनुमानै आफ्नो कल्याण देखे । राजेश्वरले

२०१५ साल र भद्रकाली भन्दा पहिला २००८ सालमै हिन्दुस्थानसँग बाँधेको लचन बाँधो भनी कायम राखेका छन् ।

राजनीतिक घटनाक्रमलाई हेर्दा २०१७ साल र २०३६ सालमा गोरखाबासीहरूलाई प्रजातन्त्रका विरुद्ध प्रयोग गर्ने दुर्घटनामा राजेश्वरले गरे । २०३६ सालमा ठाँटी पोखरीमा सर्वभन्दा पहिले कीर्तिनिधि विष्ट माथि हमला गराइयो । ठाँटी पोखरी राजेश्वरको आफ्नो नाउँ इलाका र राजेश्वर पनि कीर्तिनिधिसँगै भएका थिए । तर, उनी चाहिँ आफ्नो घरमा बसी समाया गएनन् र कीर्तिनिधि माथि हमला भयो । त्यहीँ कीर्तिनिधि माथि किन हमला भयो होला भन्दा त्यसका तीनवटा कारण छन् । प्रथमतः कीर्तिनिधिले राजेश्वरलाई पञ्चायतको चुनावमा प्रधानमन्त्री हुँदा हराउन शक्तिको प्रयोग गरेका थिए र त्यसैको बदला लिने काम राजेश्वरले गरे । अर्को कुरा कीर्तिनिधि भारत विरोधी पक्षमा गतिन्छन् र संभवत त्यो शक्तिको हतारमा राजेश्वरले कीर्तिनिधि माथि हमला गराए होलान् । तेस्रोपक्ष बहुदलका विरुद्ध गोरखा भूमिलाई प्रयोग गर्नु बियो त्यसका लागि ठाँटी पोखरीबाट त्यो अभियान शुरू गराइयो । ठाँटी पोखरी काण्ड पछि राजेश्वरले पुरानो हतियार पनि साधना गरेर प्रजातन्त्रका विरुद्धको जुद्ध पनि शुरू गरे । त्यसपछि त्यहीँ सर्वमाथि हमला गर्ने र जनमत संघर्षमा गोरखा अविराज्यभरि एउटा अराजक भूमिका रूपमा चर्चित रह्यो ।

२०४७ सालमा पुनः गोरखालाई अराजक भूमिका रूपमा परिणत गराउने दुर्घटना राजेश्वर देवकोटा जस्ता वीर जिम्मेदार व्यक्तिहरू गर्दैछन् । २०१७ साल पछि प्रजातन्त्र स्थापनाका लागि नेपाली जनताले धेरै ठूलो त्याग र बलिदान गरेको छ । प्रजातन्त्रका लागि धेरै एउटा पसिनाहरू बगे । बरै पटकको जन-आन्दोलनमा पनि जनताले धेरै रगत बगायो । त्यसको फलस्वरूप प्राप्त प्रजातन्त्रलाई संरक्षण गरी जनहितका लागि काम गर्नु पर्नेमा प्रजातन्त्र भयो भने जनता बलियो हुन्छ भनी

प्रजातन्त्रका विरुद्ध जुन बढ्दो गति मुलुकमा भइरहेछ त्यसका लागि गोरखालाई अराजक भूमि बनाई आफ्नो दुनो सोझाउने प्रयत्न राजेश्वरहरू गर्दैछन् ।

गोरखाली जनता ज्ञान र संयमशील छ । जुन जनताले नेपाल राष्ट्रको एकीकरण गरी एउटा मुलुक निर्माण गर्‍यो । त्यो जनता राष्ट्रको निर्माणका लागि पनि समर्पित हुन चाहन्छ । प्रजातन्त्रको माध्यमबाट मात्र विकास हुन्छ । र त्यसका लागि स्थायित्व प्रथम शर्त हो भन्ने कुरा पनि सचेत गोरखाबासीहरूले बुझेका छन् । हामी गोरखालीहरूले हामीलाई प्रयोग गरेर हाओ मूल्यमा राजेश्वरहरू जस्ता व्यक्ति लिई आएको अनुचित साम र त्यसबाट नेपाल राष्ट्र एवं नेपाली समाजलाई पुनर्गठन भएको क्षतिबारे पनि बुझ्नु पर्ने बखत आईसक्यो ।

२०१७ साल पछि यिनोहरूले आफ्नो स्वार्थका लागि के मात गरेनन् । समरभाषाको भाषा गिर घिरेर भाषा चीनलाई दिई पञ्चायतलाई समर्थन गराई नेपाली जनतालाई सैनिक बलको बूढे कुल्चेर अघाड सम्पति गर्ने काम राजेश्वर जस्ता पक्षहरूले गर्दै आएका हुन् । पहिले प्रजातन्त्र आएपछि चर्को कुरा गर्ने र आफूलाई राष्ट्रवादी वेषाउन खोज्ने पक्षहरू १९७५ (२०२२) मा भारतसँग १९५० को भन्दा पनि खराब बल्यत अपमान जनक सन्धी गरी सुरक्षाको जिम्मा नै भारतको हात सुम्पने काम गरेर चीनलाई समरभाषाको भाषा गिर दिएको बदला स्वरूप भारतलाई सुरक्षाको जिम्मा लगाई दुई महादेशबाट पञ्च र पञ्चायतलाई समर्थन गराउने जनतालाई नुदने र घन सम्पति बुर्गार्ने जाने काम यिनोहरूले गरे । १९६५ मा भारतसँग सन्धी गर्दा के राजेश्वर देवकोटा सत्ताको खुलिबा बिएनन् ? त्यसवेला उनले राष्ट्रियता बिर्से । उनलाई केवल महाराजगञ्जमा बस्नु पर्‍यो र घर भागिन अगाडि लह-लह घान फर्के फाँट जोड्नु बियो । उनीहरूले त्यो गरे । देश बेचेर भए पनि घन सम्पति बुर्गार्ने र सत्तामा बस्ने काम गर्नु बियो त्यो गरे । राजेश्वरहरूले पञ्चायतमा लागेर २०१७ साल देखि २०४७ सम्म के जति अपराध गरेका छन् - पहिले

प्रकृष्ट पार्टी खोलेर चौखिन खोजेता पनि निजहरू अपराध-बाट मुक्त हुन सक्दैनन् ।

२०४६ साल फाल्गुण ३ गतेबाट सुरु भएको जन आन्दोलनकै सन्दर्भलाई लिएर हेर्नो भने पनि राजेश्वर प्रवृत्ति व्यक्तिहरूको व्यवहारविधि र नीतिबाट स्पष्ट देखा पर्योछ । परिचयमानहरू सत्तामा गए र जन आन्दोलन दबाउन पारिवारिक दमन जनतामाथि उनीहरूले गरे र सबै निर्दोष नेपालीहरू मारिए । पञ्चायतकै उच्च तहमा रहेका र प्रधानमन्त्रीका दावेदार रहेका राजेश्वर देवकोटा जस्ता पञ्चहरूले के गरे छ त्यसको पनि मूल्या-कृत हुनु जरुरी छ । एकानर्क जनता प्रजातन्त्रका लागि आन्दोलन गर्दै छ र आन्दोलनकारीमाथि सत्तासीन पञ्चहरू शोनी बलाउदै छन् भने पार्कीतर्फ प्रधानमन्त्री हुने भनी मोर्खानी जनतालाई ठपी माननीय हुन पुगेका राजेश्वर देवकोटा पञ्चायत नै प्रजातन्त्र र प्रजातन्त्र नै पञ्चायत हो, यसर्थ पञ्चायतमा परिवर्तन हुन सक्तैन भन्न बहुदल भनेको लोटा हो र निर्दम भनेको बाघो हो । हामी पञ्च-हरू बहुदलमा घटवर्तनो गर्ने कस्ता पाखण्डपूर्ण कुरा बरी मरीचमानलाई हटाए मात्र पुग्छ । परिवर्तन ठ के सुचार पनि गर्नु हुन्छ भनी प्रकारान्तरेले परिचयमानले मानिस मारेका कुरालाई छिक् सास्ति गर्ने छुट्टा बरी उनले जपम्य अपराध गरेका छन् । प्रधानमन्त्रीको कुर्सीका लागि

खान बुहाएर स्वर्गो जन-मान्दोलनमा जनता विरुद्ध उभिये राजेश्वर देवकोटा महिले पुनः प्रजातन्त्रका नाउँका पार्टी संगठन गर्दै जनतालाई ठान मोर्खानीहरूलाई प्रमाण पुष्ट्यास गर्दैछन् र मोर्खानीलाई मर्यादक बनाई मोर्खानी जनतालाई प्रजातन्त्र विकास र स्वायत्तिका विरुद्ध उभ्याउने दुष्कृष्टा गर्दैछन् । यदि राजेश्वर जस्ता मर्यादक एवं जनविरोधी धारणा र स्वमान भएका व्यक्तिने मोर्खानी जनतालाई राष्ट्रियताका नाउका ठान र मृत्याउने दुष्कृष्टा गर्ने काम जारी राखे भने उनको प्रकृष्टा चिन्ता खोले कुरा गर्नु जरुरी हुने छ । जन आन्दोलन र जनताको रगतको मूल्यमा राजेश्वर जस्ता व्यक्तिने पनि पार्टी संगठन गर्ने अधिकार पाएका छन्, त्यही अधिकार केही हजार व्यक्तिले धेरै ल्याएको प्रजातन्त्र भनी आन्दोलन र गरीबहरूको रगत प्रति बुझा भक्त गर्दैछन् । जनलाई जनताले ठम्माई सकेको छ कि पहिले राजेश्वर मसालसँग पाँटी जोड्दैछन् र उनका भनाइहरूलाई हेर्दा उनी हासका लागि मसालबाट राष्ट्रिय प्रजातन्त्रिक पार्टीमा काजमा भएका हुन् । खरदार ! खान र प्रजातन्त्रका प्रति समर्पित मोर्खानी जनतालाई धाक्ने पुष्क स्वादका लागि मुख्याउने व्यक्ति नगर ।

राष्ट्रिय एकता प्रजातन्त्रको जगमा मात्र खडा हुन सक्छ र प्रजातन्त्रको जग देशको उत्तरोत्तर प्राथिक विकास र न्यायपूर्ण प्राथिक व्यवस्थामा मात्र बलियो हुन सक्छ । तत्पर्य हाम्रो दृष्टिमा राष्ट्रियता, प्रजातन्त्र र विकास उन्नति एक प्रक्रिया आधारित तत्त्व हुन् ।

—महामानव बी० पी० कोइराला

नेपाली साहित्यको इतिहासमा गोरखा

—तुलसीमान खेड

“बत्ती मृत्तिको घँघारो” भने झैं जस्ता, बीरता, वीरता एव ऐतिहासिक, राजनैतिक अनुसुक्त दृष्टिले पनि स्वदेशमा मात्र नभै विदेशी भू-भागमा समेत एउटा पवित्र इतिहास कायम गरेको मोर्खानी शक्ति साध्य नै साहित्यिक श्रेष्ठता भने घँघारो कीटामा जकडिएको आभास हुन्छ । नेपाली साहित्यको यात्रालाई विहंगमलेकन गर्दा हामी राजनीतिक तर्फ चिन्ताउन पुग्छौं । साहित्यको भुन सुकें विधामा कलम चलएर नेपाली साहित्यको मोड परिवर्तन गर्ने क्रममा राजनीतिक तर्फ सतत रूपमा देखा परेको छ । नेपाली काव्य भगनकादेदीप्यमान तारा महाकवि सन्धीप्रसाद देवकोटा पनि गोरखा साहित्य संस्कृति बोकेर साधुनिक नेपाली साहित्यलाई अगाडि बढाउन सकन गएको कुरा इतिहासबाट छिपेको छैन ।

नेपाली साहित्यको गद्य फाँटलाई सिद्धान्तलेकन गर्दा वि. सं. १८२७को शक्ति बल्लभ धर्मालको महाभारत विराट-पर्व सम्म पुग्छो भने पृथ्वी नारायण बाहुले नेपालको एकीकरण गर्ने मिश्रितकामा र राज्य सञ्चालन गर्ने क्रममा आफूले देखेका, सुनेका र भोगेका आकारमा दिव्योपदेशको विवर्ण गरे । हुन त पृथ्वीनारायण बाहुले साहित्यिक माध्यमको लागि नभै राजनीतिक, धार्मिक र सामाजिक परिवर्तन जल्काउनुको साथै नीति उपदेश प्रदान गर्ने उद्देश्यले ‘दिव्योपदेश’ को निर्माण गरे पनि परम्परा त्यसले साहित्यिक महत्त्वलाई पनि भलम्बाउनसकेन । बत्ती वि. सं. १८३१ मै गोरखाका रामानाथ नै साहित्यिक यात्राको प्रारम्भ भइसकेको थियो । यिनै गोरखाली राजा पृथ्वीनारायण बाहुले एकीकरण गरेको सिक्की नेपालका नेपालीले गोरखालीका नाममा साहित्यिक श्रेष्ठता पाएको गौरव संसारमा स्थापित गरेको छ ।

नेपालीहरूको नविलो संयत्तिको रूपमा रहेको गोरखाले साधुनिक नेपालको मोड बराउछ । गोरखाले

नेपालको प्रतिष्ठा र मर्मसामा महत्त्वपूर्ण भूमिका निभाउंदै गएको छ । बत्ती साहित्यको तपोभूमि वीरताको उद्गमस्थल, प्राकृतिक सौन्दर्यको भण्डार र पवित्र भूमिमा काव्य साधनाको अभाव भएको महत्त्व हुन गइरहेको छ ।

गोरखाली साहित्य यात्रालाई विवरण गर्दा साहित्यको पृष्ठभूमि कालखंड नै साहित्यकारहरू जन्म रूपमा देखा परेका छन् । शक्ति रूपमा चर्च भएको शायन कविताको रूप यस्तो छ—

“बडाङ्ग र बुडुङ्ग डरलाग्दो बाजा
रातीराती हिड्ने गोरखाली राजा
गोरखाली राजालाई बन्दैने पुगेन
बाहुनको टण्डा कहिल्यै टुटेन ।”

उपर्युक्त ऐतिहासिक पनि पृथ्वीनारायण बाहुको राज्य विस्तारको क्रममा हातहतियार बरिद गर्ने वनको अभाव भएको र राज्य सञ्चालनकै इतिविधिलाई कायमतास गरेको पाइन्छ । यस्तै पछ श्रेष्ठता पनि “बाघको छ जमजुङ्ग भकुम्को” कविता लेखेर साहित्यको प्राचीन कालमा नै गोरखा निवासी शक्ति बल्लभ धर्मालले कविता शक्तिको परिचय दिएका छन् । पृथ्वीनारायण बाहुले नेपाल एकीकरण गरेपछि बत्ती राजधानी काठमाडौं बन्थो त्यसरी नै गोरखाली साहित्यले पनि बगार्दै सरेको आभास हुन्छ र गोरखाली साहित्य बत्ती १८२७ भएको प्रतीत हुन्छ । साधुनिक नेपाली साहित्यमा गोरखाका पूर्णप्रसाद ब्रह्मण, राजेश्वर देवकोटा, विनोद प्रसाद शिवालय यादवको नाम माउछ । ‘गोरखाली साहित्यकारहरू’ वा बत्ती प्रसङ्गका नाम बोल्नु पर्ने धर्मो व्यक्ति नामलेकन बत्ती धर्माल पनि माउछन् ।

वी माथिका पुराना पुस्ताका प्रतिमाहरू बाहेक नयाँ पुस्तामा पनि केही साहित्यिक प्रतिमाहरू देखापर्येका

छन् । सङ्गठनात्मक रूपले साहित्य सम्बन्धी केही हुन नसकेकोले बचार्चमा नयाँ पुस्तिका व्यक्तिकर फेला पर्ने भने सकेका छैनन् तै पनि ग्रहिलेका यी व्यक्तिहरूलाई भने बल प्रसङ्गमा बिर्सन सकिदैन । गोरखाका साहित्यिक नव चेतनाका वलहरहरूमा-चिरञ्जीवी बाम्ने, तुमसीबान श्रेष्ठ, सीताराम अधिकारी, तीर्थराम अधिकारी, भिन्न-हरि मरहटा, बाणस्पति देवकोटा, चन्द्रकान्त अधिकारी, ओबराम बाम्ने, पी. पी. गोरखाली (दिवगत) गौतम न्यौपाने; डा राजेन्द्रराम बाम्ने, मधु मट्ट, बीधनराम बाम्ने अनन्तर मट्ट, कमलापन्त, नवराम मट्ट, सुमन मट्ट, होमनाथ डकाल (दिवगत) प्रादि पर्दछन् ।

गोरखाली साहित्यकारहरू जन्मेका छुन् तर स्वाहादर मुमर नपाएर कठारग्रिएका छुन् । त्यसैले प्रापन विस्तारमा साहित्यक परिषद् गठन गरेर, छापाखानाको व्यवस्था गरेर, साहित्यिक कार्यक्रम संचालन गरेर, प्राक्का काल्पकारितालाई वेलावेलाभ्या पत्र-पत्रिकाको माध्यमबाट बेलाउदै आएका यी नयाँ प्रतिभाहरूलाई उत्साहित पार्न सके र नयाँ प्रतिभाको झल्लो झोपी नर्ने सके गोरखाको यी साहित्यको इतिहासमा गोरखाली साहित्यक प्रतिभाहरूको साहित्यिक व्यक्तित्वले पनि हल्लेखालो गर्ने लगेर छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुन सकिन्छ ।

★

हाम्रो देशमा १०० मा नबढे जति मानिसहरू गरीब छन् । जसलाई खान लगाउन पुग्या छैन । उनीहरू कुटी-कोदालो गरेर गार्डमा वस्छन् । नेपाल भनेको तिर्न १०० मा नबढे मानिसहरू हुन् । जब म नेपालको कल्पना गर्न थाल्छु, त्यसबेला तिर्न गरीब दाजु-भाइ दिदी बहिनीहरूको तस्वीर मेरो भ्रमाडि झर्दछ । मैले लुगा लगाएको, खान नपाएको र रोमी झन्डारको तस्वीर-मा अनि मलाई लाग्छ, यी रोगीका खान नपाएका झोठमा हाँसो आबस्, केटाकेटीहरूले पढ्न पाऊन्, रोगी छन् भने औषधी मुलको व्यवस्था होस् भनेर नै हामी राजनीतिमा लागेका हौं । भन्थी, होला, दूला-दूला कुर्सोमा आउँछौला भनेर राजनीतिमा लागेका हौं ।

-बी. पी. कोइराला

अनन्त क्रम

-स्व. बी. पी. गोर्खाली

तिमीले समालोका हातहरू मेरा हात दिए
र तिम्रो छामेको झित्ति मेरा भौँडा दिए
मले पनि म स्पष्ट भन्छु-
तिमीले बालेको दियो मेरा पाइलाहरू दिए
विस्तारै चूक घोप्टियो र योटा झोसी जर्मियो
विस्तारै कम भयो र योटा किफोटन आयो
जायद तिमी ग्रहिले पनि यही सोच्यो होली
कि योटा बँशाख आयो
र नभेटिदै उराडी योटा चैत आयो
तर कम से कम विश्वास गर
सृष्टि अनन्त छ
र घर्तीको घंगालो प्रसर छ
बिरवासको यही म्यालो मारामा भन्छु
योटा गर्जन आयो

र, नयाँ जन्मको बिगुल कुक्यो
योटा किफोटन आयो
र, गर्भको नयाँ ईसो उभान्यो ।

साभार: (कविताको डापरेबाट)

गोरखाको विकास बिगत, वर्तमान र भविष्य

- तुलसी न्यौपाने

विकास मानव चेतना, बीप, ज्ञान र समताको
साधारण क्रमिक र निरन्तर रूपले भ्रमाडि बढ्ने विषय
हो । मानव मस्तिष्कको विकास नै सबै क्षेत्रको विकासमा
प्रभावकारी माध्यम बनेको छ । सामग्री, रकम र जन-
शक्तिसाई ठीक तरिकाले उपयोग गर्ने, मानव हितमा
परिचालन गर्ने बीप, ज्ञान र समता भएकै मानिसको
बीचो पर्छ । नयाँ नयाँ प्रविधिको विकास गर्ने र नयाँ र
पुराना प्रविधिको प्रयोग आफुले गर्ने र भ्रमाडि सिकाउने
कम मानवसँग व्यक्तित्वबाट मात्रै सम्भव हुन्छ । कुन कुरा
ठीक र कुन कुरा बेठीक, कुन काम असल र कुन काम
असल, कुन उपबोधी र कुन अनुपयोगी भन्ने भिन्न सलम
मानिसबाटै हुन्छ । त्यसैले विकास मानिसबाटै मानिसका
साथि गरिने काम हो र यी सबैको परिवर्तन गर्न
जनताका चाहना अनुसार भ्रमाडि बढ्दछ ।

माथिको विश्व गरिब र छनी राष्ट्रहरू, साम्यवाद
र पूँजीवाद तथा समाजवादमा विभाजित रहेको छ ।
राजनीतिक सिद्धान्त र प्राथमिक प्रणाली नै यी राजनीतिक
व्यवस्थाको आधार हुन पुगेका छन् । विश्वभरी
प्रजातान्त्रिक मुलुक पूर्वी युरोप र एसियाबाट रहेका केही
साम्यवादी मुलुकमा हाल देखापरेको राजनीतिक र
प्राथमिक परिवर्तन त्यस प्राथमिक जनताका चाहना र माग
सँग सम्बन्धित छन् । नेपालमा भर्खर भएको जन-
भास्दोलन पनि जनताका चाहनाबाट भएको हो । प्राथमिक
उन्नति भएन र गरिब वर्गको हितमा काम भएन भने
सिद्धान्त मात्र पनि निरर्थक हुने रहेछ भन्ने कुरा पूर्वी
युरोप र सोभियत संघमा भएका परिवर्तनले प्रष्ट पारेको
छ । अमेरिका र युरोप तथा तेस्रो विश्वका कम विकसित
मुलुकका आवश्यकता फरक-फरक किसिमका छन् ।
अमेरिका विश्वका आफ्नो शक्ति देखाउन चाहन्छ, आफ्ना
जनताका नयाँ पुराना माग पूरा गरेर उनीहरूलाई

संसारका जनता भन्दा सुखी, सम्पन्न बनाउन चाहन्छ ।
युद्धीको साधन बढी उपयोग गरेर विश्व बजारमा आफ्नो
प्रभुत्व कायम गर्न चाहन्छ । तर नेपाल जस्ता गति कम
विकसित मुलुकले काँच, काँच, लुगा काटो, पिउनेपानी,
बिस्का र स्वास्थ्य जस्ता आवश्यक कुरा परिपूर्ति गर्नमा
ठूलो प्रयास गर्नु परेको छ ।

विश्वको मानचित्रमा हाम्रो मुलुक नेपालको
निर्माण देखि स्थायित्व भिन्नै हावसम्म जनताले विकास
लाई गति दिन सकेको पाइँदैन । नेपालका समस्यालाई
हामी मोटा-मोटी रूपमा भिन्न अनुसार बर्गीकरण गर्ने
सक्छौं जुन समस्या प्रायः सबै बिस्वा र समाजलाई भिन्नै
किसिमका देखिन्छन्:-

- (क) करीब ६० प्रतिशत जनता अशिक्षित भएको
कारणबाट जनताका सोचाइमा सीम परिवर्तन
भाउन नसक्दा जन जागरणको प्रभाव हुनु, ठीक
बेठिका छुट्याउन समय लाग्नु,
- (ख) सीम रूपले बढिरहेको जनसङ्ख्या नियन्त्रण भएमा,
परिवार नियोजन गरेमा परिवार पनि सुखी, राष्ट्र
पनि छनी हुन सक्छ भन्ने ज्ञानको अभावले गर्दा
झन् बढिरहेको बढ्नु, उत्पादन र जनसङ्ख्या बृद्धि
दरमा समतुल्य नहुनु,
- (ग) जनसङ्ख्या र पशुजनको प्राय सबैभन्दा पढी, इन्धन-
को विकल्प नहुदा परिवारन (घातावरण) विपन्नताले
बन नास, बाढीपनरो बढी भई प्राकृतिक समतुल्य
विपदा स्वयंको अन्तर जनजीवनका सबै क्षेत्रमा पर्नु,
- (घ) घातावारको असुविधा, स्वच्छ पिउने पानीको
अभावले नयाँ र बिसापिताव ठिक ठाउँमा नबढे
बानीले स्वस्थता देखा हुने किटाणुबाट भनेक रोग
केसिन्छ भन्ने चेतनाको अभाव,

- (८) कृषि योजना सुधार गरी बढी उत्पादन गर्ने तर्फ सकारात्मक प्रयास गर्नु तर त्यो योजनाई हामा गर्ने बानी हुँदा पढेलेखेका व्यक्तिहरू कृषि योजनामा लाग्न बाध्य हुने भएता पनि त्यसको लागि तिनो काममा यमाई गर्ने प्रयत्नको विकास हुनु,
- (९) स्थानीय स्तरमा कार्यरत कर्मचारी, प्रशासक र समाजसेवीहरूको जर्जरा उठाउने काम गर्नु,
- (१०) स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरको विकास हुन मगल्ने।

माथि उल्लेखित भएका सबै विषय राजनीतिक निर्णय र प्राथमिक विकास प्रक्रियासँग सम्बन्धित रहेको छ। गत वर्ष नेपाल भारत व्यापार र वारवहन सम्झौता हुन नसक्दा जनताले बोझ बोका कठिनाई यस्तै विषयमा आधारित थिए।

विकासका बारेमा कुनै वर्ष यमाई संयुक्त राज्य अमेरिकाको सम्झौता पाउछ। काम बस्ने बे पढेपनि हुन्छ, काम गरेबापत चला दर हुने भन्ने थाहा रह्यो छ। शिक्षामा, शोषण र मानमा प्रतिस्पर्धा छ। त्यसैले योग्य व्यक्तिले योग्य स्थान पाउँछ र राम्रो काम गरेर आफ्नो जीवनमा सफलता पाउँछ। यिनै कारणले गर्दा त्यहाँ हुने कर्ममा राम्रो उत्पत्ति हुन सकेको छ। बाष्टर को काम आफ्ना छात्रहरूलाई प्रत्यक्ष सिकाउने हो, कृषि विशेषज्ञको काम किसानहरूलाई बढी उत्पादन गराउन सहयोग गर्ने हो, भन्ने जानकारी त्यहाँ विकास भएको छ। विकास सिर्जना गर्न अतिशय राम्रो उपकरण ती सबै वृद्धि हुन सकेको हो।

जर्मनी र जापानले विश्वभरका भोजन परेका कठिन अवस्थालाई समेटेर, ठूलो हक निर्यात गरेको भौतिक र मानविक प्रवृत्ति सकारण उदाहरण बनेका छन्। त्यहाँका जनताले गरेका वैज्ञानिक कार्य प्रगति विकासका काममा राम्रो संसारभर प्रभावित भएका छन्। प्राथमिक मानिसको विकसित र बाहिरको मानिसबाट नै विकास को जग बस्ने यथार्थमा बुझिएकोले स्वतन्त्र अस्तित्व

विकासका लागि प्रजातन्त्र नै आवश्यक पूर्वाधार हो भन्ने कुरामा आज दुई मत कसैको नरहेको पाइन्छ।

चीन जस्तो धेरै जनसंख्या भएको मुलुकले प्राथमिक आधारभूत माग पूरा गर्ने कठिन राजनीतिक नियन्त्रणद्वारा प्रतिक्रिया प्रभावमा परेका जनतालाई विकास र उत्पादनका क्षेत्रमा लगाउन निकै प्रयास गरेको देखिन्छ। तर प्राथमिक विकासमा विपत्ति नघाउँदा र जनताका प्राकासा वृद्धि हुँदा गत वर्ष सेनमेन स्थावरमा भएको तराईहरू र त्यहाँको प्राथमिक विकासमा जापान, अमेरिका, तिवापुर, कोरिया जस्ता मुलुकहरूका ठूला ठूला कम्पनीले चीनमा संयुक्त लगानी गर्ने थालेकाले माथिको नियन्त्रित राजनीतिक र प्राथमिक प्रणाली तथा सांस्कृतिक क्रान्ति द्वारासाही भएको छ। त्यस्तै पूर्वी युरोप र सोभियत रुसको प्राथमिक र राजनीतिक पछि जनताका माग पूरा गर्ने प्रयत्नमा रहेकाले पुनर्निर्माण र नदीकरण तथा सुधारमा संघर्षरत रहेको देखिएको छ। यसरी जनताले मा-प्राप्त स्वतन्त्र इच्छा र चाहना अनुकूल गरेको काममाई सफलता मिल्ने कुरा निर्विवाद रहेको देखिन्छ र नियन्त्रित कुरा सफल हुन सकेको देखिदैन। नेपालको पञ्चायत व्यवस्था पनि यस्तै एउटा जनन्त उदाहरण बनेको छ।

यसरी विवेचना गर्ने क्रममा हामीले विश्व, राष्ट्र र जिल्ला सम्मलाई लिन सक्दौं। म मेरो जनमनोका कथमा रहेको गोरखा जिल्लाको विश्वास किन हुन सकेन र यस के गर्नु पर्छ भन्ने बारेमा पनि विवेचना गर्न कोर्दछु। नेपाल राष्ट्रको एकीकरणमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिने जिल्ला हो गोरखा। यो विभिन्न जनजाती र भौगोलिक विविधतामा बाँडिएको जिल्ला हो। यहाँका परम्परागत सामाजिक प्रचलनले नेपालको राष्ट्रिय प्रचलनलाई फैलाएका छन्। यस जिल्लाको भौगोलिक बनाबट उत्तरमा अन्तर्राष्ट्रिय सीमाना चीनसँग छ भने पूर्वमा धादिङ्ग, पश्चिममा सप्तगञ्ज र तनहुँ, दक्षिणमा चितवन र तनहुँ पर्दछन्। नदीहरूका वृद्धि-पङ्खती बरोदी, बिजुली, बेरे र यस्ताइन्दी यस जिल्ला

कोटर र भएर बग्दछन्। यस जिल्लामा भन्ना हिम-शिखरहरू मध्ये हिमाल ७१११ फीट, मनास्लु ८१५२ फीट, साप्लूम हिमाल ५२९० फीट, छाबुन र हिजेन क्रमशः ५२९६ र ५५२९ फीट, सान्दो हिमाल ६२२५ फीट जस्त। भनेको हिमशिखर यस जिल्लामा रहेका छन्। त्यस्तै लार्के भन्नेथारु विस्तृत जाने महत्त्वपूर्ण बाटो हो भने भनेको कस्ता भाना, साजिङ्ग, भूगल, स्वाजुङ्ग पर्दछन्। पूर्वी भागमा भने बास्ले, मेलाटेसाजीङ्ग र लार्के विशेष बाटु मानिन्छन्। यस भागमा बूढीगण्डकी, स्याङ्खोला, सान्दुनदी र जार्के सोताङ्ग किनारका बसोबास बोरे जनमध्याले ठाकेको भए पनि रमणीय तर अति कठिन क्षेत्र मानिन्छ। पर्यटन भास्वन् बराउने यहाँ प्रशस्त ठाउँ छन्। यहाँको जीवन पशुपालन, तिब्बतसँग केही व्यापार र खानु वा फापर जस्ता बेतोबाट बनेको छ।

उत्तर पश्चिमी भागमा पर्ने बापिक, साप्राक, भ्याचोक जस्ता ठाउँमा यमा सुकसु बस्ती यहाँको निकै प्राकारण केन्द्र मानिन्छ। यहाँका पुर्वकहरू विषयप्रख्यात वृद्धि परलजमा काम गरेर मिष्टोदिया कससम्म पाउन सफल हुन सकेका छन्।

यसरी गोरखा जिल्लालाई हेर्दा विभिन्न जनजाति र सामाजिक विविधता पाइन्छ भने भन्ना हिम शिखर देखि पहाडी र टारका मैदानी बस्तीमा केलिएको जनजीवन धर्कै महत्त्वपूर्ण पक्ष ठानिन्छ।

यो जिल्लाको विकासको कुरा गर्दा बस्तीभूति र प्यारो जस्तो लाग्छ। हुन पनि बिनास मस्याबदी विद्युत योजना भई जिल्लाको विमानामा रहेको नदीबाट उत्पादन भए पनि यहाँको सवरेमुकाम बाहेक अन्यत्र पुगेको छैन। यहाँको बाटोमा सवरेमुकाम बोल्ने एक सडक बाहेक भन्ने केही छैन। यहाँ बनेका खानेपानी प्रायोजनाका कति ठाउँमा प्रायोजना सके पनि पानी जनताले पिउन पाएका छैनन्। कतिपय सिचाई प्रायोजना छकिए पनि सिचाईलाई जनताले पानी पाएका छैनन् र त्यस्तै चोडेडा बाटामा भएको ठूलो लगानीको प्रगति

भगवद् रहेको छ। झोलुंगे पुल बनेका ठाउँमा कतै पुल बढारिएका छन् र फलेक बसेका छन् भने कतै ठाउँमा पुलका आवश्यकता पूरा हुन सकेका छैन। बाबाका उत्पादनमा प्राधुनिकता यहाँ छैन। राष्ट्रले गरेका बोरे लगानीको फल पनि जनताले पाउन सकेको छैन। यहाँ विशाल टारहरू मुनका रहेका छन्, तर किनारबाट बग्ने नदीको पानी सिचाई र विद्युतमा घाउन सकेको छैन।

विगतका अनुभव हेर्दा प्रार. पी. यु. पी. प्रायो-जनालाई अमेरिकाको सहयोग थियो। यो सफल हुन सकेन। कारणमा त्यहाँको राजनीतिक नेतृत्वले साधन ठीकसँग खर्च गर्न नदिनु, जनताको संलग्नता नरहनु र विदेशी विशेषज्ञको भाग प्रभाव बढी हुनुले गर्दा केही ठूलाबडाले मात्र फाइदा उठाउन सकेको व्यापक गुनासो रहेको छ।

अब भविष्यमा गोरखाको विकास कसरी गर्ने त? यो प्रश्न सबै गोरखा निवासीको लागि हो। त्यहाँको ऐतनशील समाज जो पढेलेखेका र जानेबुझेकाहरूले जनतालाई सचेत गराउन पन्थो, जनहितका काममा सक्रियता स्थापन पन्थो र साधनलाई ठीक तरीकाले छेउ ठाउँमा प्रयोग गराएर उत्पादन वृद्धिबाट किसानलाई लाभ र रोजगारी उपलब्ध गराउने काम गर्नु पर्ने हुन्छ। विकासमा प्रत्यक्ष क्रमा जनता नै संलग्न हुनुपर्छ। स्कूलमा पढाउने मास्टरहरू, गाउँका राजनीतिक कार्यकर्ताहरू, जिल्लाका अतनशील र सामाजिक सेवाकर्ता समर्पित व्यक्तिहरू, जिल्लासँग सम्बन्ध कर्मचारीहरू सबैको प्रयास सामूहिक रूपमा व्यक्तिगत स्वायत्ततामा माथि उठेर विकासको काममा बाध देखाएर दिन दिन सक्नु पर्दछ।

हाम्रै जर्मन सरकारको सहयोगमा "गोरखा जिल्ला विकास प्रायोजना" कार्यन्वयन हुने क्रममा छ। त्यस्तै उत्तरी भेगमा केन्द्र नेपालको सहयोग हुने भएको छ। यी दुवै प्रायोजनालाई जनताको सक्रिय सहयोग बिना जनहितमा स्थापन गर्न सकिदैन।

यसरी सरसर्ती हेर्दा गोरखाको परम्परागत प्राथमिक विकासलाई प्राधुनिकीकरण गरी उत्पादन वृद्धि गर्ने,

[illegible]

विकास जनतालाई फाइदा हुने, स्वच्छ र स्वतन्त्र
प्राप्तावस्थामा र नेतृत्व प्रदान गर्ने राजनीतिक अभियान नै
राष्ट्रो देखाउने विषय भएकोले जनतालाई बढी चाखको
बताइनुमा नै विकासको सफलता निर्भर पर्दछ । हाम्रो
वर्तमान राजनीतिक परिवर्तन पनि परिवर्तलाई बाध
उठाउने प्रयास राजनीतिक पक्षले गर्नु पर्दछ । स्वतन्त्रता
प्रवातन्त्र र समाजवाद प्राप्तको नेपालका व्यवहारिक
मार्गलाई हुन सक्ने बाटो सर्वत्र लिएका छन् । प्रवातन्त्रका
सम्मान प्राप्तनुपर्ने तरिकाले भएको कुरा मुझे र धेरै
कुरा भन्ने पनि जनतालाई नै निर्णय गर्न दिने प्रक्रियाबाट
नै गर्न सकिन्छ । र विकास पनि गर्नेका आधारमा मात्र
निर्णयले हुन सक्छ भन्ने कुरा सर्वत्र सुन्नै पर्दछ ।
चाखको हाथो दक्तीस चाखिक व्यवस्थालाई सम्वत
राष्ट्रा हाथो कर्ममा समाजवादी कार्य व्यवस्था र
प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्था भएकोले राजनीति
पार्षदिक हुने यसमा सम्मान हुनुपर्ने मुद्दो मात्र
भएकोले गर्ने नेपालका राष्ट्रियताको सम्मान प्रदानी प्रवि
निर्माण गर्ने भएको नेपाली कार्यमा नै पार्षदिको हुने
एकमात्र भन्ने राटो हो भन्न सकिन्छ ।

सामयिक संकलन

गाउँको विकास - आजको आवश्यकता

— प्रेम शंकर श्रेष्ठ

कामोप जन-जीवन स्वर उठाउनु कामीज बुवाहरूलाई रोजवार प्रदान गर्ने तथा एक स्वावलम्बन कामीज गर्ने व्यवस्था कायम गर्नु निश्चय पनि एक चुनौतिपूर्ण कार्य हो ।

जबलम्स पार्टीले बुधवारकितलाई पार्टी क्षेत्रमा नै कार्यरत बराउने सकिने तबपम्य भाउज समाजको परिष्कृतमा निरवक हुनेछ । भाव हाभा पार्टी किन उठाउ चरहेका छन् । काम र पामको खोजीमा हजारी बुधवार किन विदेशिन पुनेको छ ? निष्कष पनि हाभो समाज क्षेत्रमा नै उचित रोजकारको सुजना गर्न सकेको हो नर देश विदेशमा बुवाहक भौतरि हिन्दु पर्ने प्रस्था सिनेना हुने भिएन । उपयुक्त राष्ट्रिय नीति खुलावे को प्रस्था भएको हो भनेर निर्भीकता र निष्पक्षता साथ भन्न सकिन्छ ।

विकट ३० वर्षसम्म मारिएको व्यवस्थाले
 भएका गरेको नी दुष्परिणामहरूलाई हटाउ हटाउन पनि
 र्मिर्दैन । उक्त व्यवस्थाले हरेक अवस्थामा कष्ट नीति
 बनीकार गरेको जनसमक्ष नै धाव हास्रो सामीप
 व्यवस्था बमरी लहलहनहुन हुन पुगेको हो भन्न करै
 पाइन्छ ।

हामी कहाँ कामन्ती संस्कार पाई गएको छैन ।
 हन् हन् कहिरहेको छ । हाम्रो बिसाल नीचि गलि
 पसल र फल छ कि पर्नेनेको व्यक्तिने काम गर्न
 गह्र पत्र पत्र संस्कारको विकास गर्दैएको छ । जैतमई
 राम काटी, सेठकाटी, केनी छोरापाई गह्र बनारमा
 जैन पदको मेकापो छोरा तथाकथित शिक्षित भएपछि
 रामकाटीको नाम पाएको देखा दाय उल्लेख गर्न गर्नुने र
 पत्नी को लेखका व्यक्तिने स्वतन्त्र देखा (उद्योग धन्दा)
 नभई गणेश चाले व्यक्तिको विकास भएकोले यस्ता
 विचार रोजनारी (काबीर) को लागि गह्र विर

मुख ठामने प्रवृत्तिको विकास हुनु पनि दिगत ३० वर्ष
निरन्तर व्यवस्थाको सेन हो भन्नु पर्ने हुन्छ ।

यसरी हाम्रो समाजमा समप्रति बूना हुने प्रवृत्तिको विकास भैरहेको छ भने दिनभर काम गरी पसिना बगाउने वर्षमाई उपहेलित गर्ने संस्कारको विकास भैरहेको छ । उठा काम चोर बफास्टकहनुमाई धादर तथा सम्मान गरिन्छ । विकसित देशहरू आजको उच्च स्थानमा पुग्न सक्नुका निरवध पनि ती देशहरूमा समप्रति सम्मानको कारणले नै भएको हो । हाम्रो समाजमा एक पटक फर्केर हेर्दा हामीलाई भावप्यक पर्ने कुरो, कोदानी, मुवा-फाटो, जुता बनाउने काली, दमाई, लार्की वर्षमाई को समाजले गजरी उपहेलित गरेर बनाएर राखेको छ । यो बल प्रकाशको सामन्ती संस्कारमाई भैरहेको पक्कै नसकनुले हामी विकासको सही मार्गमा जान सक्दौं ।

हामी १०० भा २० बना नार्नेमा नै बसोबास गर्दछौं । आवासम्म हाम्रो पहुँच वेवा बाबुबानेले गर्दै आएका बेटीपातीमा नै हामी निजैर हुँदै आएका छौं । नत त्यहाँ कुनै उन्नत प्रविधिको प्रवेश भएको छ । नत प्राथमिक उद्योग बन्दछौं नै विकास भएको छ । बढ्दो जनसंख्याको भार यो परम्परागत वेबाले घन मात्र सार्दैन । नार्नेघरको स्थिति अत्यन्त कहाँति खारो भएको छ । दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने दाउरा, स्याउमा बल्ल-बाल काटिदै जानाले जनज्वल मखाए हुँदै छ भने बसको बम्वर परिचाम भुत्तय, काडी-बहिरोको प्रकोप बढिरहेको छ । प्राथमिक स्वास्थ्यत, सञ्चार, विद्युतवेदा स्वास्थ्य बन्दा मावको म्युनिसिपल स्वास्थ्यक सेवा प्राप्त गर्नु पनि अधिकज नार्नेको लागि टाढाको कल्पना भएको छ । ३० वर्षम्मको एकदलीय बन्धायती व्यवस्थाले उष्ट अरप्रिया रु. ८२ अरब विकासको नार्नेमा खर्च गरेकी देखाएता पनि वास्तविक रूपमा नार्नेको विकास भएको

छैन, बरु त्यसबाट केही सीमित प्रभावकारी गर्नेछे फाइदा छटाएको छ र यस अवस्थामा केही नबन्ने भएकाले यसको बल्य भएको छ । व्यवस्था भित्रका केही प्रभावकारी व्यक्तिहरूले देश विदेशबाट प्राप्त वैदेशिक ऋण, अनुदान आदिमा कमिशनतन्त्र, ठरकारी, अन्धकार जस्ता भ्रष्टाचार विनाशकारी प्रणालीको लागि दुरुपयोग गरी राष्ट्रिय हुकुमीको बन्दाबुन्द छुट गन्थे । ६ करोड डेढा करोड बस्ने व्यक्ति पाव गरी व्यवस्थाका कमिशनतन्त्रको जालबाट परवर्षित गर्न सकेका छन् ।

यस मुलुकलाई भ्रष्टाचार निर्मोह बनाई विकास-विकास योजना उद्योग उद्योगको विकास नगरी सम्भव छैन । तर, कस्ता काले उद्योग उद्योगको विकास गर्ने ? कुन मोडेलको प्रविधि लगाउने यो पनि विचारणीय छ । हाम्रो देशको भू-बनोट, आकार, प्रकार अवस्थिति तथा बजारको सीमितता तर्क विचार गर्दा यहाँ पूँजीवादी ढाँचाका ठूला उद्योगको विकास गर्नु वाञ्छनीय छैन भने यस्ता उद्योगको विकासबाट केही सीमित वर्षको हातमा आर्थिक शक्ति केन्द्रित हुनमानाथे उद्योगको सम्भावना कायम रहन्छ । उता साम्यवादी व्यवस्थामा राष्ट्रद्वारा नियन्त्रित श्रोत र साधन परिचालन गरी ठूला कर्म-काण्डमा बलाउदा पनि मोटरसाइलीको विकास रै काम गर्ने प्रेरणा र जीवर मर्म र उत्पादन हुन हुने प्रकृतिको विकास हुन्छ । यतः ग्रामीण क्षेत्रको विकास गर्ने प्रजा-साम्यिक समाजवादीमा आधारित कार्यक्रम नै उपयुक्त हुन्छ । प्रायः प्रजासाम्यिक समाजवादी एक विषयमापी मित्राणको रूपमा विकास गरेका छन् । पूर्वी युरोपका साम्यवादी मुलुकहरू प्रजासाम्यिक विद्या विकास हुन सक्ने सुझाव दत्त छन् । योरीयबाट पुनः बन्ने देश योरीयको साम्यवादी विचारमा आधारित एकात्मिक भएको बरु साम्यवादी व्यवस्थाको सट्टा बहुदलीय व्यवस्थाका आधारित प्रजा-साम्यिकी स्थापना गरीएको छ । साम्यवादको केन्द्र बोलिबस कम पाव साम्यवादी प्रजासाम्यिक गरी गुरुदलीय व्यवस्था तिर उन्मुख हुँदैछ । साम्यवादको केन्द्रीय

योजना परिवर्तन गरी मुला बजार व्यवस्थामा आधारित आर्थिक कार्यक्रम लागू हुँदैछ ।

यस सम्बन्धमा जननायक श्री बी. पी. कोइरालाको महान विचार छ - "समाजवादको नियोजन बाँधिएन भने यी तेस्रो विषयका देशहरू या त फाँटिन्छन् सैनिक तानाशाहीतिर जान्छन् वा कम्युनिष्ट तानाशाही या कुनै सुधार विरोधी प्रतिक्रियावादी आर्थिक भौतिकवादो तानाशाही तिर" ।

प्रायः नेपाली कांग्रेसले श्री बी. पी. कोइरालाका प्रजासाम्यिक समाजवादी सम्बन्धी विचारलाई समर्थन रूपमा बी. पी. बाटका संज्ञा दिएको छ । नेपाली कांग्रेसले २०१२ सालमा वीरगञ्ज अधिवेशनमा यस कार्यक्रमलाई आफ्नो नीतिगत रूपमा समावेश गरेको हो । "हामीले समाजवादी व्यवस्था प्राप्त नेपालको बाटो हुन सक्छ भनी आफ्नो पक्ष बनाएका छौं । समाजवादी व्यवस्थामा प्रजा-साम्यिकता साधन र उत्पादनबाट प्राप्त गर्ने संकल्प गरेका छौं । समाजवादी विचारमा पुग्ने प्रतिवद्धताबाट कहिल्यै मोडिने र फर्किने काम हुने छैन ।"

तानाशाही साम्यवादी व्यवस्थामा जहाँ प्रजातन्त्र हुँदैन । मानिसलाई बड प्राकृतिक श्रोत जस्तै परिचालन गर्ने सक्ति भन्ने भ्रमात्मक चारानामा आधारित विरोधीको प्रतिस्पर्धाले स्वीकार गर्न नसक्ने भ्रष्टाचारवादी तानाशाही वर्षको गाउँमा मृष्टिपर कम्युनिष्टहरू सेना तथा पुलिसको आडमा विकास जनव्यवस्था उपर ताना-शाही बनाउँछन् । यस व्यवस्थाका काम गर्ने जीवन र र प्रेरणाको प्रभावमा एकातिर उत्पादनमा हात नै जनजीवन घट्छन् र योनीय हुन्छ भने अर्कोतिर नागरिक जीवनको प्रत्येक क्षेत्रमा सरकारले हस्तक्षेप गर्ने हुँदा व्यक्ति आफ्नो पैसा रोजन र वैयक्तिक कार्यसम्म रोजन समेत स्वतन्त्र हुँदैन । हरेक पक्षबाट साम्यवादले सर्वसत्तावादको रूप लिएको हुन्छ ।

यतः नेपालको विकास परिप्रेक्ष्यमा पूँजीवाद र साम्यवादको बीचको मध्यममार्ग नै उच्च दक्षिणपन्थी

नै उच्च दक्षिणपन्थी रूप भएकोः नेपाली कांग्रेसको प्रजा-साम्यिक समाजवादी कार्यक्रम नै उपयुक्त रहेको छ । यो देश, काल, परिस्थिति अनुसारको समाजवादी कार्यक्रम हो । देशको आर्थिक नीति सम्बन्धमा श्री बी. पी. कोइ-राला बहुदलीय - "म एउटा निम्न मध्यम वर्गीय आर्थिक स्तरको मानिस हुँ, मेरो चारणा १५ वर्ष भित्रमा नेपालको प्रत्येक परिवारलाई मेरो जस्तो आर्थिक अवस्थामा स्थापन सकिनेछ । म जस्तै एउटा मध्यम वर्गीय परिवार जस्तै सम्पन्न सबैलाई बनाउन सकिन्छ जसलाई कान लाग्न पुगेर, सफा घर होस्, १-२ गाई भैंसी पनि होस् । आफ्नो छोराछोरी पढाउने सामर्थ्य सबैको होस् । विराहीपरे छोरीमुलको गर्न सक्नु ।"

यस्तो कार्यक्रम लिएर ६० प्रतिशत गाउँको विकास गर्ने धोटो लिएर भविष्य बढिरहेको जनताद्वारा निर्वाचित नेपाली कांग्रेसको सरकारलाई आफ्नो कार्य-क्रम लागू हुन नपाउँदै (१८ महिना भै) भ्रष्टाचारवादी निर्दुत शासकबाट हटाई आफूलाई सुझाउने तानाशाही व्यवस्था नेपाली जन-जीवनमा आएको ३० वर्ष भित्तिसक्दा पनि आज भविकाव नेपालीको स्तर जुन व्यवस्थामा छ यसबाट ग्रामीण विकासको लागि उक्त कार्यक्रम उपयुक्त छ भन्ने पुष्टि हुन्छ ।

नेपालको विकास गर्न भनेको गाउँको विकास गर्नु हो । यतः हाम्रो विकास नीति ६० प्रतिशत जनताको-बास गर्ने गाउँको विकासलाई मध्य नजर राखी ग्रामीण मुक्ति हुनुपर्छ । यस हाम्रो योजना गाउँ-गाउँका सुगरी र किसानलाई लक्षित गरी बनाउनु पर्छ ।

भरघरे २०४९ सालमा जनमान्यताबाट ३० वर्ष निर्दलीय (एकदलीय) तानाशाही व्यवस्था समाप्त गरी बहुदलीय प्रजातन्त्रको स्थापना भएको बर्तमान सम्बन्धमा यस विगतका भूलहरू दोहोरिन नदिई राष्ट्रलाई एक उपयुक्त विकास पथमा लैजानु अपरिहार्य भएको छ । यस काम र मामको खोजमा गाउँबाट जनरी युगसक्ति तथा भिन्न तथा विद्वेषता समेत जाने होउ भनेको छ । यत-लाई रोपन उपाय रोगी रोगी नीतिको प्राप्ति गरी एक

निश्चित व्यक्ति गाउँमा फर्किएर व्यवसाय बसाउदा हीन मान्यताको साटो गैरव्यक्तिको प्राप्ति हुने बातावरण तयार गराउनु पर्छ । गाउँमा न्यूनतम रूपमा स्वास्थ्य, खुल पानी स्थरीय भिक्षा, बातावात, सञ्चार, विद्युत सेवा जस्ता आधारभूत सेवामूलक कार्यको क्रमिक रूपमा व्यवस्थाबाट नै ग्रामीण जन जीवन बढी आर्थिक हुन सक्छ ।

गाउँभरमा जहाँ जुन प्रकारको कच्चा पदार्थ प्राप्त हुन सक्छ । सोही काले उद्योग व्यवसाय स्थापना गरी ग्रामीण बेरोजगारी हटाई भ्रष्टाचार, गाउँले जनताको कम-शक्ति क्षमिमुक्ति हुन व्यवसाय स्थापना गर्न सक्नु पर्छ । यसको लागि उपयुक्त प्रविधिको विकास गरी सम्बन्धित व्यक्तिलाई तालीम दिने निकायको व्यवस्था गर्नु पर्छ । भने व्यवसाय स्थापना गर्ने प्रावधान पूँजी-बजार व्यवस्थापन तरल ढङ्गबाट एउटा विकास मार्ग उल्लेख गराउनु पर्छ ।

बरेलु व्यवसाय नेपालको परम्परादेखि आर्थिक आधारमा पैसागत रूपमा बेनकेन हकारेन पार्न पाइएको छ । तत्कालीन प्राचीन समाजमा आधुनिक सञ्चार उपकरण बाटा-बाटाको विकास नहुनाले बाह्य समाचारन एक सम्पर्क हुनाले बाटोको आवश्यकता बाटोबाटै परिपूर्ति हुने एक तरल प्राचीन स्वावस्थानी समाजको बरपना थियो ।

इतिहास हेर्दा भिक्षुविकास तथा बरपनापथ नेपालको बरेलु उद्योग उद्योग व्यवस्थामा थियो । जानमरी-काठमाडौं उपत्यकामा यसको विकास भएको थियो । त्यसबेला बनेका मठ-मन्दिर भवनहरूमा कुटिएका बाहु तथा काष्ठ कलाका चित्रहरूबाट शी जान हुन्छ । त्यस्तै पहाडी इलाकामा बसोबास गर्ने मानिसहरू हातले कपडा बुन्ने, सुगा संसार गर्ने गर्ने र नेपालबाट विदेशतर्फ कपडा समेत निर्यात हुन्थे । पहाडमा हातले नेपाली काष्ठ उत्पादन गर्ने उद्योगको पनि विकास भएको थियो । उद्योग उद्योगको विकास रै जान र साउने समयमा समाधान भएपछि मानिसहरू जला घरतिर तथा मनोरं-थिनोद वधवा संलग्न हुन्छन् । स्थितिगत अवस्थिति

विभिन्न सांस्कृतिक आवाहक दुन अन्तर्गत बन्दिरहेको छ यसबाट समेत सत्तासीन मुक्तमय समाजको विकास गर्न सकिन्छ ।

नेपालको बाह्य सम्पर्क बढ्न बालेपछि यस देशको उद्योग व्यवसायमा कमिक रूपमा हस्तोन्मुख प्रवृत्ति बुरु हुन लाग्यो । सामगरी वि. सं. १९२१ मा बुझ्यो, यद्यपि, धारिङ खादि उत्पादकबाट भारतको सोही विषयसतर्फ व्यापार हुन फालेपछि नेपाल हुँदै, तिब्बत जाने व्यापार सुर्ख बयो । वि. सं. १९८० मा नेपाल खाद छग्री मनुसार भारतबाट पठाउने हुने बस्तुहरूमा नेपालीले पठाउने महामूल लगाएन र भारतीय बस्तुहरू खादो मूल्यमा यहाँ बिक्री बितरण हुन लाग्यो । नेपालको यो व्यापार शीतिले भारतीय पावर बुझबाट तयार भएका व्यवसाय, बुझबाट बस्ता उत्पादित बस्तुहरू उच्च बुझस्तरको खाद सस्तो मूल्यमा प्राप्त हुन बालेकोले मूल्यमा प्रतिस्पर्धा गर्न नसकी नेपाली घरैभु उद्योगहरू क्रमशः बन्द हुँदै गए ।

२००० बर्षमा प्रजातन्त्रको उदय भएपछि पनि नेपाली राजनीतिक विचारानीले बढा बढ उद्योगको विकास तथा विस्तार हुन सकेन । नेपाली उपभोक्ताहरूले खाद-नयाँ भारतीय बस्तुहरू उपभोग गर्न थाले । नेपाली उद्योग भारतीय उत्पादनसँग टिक्न सकेनन् ।

पञ्चायती कुशासन कालमा केही प्रभावशाली व्यक्तिहरूको आफ्नो राजनैतिक स्वार्थ पूति गरी माफू साम्य हुन तथा व्यवस्था टिकाउन देशमा तथाबिषय केही उद्योग खोले । बिनको उद्योग इमान्दारी साध विज्ञमा उद्योग धन्दाको विकास गर्न समई राता-रात करोडपति हुने बालका बेमर, रक्षणी, बुटेट, मिथुनिक कपडा, टि. भी जस्ता बेगका लागि हानिकारक बालावश्यक वेब बिस्ता जडान गर्ने जस्ता उद्योगहरूको विकास परे । फलतः देशको उद्योगको स्थिति मात्र ब्यस्य नभुन स्थितिमा बुझको छ । एकातिर देशमा उद्योग धन्दाको विकास गर्न भनी ह्वाङ्ग पिट्न त्यसको खातिर व्यक्ति विशेषको उद्योगलाई सुविधा दिने बालको

ऐन नियम तर्जुना गर्ने परिपाटीले योटा समितिमा बालावरन भुजना हुँदा देशमा बालव्यय उद्योग धन्दाको विकास हुन सकेन भने यकीतिर भएको पूजी पनि बाल उद्योगमा लगाउनु सट्टा राता-रात करोडपति हुने योही निकामी पैठारी जस्ता तयकर व्यापारमा उपयोग हुन लाग्यो । यद्दरहेका कतिपय उद्योगहरू संरक्षणको आधार ना मात्र नभई भए या बन्द हुने स्थितिमा पुगेकाछन् । बाल नेपाली बहुर -- बजारमा भरमार भुन किमिको विभाकी उपभोग्य हरमाबानहरूले भरिएको छ यसले निरुपय पनि पञ्चायत कालीन गाथा नाइरहेको मान हुन्छ । ३० बर्ष भन्नेको छोटो अवधि होइन । सन् १९६० तिर नेपालको बालिक स्थितिसँग मिल्दो बुझो दक्षिण कोरिया, ताइवान जस्ता देशहरू बाल उद्योगको शिकारमा पुर्बुछन् बने नेपाल दक्षिण राष्ट्रहरूमा केथो स्थानमा गर्न बाध्य गरिएको छ ।

नेपालको उद्योगको स्थिति प्रतिकी उध्याकृतिर हेरी । नेपालमा उद्योग क्षेत्रले राष्ट्रिय आयमा करीब ४२६ करोड प्रपात् राष्ट्रिय उत्पादनका ६ प्रतिशत बति दिएको छ । स्वदेशी तथा विदेशी संयुक्त लगानीका ८६ उद्योग मध्ये ५२ उद्योग सञ्चालनमा कुन पछिग्न पूजी ५ बरव लगनी भएको छ । हाल मध्य संयुक्त क्षेत्रका १०३० र घरैभु स्तरका २८०३० उद्योगमा कुन कर्जा २२२ करोड प्रवाहित भएको छ । घरैभु उद्योगको रूपमा संगठित क्षेत्रमा १३७,००० जनताले रोजगार बाएका छन् । उद्योगकी कुन ह्काईमा घरैभु उद्योगकीमार्ग ६३ प्रतिशत रहेको र उद्योगमा प्रति रोजगार उपलब्ध गराउन करिब रु ७००० लगानी गर्न परेकोछ भने हूला, उद्योगमा रु ६०००० घमरी बिगतकालमा उद्योग क्षेत्रमा गरेको लगानी बाबजुद नगण्य रूपमा नेपालमा उद्योगको विकास भएको छ । घरैभु उद्योगको विकासको सञ्चयमा बत प्रगथीमा विभिन्न निष्काय स्थापना नभएको होइन । साना-बिमान बाबर्जम, सधन बैबिक कार्यक्रम तथा साना तथा घरैभु उद्योग कार्यक्रम तथा घरैभु बैबिक कार्यक्रम सञ्चालन भएका छन् । पञ्चायत कालमा यी कार्यक्रमहरूबाट

के कस्ता ब्याक्तिने बढी फाइदा उठाए यसबाट के कति उद्योगधन्दाको विकास हुन पुग्यो यो विचारणीय छ । कतिपय स्थान जस्ता कार्यक्रमबाट बुनाधी ह्चकण्डाको रूपमा प्रयोग भए भने विभिन्न राजनैतिक दबावमा परि-बोजनाको उपादेयता नहेरी बैबिकहरूलाई कर्जा प्रवाह गर्न समेत बाध्य गराइए । बिगतका दिनहरूमा बन्ध सत्ता गत विकास मन्त्री केवल कर्जा बितरण बधलाई बढी महत्त्व दिई गरीबीको रेखाभुनिका जनताका साम्बानी बुद्धि बराउने दबाको रूपमा बसलाई निहयो । फलतः जस्ता कार्यक्रमबाट प्राप्त कर्जालाई पञ्चाउन सकिन्छ भने बनीबुद्धिको एकातिर विकास भयो भने यकीतिर बैबिकबाट कर्जा उठाउन खोजिरा विभिन्न बतिशाली व्यक्तिहरूबाट विविध दबाव बनि दिहयो । यसबाट यी कार्यक्रमहरू केवल केलावटी भएको प्रतीत हुन्छ ।

६० प्रतिशत जनसंख्या बसोबास गर्ने ग्रामीण क्षेत्रको विकास गर्न कुपिमा सग्रेको बतिरिक्त भयलाई बत क्षेत्रबाट भिकी भन्थ्योला थाने उद्योग व्यवसायमा लगाउनु नै एकमात्र सञ्चालनकारी मार्ग हो । यसको लागि राष्ट्रिय स्तरमा नीति निर्माण तथा संरक्षणको बालव्यय पर्येछ । नेपालको बजार विदेशी निमातितका बस्तुहरूले जबाबदार गरिएको छ मान होइन । गाउँ-घरमा सचिर्सेन सपलब्ध हुने बस्तुलाई समेत भायातीत बानाने बिस्वापित गरिरहेको छ गाउँघरमा सचिर्सेन सपलब्ध हुने थोसको सिल्लु बाबियो तथा बाध्य कतिपय महाराहरूबाट होरी, लाम्मी, बाम्मी परम्परावेबि गाउँ-घरमा किसानले वेतिपाटीबाट कुर्बुन भिई सति बिहान घरै बनाई बाको दैनिक कार्य गाईबस्तु बाधने काममा उपयोग गर्दथे । ऐले सम उद्योगलाई पश्चिम जर्मनीदेखि बुनंम विदेशी मुद्रा खर्च गरेर भिकाइएका प्लास्टिकका बोरी तथा भारतबाट भायात भएका नरिवलका जराको बोरीले बिस्वापित गरेको छ । एकातिर जस्ता बाबिया केतनी जस्ता बस्तु बाडी, वन-जंगलमा जतातर्त उपलब्ध हुने बस्तु प्रयोग नभै वन जंगलले त्यसै बुहिएर भएका छ न भने यकीतिर बहुमूल्य विदेशी मुद्रा खर्च गरी विदेशी

मुद्राको बजार रितिरि गर्ने बस्ता केनी उपाहरण छन् ।

गाउँघरतिर जस्ता केनी उद्योग धन्दाको विकास गर्न सकिने प्रगत्य बुझावत छ । स्वदेशी कच्चा पदार्थ-लाई स्वदेशी सम तगाई बाधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी निरिवल रूपमा बालीम बन-बीबन बढी बुझमय बनाउन सकिन्छ । परम्परागत रूपमा भयलाई बाएको वेजालाई बाबव्यय पूजी, उपयुक्त प्रविधि, बल व्यवस्थापन मिलाई हुकाउन, फलाउन, फुलाउन सकिन्छ । हामी लेक तथा हिमाली बन्धमा राडी, पाडी, गलीचा उद्योगको विकास गर्न प्रगत्य संभावना छ । कार्पेट निर्मात गरी विदेशी मुद्रा भाजंन गर्न प्रमुख थोव रहेको छ । तर जस्ताई बाबव्यय पर्ने कच्चा पदार्थ फुटाउन, घण्टु निवा, थुब-मेष, तिब्बतबाट भिकाउनु पर्येछ । त्यसै बागो भारतबाट रंगाउने र ब विषयलेषबाट । जस्ता कच्चा पदार्थ भिका-उन प्रतिवर्ष ३ बरव कर्चा बजारको विदेशी मुद्रा खर्च गरिन्छ । यसबाट कार्पेट निर्मात गरी भाजित विदेशी मुद्राका पधिकत घब पुनः देश बाहिर नै राष्ट्रले थोरे मात्र फाइदा बिन गरेको छ । घब कार्पेटको विकास गर्न हो भने कच्चा उन स्वदेशी तयार गर्न हिमाली बन्धमा प्रगत्य वेडा व्याकडाको विकास किन नभने । तर पाज कुपि प्रधान देशको बुधितले बति सामगरी छ कि देश बाहिरबाट वेडा व्याकडा नल्याए नेपालीले दर्भमस्य बनाउन नसक्ने स्थिति छ, जस्ता उद्योगको गाउँघरमा विकास गर्न सकिन्छ तर बमको लागि सोही अनुक्रम राष्ट्रिय नीति, योजनाको तर्जुमा र त्यसलाई इमान्दारी बाब लागू गर्ने कटिबद्धताको बाबो छ ।

हामी लेकतिर डोको, बाली, बुझी, चकारी जस्ता गाउँघरलाई बाबव्यय पर्ने बस्तुको उत्पादन हुन्थ्यो । सेकानी बाबुभाहरू मध्यपहाडी क्षेत्रमा त्यस्ता बस्तु खाई बाबपतर्ष साटुथे भने केही नगदमा बिनी बिज-रण गरी एक भर्काको बाबव्ययता परिपूर्ति गर्दथे । तर घब जस्ता बस्तुको स्थान विदेशबाट भिकाएका प्लास्टिक का संरक्षामाने बित्ने गरेको छ, घब जस्तो परिश्रममा स्वदेशी उद्योग धन्दाको कसरी विकास हुने ? कछाड क्षेत्रका

मगर जग्गी तथा नेवाहरूले बाटोचरलाई चाहिने चरबुना लगाए गर्थे। दमै, काभी, साकी जातीले प्रत्येक बाटोमा परम्परागत रूपको आफ्नो पेसा गर्दै पाएकोमा यस कस्ता पेसाबाट उनीहरूलाई आफ्ना परम्परागत पेसाबाट गुञ्जाना हुन नसक्ने भएकोले हो पेसा छाडी बुढाराको लागि देन विदेनमा जीवित्तिनु परिरहेको छ।

यसैले पेसाको विकास भन्नु नै बाटोचरको विकास हो। प्राचीन जेठको विकासको ल नि कुवि जेठमा लागेको प्रतिष्ठित धर्मलाई सो सौवडाट झिकी मझौला छाले उद्योग धन्धामा व्यवसाय सम्भालन गरेर रोजवारी सिर्जना गरी पछिपछि सामीप्यवाधिको कम थपि बढ्ने नियम तथा बातावरणको सिर्जना गरिनु राष्ट्रिय धाव-इच्छा भनिएको छ।

प्रजातान्त्रिक समाजवादका धार्मिक प्रणाली धनु-सार कुवि व्यवसायलाई बढी उन्नत तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न भूमिको हुनवन्दी प्राप्त गर्न र एक परिवारले आफ्नो मेहनत गरेर जति कमाउन सक्छ त्यति मात्र उप-लाभ गराई भूमिको पुनर्वितरण व्यवस्था समेत गर्ने उर्ध्व उचित कदम थालिनु पर्दछ।

सांस्कृतिक क्षेत्रमा उद्योगहरू तथा प्रतिस्पर्धा हुन नसक्ने ठूला ठूला व्यापारपूत उद्योगहरू बास सरकारी स्तरबाट सम्भालन गरी भन्दा छाना तथा मझौला उद्योग-हरू निजी क्षेत्र मार्फत विकास हुन सक्ने बातावरण सिर्जना गर्ने तर्फ बढी जोड दिनु पर्दछ।

सामूहिक भावनाको विकास गर्ने कामदारहरूलाई उन्नत उद्योग को भेटो आफ्नै उद्योग हो भन्ने जेठमा बढ-इन स्वस्ता उद्योग व्यवसायको मानिक पनि तिर्ने हुनेले सहकारी उद्योगहरू सञ्चालन गर्ने पूर्वाधारहरू जेठार को मानु पर्दछ।

शिक्षा, स्वास्थ्य, मूठ खानेपानी जस्ता सामा-यिक सेवाको विस्तार गर्दै जाने।

यस प्रकार प्राचीन विकास गर्ने कार्यनीति प्रजा-तान्त्रिक समाजवादको बाटामा प्रारम्भिक बाटोहरू हुन्। जनमान्दोषनबाट प्राप्त प्रजातान्त्रिक बाटोहरूको सामीप्य विकास कार्यमा योटा कहिपार्थे पहिस्वाउने छ भन्ने प्रान्ता गर्न सकिन्छ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. प्रजातान्त्रिक समाजवाद एक अध्ययन - श्री रामकु-पीरि
२. नेपाली कार्यसको सलिल्व विम्लेयन - श्री वि. प्रका-“कमल”
३. धार्मिक संरक्षण २०४७
४. धार्मिक दस्तावेज २०४७
५. राष्ट्र बोक विविध प्रकाशन
६. विभिन्न पत्रपत्रिका
७. वर्क एमटाया - इकोनोमिक सिस्टम इन्फार्मेटि-एनालिसिस
८. ए. वि. विपु - सोसलिज्म भर्तेज प्रभावको प्रभाव

विश्व राजनीति-सरसरती हेर्दा

-डा. मन्मथ बहादुर कार्की

लिग लिग, गोरखा

विवत ४० वर्षमा विश्व राजनीतिमा ठूलो परिवर्तन भएको छ। सन् १९८० को दशक सम्म हुँदा रोमान्सका स्टालिनवादी कम्युनिष्ट निरंकुश शासक जितेलाई बाउचेस्कु र उनको पत्नी ऐलनाको नराओसँग प्रत्यक्ष भयो। प्रथमको कुरा के छ भने साम्यवाद पलायन बाउचेस्कुको मृत्यु सिर्फ ८ दिनको विरोधले रूखो। जबकि दुर्ने पनि सत्तालाई पल्टाउन सहिनी तथा वर्षो मान्ने बघ्यो। ठीक २०० वर्ष अघि सन् १७८९ मा फ्रान्समा फ्रान्सि (French Revolution) भयो-त्यति बेला निरंकुश राजतन्त्रलाई पल्टाउन जनतालाई माटे तीन वर्षको समय लागेको थियो। तर पहिले त्यति समयमा त जनताले चाहिँमा संसारकै राजनीतिमा उद्यम पुषन न्याउन सक्दछ। त्यो तथ्य गत वर्षको (सन् १९८९) (२०४६ साल) राजनैतिक घटनाहरूबाट स्पष्ट हुन्छ।

सन् १९८९ मा साम्यवादको नराओसँग प्रत्यक्ष भयो। पूर्वाजर्मनीको बर्लिनको पर्खाल भत्काइयो, रोमा-निका कम्युनिष्ट निरंकुश शासक बाउचेस्कुको नराओ सव प्रत्यक्ष भयो, पोल्याण्डमा साम्यवादी सरकार माथि प्रजातन्त्रवादी, मजदुर नेता लेख खालेन्साको विजय भयो, मोभियत संघमा ७१ वर्षको लामो कम्युनिष्ट शासन पछि बहुदलीय चुनाव मधुर भयो, यहाँ ठूलो साम्यवादी गधु चीनमा स्वतन्त्रताको सास फेर्ने आशाले बढ्यो। बिचारोहरूले सरकार विरुद्ध टिनामन स्क्वदरमा ठूलो पदमन गरे र यसै गरी पूर्वी युरोपका मरू राष्ट्रहरू बुल्गेरिया, हङ्गेरी, चेकस्लोवाकिया र दक्षिण अमेरिका-का निकारागुआमा कम्युनिष्ट शासनको प्रत्यक्ष भई प्रजा-तन्त्रको स्थापना भयो।

यो कथ सन् १९९० मा पनि जारी छ। मङ्गो-नियमा प्रजातन्त्र, मानव अधिकार र खुना बजारको मान गर्दै यहाँका जनताले साम्यवादी सरकारको विरोध-

मा मत जनवरी र फेब्रुवरीमा ठूलो प्रदर्शन गरे। मोभियत संघ भित्र प्रजातन्त्र र स्वतन्त्रताको माथि विभिन्न प्रान्तहरूले केन्द्रीय कम्युनिष्ट सरकारको विरुद्ध संघर्ष जारी गरिराखेका छन्। संसारको बदलिँदो राज-नैतिक परिपटाको प्रभाव हाम्रो देवमा पनि नपरेको होइन - यसै वर्ष सन् १९९० को मृष्टदेखि प्रजातन्त्र प्रेमी-हरूले बहुदलीय पक्षमा देशका विभिन्न ठाउँमा चुलुन प्रदर्शन गरे, कतिपय आफ्नो मित्रवतान पनि प्रजातन्त्रको नाथमा आहूति दिए - सव हुन् ती देशमक ! मन्मथमा सत्यको विजय भयो - निष्पूर, धमाबातान्त्रिक, एक तन्त्रीय पञ्चायत भनाउंदो शासन प्रणालीलाई बहुदल बादीहरूले जर्दै देखि उखेती छाडे।

विश्व राजनीतिमा यति ठोटी समझमा किन यति ठूलो परिवर्तन भयो बस्लाई विस्तार भन्नु बर्ग भवि-शासकादो विषय भएको छ। हालको राजनैतिक परि-वर्तन निम्न विषयमा साधारित छन् - प्रजातन्त्र मानव अधिकार र स्वतन्त्र बजार व्यवस्था।

साम्यवाद (Communism) को पतन हुनाका विविध कारणहरू छन् - साम्यवाद भन्नु नै एकतन्त्रीय शासन, मानव जातिको जोषण, धार्मिक तथा नागरिक अधिकारको हनन र प्रष्टचार हुनु। तसर्थ एकै बर्गको ठोटी अधिका पोल्याण्ड, पूर्व जर्मनी, बुल्गेरिया, हङ्गेरी, चेकस्लोवाकिया, रूमानिया र निकारागुआका जनताले साम्यवादी सरकारलाई पल्टाई प्रजातन्त्रको स्थापना गर्नेमा मधुतर्फ रूपमा सफलता हासिल गरे।

मोभियत संघ जस्तो संसारको सबभन्दा ठूलो र साम्यवादको अन्धकारमानिने देशमा पनि कम्युनिज्मबाट विकास गर्ने नसकिने तथ्य प्रमाणित भएपछि त्यहाँका नेताहरूले ग्लास्नोस्त र पेरेस्ट्रोयिका यानि सुधारवादी नीति अपनाए। कम्युनिष्ट भर्षातन्त्र भनाउंदो मोभियत

नाङ्गलो बजार प्रा. लि.

Nanglo Bazaar Pvt. Ltd.

Ramshah Path, P O Box 4384, Tel: 416627, 417622, Kathmandu, Nepal.

ALL HOUSEHOLD GOODS,
GROCERY, MEAT, VEGETABLE,
BAKERY AND DAIRY
PRODUCTS

FOR

PERSONALISED ITINERARIES
EXCELLENT SERVICES AND
UNFORGETTABLE TREKKING
OR CLIMBING EXPERIENCE
ROVER TREKS AND EXPEDITIONS (P) LTD

NAXAL TEL: 416317

P O Box: 1081 Kathmandu, Nepal.

स-स संसारका धर्म खुला तथा प्रतिस्पर्धात्मक अवस्थामा एकै देशहरूको (जस्तो कि जापान, पश्चिम युरोप, उत्तर अमेरिका, अस्ट्रेलिया र दक्षिण पूर्व एशिया) तुलनामा प्राथमिक र सामाजिक विकासमा धेरै पछाडि पर्‍यो। सोभियत संघसँगले आफ्ना जनतालाई शाह-पुरंदो बाबु, सुबिस्लामुक्त घर, चाहिदी स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षात्मक वातावरण दिन सकेन साथै अवस्थामा कमजोर भएको हुनाले सोभियत संघका कसको संसारमा कही जान्दथे। विचार सोभियत जनता एक टुक्रा रोटीको लागि पछ्टी लाग्न सक्ने बस्नु पर्छ। तर अब महान सुधारवादी र प्रजातन्त्र प्रेमी सोभियत नेता जोर्जोवको बेरेष्टोविका नीतिबाट आफुविश्रुत भएर सोभियत संघमा पनि अरु विकसित देशका लगानी कर्हाहरूले ठूलो धन राखी लगानी गरेका छन्। सन् १९८८ को शुरुमा सोभियत संघमा स्थानीय र बाह्य लगानी कर्हाहरूको संयुक्त लगानी कम्पनीहरूको संख्या १० भन्दा कम थियो भने सन् १९८९ को बीच सम्ममा यस्ता संयुक्त लगानी संस्थाहरूको संख्या बढेर सन् १९९० पुगेको पाइन्छ। यही प्रकृति नै प्रजातन्त्रको सफलताको ठूलो प्रतीक हो।

प्रजातन्त्रमा आफ्नो मनको कुरा बोल्ने आफुले कामेता भएतालाई नेता चुन्ने र सरकारको बिचो मिको बाट बल्ने वातावरण हुन्छ - यस्तो स्वतन्त्र रूपले मानव जातिले आफ्नो विकास गर्ने अवसर प्रशस्त पाउँदछ। तर प्रजातन्त्र मन्त्राले हक र अधिकार मात्र बुझिने - यसले जिम्मेवारी पनि बुझाउछ। सरकार र जनता दुवैले आफ्नो आफ्नो जिम्मेवारी ठिकसँग लिइनु भने अमेरिका जस्तो प्रजातान्त्रिक देशमा पनि जनताको भलाई र सुरक्षा हुन सक्दैन, राष्ट्रमा अन्धोत्वको स्थिति पैदा हुन जान्छ।

प्रजातन्त्र त्यो बेलाको दिन सक्छ जब स्वतन्त्र जनता आफुलाई अनुशासनमा राख्छन्, यसको अधिकारको कदर गर्छन् र समाजको विकासमा सक्ने सहयोग पुर्‍याउँछन्। प्रजातन्त्रमा सरकारले नै सबै काम गरिदियोस् भन्ने धारणा राख्न हुदैन। बरु जनता आफै

विकास प्रकृतिमा संलग्न हुन सक्नु पर्दछ। प्रजातन्त्र त्यो बेलाको फलदाउरे जब जनता आफ्नो मुक्त तान्न छोड्छ र समाजको विकास र भलाईको लागि आफ्नो तर्फबाट सकेको योगदान दिनमा उत्सुक हुन्छ। जनताले आफुले पाउने हिस्साको पनि उचित प्रयत्न काट्न सक्नु पर्दछ नकि यसो गर्दा यसको भाग कम होस् वा हरियोस्।

हाल नेपालमा प्रजातन्त्रको उदय भएको छ, अब हामीले पनि स्वतन्त्र, सुरक्षित र अवसर पूर्ण नेपाली समाजको स्थापना गर्ने सफलता प्राप्त गरेका छौं। आफ्नो क्षमताले म्याक्सिम प्रजातान्त्रिक मान्यता र मूल्यहरूको संरक्षण, विकास र सम्बर्धन गर्ने पर्ने जिम्मेवारी अब प्रत्येक नेपालीको काँधमा परेको छ। यी भावसंग्रहलाई व्यवहारमा उतार्न पर्ने चुनौति हाम्रो सामु खडा छ। तर विकास भन्ने कुरा रातारात हुने होइन समय लाग्छ, धिरेर लिन सक्ने बानी पनि बसाउन परेको छ। तै पनि प्रायको प्राविधिक युगमा (age of technology) छोटो समयमा धेरै उपलब्धि पनि हुन सक्छ भन्ने कुरा चिर्नु हुदैन नभन्ने भन्ने नै हुन्छ। सन्तुष्टीपूर्ण गति दिईमा विकास हुने होइन, जे हामी भन्छौ त्यो पूरा गर्न सक्छौ कि सम्बन्धी त्यसको ध्यान गर्न सक्नु पर्दछ।

बहुदलको प्राथमिक चरणमा हामीले कुन राजनैतिक पार्टीलाई जिताए जनताको र समाजको भन्ने हुन्छ त्यो प्रत्येक नेपालीले विचार गर्न सक्नु पर्दछ। यसो गर्नुमा प्रजातान्त्रिक प्रणाली फलदाउरे हुन्छ। हामीले त त्यो दललाई जिताउन सक्नु पर्छ जसले जनताको सुरक्षा गर्छ, विकास प्रकृतिमा छोटो समयमा अघि बढाउँछ, मानव अधिकारको संरक्षण गर्छ, प्राथमिक, औद्योगिक र सामाजिक शोषण निम्न पार्छ र यसरी प्रजातान्त्रिक मान्यता र मूल्यहरूलाई संरक्षण गर्छ।

★

We create sensations in printing
with the latest technology. ...

Remember us for:

Quality Offset Printing,
Phototypesetting,
Laser Typesetting,
Artwork & Design,
Quality Color Products,
Binding & Laminating,
And, Color Scanning.....
All Under One Roof.

**Nepal Lithographing Company
Pvt. Ltd.**

Lazimpat Plaza, Lazimpat,
Kathmandu, Nepal.
Tel: 415564, 416086

प्रजातन्त्र र मानव अधिकार
सम्पूर्ण जनताले उपभोग गर्ने पाउनको लागि

“गोरखा-गौरव”

प्रकाशनले

सही विचार र शिक्षा दिन सकोस्

भन्दै हार्दिक शुभ-कामना

व्यक्त गर्दछौं।

NECO-Av (P) Ltd.

पोष्ट बक्स नं. ४०४०,
फोन नं. २२६२२३

क २-६१ नयाँ बानेश्वर
काठमाडौं, नेपाल।

The Nanglo Experience

★ **Chinese Room:**

Understated environment and
exquisite Chinese cuisine.

★ **Cafe & Pub:**

Free, friendly and inviting with the
best of Continental Food.

★ **Cake Shop:**

Oven fresh bakery products and
goodies to make you feel at home.

Nanglo

You know the food

Remember the name.

Durbar Marg, Kathmandu, Nepal.

Phone 223498

With best

Compliments

From

**Lamjung Trekking &
Expedition**

Kantipath, Kathmandu

P. O. Box No. 1436

Tel : 220598

Telex : 2291 Pacomov NP.]

विकास र आत्मनिर्भरताका लागि प्रजातान्त्रिक समाजवाद — रामजी रेग्मी

वित्तव्ययिताको विद्वान्द्वारा प्राक्ख्य भएकै थम, साधन र थोतको समुचित सुपरिचाननबाट दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरू एवं सेवाहरू प्राप्त गर्न भगिनमा प्राक्कटार उत्पादन 'बर्द' जाने बानी बसाल्नु सार्थ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको सुननात्मक लागत सिद्धान्त (Comparative cost Theory of International Trade) का आधारमा अन्य बस्तोमा तथा ठूला औद्योगिक उत्पादनका क्षेत्रहरू खेतीब खेतीबताका आधारशीता पहिल्याई विद्यमान विदेशी निर्भरतालाई कमजोर हुटाउन आवश्यक पर्ने जाने वस्तु एवं सेवाहरू स्वदेशमै उपलब्ध गराउन सक्ने वातावरण सृजना गर्नु जाना, छाप्ता र नानाका दृष्टिकोणले नेपालको सन्दर्भमा पहिलो राष्ट्रिय आवश्यकता हिजो थियो र आज पनि छँदैछ। यस किसिमको आवश्यकताको परिपूर्ति गर्दै जनताको जीवनस्तरलाई कमजोर नाबि उठाउने झोको आदर्श कोको २० वर्षसम्म पञ्चायती व्यवस्थाले तमाम नेपालीलाई स्वावलम्बन र आत्म निर्भरताको बढ्ता मज्जु गरिरी र परमुखापेखी बनाएको यथार्थता तपाईं हामीले बाँच, खाए र कुरासका लागि कहिले भेटे, कहिले बेनी, कहिले महर उ कहिले विदेश-सम्म कुदी हिरेनु पर्ने व्यवस्थाले स्पष्ट पारेको छ। उनी बर्षमा विगतका दिनहरूमा खानामन भएका तथाकथित योजना, आयोजना र परिपोषणहरू केवल छर्बन्ता पोका मात्र रहेकाछन्। देश र जनताको विकासका लागि निश्चित उद्देश्य र लक्ष्य राखी सामयिक ७०० वटा योजनाको विस्तार योजनाहरू खानामन नहने। कोह! तराई हाम्रो गाउँपरमा, जिल्लाका प्रशासकमा कुनै उद्योग छैन सम्मानित व्यवस्थामा छन्? तपाईं हामीले हुनै उद्योगधन्दा सम्भवमा कुनै ज्ञान र शोध हापिन गर्ने सेवा योजनारी पाउन सकेका छी? ज्ञान र शोध नभए

कुनै काम गर्ने प्रेरणा पाएका छन्? यज्ञ उल्टो भएकै सामा विना घरेलु उद्योगहरू बस्ने: साम्ना, साम्ना र कोरी बाटने, ठालो, डोको, कुम्से, मकारी, र बाटो साव सार्थ राडी-पाखी, बरबुना जुले, नेपाली कास्तर तयार गर्ने घर छाउने हुन्छा तयार गर्ने घरेलु व्यवसायहरू सार्थ पञ्चपालन तथा स्थान विशेष नगान्ने फलफूल र अन्य नमदेवाली व्यवसायहरू र जातिगत आधारका सञ्चालन नैरहेका तान, पानी, पट्ट, कपडा छाप्ता बिनाई चुनाई सम्बन्धी व्यवसायहरूलाई सरकारले संरक्षण र प्रोत्साहन उपलब्ध नगराएकोले हामी एक दिनमा विदेशी सामान आउन ठिला भएमा चुनौ नै नतावे व्यवस्थामा पुगिसकेका छौं। सरकारी हेल्थकेन्द्राई र परावलम्बी दृष्टिकोणले आत्मनिर्भरता ठकै भयाडि कोन्याउने कुटीर एवं घरेलु उद्योगधन्दाहरू धाव हाओ समाजबाट सेलाउँदै गएका छन्। हामीसँग भएको सब किमिसको व्यवसाय गर्ने कार्यकोष शीघ्र हुदै गएको छ। पार न हामीसँग महुनो विदेशी सामान किन सक्ने अवता छ न भएनै घर भगिनमा हिजोसम्म तयार हुन सक्ने सामानहरू उत्पादन गर्न सकेछौं। पञ्चायती नाटक र नाटकका पात्रहरूले समष्टिगत रूपमा देश विकासको ब कुरे छाडौं हाम्रो आत्मनिर्भरता हुने ज्ञान र शोधको सवेर लोप गराएका छन्। उद्योगधन्दा तर्फबाट नभई वैश्विक, स्वास्थ्य, सामाजिक, धार्मिक, वाणिज्य, व्यापार भादि हाम्रा तमाम क्रियाकलापहरू ज्यादै दबलीव स्तरमा सञ्चालन भँदैरहेका छन्। यम किमिसको दयनीय अवस्था हामी मोरखावासीको मात होइन तयाम नेपालीहरू हाम्रो जस्तै जीवन निर्वाह स्तरममा नाबि छैनन्। जवरी हामी मोरखावासीको जन-जीवन निर्वाह निम्न स्तरमा पुगिएका छ त्यसैगरी २२ प्रतिशत जनताले बढोवाड पारेको नेपालको प्राचीन जन-जीवन परिचारा, बेरोजगारी

र गरिबीले प्रस्त भवस्थामा पुगिएका छ भने पञ्चायती नाटकका केही पुत्राधारहरूको व्यवस्थालाई छोडी अन्य महरवासी र तराईवासीहरूको स्थिति पनि चर्की महुनो, सम्भवस्थित बनावस्तीबाट सुत्रित वातावरणीय प्रदूषण सार्थ बढ्दो बेरोजगारी र असामाजिक बिसंगतिको मुरीमा परेको छ।

सुपरिरेक्टिफ्ट पहाडी अधिराज्य नेपालको कूल राष्ट्रिय आयमा करिब ५० प्रतिशत, निर्यात व्यापारमा ८० प्रतिशत र औद्योगिक क्षेत्रमा पदार्थ प्राप्तिमा करिब ८० प्रतिशत स्थान ओगट्ने रूपि क्षेत्र (उनी बर्षमा हाम्रो संघसंस्थाको मेकडर) पर्याप्त विचार, उचित मन कोच, धाधुनिक रूपि प्रीजार, उचित मूल्य, बजार व्यवस्था र नास्तविक रूपकलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने म्छ तथा अन्य सुविधाहरूको अभाव र अपव्यस्तताको कारण आज प्रतिवर्ष २.६ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने जनसंख्याको मोझ साम्न नमक्ने अवस्था पुगिसकेको छ। बढ्दो जनसंख्याका लागि अन्य उद्योग तथा शैर रूपि क्षेत्रको विकास नहुनाले तयौं आवासीका लागि हाम्रा गरिपरमा छर्बै जसो जनसंख्या बासिदै गएका छन्। चरान-घाँस-पात, दाउरा, निर्माणका लागि धाध-रथका काठको समस्या मात्र बढेको होइन कि जनजंगलको विनासबाट उत्पन्न भनावृष्टिले कहिले हामी खेती पाली र सगाउन पाउनेनौं भने कहिले भनावृष्टिको भारमा गरि परेको जम्मा जमिन बाढीपँडोले तनी सुकुम्बासीमा परिणत हुदै गै रहेका पनि छी। यस किसिमको अस्थि-पस्थि को अवस्थामा पुगिसकेको देश र देशवासीको जीवनस्तर उकास्ने कार्य नहि हाम्रामा महुन खडा गर्न छिउँ सकिने जम्मा नाब दिने र जनतालाई आफ्नो मोचिक हक, अधिकार र उत्पादन वृद्धिका लागि चाहिने प्रेरणाशक्त बन्निन गराई देश र देशवासीको विकास र समुन्नति मन्दा केवल पार्टीको अधिनायकवाद-लाई मात्र मध्यनजर राख्ने साम्यवादी व्यवस्थाबाट सम्भव नहुने कुरा आज एक पिम पाउनेटी खानाका लागि ४ घण्टा न हुन सक्नु पर्ने मोचित सधको स्थिति तथा

जनतालाई २०० मिटर बहिरो खानीमा मोकमोर्क प्रम गराएर भाफू बाक्कम देखि जमिन मुनिसम्म मुनको मुकज बसाल्ने कमनियामा साम्यवादी नेता बाबु थेस्कु र पूरौं यूरोमा साम्यवादी व्यवस्थाबाट नाब नै भए-को बहुवलीय प्रजातान्त्रिक महरबाट पनि हिमोदेखि भन्ने भएको "प्रजातान्त्रिक समाजवाद" नै नेपाल र नेपालीको विकास र आत्मनिर्भरताका लागि सही मार्ग हुन जाने स्पष्ट नै भकेको छ।

उत्पादन (रूपि तथा शैल रूपि वस्तु तथा सेवा-हक) बढाउने कार्यमा निजी क्षेत्र र जनतालाई पर्याप्त प्रेरणा प्रब वातावरण प्रदान गर्दै अधिकारिक क्षेत्रहरूमा सरकारी संलग्नताबाट उत्पादनमा वृद्धि गर्ने र जम्मा जमिन तथा जन सम्पत्तिको अधिकतम हब बढी ठोके न्यून धान्दानी भएका तथा गरिब जनताको जीवनस्तर उठाउन सक्ने गरिनु पर्ने क्षेत्रहरूमा सगानो बढाउदै शरीर र शरीरको बाह्य पुरी धार्मिक समानता कायम गर्ने धार्मिक लक्ष्य कोकेको र जनताको हक, हित र अधिकारको निपरीत कुनै पनि क्रियाकलाप गर्न खोज्ने ना गर्ने सरकारलाई हटाई पुनः प्राक्कटार, आफ्नो लागि आफैले सरकार गठन गर्न पाउने प्रजातान्त्रिक हक र अधिकार जनतामा नै निहित गराउने राजनैतिक लक्ष्य रहेको प्रजातान्त्रिक समाजवादी पार्टी नेपाली कांग्रेस तनै गोरखा र गोरखावासीका लागि मात्र नभएर नेपाल र नेपाली कै लागि एकमात्र बाटो हो यज्ञ सकिन्छ।

तानाशाही पञ्चायती व्यवस्थाले धाराभाही बना-एको हाम्रो धार्मिक व्यवस्थालाई नाबि उठाउन हामीलाई एकातर्फ समाजवादी धार्मिक कार्यक्रमको आवश्यकता स्पष्ट रूपले देखाएको छ भने अन्य छिट स्वतन्त्र र बाँच्ने हाम्रो मानव अधिकार र हकको संरक्षण गर्न हामीलाई प्रजातन्त्र नै चाहिएको छ। वास्तवमा अहिलेको जन-धान्दोलनको लक्ष्य पनि यही थियो र धान्दोलनमा शहीद हुनेहरूको सपना साकार पार्नका लागि पनि हामीले प्रजा-तान्त्रिक समाजवादी मार्ग नै अपनानु पर्ने यथार्थताई भुल्नु हुन। अन्यथा शहीदको धाव खान्ने मात्र न हि

सस्तो मार र समानताको दबाङ्ग पुग्नेहुको धाज जसरी सोभियत संघ, रुमानिया, पोल्यान्ड, पूर्वी जर्मन (एकीकरण भै सकेको छ) हुनेरी धावि देशलाई विश्वमा सम्य देशहरूको तुलनामा पछाडि पारे उर्ने गरी हामीलाई हाम्रो सम्यीय अवस्थाबाट बल तल लाने छन् ।

प्रजातान्त्रिक समाजवादी व्यवस्था धार्मिक समानता र प्रजातन्त्रका लागि विश्व भरने एकमात्र पूर्ण व्यवस्थाका रूपमा परिचित हुदै आएको छ । सन् १९३० पछि पुनै बलवान भएको पूँजीवादी सामन्त व्यवस्था र हालको बर्षाहरूमा विश्वबाट नै बहिष्कार हुदै गएको साम्यवादी (कम्युनिष्ट) व्यवस्थाबाट भित्र राष्ट्र, राष्ट्रियता, प्रजातन्त्र र समाजवाद जस्ता धार्मिक अन्तर्निहित साथै जनतालाई नै राष्ट्रको सर्वोच्च सम्पन्न बर्षादा प्रधान गर्ने प्रजातान्त्रिक समाजवादी राज्य व्यवस्थाले दुनोको बाब हो । जनताले विश्वभर प्रभाव कोहरामा बल किसिमको राज्य व्यवस्थाका प्रकर विश्व व्यापारमाथि मध्ये प्रमुखव्यापारका रूपमा विश्व वा नै पचित छन् । हामी उल्लेखमा विकास र साम्यनिर्वाहका लागि समाजवाद नै किन ? यस विषयमा बी. बी. कोहराले धार्मिकताको व्याख्यालाई बलरी बोल्दाछु भएको छ समाजवाद जस्तै समाजताको साम्योलमलाई प्रेरणा दिन्छ । समाजता भनेको साम्यीयिक र धार्मिक समानता हो । साम्यीयिक अर्थमा समाजवाद वा समानता भनेको प्रजातन्त्र हो जहाँ व्यक्तिगत स्वतन्त्रता, नीतिक अधिकार, मुद्रा, दाईं अंगठको अधिकार जस्ता प्रजातान्त्रिक अधिकारहरू प्रत्यक्षमिहित हुन्छन् भने धार्मिक समानता समाजवादकी बर्षा प्रबल पक्ष हो जहाँ सबै नागरिकहरू धार्मिक दृष्टिमा समान हुनुपर्छ । समाजवाद धार्मिक समानताको बौर विरोधी छ । धार्मिक समानताको कुरा गर्दा धार्मिक बितरण बल जाई मात्र धर्माडि सार्ने होइन । हेममा उपलब्ध पोत, गाछन जीपलाई अधिकारिक मात्रमा सव्पयोग गरी कुपि, उद्योग धन्दा तथा कलकारकाको विकास गर्दै उत्पादनमा साम्यधिक दृष्टि गर्ने उपयो गर्ने मात्र समान बितरणको समाजवादी नीति लागू गर्ने सकिन्छ सम्यचा

१ मिटर दूध १ करोड जनतालाई समान रूपले बाँड्न कोषदा उत्तरन हुने समस्या पैदा हुन्छ । यसर्थ धार्मिक समस्याहरूको समाधान एउटै कार्य र एकीबोटिकै नियमले हुँदैन र नो एउटा सामो प्रकृया हो पुन प्रकृया परिचालन गर्दा उत्पादन र बितरण नीति मार्फत समाजको कल्याण मानी विमेष जोड दिइन्छ । "

धन्दा पहाडी खूबनोट साथ साथै हिमशृङ्खलाहरूको काबजा अवस्थित गोरखा जिल्लाको हिमाली, भेन तथा लेकाली, पहाडी र बेसी तथा टार प्रदेशहरूमा उपलब्ध प्राकृतिक पोत र सम्पदा (प्रमुख रूपमा देखि-को बलबोत र खानेपानी) साथै उपलब्ध जनवीय सव्पयोग हुने कामको पर्यटन, पशुपालन (मेडा, व्याख्या कोरी, गाई, भैसी) मधेवाली (चिया, कफी, गिनाल सहारा, बाँस) विकास जडीबुटीका लागि बल बरामन, साना सिना कृषि, बल, पशुपालनमा आधारित बरेमु उद्योग धन्दाहरूको विकास साथ साथै ९७ प्रतिशत गोरका कालीको प्रमुख रोजाका रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको समसामयिक विकासका लागि धार्मिकता पूर्वाधारहरू लुनका गर्ने सके राहना बालु गोरखा र गोरखा जातीहरूको विकास र साम्यनिर्वाहका लागि कुनै पनि धर्मा बाउने सरकारको पहिलो कार्य हुनु पर्ने देखिन्छ । यस किसिमको विकास प्रवाह गएका कृषि क्षेत्रमा लुकेर रहेको बेरोजगार सावलाई सम्य बेरोजगारहरूको काम पाउने मात्र नभै कृषि क्षेत्रको उत्पादनले बजार समेत पाउने र निर्वाह स्तरमा रहेको कृषि क्षेत्र व्यवसायमूलक हुन नै गोरखा-नीहरूको बीबनस्तर कमजः लागि उठ्ने प्रकृयाको बालनी हुन जाने छ । यस किसिमको विकासको बाँचोको धार्मिक उठाइनुका साथै कामान्वयन गराउन र विकासका नाममा प्रण्डाचार गर्ने नदिन तथा सरकारका लागि नभै जनता का लागि सरकार नठन गर्न पाउने प्रजातान्त्रिक हक र अधिकारका लागि एकमात्र साम्यीयिक व्यवस्था प्रजातान्त्रिक समाजवादी राज्य व्यवस्थाको विकास र प्रवर्धनका लागि धाज हामी गोरखावादी धार्मिकता एकजुट हुनु पर्ने बेला छ ।

॥मस्तु॥

गोरखा जिल्ला

पर्यटन विकासको संभाव्यता

-बीपक धिताल

नेपाल अधिराज्यभित्र पर्यटन विकासका प्रचुर संभाव्यताहरू विद्यमान छन् । विगत तीन दशकदेखि पर्यटन उद्योगले देशको अर्थतन्त्रमा निकै राम्रो भूमिका खेल्दै आएको मात्र होइन । विदेशी मुद्रा धार्जनको दृष्टिकोणबाट नो राष्ट्रको धार्मणी क्षेत्रका रूपमा स्थापित बल्लैको छ । सन् १९८९ मा यस क्षेत्रले मात्र छ. १ बरब ८३ करोड ९३ लाख २० हजार रुपैयाँ बराबरको विदेशी मुद्रा धार्जन गर्ने सफल भएको थियो । यो धार्जनको परिमाण सन् १९८८ को भन्दा २९.७% बढी भएकोले नो क्षेत्र नेपाल-भारत बीचको व्यापार तथा पारबहनमा आएको कठिरोमले समेत बास धर्भमा प्रभावित नभएको प्रष्ट हुन्छ ।

काठमाडौं उपत्यका नेपाली पर्यटनको प्रमुख स्थल हो । बर्षाको धार्मिक, पुरातात्विक एवं ऐतिहासिक स्थलका मठ, मन्दिर, बुद्धा, बैरव तथा स्तुतीहरू विभिन्न स्तरका पर्यटक लुबिडाहरू तथा सबैभन्दा मुख्य कुरा यो लहर प्रत्यक्षिष्ट्रिय हुवाँई मार्गको एक बल नाका हुनुले यसलाई देशको प्रमुख गन्तव्य स्थल बनाउनु स्वाभाविकै हो । हालका वर्षहरूमा विशेष गरी पर्यटक उच्च बाममा काठमाडौंको दृश्यावलोकन गराउने स्थानहरूमा बेला पर्ने गरेका भिडहरू तथा तण्जित सम्य समस्याहरूलाई दृष्टिगत गर्दा साइट लिडर पर्यटन वा धार्मिक प्रमोद मूलक (pleasure) पर्यटनलाई देशको सम्य गन्तव्य स्थानहरूमा पुर्खाउनु धार्मिकता जकरी महत्त्व गरिएको छ । यसको लागि बाटोपाटो, विद्युत सेवा, दूर संचार जस्ता धार्मिकता नीतिक पूर्वाधारहरू निर्माण भइ-गएको र ऐतिहासिक महत्त्वका साथै प्राकृतिक सौन्दर्य संश्लेषित क्षेत्रमा गएका गोरखा जस्ता स्थानहरू महत्त्वपूर्ण हुन्छन् ।

सन् १९७५ मा व्यासिफिक एगिया ट्रामन एगो-सिएलन (PATA) ले बोकारालाई देशको बोको प्रमुख गन्तव्यस्थलको रूपमा विकसित गराउन महत्त्वपूर्ण सुझावहरू सहितको प्रतिवेदन बी. ५ को सरकार समक्ष देब गरेको थियो । भारतीय पर्यटकहरूलाई गणना नगर्दा पनि करीब ६५ हजार पर्यटकहरू पोखरा भ्रमणमा जाने गरेको कुरा पर्यटन विभागबाट प्रकाशित पछिल्लो तथ्याङ्कबाट देखिन्छ । काठमाडौं-पोखरा बीच पर्ने गोरखा जस्तो स्थानमा भने कुनै बास उल्लेखनीय संख्यामा पर्यटकहरू हागसम्म जाने गरेको देखिँदैन । यसको प्रमुख कारणमा गोरखाको ऐतिहासिक महत्त्व हामीले पर्यटकहरूलाई पहिचान गराउन नसक्नु, बर्षा स्तरीय धार्मिक लुबिडाहरूको धर्माज हुनु तथा काठमाडौं स्थित ट्रामन एगो-सि-तुले गोरखालाई दृश्यावलोकन कार्यक्रममा समावेश गर्न नचाहनु पादिनाई मात्र सकिन्छ ।

प्रचुर सम्पदा

गोरखा जिल्लामा सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक एवं साह्यिक पर्यटनका सम्पदाहरू अतिरिक्त रहेका छन् । गरीबी पर्यटन विकासको केन्द्रियतु ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक महत्त्वको गोरखा बजार धर्भात् सहरमुकान बरपरको क्षेत्र नै हो र यसलाई बर्षोचित कामा विकसित गराउनु पर्छ । यस स्थानबाट दृश्यावलोकन बाह्रले नेपाल अधिराज्यको निर्माण कार्य जगरी शुरू गरे र उनको जीवनी कस्तो थियो भन्ने विषयको एउटा धार्मिक भूमिबनको एक भागको रूपमा विश्व विख्यात गोरखा सैनिकको गौरवमय इतिहासलाई भल्काउने बासको बोर्बा भुमिबन (Gurkha museum) पनि उपयुक्त तवरले निर्माण गरिएमा पर्यटकमा धार्मिक बलन नै बल

स्वामिने पर्यटनबाट बढी नाम लिन सक्ने देखिन्छ। सन् १९८६ मा एसियाली विकास बैंकबाट गरिएको नेपालको पर्यटन विकास सम्बन्धी अध्ययनमा गोरखामा यस किसिमको म्युजियम निर्माण गर्ने कार्यक्रम समेत समावेश गरिएको छ।

गोरखाको यहाँ महत्वपूर्ण स्थल जनकमनामा सामयिक पर्यटन विकासको राम्रो संभावना छ। देखेको विभिन्न भूभागबाट देव देवीको दर्शन, भजन गर्न जाने तीर्थवासीहरूको ठूलो भीड लाग्ने गरेको पाइन्छ। यहाँ उपयुक्त किसिमका सुविधाहरूको निर्माण भएमा यहाँ ठूलो संख्यामा आन्तरिक पर्यटकहरू बाह्र होइन भारतबाट समेत हिन्दु धर्मावलम्बी पर्यटकहरू दर्शनार्थ आउन सक्ने सम्भावना छ। भद्राबा, खैरेनीदेखि जनकमनाको डाँडा सम्मको पहुँचलाई सुगम बनाउन केवल कारको सुविधा भएमा यहाँ जान पर्यटकहरूको संख्यामा थप बृद्धि हुन सक्ने देखिन्छ।

गोरखाको यहाँ प्रमुख आकर्षण यसको उत्तरी खेपमा अवस्थित मनास्लु, हिमालयुनी लगायतका हिमालहरूबाट निस्कने हिम नदीहरू हुन्। हालसम्म ती ५ को सरकारले ट्रेकिङ्ग एजेन्सीहरू मार्फत जाने सवुह पर्यटकहरूलाई खुला गरेको छ। यस क्षेत्रमा पुग्नु जाने पर्यटक संख्या घाटँडा वर्षहरूमा बढ्दै जाने देखिन्छ। गोरखाको भन्नेक डिटान डाँडा तथा यस मार्गमा परेका अन्य स्थानहरूमा ट्रेकिङ्ग गतिविधिहरू सम्भाल्न हुन लागेको केही वर्ष भइसकेको छ। गोरखा जिल्लाका हरिया डाँडा काँडाहरू मदीनामा तथा यहाँका विभिन्न जनजाति तथा तिनीहरूका आ-आफ्ना संस्कृतिहरूले गर्दा यस जिल्लाका अन्य नै बहूक पनि पर्यटकहरूका लागि आकर्षक बन्न सक्छन्।

यस जिल्लामा प्रायः बरेर समुद्र सतह भन्दा पर्यटकहरू भ्रमण गर्न जाने तथा निवृत्तहरूको भ्रमणको सम्पूर्ण प्रशस्त साठमाथी ल्याइ एजेन्सीहरूले गर्ने हुनाले स्थानीय भ्रमणमात्रमा यहाँ पर्यटनबाट प्रत्यक्ष रूपमा लाभ गर्ने नहुने देखिन्छ। तथापि घर बाहिर जाँदा पुग्ने पर्यटकहरूलाई समुचित माहुर प्राप्त गर्न सरकारले गर्नु हाको कार्य हो।

पर्यटकहरूको उपभोगको लागि ताजा रूख, फलफूल, यापु, तरकारी आदि विक्री गरी नाम लिनको लागि माछामाथी स्थित गोरखा जिल्लामा ट्रेकिङ्ग सञ्चालन गर्ने एजेन्सीहरू सँग स्थानीय समन्वय कार्यक्रम गर्नु आवश्यक देखिन्छ। यहाँ तर्फ स्थानीय घरेलु उत्पादनका विभिन्न वस्तुहरूको गुण र परिमाणलाई बुझि गरी पर्यटकहरूलाई विक्री गरी लाभ लिन सकिने सम्भावना पनि प्रबल छ। त्यसैले नै स्थानीय युवा, युवतीहरूले आफ्नो विशिष्ट परम्परा अनुसारका सांस्कृतिक कार्यक्रमहरू पर्यटकहरूको मनोरञ्जनका लागि प्रस्तुत गरी सो वापत कुनै सामाजिक विकास, निर्माण कार्यका लागि ट्रेकिङ्ग सञ्चालक एजेन्सी वा पर्यटकहरू स्वयंबाट चल्दा स्वरूप केही रकम प्राप्त गर्न सक्छन्। यस्ता कार्यबाट पर्यटकलाई मनोरञ्जन हुने साथ नभई, स्थानीय संस्कृति र परम्पराको जगेती गर्न तथा सामाजिक विकास तथा निर्माण कार्यमा होसला मिल्दछ। यस्ता कार्यहरू अनुशासित एवं बढ्दो तरिकाले सञ्चालन गराउनमा स्थानीय शिक्षकहरूले ठूलो भूमिका खेल्न सक्छन्।

गोरखा जिल्लामा पर्यटन विकास गराउन प्रयत्नः सदरमुकाम क्षेत्रको सही पहिचान गराउने किसिमले यहाँ पर्यटक आकर्षणको निर्माण हुनु जरुरी छ। गोरखा बजारमा भ्रमण गर्न जाने पर्यटकहरूको संख्या बृद्धि हुनासाथ जिल्लाभरि नै पर्यटनका विविध गतिविधिहरू सम्भाल्न गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार बन्दछ। गोरखाको महिमालाई हामी सबैले दुष्टित गरी पर्यटकका लागि भन्दा पनि हामी आफैँ लागि र हाम्रा भावी सन्ततीका लागि भन्ने बढ्दो स्थानको सही पहिचान हुने किसिमले प्रतिनिधित्व गराउन पूर्वीनारायण गाह तथा जने बुक गरेको गौरवमय गोरखा सैनिकी इतिहास जराउने म्युजियम बनाउनु प्रयत्न आवश्यक छ। यस्तो म्युजियमको राम्रो मस्यवे निर्माण भएमा नेपाल भ्रमणमा आउने पर्यटकहरूका लागि "महेरी गठुने स्थान" (must see destination) को रूपमा गोरखा बजार विकसित हुन नगर्ने कुनै कारण छैन। *

Remember us For

Trekking, Mountaineering, Rafting & Wildlife Adventure Arrangements:

Experience The Exotic Himalayan Kingdom With Us.

For further details contact us at:

P. O. Box 881, Lainchaur,

Kathmandu, Nepal.

Tel. 414512

Telex No.: 2238 MALLA NP

**Last
Frontiers
Trekking (P.) Ltd.**

We Take You Where The World Is
Wild And Splendid.....

- We do the whole scale of river exploration from day tours to week long excursions—for beginners and professionals—
- To offer you a close up view of Nepal's fascinating waterside we are able to provide the best equipment available. Our well trained staff is up-to-date for quality of Service and safety.

LAMA

EXCURSIONS

GPO Box 2485, Durbar Marg,

Kathmandu, Nepal

Tel: 2-20186, 2-20706, 2-26709

Telex: 2659 LAMEX NP

Machan

Tented Camp

Presents:

AT THE REMOTEST CORNER OF
ROYAL CHITWAN NATIONAL PARK
A TENTED CAMP WITH A
DIFFERENCE

MACHAN WILDLIFE TENTED CAMP

Durbar Marg Reservation Office

P. O. Box: 78, Kathmandu, Nepal

Tel: 225001, 227001, 227099

Telex: 2409 ALPINE NP

Fax: 977-1-419749

With

Best

Compliments

From

**Sherpa Cooperative Trekking
Pvt. Ltd.**

Durbar Marg, Kathmandu

P. O. Box No. 1338

Telex No. 2558 NEPEX NP

Tel.: 224068

गोरखाको प्रजातान्त्रिक गौरव

- गौतम न्यौपाने

‘गोरखा’ शब्दले एकसाथ विभिन्न कोषमा नेपाली सन्दर्भको भूम्यात्म, राष्ट्रियता एकीकरण र गौरवाको उद्घोष गर्दछ। उल्लेख्य पत्रहरूमा नेपाली राष्ट्रियताको विविध क्षेत्रहरूमा पर्याप्त वर्षा र बोर्बान भएका पनि छन्। इतिहासमा समयको कमिष्ठ चक्रमा एकीकरण, राष्ट्रियताको विकासका लागि लोक कल्याणकारी राज्य व्यवस्थाको प्रसङ्गमा प्रजातन्त्रवादको भावनाको विकासले पनि समान स्थान ग्रहण गरेको ऐतिहासिक यथार्थता छ। प्रस्तुत प्रसङ्गमा गोरखा राज्य स्थापना र राष्ट्रवादको उदयपछि यसको अन्तर्गतका देखिएको परिवर्तन र परिष्कारको बिलगिसामा मजबूत चर्चाबाट सञ्चालित ‘नेपाल’ र नेपाली राष्ट्रियताको मन्दिरमा जनकल्याणको भावना पुग्ने प्रजातन्त्रवादको चुनौतीलाई जोड्दै गोरखा शब्दको अर्थमिश्र प्रजातन्त्रवादको एकदमै पनि र्थस्थापन र यसको विस्तारमा यस नाटोमा (गोरखामा) पहिल भएका सुझ-बुझ र बलिदानको घटनाहरूलाई बोध-जोड गरी इतिहासका पक्षहरूलाई आधार एवं जाल प्रदान गर्ने प्रयत्न प्रारम्भिक र संक्षिप्त रूपमा नै भएपनि यस लेखनको उद्देश्य हो। यथार्थमा प्रस्तुत प्रयत्न विषय वस्तुको प्राथमिक उद्घाटन मात्र हो र गम्भीर रूपमा गर्ने हो भने यस क्षेत्रमा ऐतिहासिक तथ्यहरूको व्यापक खोज र अन्वेषण जिव्जिवार पुस्ताको धनियार्थ कर्तव्य हो। किन भने इतिहास धुलोमा मिल्काउने कसिञ्जर होइन। समाज र राष्ट्रले रक्षा गर्नु पर्ने धर्मत्व निश्चि हो।

प्रजातन्त्रवाद आधुनिक युवमा सम्भूता र इतिहासलाई प्रेरणा प्रदान गर्ने सारभूत उत्पत्तिका रूपमा उपस्थित छ। सामक तथा शान्ति युगका बीच अनुबन्ध, असमन्वय प्रणाली, राजकीय निर्णय राज्यव्यवस्था र विकासका जन सहभागिता, विकेन्द्रित प्रशासन, नागरिक स्वतन्त्रता र नीतिगत अधिकारहरूको निर्वाह उपमोटा र

समाजवादी वितरण प्रणाली प्रजातन्त्रवादका कति परिष्कार र प्रवर्धनका पक्षहरू हुन्। उल्लेखित प्रजातन्त्र विकासका निर्देशित पक्षहरूमा संयमपूर्ण धाँवा पुर्‍याउनु र त्यसको मूल्य बोध गराउनु इतिहास शास्त्रको कार्य हो। यस कारण उल्लेखित पृष्ठभूमिमा सोझो वदीको आधिराजि गोरखा राज्य संस्थापनाको समबर्षा आधार मानी यस विश्लेषणलाई प्रगाढि बढाएको छ। तत्ता स्थापना गर्ने महान् सम्मोतामा गोरखा छोग्रिका मारु-मन अर्जेल, बनेछ पाखे मादि पुर्वाहिकको विवेक पूर्व पहलबाट तत्कालीन समजुझका अधिराज कुमार द्वयमाहलाई राजकीय अनुसन्धानका आधारमा शासनको अभिमारा प्रदान गरेर इतिहासमा प्रजातन्त्रवादको बला प्रथम आधारभूतमा राखिएको उदाहरण देखिन्छ। सामाजिक अनुबन्धद्वारा मिलनिल कोटको कित्ता विष जुन सहभागिताद्वारा मरिएको साही भूमिबेकको भिल्लेकालाग ऐतिहासिक मूल्य छ र यस घटनाले इतिहासका अनेक घटनाहरूलाई निर्देशन गर्दछ। इतिहासको टिपोटमा जन सम्मोताद्वारा जन स्वीकृत (वैधानिक) राजतन्त्र व्यवस्थाको धी गणेश यस घटनाबाट भएको स्वीकार्य आधार छ। गोरखाक्षीत राममाहले अधिधार गरेको न्याय सम्पादन प्रणालीले गोरखाको घटल प्रस्मितालाई प्रदर्शन गर्दछ।

आधुनिक नेपालको निर्माणका अनुबाध गर्ने रक्षा महाराजा पृथ्वीनारायण माहमा विजेताको शीर्षक मात्र होइन लोक कल्याणमा हुनपर्ने नेतृत्वको सुझबुझ र आधुनिक सामन व्यवस्थाको स्थापनामा जन भावनाको पारक जवता पर्याप्त थियो भन्ने कुराका प्रमाणहरू प्रस्तुत छन्। यस प्रसङ्गमा पृथ्वीनारायण माहले विशेष नबर्षा गरेको सम्पर्क र काजु पाखेलाई काजी बनाउदा बुझ्ने जनमतका उदाहरणहरूले तत्कालीन शासन गर्न र जन

तत्ता बीचमा पनि परस्परको सम्बन्ध युवको विकास भएको साथै राज्य व्यवस्थामाई प्रजातन्त्रका माहर्षि र बाबाहरूले अनुप्रमाणित गरेको दृष्टिगोचर हुन्छ। राष्ट्रिय एकीकरण र राष्ट्रियताको नीजारोपण कुनै प्रमूक विजेताको तरवारको बलबाट मात्र हुने होइन मूल रूपमा उल्लेखित उच्च श्रमहरूको सृष्टि र सफलता, जन चाहना र सहभागिताद्वारा मात्र सम्भव हुने तथ्य छ। अतः पृथ्वीनारायण कालीन गोरखानी एकीकरण अभिमान र त्यसको उपसन्धि नेपाली राष्ट्रियता वा राष्ट्रवादको नीजारोपण जन चाहनाको मूर्तता हो र नेपाली प्रजातन्त्रवादका पृष्ठभूमिमा जनता तथा शासनकर्ताहरूद्वारा राखिएका अनुरूप हुन्। यिनै राष्ट्रिय एकताका ठहरहरूबाट काठमाडौं उपत्यका सहित गोरखा पश्चिमका २२ से २४ विसे र काठमाडौं पूर्वका बन्धित प्रदेशहरूको सामन्ती बुद्धतावादी सामन पद्धतिलाई नास गरेर व्यापक, एकता युक्त जन चाहनायुक्त र साक्षा नेपाल राष्ट्रको एकीकरण गरिएको हो।

परतुतः गोरखानी एकीकरणको मूल प्रेरक उत्प जनचाहना र सहभागिता हो- यसको आधारमा प्रजातन्त्रवाद हो। प्रसि र मसीका बत्तीहरूलाई बुद्धिमत्ता साथ चलाउदै आधुनिक इतिहासको प्रारम्भ गोरखाको नाटोबाटै सुरु भएको हो। गोरखानी एकीकरणले समय र सम्बन्धको पारक साथ प्रजातन्त्रको बालकलाई होडि-गोरो साथ हुर्काउने र प्रवर्धन गर्ने भान्तरिक प्रमिताता भएको हो। यसै तथ्यका आधारमा गोरखाको परिच-लाई प्रजातन्त्र र राष्ट्रियतासँग पनि संबन्धनै समावेश गरिनु इतिहासको अपरिहार नित पसी पुरिएका बहुमूल्य सन्तुष्ट बाहिर निकाल्नु जरुरी हो।

राष्ट्रिय एकीकरणका सिपाहीहरू पापना नायक-हरूका प्रवेश र होसला उद्दिवाटमात्र अभिप्रेरित भएका होइनन् अपितु उनीहरूलाई प्रेरित शक्ति र तत्त्व तत्कालीन गोरखानीहरूमा जाबेको भान्तरिक अभिप्रेरणा नै हो। त्यस समयको राजनैतिक भूभोलमा कोरिएका

हरमाभा रेवाहरूको कारणबाट एकीकरणद्वारा सबलता र सम्भूता हाविन नवी उदार राज्यव्यवस्था मार्गगत भावबद्ध रहनु गोरखानीहरूमा जानरण भएको अभिप्रेरणाको कारण थियो।

एकीकरण समाप्ति पछि गोरखाबाट सुरु भ-एको राष्ट्रियता र प्रजातन्त्रवादको प्रभाव र परितीमन विभिन्न कारणबाट निमित्त हुन गयो र नेपाल एकपटक केरि कमजोर र उद्वेगमा प्रवेश गर्‍यो। अत्यन्त करमावा-बाट प्रतिघात र बन्धनको घुघरीमा नेपालको पस्तिशब्दे भोतारिनु पर्‍यो र लोक विश्वास जन चाहना र जन एकता जस्ता पक्षहरू क्षितिप्त हुन पुगे र सामाजिक रूपमा यस्तो परिस्थितिसे मुलुक्मा एकतन्त्रीक व्यवस्था लाई जन्य दिन पुग्यो। जयसहादुर कुचरले माफलाई राणावी बनाई शासन र कठिमाई पारिवारिकीकरण मराएर र मुलुकलाई विज्ञान ज्ञानकाको रूप दिनाए। आधुनिक युवको उम्मातो तर्फ धाम्क राष्ट्रमा एकतन्त्रीक जहानीया ग्रहण लाग्दा यस्तो प्रत्यकारलाई रक्षाउने नवी-लाई हुनै कारण भिएन। फलतः यस्तो कालराक्षीता विरुद्ध गोरखाका लखन बाधा मगर बंभ बहादुर राणाका विरुद्ध उभिए। तर बंभ बहादुरको विनाशमा उनीले सफलता पाउन सकेनन् र नेपालको इतिहासमा प्रथम लहीवको सम्मान प्राप्त मार्जन बरे। एकीकरणको घेरै पछि गोरखानी सपूतले राष्ट्रका नाममा रपतको पनि चढाए। एकतन्त्रीक राणा शासन समाप्त गरेर वैधानिक राजतन्त्र व्यवस्था अन्तर्गत प्रजातन्त्रवादको स्थापना गर्ने प्रथम पटक नेपालमा एउटा राजनैतिक समूह बनाइयो ‘प्रचण्ड गोरखा’। यस राजनैतिक दलले राणाहरूको सामूहिक हिला बरी जनतामा प्रजातन्त्र र राणाका शक्ति स्थापना गर्ने उद्देश्य लिएको थियो। यसलाई ‘गोरखा’ शब्दको साहस शीर्ष र देशभक्तिले समुप्राणिन गरेको थियो। बर्षा उनीहरू पनि आफ्नो उद्देश्यमा पुग सकेनन्। राणा काहीको प्रचण्ड-प्रताडना सहर्दै कासो कोठरीमा बन्दी बने तापनि राणाशाहीका विरुद्ध चेपनाको बहाल बानी भाउने पुस्ताहरूको कर्तव्यतर्क संकेत गर्दछ।

नेपालमा पहिलो पटक "नेपाल प्रजा परिषद्" नामक राजनैतिक दलको गठन भयो। राणा विरोधी गतिविधिको कारण १९६७ सालमा गृहीत काष्ट भयो। यसमा ४ सयभन्दा बढी मान्छेको दुइको भाग निरे र कर्णाली कठोर कारावासको सजाय मिल्यो। यममा प्रजातन्त्रका पिता मण्डेराय मन्त्रले प्रजातन्त्रको लडाईँमा आफूलाई प्रयुक्त गर्नुलाई राणावादीको कठोर कारावास ग्रहण गरी गोरखाको गौरवलाई कायम राख्नुभयो।

२००४ सालमा "जबतु संस्कृतम्" बाराहारा रानीपोखरी पाठशालाका छात्रहरूले प्रतीकात्मक रूपमा राणा विरोधी अभियान चलाए। यस अभियानले राणा शासनको भङ्गका लागि २००७ सालको क्रान्तिको घेरौँ नेतृत्व तथा कार्यकर्ताहरू बनायो। गोरखालाई छात्रहरू पूर्णप्रवाद सामूहिक, एजेन्डर देवकोटा बाबि पनि यस अभियानका प्रमुखहरू भन्ने थिए। एजेन्डर देवकोटा शासनका कोषभाजन बनी निर्वाचित हुनुभयो। उहाँको संघर्ष भारतमा राणाहरूका विरुद्ध संघठित भएकै नेपाली कांग्रेससँग भयो र २००७ सालको वृत्ति घाम्दी-सन्ध्या नेपाली कांग्रेसको नेतृत्वमा गोरखालाई राज-घाहीको कित्ता कायम गरी प्रजातन्त्रको स्थापना गर्ने दाविरा सहम गर्दै प्रकाशित गर्नु भयो। एकीकरण समान्य भएपछि गोरखाले आफ्नो एकीकरणको प्रतिष्ठित र संभव विरुद्ध भएको थियो। एकीकरण कायम प्रमुख मारदाहरू राज्य विस्तारका लागि साथ गोरखाबाट बाहिर बसाई भएका थिए। मुसलमानहरूलाई करिब १० लाखको रानीहरूका साथै हजारौँ राज्य व्यवस्थाका विविध स्थानहरूमा रहेका मारदार बर्गहरू थिए। जावनको धाडीबर्गबाट उनीहरूमा धर्म जात र वैयक्तिकताको बर्ग थियो। यसले गर्दा नेपालका धेरै जिल्लाहरूको युवाहरूमा गोरखालाई नेतृताको कमी विस्तार गर्नुभए हुन पायेको-सामन्ती संस्कारको बोधकाय बढेको र विर-अरताको प्रमुखता रहेको थियो। जसले २००७ को

पान्दोलन सफल पारी प्रजातन्त्रको स्थापना गर्ने मुद्दा तथा बाहरी देशमन्त्रहरूको समायोजन पाएन। गोरखा पोखरी बोध बजारका कृष्ण बहादुर खड्का, बुढा नारायण खेष्ठ, रत्नकुमार खेष्ठ, शिवबहादुर खेष्ठ, रत्नमास्के, कञ्चन बहादुर खेष्ठ, प्रेमकुमार खेष्ठ, चित्ताजी खेष्ठ, खोप्ताकुमा स्वनामधेय खेष्ठ, नन्द-जाल खेष्ठ, बसन्तराज खेष्ठ, तिमलिख बोहोरा राईका उमानाथ देवकोटा, दुर्गानाथ देवकोटा, स्वानेश्वर देवकोटा, कट्टेनाडाका वैकुण्ठ रतन लाप्तीका रोहिणी देव मट्ट, कोषाका प्रेमनारायण खेष्ठ बुई देव मन्ज्याङ्का मुन्ना मर्दन देवकोटा, कृष्णप्रसाद कितान, बाबुराम पौड्याल बाबि मधुहरूले प्रत्यक्ष प्रभुत्व राणावादीका विरुद्ध गोरखालाई संघर्ष गर्नुभयो। यस्ता खान्देश मोबाका कट्टेनाथ खेष्ठ र जय बहादुर पोखरेलको २००७ सालको क्रान्तियामा रहेको योगदान इतिहासले विवेकन सन्दर्भ। प्रथम पटकको माक्रसमा क्रान्तिवादीहरूले कुनै बल नभएको राणाका बहादुरहरूलाई निलेख गरे। तर पुर्खको बहादुरीकायमा प्रस्तावना भयो र गोरखा कक्षा वर्ग क्रान्तिकारीहरूले दोस्रो पटक प्रवर्तन गर्नुभयो। यस अभियानका तन्त्रीबाट योगदान भएपछि पनि सहयोग गर्नुभयो। कोषाका टीकादत्त पोखरेल ने० का० को मुखित सेनाका रूपमा गौरवमय पल्लको नेतृत्वमा गौरवमय राणाका विरुद्ध विरुद्ध गर्नु भयो।

दिल्ली सम्मेलन पछि क्रान्तिकारी अभियानक बन्दन गर्नुका प्रसाद कोषालाले घाम्दीनन स्थापित भएपछि योगदान पछि राणावादी विरुद्ध नेपाली कांग्रेसको नेतृत्वमा मन्त्रालय बने पान्दोलन मन्त्रालय भयो। र नेमानमा २००७ जसले ७ बढेको बाहरी योगदानद्वारा प्रजातन्त्रको पोषण गरियो।

क्रान्तिको समाप्ति पछि प्रजातन्त्रको मुद्दीकरणमा नेपाली कांग्रेसका कार्यकर्ताहरू प्रकाशित गरे। गोरखाको प्रमुख पुर्खको शासनिक बौद्ध विचार प्रचार गर्नुभयो र गोरखाको प्रभुत्वका पोखरीको बर्ग पन्थ खेष्ठहरूका

विचार तथा पाठशालाहरू स्थापना गरिए। प्रजातन्त्रको सुदृढीकरण जनतामा विचारको प्रचार र प्रभावमा सुधार पछि नेपाली कांग्रेसको ध्यान गयो। मुस्मा पछि कुनै विशेष राजनैतिक दलको गठन हुन सकेन। नवोदित प्रजातन्त्र प्रतिस्पर्धावादी र राणाका सन्धेयहरूलाई सहन हुने कुरा भएन उनीहरूले विस्तारै आफ्नो दमहरू पनि बनाए। तर प्रजातन्त्रको प्रथम वर्ष नेपाली कांग्रेसको विरोधमा उनीहरूको ध्यान गयो। प्रकोटि गोरखाका क्रान्तिकारी ने० का० वा प्रमुख राजेश्वर देवकोटा पनि नेपाली कांग्रेसको मूल प्रवाहबाट पलायन हुनुभयो। गोरखालाई नेपाली कांग्रेसको संगठनका कुशल नेतृत्वको आधार रह्यो। यतः राष्ट्रवादी गोरखा परिषद नामक राजनैतिक दलले प्रभु राजनैतिक दलहरू भन्दा आफूलाई प्रकाशित बनायो। २०१२ सालको आम निर्वाचनमा गोरखाको प्रभुत्वमा गोरखा जिल्लाबाट गोरखा परिषदका सम्प्रदायहरू विजयी रहे। नेपाली कांग्रेस बाहेकका राजनैतिक दलहरूको स्थिति संश्लेषणक रहेन। आम निर्वाचनद्वारा गोरखाले आफ्नो ऐतिहासिक खेष्ठता कायम गर्न सकेन।

२०१२ सालको आम निर्वाचन पछि कांग्रेसको सरकार गठन भयो। सत्ताका भएपछि यस सरकारले भूमिमुधार कार्यक्रम, विर्ता उन्मुन, राज्य रजोटा उन्मुन, जन राष्ट्रियकरण जस्ता नयाँ र क्रान्तिकारी कार्यक्रम प्रकाशित गर्नुभयो। गोरखालाई विर्ता प्रजाको बाहुल्य थियो। किसानहरू विर्तावासीहरूबाट धन्यावपूर्वक अभिवादन थिए। उनीहरूका नेतृत्वको प्रभाव थियो। यसकारण नेपाली कांग्रेसले गोरखालाई विर्ता उन्मुन गर्ने किमानहरूलाई नेतृता प्रदान गर्ने गर्नुभयो। यस काममा मनेन मोबाका किसानहरू हरिनाथ मट्ट, बन्धुप्रसाद मट्ट, गबाधर मट्टलाई, जयधर्म गमान, जयप्रकाश देवकोटा र मन्त्रालय बर्गबाट बाबिले पान्दोलन चलाए। यस पान्दोलनको प्रभाव विस्तारै विस्तारै विभिन्न भागमा फैलन थाल्यो। जसले गर्दा नामधुन सुन्ने बाबि र गोरखाका विचारहरू पनि सक्रिय हुन थाले र गोरखाबाट

विर्तावासी उन्मुन हुन जन सहयोग र सहयोग सुदृढ थाल्यो। गोरखाको परिषदी बौद्ध बाबुधाराका हवाई मन्दिर निर्माण गरियो। जन हवाई मन्दिरको उद्घाटन उत्कालीन निर्माण तथा बाबुधारा बन्ती बर्गमान विह-द्वारा भयो। विस्था विचार गोरखो हकितामा गोरखाका विभिन्न ठाउँहरूमा विचारन भएन बगलन बाबिक विकास दिइयो। मार्क्सवादी विचार र निर्माणको एक प्रमुख अभियान नै बाबु उन्मुन। यस्ता जन हितकारी र प्रजातन्त्रको सुदृढीकरणका कार्यक्रमहरू बगल-तन्त्र विरोधी प्रतिस्पर्धावादीहरूलाई घमन्ती बनायो। गोरखाका विर्तावासीहरू सामन्ती प्रतिस्पर्धावादीका पृष्ठ-पोषकहरू थिए। उनीहरू राष्ट्रिय स्वतन्त्र प्रजातन्त्रको विरोधी थिए। यतः उनीहरूको प्रजातन्त्र र स्वतन्त्रको प्रतीक नेपाली कांग्रेसका विरुद्ध बढ्दगन्त गर्नु कुनै गोर्खा कुरा थिएन। जनतालाई प्रतिस्पर्धावादीहरूले गोर्खा नरहरिनाथ जस्ता व्यक्तिलाई मुद्दारे। गोर्खा नेतृत्वका 'कर्मवीर महाप्रधान' नामक राजनैतिक दल कायम गरियो र यस दलको प्रभावबाट नेपाली कांग्रेसका विरुद्ध बढ्दगन्त प्रचार योगीने थाले। गोर्खालाई महत्त्वपूर्ण ठाउँहरूबाट सहयोग थियो। जन सहयोगको बलबाट गोर्खाले गोरखालाई उनी कषट्ट चलाए। यस काष्ठबाट घेरौँ निर्दोष धर्महरूको उगाइ भयो। प्रतिस्पर्धावादीहरूले यसलाई नेपाली कांग्रेसको सरकारको सहफलताको रूपमा प्रचार गरे। जुन नेपालमा प्रजातन्त्र समान्य गर्ने २०१७ सालको राष्ट्रपती कार्य भाले प्रेरणा दिने एक पटनाका रूपमा मानियो।

सन्दीय सरकारको काममा गोरखालाई १ बहेदरीविषय बाहरी प्रभुत्व र प्रधान मन्त्री निवेश्वर प्रसाद कोषालाई तथा प्रमुखलाई घुर्नु प्रसाद उपाध्यायको प्रभुत्व प्रमुख छ। बहेदरीको भवनबाट प्रतिस्पर्धावादीहरूको मनोबल बढ्यो भने श्री. श्री. कोष-शालाको प्रभुत्व बर्गनाशक जनताको।

२०१७ साल पौष १ गते श्री १ बहेदरीबाट प्रजातन्त्रका विरुद्ध राष्ट्रलाई घमन्त पाठ हुने क्रम चालियो।

विश्वेश्वर प्रसाद कोइरालाको सरकार बरबास्त गरियो र संपूर्ण मन्त्रिमन्थलका सदस्यहरू स्वातन्त्र्यवादी राखिए। संसद विघटन गरियो र महत्त्वपूर्ण राजनैतिक व्यक्तित्वहरू पनि पक्राउ परे। यही महिनाको २२ गते देशमा राजनैतिक दल विच्छेद प्रगट भए, प्रतिक्रियावादीहरूको उरसाइ बढ्यो। प्रजातन्त्रका प्रहरीहरू रिकतं व्यवस्थित भए। देशभित्र र बाहिर बस्ने शीघ्र प्रतिक्रिया पंदा भयो। २०१८ सालमा भारत भूमिबाट प्रजातन्त्रको स्थापनाको लागि बजरंग सुब्बा र बमर राणा बमलाई निर्वासनमा पार्ने भएकामा प्रजातन्त्रवादीहरूले पार्टीको कार्यसमूह घाममा बनाएका थिए, उहाँले नेतृत्वमा प्रतिरोध गान्धो-समको धाड्यान गरियो। यस गान्धोसमको लागि गोरखाबाट कुण्डप्रसाद श्योपाने, जयध्वज गुरुङ्ग रोहिणी देव भट्ट, इमानसिंह गुरुङ्ग, बुढिमाथर डकाल, हरिराज तिमल्सना, नरनाथ कपिलवा, टीकादत्त कपिलवा, टीकादत्त पोखरेल, रमसिंह विश्वकर्मा, कपिलदेव पाण्डे लेखप्रसाद मरहट्टा, पुष्प डकाल आदि नेपाली कार्यसमूह कार्यकर्ताहरू निर्वासनमा जानु भयो, टीका भट्ट, कटभट्ट र भोजराज निवारिने जिल्लामा काम गर्नु भयो। प्रतिरोध गान्धोसममा गन्धेसिन् मध्ये सबै जसको मृत्यु होमदान गर्नु भयो। ठोरीको मजक गान्धोसममा टीकादत्त कपिलवा मर्हट्टा हुनु भयो। सान दज गुरुङ्ग र इमान सिंह गुरुङ्ग भन्नेहरू नेपाली कार्यसमूह कर्म गरीएछि गोरखा र पोखरा इलाका गर्ने उरस्यबाट गोरखा प्रवेश गर्ने परिस्थिति मिलाउने क्रममा कात्कीमा पक्राउ पर्नु भयो र उहाँहरूलाई शाही सैनिकहरूको कोठे कोठामा गोली प्रहार गरी मर्हट्टा बनाइयो। लक्ष्मजु बिजौरको टोका बहादुर गुरुङ्गलाई शाही सेनाले गोरखाको विमजुङ्गमा ल्याई राजको समयमा गोली प्रहार गरेर मारे। डिमरी मजुङ्गका देशमजक गोरखाको माटोमा रक्त मिश्रण गरेर मुकुङ्गको माया तिरे।

पश्चिमाञ्चलमा प्रतिरोध गान्धोसमका नायक र गान्धो नेपाली कार्यसमूह नरनाथकाई एकदम सरकारले धावस्त कहा प्रवृत्त भयो। यस प्रवृत्तमा बुढिमाथर

डकाल, हरिराज गुरुङ्ग, कपिलदेव पाण्डे आदि पक्राउ पर्नु भयो। उहाँहरूलाई जेल पठाइयो। जिल्लामा भूमिगत रहनु भएका कुण्ड प्रसाद श्योपानेलाई कम्बामा भिन्न नरुका सरकारलाई समझा भएको भियो। उहाँलाई सुराङ्ग दिने व्यक्तित्वलाई विशेष पुरस्कारको हुला पत्ता भएको भियो। काभ्रेको गतिविधि बुझ्न कुण्ड मानिसहरूले गुप्तचरको काम पाएका थिए र यी गुप्तचरहरू काभ्रेका हुन भन्ने हुलाकाहरूमा विभिन्न बहनाका जिल्ला प्रमन बर्बे। कान्ति समर्थक नवमुक्त लेखनाथ कट्टेले देशमजकलाई हुन सक्ने ठूलो खतराबाट बचाउन जोखिम उठाई सरकारको गो-रताको क्रान्तिकारीहरूलाई सुराङ्ग दिई उनीहरूलाई बचाउने जिम्मेवारी निभाल्नु भयो। परिणामतः शाहीसेनाको क्रूरताबाट धेरै देशमजक हुन भयो तर उहाँलाई प्रजासत्ताको सिकार हुनुभयो र जेल गर्नु भयो। उहाँले शब्द जर्जियाना पनि बेहोर्नु पर्ने। वि. सं. २०१८ सालको गान्धोसम पछि नवमुक्तहरू नोभ प्रसाद डकाल, छुवेदेव भट्ट, चन्द्रप्रसाद श्योपाने र इन्द्रबहादुर गुरुङ्गमाथिले आफ्ना पारिवारिक भूलीहरू जर्जियाना सामेल भएका कारणले तरकारीन प्रजासत्ता र शाही सेनाबाट कठोर मारीलिक र मानसिक यातना भोगे। कुण्ड उनीहरू बाहिर प्रजातन्त्रका सिपाही हुने संकल्पमा भगति बने। यसै बेला सरकारबाट कुण्डप्रसाद श्योपाने र रोहिणीदेव भट्टको सबै सर्वस्व गर्ने भावेक अनुसार सर्वस्व हरण गरियो। जिल्लामा प्रजासत्ता, सेना र प्रहरीबाट व्यापक दमन अपनाइयो। देशमजकहरूका परिवार आफ्नै मन र परिचितहरूले समेत ठूलो कष्ट भोगे। छोराहरूको सौमप्रसाद पाखरेन बन्धविह गुरुङ्ग, हरि प्रसाद मर्हट्टा समेतले यातना पाए। यस यातनाको कठोर विरोध गर्ने मकैनन्, गोरखालीहरूको मनमा डर र दासताले बाढ तिर्ने। पछि भूमिगत अवस्थामा नै कुण्ड प्रसाद श्योपानेलाई कुण्ड प्रसाद जिल्लाले सुरक्षा जिम्मा लिई पक्राउ गरियो। टिहुनल फैला अनुसार ५ हजार जर्जियाना सहित ६ वर्ष कारावासको सजाय ठोकिए उहाँ गोरखा कारागारबाट काठमाडौंको केन्द्रीय कारागारमा सार्नु भयो। पक्राउ पर्ने नरकका धक नेता तथा कार्यकर्ताहरू

निर्वासनमा रहनु भयो र पछि २०२५ सालमा श्री ५ बहेन्दराट सुब्बा समवेरलाई भाफी हुँदा उहाँहरू ग्राम भाफीमा पर्नु भयो। तर टीकादत्त पोखरेलको समेत छुटेको उहाँलाई नमत्त कट्टा भएको नदेखी ३ वर्षतक बेलको सजाय दिइयो।

यस प्रकार गोरखाका प्रजातन्त्रका सिपाहीहरूले तल प्राप्त गर्न सकेनन् तर आफूलाई निर्धन राष्ट्रको बलिबेदीमा समर्पण गरे र गोरखाको गौरव राखे। २०१७ सालमा प्रजातन्त्रको अपहरण पछि स्थापित पञ्चायत व्यवस्थाको ३० वर्षीय निरंकुश शासन समयमा गोरखाको राजनैतिक सामाजिक परिस्थितिले आफ्नो पुरानो शान्ती संस्कार र संस्कृतिलाई नै ग्रहण गर्नु भयो। गोरखाको राजनैतिक सामाजिक स्थितिलाई प्रजासत्ताले नेतृत्व र निर्देशन दिन बाध्य भयो। चाटुकार जासुस र प्रतिक्रियावादीहरू राजनैतिको मैदानमा उत्रिए तर राजनीतिज्ञता र चापरणको निर्वाह गर्न सकेनन्। राजनैतिक बहस र विरोधको संस्कार हुनै पाएन। प्रजातन्त्र र बेतनाको बावजुदाई बसाउन प्रजासत्ताका पछि पछि कवित राजनैतिक व्यक्तित्व माने। गोरखा जिल्ला राजनैतिक र प्रजातन्त्रका प्रस्थापकको नमूना बन्न भयो, बस्ने शुभता र उच्च नुमुनले नयाँ पिढीमा छटपटाहट र विद्रोह जन्मन गयो। २०२८ संसाक १ मा गोरखा प्राय विप्लवमा लक्ष्मिदेव लोताराय पधिकारी, सुमन बापा कुण्ड राणा, लक्ष्मिदेव लोतारी, भीमप्रसाद लोतारी, कुण्ड जनाल, चन्द्रकाश पधिकारी, विष्णुमजक मरहट्टा, संक नाथ लोतारी, श्रविराम कर्मा, जालीलाव मरहट्टा, ईश्वरी लोतारी र चन्द्रप्रसाद डकाल रहेको १३ सदस्यीय तर्फण लोतारी गठन गरियो। २०२६ सालको पौष १ गते छन्द एक लक्षको योगितालाई लोतारी श्रविराज पाण्डे र राममणि जिल्लाको नेतृत्वमा प्रथम पटक पौष १ गतेको विरोधमा जाने दिवस भनी जिल्लाका विभिन्न ठाउँमा पर्चा फिर्ता भयो। यसमा श्याम कुमार थोठ, प्रेम कुमार कोठ, नारायण बापा, संकनाथ श्योपाने, केदार प्रकेला र विप्लव पोखरेल आदि युवकहरूले सक्रिय भाग लिनु

भयो। यस पर्चा वितरणले जिल्लामा ठूलो हलचल ल्यायो। गोरखाका प्रजासत्ता र जासुस तथा प्रतिक्रियावादीहरूको मनमा ह्याकको ठोक्को। केही स्थानीय प्रतिक्रियावादी जासुसहरूले होमनाथ डकाल श्री बट्टर प्रजातन्त्रवादी बुढिजीवीलाई पोल गरे। प्रजासत्ताले आफ्नो मजुलाई ठोक् गर्ने नाममा प्रहरीको ब्याथरीद्वारा उहाँको हत्या ठानाभिल्ल गर्नु भयो। यसका विच्छेद जिल्लामा सबै मागबाट व्यापक धाकमण र विरोध व्यक्त गरियो। उहाँलाई निर्दुश व्यवस्थाका विच्छेद लड्ने महीदको थप्पा जनताबाट मिल्यो। जिल्ला भित्र भूमिगत रूपमा कुण्ड प्रसाद श्योपानेको नेतृत्वमा श्रविराज पाण्डे, राममणि जिल्ला, भीमसेन बल्लोदी र श्री लेखक जस्ता नवमुक्तहरूले पनि तर्फण दलको सदस्यता दिलाइयो र भारतमा निर्वासित नेता विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाले सम्पर्क स्थापना गरियो। यस क्रममा लक्ष्मजुका दिसबहादुर भर्तले गोर्खाली युवकहरूलाई सहयोग गर्नु भयो। नेपाली कार्यसमूह भूमिगत इकाई पनि उपानाथ देवकोटाको संयोजकत्वमा गोर्ख रूपमा जिल्लामा कार्यरत भयो। यसै समय बनारसबाट श्रविराज पाण्डे गोरखामा भू. पू. सैनिकको विवरण संकलन गर्ने र गोरखाको प्रजासत्ताक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था अध्ययन गर्ने जिल्लामा प्राई सम्मिश्रित अध्ययन गरी फर्कनु भयो। तर उहाँको अध्ययनको कार्यान्वयन विभिन्न कारणहरूबाट कार्यान्वयन हुन पाएन। कता राखे जाने काठमाडौंमा पनि प्रजातन्त्रको पुर्नस्थापनाको परिवानहक नवमुक्तहरूले पारी राखेका थिए। २०२७ सालमा नेपाल विद्यार्थी संघको स्थापनाले विद्यार्थी जगत मा एउटा ठूलो हलचल ल्यायो। यस संघ स्थापना गर्ने गोरखा जिल्लाबाट काठमाडौंमा अध्ययनार्थ रहनु भएका दुईजना मेधावी तरुणहरू पनि जानु भएको भियो। टीका पोखरेल र विरञ्जीवी बाग्ले। यी दुई तरुणहरूको माध्यमबाट काठमाडौंमा रहेका गोरखाली विद्यार्थीहरू विभिन्न पक्षाका व्यक्तित्व समेतमा प्रजातन्त्रको महत्त्व र नेपाली कार्यसमूहको इतिहासको परिचय नयाँ पिढीमा पुग्न गान्धो। प्रजातन्त्रिक समाजवादको स्थापनाद्वारा

मया नेपालको कल्याण साकारार्थ र राष्ट्रियताको बल-
शुभीको लागि चिरञ्जीवी बान्नेको अनवरत मोलु परेको
दुःख याचना र जेल बमनले विस्तार नयाँ पुस्तामा
उत्सर्ग र कुर्वाँगीको साहस पैदा गरायो । यत् समयताका
काठमाडौँमा कार्यरत विद्यार्थीहरूद्वारा संस्थापना गरिएका
गोरखा नाटक समिति र गण्डकी छात्र समिति जस्ता
सामयिक संस्थाहरूद्वारा पनि प्रजातान्त्रिक राजनीतिक
आन्दोलनलाई प्रबल पुर्वातने परिधान बनाइयो ।

२०३३ सालमा जननेता विमलेन्द्र प्रसाद
कोइराला निर्वासित त्वासी राष्ट्रिय नेत्र मित्रको गारा
विई प्रजातन्त्रको पुनःस्थापनाको उद्देश्यले नेपाल फर्नु
मएपछि देशको राजनीतिले बृहद त्वासी गति र बहु-
लाई प्रवाह बढाएकोले २०३६ सालमा पञ्चायतको
राजनीतिक प्रसङ्गताको कारण त्वासी राजनीतिक प्रतिनिधि
जन स्वीकृत बनाउन बनमत्त बृहद गराउने श्री ३ गोरखा
बाट कदम चालियो । जनमत बृहद प्रजातान्त्रिक
समूहको तर्फबाट प्रजातन्त्र पक्षको लागि जनमत त्वासी
कन रोहिणीदेव भट्टको संयोजकत्वमा एक बहुदलीय प्रचार
समिति खडा गरियो । जसमा जिल्लाका सबै पुराना तथा
नयाँ नेपाली कांग्रेस पक्षहरू सामेल हुनुहुन्थ्यो ।
बहुदलीय प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनाको लागि जनमत-
लाई उत्साहित र आन्दोलित गर्ने चाहना गर्ने निर्दलीय
पञ्चायतका प्रतिक्रियावादीहरू बनमत्त बृहद राणा र विमले-
न्द्र प्रसाद चौकको रोडाइ भनेर प्रचार गर्दै । अर्कोतर्फ
हाम्रो मान सम्मानको प्रसङ्ग बनमत्त चौक हो, बहुदलीय
प्रजातन्त्र र निर्दलीय पञ्चायत एक हुनु भनेर प्रचार
द्वारा अर्को प्रसङ्ग र हलक ब्यवहारका प्रसङ्गलाई
कायम गराउँदै र बाहिर पञ्चायत भन्दा बहुदल एक
पातमा प्रवाह हो भन्ने बाहना बनाई निर्दलीय पक्ष-
को रचना छार लगाउन को उत्तर प्रचार गर्नुको । बनमत्तको
प्रजातान्त्रिक आन्दोलनका विरुद्धा यथास्थिति रचना गर्ने
प्रतिक्रियावादी र राम विचार राख्ने उदात्तहरूको समान
नल ब्रम्भयो । जनताको प्रजातान्त्रिक दैर्घ्यक चाहनाले
बनमत्त पनि खडा भई फर्किनु गयो । विरुद्धा राख्ने-

तिक स्वतन्त्रताको बातावरण मात्र होइन सामयिक र
रचनात्मक कामहरू पनि बन्दैबना रहन गयो । पुर्वा-
पण जस्ता राष्ट्रका सामु रहेका अनिवार्य कामहरू
पनि जनताले गर्न गएनन् । बुद्धिजीवीहरूलाई विभिन्न
प्रतिबोध र पूर्वाग्रह राखी निरंकुश व्यवस्थाको बोल-
बन्यो । जनमत समूहको समाप्ति पछि जन नेत्रको
लागि नेपाली कांग्रेसले अधिराज्यका विभिन्न पञ्चायतहरू
मिस्रण गिर्वाहक आयोजना गर्नुको । गण्डकी पक्ष
सेवको क्रिया विवर गोरखा जिल्लाको मुलुङको
आयोजना भयो । जसमा नेपाली कांग्रेस हलका
श्रीधर नेताहरू तथा विभिन्न जिल्लाका कार्यकर्ताहरूको
सङ्गठन व्यापी कार्यक्रम संचालन भयो । यस कार्यक्रमले
जिल्लामा जनजागरण र नेपाली कांग्रेसको त्वासी
तपस्याको जनतामा बोध गरायो ।

मुलुङमा प्रजातन्त्र र मानवाधिकारको अभावको
कारणले नेपाली कांग्रेस उक्त मुलुङको स्थितिमा पुग्यो ।
मयः २०४२ साव जेष्ठबाट नेपाली कांग्रेसले मुलुङ र
प्रजातन्त्रको पुनःस्थापनाको माग गर्दै सत्तावादीको पालन
भन्नायो । यस राष्ट्रवादी महाप्रज्ञा गोरखा ले पनि पालन
गोडाहरूलाई सजाइ साधो । र रोहिणी देव भट्ट, टीका
दत्त पोखरेल, चिरञ्जीवी बान्ने, जेष्ठमाद न्यौता,
चिन काजी श्रेष्ठ, जेष्ठ मान श्रेष्ठ, बुद्धि प्रसाद साँ-
साने, हरिमान जोशी, राममणि छिउल, किरण श्रेष्ठ
जीवनश्रेष्ठ श्रेष्ठ, बुद्धि श्रेष्ठ, बाबुराम देवकोटा, रत
बाबु, इकान, दलजि विरवकर्मा, टण्डनवि श्रेष्ठ,
शंकर पन्त आदि भर्ष देवमत्त नेपाली कांग्रेसका नेताहरू
मानिनु भयो । काठमाडौँबाट पनि उदात्त, क-
राव कट्टेल दामोदर पोखरेल, प्रदीपदेवमि विमान मुलुङ
देवकोटा बनराज वस्ती आदिले बेचि सक्ने विद्यार्थी-
ले गोरखाको प्रतिनिधित्व गर्न सत्तावादीको अन्तको वि-
जारी दिनु भयो सत्तावादीका मागहरूलाई निरंकुश ब-
स्थाने दमन गरे पनि यसले देश गन्तुका जोष र ज-
कनो निरंकुश व्यवस्थाका मोठेकक र बन्धनवादीहरूको

अनोक्त बस खराबहुने हास गरायो । नेपाली कांग्रेसले
जने भाषो इतिहासले सुम्पेको दायित्वको जमानदारोसाव
गहन गर्नुको ।

कार्तिक २०-२१, २२ गतेको ने. का. को केन्द्रीय
बैठकले जन-आन्दोलन गर्ने निर्णय गर्नुको । वि. सं. २०४६
साव माघ १-६ र ७ गते काठमाडौँमा भएको नेपाली
का. को राष्ट्रिय सम्मेलनले तानाशाही विरुद्ध गतिम
बहादुर गर्ने उद्देश्य राखी संवैधानिक राजतन्त्र र बहुदलीय
प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनाको माग पुरा गर्न राष्ट्रवादी जन
आन्दोलन फाल्नु ७ गतेबाट गर्ने ऐतिहासिक बोधमा
गयो । यस बोधमाको पञ्चमा मुलुङका बस पनि प्रजा-
तान्त्रिक राजनीतिक समूहले सहमति जनाए । सोमिल
मयमा अधिराज्यभर एकसाव जन आन्दोलनको घोषी
पस्ती । फाल्गुन ७ गतेको मुलुङ बृहदमा नेपाली कांग्रेसका
नेता पञ्च प्रसाद न्यौताले ४ तारा प्रतिक नेपाली
का. कोको प्रज्ञा फहराउँदै गोरखाको सदरमुकाम पोखरी
बोडमा आन्दोलनको नेतृत्व गर्दै अभिप्रेत भयो । यसपछि
विभिन्न कार्यक्रमहरू गोरखा जिल्लाका विभिन्न पानमा
हुन गयो, आरुघाट बज्रग्या हरिमान जोशीले आन्दोलन
को नेतृत्व गर्दै चिरञ्जीवी दिनु भयो । उता बनेश देव-
कोटले गोरखाको पश्चिम बासुङ्गाटाका आन्दोलनको
ज्यावा बालु भयो । जोशाक, जोशारी, पोहोरे, सप्टी-
कोट, पाम्पेबान, आंगपिपल, आदि ठाउँमा नेपाली
का. कोका कार्यकर्ता तथा विभिन्न छात्र संघहरूका
विद्यार्थीहरूबाट जिल्लामा आन्दोलन जारी राखियो ।
बुद्धि प्रसाद नामिछानेले प्रत्यन्त कुशलनामाव बनाम
सेवका आन्दोलनका गतिविधि संचालन गर्नु भयो र
जिल्लामा प्रमाण र तानाशाही व्यवस्थाका पक्षहरू
वर्द्धा गरी गए ।

ने. वि. संघ गोरखा काठमाडौँ मन्त्रपक समितिले
२०४६ गतेका काठमाडौँमा त्वासी भयो ।

२०४७ मसको पुर्वाश्विन सत्तापित गोरखा

नाटक समिति र गण्डकी छात्र समिति नामक काठमाडौँमा
प्रमाणनल कलहरू तथा विभिन्न सेवा एवं व्यवसायमा
रहेका गोरखालीहरूका सामयिक संस्थाहरूको बरि
प्रजातन्त्रको संघर्षमा सहभाग्य बोक्न रहेको भयो ।

एमबन्ध पोखरेलले काठमाडौँबाट गोरखाको जन
आन्दोलनमा सक्रिय सहयोग पुर्वागु भयो । एकापि
जनताले आन्दोलनको प्रचार त्वासी विस्तारमा पुर्वागुने
काम गर्नु भयो । तर बाहिरमा उहाँ प्रहरीद्वारा पकड
पर्नु भयो । गोरखा जिल्लाका नेपाली कांग्रेसका पञ्च
चिनकाजी श्रेष्ठ आन्दोलन मुलुङ हुनु पूर्व नै प्रहरीको
पकडमा पर्नु भयो । जेष्ठ का. को नेता तथा कार्यकर्ताहरू
भूमिगत रूपमा आन्दोलन संचालन कार्यमा हुनुहुन्थ्यो ।

पकड बनेश विमलेन्द्रलाई बुनामा गरी ९
प्रसासनबाट प्रत्यन्त कडा कमान र ब्यवहार भयो ।
काठमाडौँ पकड रहेका गोरखाका विद्यार्थीहरू एमबन्ध
पोखरेल, जेष्ठ साने, बनन्ध न्यौता, कुम्भ नामिछाने
स्वाव पाथे, केपाराव श्रेष्ठ, तारा पुडासैनी रावन
मट्ट, हरिका मगराई आदि विद्यार्थीहरू तथा सत्तावादी
आन्दोलनका क्रिया बुनामा पर्नु भयो । गोरखामा नै
बनन्ध भिमिरे भन्ने मट्ट आन्दोलनको क्रिया बुनामा पर्नु
भयो । नवनपराजीबाट बानेश्वर देवकोटाले चिरञ्जीवी
दिनु भयो । यस प्रकार आन्दोलनले गोरखामा विस्तार
तर बनन्ध जरा गह्रै भयो । नेपाली कांग्रेसको
आन्दोलनलाई उर्व प्रजातान्त्रिक बरिहरूले सहायगुति र
सहयोग गरे ।

नितवनमा गोरखाका होनहार युवक राबेश
बानिबाने उत्सर्ग गर्दै जनआन्दोलनका खोदहरूको
बर्तिका भाषो माव ठाउँ गराउनु भयो । २०४६ सालको
आन्दोलनले गोरखाली सत्ताको पनि रगत गह्र बरेर
गोरखाको ऐतिहासिक परम्पराको निबन्ध भयो । जिन
बृहद तथा देवमत्तहरूको रक्त र पश्चिमले २०४६

छात्रको राष्ट्रिय स्तरमा मान्यताको पूर्ण रूप सहज भयो।

गोरखाबाट काठमाडौं अध्ययनार्थ जानेका ठूलो विद्यार्थीहरूले पनि उच्च विद्यार्थी समुदायमा आफ्नो प्रतिभा र योग्यताको राम्रो प्रदर्शन गरेर प्रभावान्वित छात्रोद्योगको जिम्माको दायरामा रहने। काठमाडौंका प्रतिष्ठित पढावन केन्द्रहरूमा विद्यार्थी समुदायको नेतृत्व गरेर इभा रेजी, कुल्लु भट्ट, सुरेन्द्रराज थापा, कमलाकान्त, सुरेन्द्र देवकोटा, मकवान कट्टेल, सुमन बट्टेल, तीर्थक विष्टा लगायतकाहरूले ने वि. स्कुलको धार्मिक प्रभावको सशक्ततालाई महत्त्व बुझाउँदै नेतृत्वको विकास गरे। गोरखा काठमाडौं सम्पर्क समितिमा चिराग पत्रिका सम्पादन गर्ने प्रभावान्वित कार्यवाहक भए। जन छात्रोद्योग २०१६ को तयारीको लागि वर्षा सम्मेलन तथा पारी व्यापक रूपमा विज्ञान विभिन्न भागहरूमा विवरणको व्यवस्थाबाट जन चेतनाको अभिवृद्धिमा महत्त्व गर्नु।

बुद्धिजीवी प्राध्यापक मिश्र तथा राष्ट्रियहरूबाट पनि आफ्ना आफ्ना ठाउँबाट कार्यहरूको पानना

सबै प्रभावान्वित समाजको समुदायमा योगदान गरेका कुराहरूलाई पनि विवेक गर्नुपर्ने छ। परन्तु यी कानो प्रभावमा ठीक बर्तमानबाट निर्वाह भएका योगदानहरूलाई वर्गीकृत प्रभाव दिन नसकिनेकोले त्यस सम्बन्धमा जोड र चर्चालाई पत्रिका प्रयत्नहरूमा समावेश गर्ने उद्देश्य छ। प्रयोगी मात्र प्रभाव कहिले र योदाहरूको त्याग र तपस्याबाट मुक्तता प्रभावान्वितको पुनर्प्राप्ति भएको छ। यस उपलक्ष्यले कहिले तथा योदाहरूको सपना साकार भएको छ। परन्तु गोरखा विज्ञानमा प्रभावान्वित भन्नु व्यापक सम्बन्धमा जन चेतनाको अभिवृद्धि सामयिक संस्कारको सम्मन्धन तथा नवीन प्रभावान्वित तथा सामाजिक संस्कृति को स्थापना हो। यसको माध्यम समाजवादी चिन्तन तथा जीविकाका जोडहरू आवश्यक तत्वहरू हुन्। उल्लेखित पत्रहरूमा नवीन प्रभावान्वित पुस्ताको ध्यान र योगदान पक्की छ। आफ्ना योग्यता प्रयत्नहरूको उत्तम र निरन्तरबाट शक्ति ग्रहण गर्नु पर्नेछ। यी अभिप्राय गोरखालीहरूले उठाउन नसकेको कुनै कारण छैन। किन भने यसको सुन्दर इतिहास छ नवियुगको सही रेखा उर्वर कोर्न सक्छ।

Do You Prefer To Follow Others Footsteps...

Or Do You Want Others to Follow You

CHARTER FLIGHT
EXPEDITIONS
TREKKING
FILMING
RAFTING
ACCOMMODATIONS
TOURS
TRANSPORTATION
WILDLIFE
HUNTING

Trekking International (Pvt.) Ltd.

P. O. Box No. 4431, Durbar Marg, Kathmandu, Nepal.
Tel : 419946, 220331, Telex : 9891 TREKIN NP.

नयाँ नेपालमा समाजवाद कि साम्यवाद

—सरत प्रसाद देवकोटा

सह प्राध्यापक (विकास अध्ययन)

१. परिचय

यो एक व्यक्तिगत लेख हो। यहाँ उल्लेखित भाषा (मत) सिद्धान्त) हुन्को उपादेयता सबैसम्म निरालेख लेखानेका गर्ने प्रयत्न गरिएको छ। यस लेखको ज्ञान उद्देश्य विश्वव्यापी सबै नेपालीको सबैसम्म हित गर्ने कुन राजनीतिक व्यवस्था उचित हुन्छ भन्नेबारे लेखकको विचार राख्नु हो।

२. बाट तीन वादको

२.१ पूँजीवाद

पूँजीवादमा उत्पादनका साधनहरू र उत्पादित बालसामानहरूको वितरण व्यक्तिगत स्वामित्वमा रहन्छ। यस व्यवस्थामा उत्पादनकार्यमा अभिन, काम आदिको ज्यादा पूँजीको महत्त्व बढी हुन्छ। त्यसैले सम्पत्ति वा पूँजी हुनेले मुनिका कमाउन र व्यक्तिगत सम्पत्तिको योगदान गर्न थाले। यस्तो प्रवृत्तिलाई उद्यमीले मुनाका कमाउन र त्यसको उपयोग गर्न थाले। यस व्यवस्थामा सरकारी नियन्त्रण धेरै कम हुने हुँदा उत्पादनका साधनहरूको खर्चको बजारको माग र आपूर्तिको सामंजस्यबाट हुन्छ। तर धारको विरुद्धा विमुक्त पूँजीवाद अमेरिका-बेलायतमा समेत पाइन्छ। यस्ता देशहरूमा पनि सरकारी नियन्त्रण बढेको छ र मुनाका तथा सम्पत्ति कर जस्ता वित्तीय उपायहरूद्वारा पूँजीपतिबाट रकम सित्तर परिवर्तनको हित गर्ने कार्यमा सरकारले खर्च गर्छ।

२.२ साम्यवाद:-

साम्यवादमा सबै सम्पत्तिमा, बासबारे उत्पादन-

का प्रमुख साधनहरूमा, समाजका सबै व्यक्तिहरूको बराबर अधिकार रहन्छ। यस व्यवस्थामा कामको ठूलो स्थान हुन्छ। यहाँ व्यक्तिहरू आफ्नो समयमा अनुसार काम गर्ने तर व्यापार वा सामाजिकी आफ्नो भावनाकता अनुसारको पार्छ। यद्यपि धेरै समय यति थरालु (Aristotle) का गृह प्लेटो (Plato) को रिपब्लिक नामक पुस्तकमा मार्क्स राज्यको सिद्धान्त प्रतिपाद गरिएको पद प्राप्तमा धार्मिक साम्यवादको सिद्धान्त बर्मन मार्क्स मार्क्सले १९वीं शताब्दीको मध्यमा प्रतिपाद गरेका हुन्। मार्क्सवाद अनुसार राज्य व्यवस्थामा कामले उचित सामाजिकी पार्छ र पूँजीवाद तथा सामन्तवादलाई खर्चबाट हटाएर वैज्ञानिक साम्यवादको स्थापना हुन्छ। यहाँ सिद्धान्तलाई लेखनले सम १९१७ को फेब्रुअरी क्रान्ति पछि बोभिन क्लमा व्यवहारमा ल्याए। यहाँ सबैको साधारणमा भएको यस साम्यवादमा यसको सबै सम्पत्ति रानी समाजको अधिकारमा रहन यसो र सामाजिक उत्पादन, प्रत्यक्ष र उपभोगमा सामुदायिक अधिकार कायम गरियो। यसः रानी पक्षतन्त्रमा धार्मिक धर्ममानता हटाएर गोपित बर्मलाई सक्षम पार्ने नीति लिइयो। सिद्धान्तः यस व्यवस्थामा सर्वहारावर्ग (निम्न तहको व्यक्ति बर्म वा गरीब) को अधिकारकार (राज्य शासनको सबै अधिकार अधिकको हातमा हुनु) रहन्छ।

२.३ समाजवाद

समाजवादमा प्रभावान्वित परिपाटी रहन्छ र धार्मिक व्यवस्था धार्मिक धर्ममानता हटाएर जाने गरी संशोधन गरिन्छ। त्यसैले यसलाई प्रभावान्वित समाजवाद भनिन्छ। यस्तो धार्मिक-राजनीतिक व्यवस्थामा देशको सम्पत्तिमा एकलौटी अधिकार (एकाधिकार)

हुन विद्वान् र उत्साहिन तथा उत्साहिनका प्रमुख साधनहरूमा समाजका सबै व्यक्तिहरूको साक्षात् अधिकार रहन्छ । समाजवादी राज्य व्यवस्था बरीबहुरेको हित हुने बरी सञ्चालन गरिन्छ । तर यस व्यवस्थाका कुनै बर्ग विशेषको अधिनायकत्व रहन्न । यस व्यवस्थाका साम्यवादको बर्ग सभ्यको कट्टा सामाजिक परिपाटीमा कमिक सुधार ल्याएर समाजका हरेक वर्गको कल्याण हुने बरी राज्य व्यवस्था सञ्चालन हुन्छ । यहाँको यस्तो व्यवस्थाका कसैलाई काबा र कसैलाई पाबा गरिन्न । त्यसैले समाजवादी प्रजातान्त्रिक राज्य व्यवस्थाका सम्बन्धमा बाह्यहरूमा विश्वास गर्ने र नहुक पनि रहन सक्छन् र धार्मिक अनुावमा भाव किरर बहुमत प्राप्त बरी निश्चय अवधिको लागि राज्य व्यवस्था सञ्चालन गर्ने सक्छन् । हेलावत, कप्त, पश्चिम बर्गनी जस्ता देशहरूका हस्तो बाह्यमा विश्वास गर्ने र नहुको समय-समयमा सरकार बठम गरेर राज्य व्यवस्था चलाएका छन् । अमेरिकाको "डेमोक्रेटिक पार्टी" वर्तमान विचार राख्ने दल हो ।

३. बाह्यहरूको राज्यको वर्तमान स्थिति

३. १. पूँजीवादी व्यवस्था

युरोपमा भएको औद्योगिककरणले सामन्तवाद (जमिनदारको मोहीमात्र पुरा अधिकार रहने पद्धति)लाई विस्थापित गरेर पूँजीवादी राज्य व्यवस्था ल्यायो । विद्युत् पूँजीवादी व्यवस्थामा सम्पत्ति बाँडि केही व्यक्तिहरूको अधिकार रहन्छ । अनुावकार भएको सर्वतन्त्र हुने हुँदा प्रतिस्पर्धा गरेर पूँजीपतिहरू जन सम्पत्ति बढी जोडन प्रयत्न गर्दछन् । त्यसैले औद्योगिक क्रान्तिपछि पूँजीवादीहरूलाई बढी गरेर जनसम्पत्ति अनुाव पद्धति सभ्य जन अधिक बढी जस्तै पारिस्थितिक न्याय र यस वर्गका अधिकार प्रस्थापित गर्नु पर्ने । कानूनमा कसैलाई पूँजीवादी साम्यवादको सिद्धान्त प्रशिक्षण गर्ने । उनका अनुाव पूँजीवादी व्यवस्थाका प्रतिस्पर्धीहरूको उबार हुने हुँदा पूँजीवादीहरूका जन सभ्यता बढी जोड्ने होइलाक हुन्छ । जन सभ्यता बढी बढी पूँजीवादी बढी बढी जनता अनुाव सभ्यता हुन्छ ।

कार्ल मार्क्सको विचारमा बचत जन-जनले मात्र सिक्नु पर्ने बचत व्यक्तिहरूको कम पारिस्थितिक विचार गर्ने गरिन्छ । त्यसैले पूँजीपतिहरूले अनुाव बढी जन सभ्यता शोधनबाट भएको अनुाव जन सभ्यता बढी जन सभ्यता स्थापनामा लाग्नेछ । जनताबाट मात्र बचत हुने हुँदा जनताबाट अनुाव हर पट्टा जान्छ । प्रतिस्पर्धीहरूको परिस्थितिमा बढी अनुावका निम्न पूँजीपतिहरूले एकधिकार (Monopoly) गर्ने र जन-सम्पत्ति केही व्यक्तिहरूमा मात्र पुग्न जान्छ । यहाँ तिर अनुावका कारण गर्ने व्यक्ति वर्गको कल्याणबाट चलाउनु पर्ने । धार्मिक परिवर्तनले गर्दा जन-जन बचत गर्ने भेगिनको हस्तोले बेरोजगार बढ्न जान्छ र व्यक्ति वर्गमा वर्ग नबर्ग गर्ने स्थिति बढा भएर पूँजीवादको पतन हुन जान्छ ।

औद्योगिक क्रान्ति पछिको युरोपमा अधिक शोधन बढेर व्यक्ति सामन्तजनहरू भए । जसमा लेनिनबाट साम्यवाद राज्य व्यवस्था ल्यायो । तर पश्चिमी युरोपका अमेरिका जस्ता देशहरूमा पूँजीवादी व्यवस्थाका सुधार ल्याएर प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्था कायम गरे । हुन त्यस्ता देशहरूमा विमान निजी संस्थानहरूको विकास भएको छ जसको विस्तार सारा विश्वमा गरिएको छ । छोटकरीमा पूँजीवादी व्यवस्थाले प्रजातान्त्रिक परिपाटीमा अनुावलाई गतिशील बनाई धार्मिक जनतामा अनुावका लागि बढिरहेछ ।

३.२ साम्यवादी व्यवस्था

बार शासन विद्युत्को क्रान्तिमा विद्युत्पुर्बक अनुावका लागि लेनिनले राज्य शासन ल्यायो जसको कल्याणमा लिएर यसका सर्वहाराहरूको अधिनायकत्व रहने साम्यवादी व्यवस्था स्थापना गरे । उनले विश्वमा नयाँ क्रान्तिको नारा दिए । उनले अनुावका लागि सबै क्रान्तिकारीहरूबाट त्यस्तो क्रान्ति चलाउनु पर्ने कुरा गरे । जस १९०१ मा लेनिनको नेतृत्वमा संघित साम्यवादको दलको नेतृत्वमा १९०७ देखि स्थापित साम्यवादको व्यवस्थामा प्रेष स्वतन्त्रता र व्यक्तिगत बाह्यस्वतन्त्रता रहेन । मानव जन सभ्यको सभ्यताका प्रसार पूर्वी

युरोपका सम्बन्ध देखहरूमा पर्ने । यसको अन्तर विस्तार विश्वमा फैलिई भएर एशियाको विशाल देश चीन सम् १९४९ मा साम्यवादी शासन व्यवस्थाका गयो । सिद्धान्ततः यस प्रक्रियामा यस र चीन जस्ता देशहरूमा सानो मानिसहरू जानकरे पूँजीपति र बुद्धिजीवीहरू ल्याए । चीनका कतिपय पूँजीपतिहरू र बुद्धिजीवीहरू देश छोडेर विदेश लागे । बाबको धार्मिक सम्पत्तिले पुनः सफल हुनुका लागि विज्ञानपुर र साईवानमा विनीहरूको कम योजनाका काम सकिन्छ । सर्वहारा वर्गको अधिनायकत्वको नाममा सञ्चालित शासन व्यवस्थामा बुद्धिजीवी तथा कुम्हान प्रजासकहरूको दयनीय स्थिति मात्र पारिएन कतिपय तथ्याङ्क नै नुमाए ।

प्रेस तथा बाह्य स्वतन्त्रताको आधारमा सञ्चालित शासन व्यवस्थाले राष्ट्रवादको नारा दिए तापनि शक्ति प्रदर्शनको भरमा मात्र शासन गर्ने सकेको कुरा तिनानमेन नेवानको छात्र संहार पछिको चीन र अर्को हानको अवस्थाले स्पष्ट गरेको छ । साम्यवादी देशहरूमा शासन राजनैतिक अधिकारको (Political authority) नभई शक्तिको (Power) भरमा गरिने हुँदा उक्त शासनले जनताबाट विमर्श अनुाव (legitimacy) प्राप्त गर्न सकेन । फलस्वरूप यस्ता शासन व्यवस्थाका देशहरूमा राजनीतिक असन्तुष्टी र धार्मिक समस्याहरू देखापर्ने गरे । यही राष्ट्रवाद मोर्चाबोको अनुाव नीति र आन्तरिक पुनः संरचनाले जन देखि लिएर पूर्वी युरोपमा मात्र हेर्न हुने पनि औद्योगिक एक दलीय शासन व्यवस्था हुन गयो । बाबो पछिको देशको चीनमा निजीकरण तीव्र बढिने अनुावका लागि ल्याएर सकिन्छ । यसबाट के देखिन्छ भने साम्यवाद आन्तरिक रूपमा टिकाउ हुने राज्य व्यवस्था होइन । त्यसको मूल कारण पुनः वर्गको अनुावमा शासन वर्गको स्वेच्छाधारिता रहनु हो । यसः अधिनायकत्व कुन वर्गको पनि ठीक साबित पहिले सम्बन्ध हुन सकेन ।

४. नेपालको ऐतिहासिक राजनीतिक लेखाजोखा सम्बन्ध वर्तमान नेपाल पनि साम्यवादका छेरे समसम्बन्ध रह्यो । यो अवस्था २०११ सालसम्म नै

रह्यो भन्ने पनि सकिन्छ । विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय कारणले बहुदलीय व्यवस्था हुन सकेन । बल्लतल्ल अनुाव भएर गठन भएको नेपाली कांग्रेसको सरकारलाई १० महिना भित्र बहुदलीयपूर्ण ढङ्गले विघटन गराई पञ्चायत रूपी एक दलीय व्यवस्था स्थापना गरेर यस अवधिमा ३० वर्षसम्म देशको राष्ट्रिय व्यवस्था सञ्चालन भयो । सत्ता शक्तिको लागि मात्र अधिनायकत्व कायम गरेर राज्य व्यवस्था सञ्चालन गरिएकोले तीन दलहरूको अधिनायक नेपाल परिवर्तन गरीव देश भयो केही परिवार जने छनी, यस बढी छनी भए । निजी स्वार्थले प्रेरित भएर राज्य चलाइएकोले नेपाल यसै अधिनायकत्व भएको दक्षिण कोरिया वा ताइवान जस्तो विकसित हुन सकेन । नेपालको आफ्नो इतिहास र विश्व घटनाक्रम हेर्ने हो भने अधिनायकत्वका अधिनायकता, कठिनायता र कठिनायता हुन्छ । बनेबनेका साम्यवादी देशहरूको कुरा त के छिमेकी बनेबनेका र पाकिस्तान तथा दक्षिण कोरिया र ताइवानको राजनीतिक अवस्था त्यस्तै छ । चीनको राजनीतिक अवस्थालाई हेर्दा पनि त्यही अधिनायकत्व रहन नसकेन बनिमा सलगहरू देखापरेका छन् ।

५. अहिले र पछिको नेपाल

२०४९ साल फागुन ७ गतेबाट नेपाली कांग्रेस-द्वारा चालिएको र संयुक्त बाबमोर्चाद्वारा समर्थित जन आन्दोलनले पञ्चको अन्ततिर बहुदलीय व्यवस्थाको स्थापनाको लागि नेपालमा केरि एउ पटक ढाँका खोले । आन्दोलनको पछिल्लो मान संवैधानिक राजतन्त्र र बहुदलीय व्यवस्थाको स्थापना पियो । सोही अनुावमा राजा ज्ञानेन्द्र समझौता भएर नेपाली कांग्रेसको नेतृत्वमा कायमचित्त व्यवस्थापिका हुनेको अधिकार लिइर बाबमोर्चा र राजाको प्रतिनिधि समेत रहेको अन्तरिम सरकार गठन भएको छ । हाल देश संकटमयकायना छ ।

जन-रक्षा सबै वर्गको हित हुने बरी बहुदलीय व्यवस्था अन्तर्गत राज्य सञ्चालन गर्दै देश छिटो विकास गरी सभ्यताका सभ्य बनीनु पर्नेछ । तर सञ्चालित

मृत मानिसहरूमा कसरी शक्ति आफ्नो हात पार्ने भनेर भा-भापनी बाक-बमण्ड जनसाधारण समिति तैयारिने भन्ने छ । त्यसैले जनप्रिय देखिने कुटिलता अपनाएर नेपालमा हाल दमहरू समाप्त भोलिर्द छन् । त्यसैले कथितवाद पनि भाष भएर कोला राखिदिएता, सार्वभौम-सत्ताको दुहाइमा परिणत भएका छन् । भन्निने जाराले मात्र देश उन्नत हुने भए पुगी भूरोपले साम्यवाद छाडेर बहुदलीय व्यवस्थामा आउन पर्ने भिएन । माओ-सिम पियायो वादको चीनमा शक्तिको आदमा साम्यवादको सन्निपायक रूप कायम छ भने पनि यसै व्यवस्था बजार व्यवस्थाबाट बचाइन्छ र सरकारी संस्थानहरू माथे छेरेर बाटाया जानेका छन् । यद्यपि, भन्निने विश्वको मूल प्रवाह भनेको प्रतिस्पर्धात्मक राजनीतिक व्यवस्था हो जुन बहुदलीय व्यवस्थामा पाइन्छ । कसैको भनाइ यस्तो हुन सक्छ कि सामन्तवाद वा वर्गसामन्तवादबाट साम्यवादमा जाघी र पछि बाहिएमा बहुदलीय व्यवस्थामा जाईमा । तर चीनको तिमन केन र्भदान र वर्ग रोमानियामा घटेका घटनाले यस्तो बाटो बाझी र छेरेर सजिलो हुन्छ ।

तर दुःखको कुरा छ कि तल्लो वर्गको माथ हिन गर्ने भनिएको साम्यवादीहरू कति मोहमा परेर सधैं डेढ दर्जन विरामा बाँदिएका छन् । यस्तो किन ? शक्ति प्राप्त नरी आफ्नो मात्र एकधिकार राख्न । यस्तो राज-

नीति शक्ति पाउने साधन बनाइनु उचित हुँदैन र भएको पनि छैन । यस्तो त हार्दै हले को पन्चायत व्यवस्थामा चियो र बाहिरमा हस्तो किनकि त्यसले जनसमुदायको विमुक्त प्रनुमोदन पाएको भिएन ।

छोटकरीमा भन्ने हो भने "वाद" त्यो हो जुन समयसापेक्ष गतिशील छ । सामाजिक वाद वा सिद्धान्त-को त कुरे छाडी भौतिक तथा रसायन शास्त्रहरूका सिद्धान्तहरू पनि प्रयोग/परीक्षणको आधारमा सन्तुष्टि परिसाजित भएका छन् । मार्क्सवादको अवधारणामा पूँजीवाद प्रगतिशील हुन्छ र समाजवादले विस्तार गर्ने समर्पण भन्ने थियो । जस्तै एक शताब्दीको राज्य संचालन-मे सो हुन सकेन । त्यसैले हाल विमुक्त पूँजीवादी व्यवस्था विश्वमा पाइन्छ । उता साम्यवादी व्यवस्था भकामक हुन्दैछ । पहिले विश्वमा कुनै न कुनै रूपमा समाजवादको छाप छ ; किनकि यो बढी वैज्ञानिक हुनाको साथै प्रतिस्पर्धात्मक राजनीतिक वातावरणमा रहन्छ । त्यसैले यसलाई प्रजातान्त्रिकवाद भनिन्छ । भविष्यमा नेपालमा पनि यही समाजवाद उपयोगी हुनेछ । यस्तो व्यवस्थाबाट नै नेपालबाट शरिरी, बेरोजगारी र विप्रेक्षे वातावरणका समस्याहरू हटाउन सकिने छ र स्वस्थ, गतिशील नेपाली समाजको निर्माण गरेर देशलाई विकसित पार्ने सकिने छ । नेपालको लागि यही बाटो छोटो र सजिलो हुनेछ ।

While you are in Nepal contact us for trouble - free vacation in land of the Himalayas We are fully equipped for city sight-seeing, excursions outside Kathmandu, Mountain flights and trip to Pokhara.

For more information contact.

Himalayan Travel & Tours (P.) Ltd

P. O. Box: 324, Kathmandu, Nepal

Tel: 226011, 223045

Cable: "HIMATRAVEL"

Telex: 2273 HTT NP Fax: 224001 HTT NP

DELHI OFFICE:

Ashoka Hotel Lobby, New Delhi

Tel: 606552, 600121 Ext. 2592

Telex: 031-2567, 031-4147

युगपुरुष वी. पी. कोइराला

कुलेन्द्र पोखरेल

नेपाली जनसंघर्ष र प्राप्ति

-बन्धित जी रोहिणी देव मट्ट

गोरखा

युवा शक्तिमा विश्वास तिमी गर्दथ्यौ
अनि सत्यलाई तिमी भन्नाली हिद्दथ्यौ
कर्तव्यले तिमीलाई बन्ध्याई दियो
तिमी दायित्व उठेका थियौ ॥

पुलिस घेराभित्र तिमी नै थियो
बेसको दुःख पनि तिम्नै जीवन थियो
क्याई देशवासीमा थियो
सामन्ती निर्मूल तिम्नै आवाज थियो ॥

बडयन्त्रका बन्धीहरू तिम्नै भगाडि दिए ।
तर बुढाले हतियार तिमी मित्रे दिए
विपनाको रेखांकन तिम्नै सपना थियो
तिम्नो सपना अब विपना भएर आएको छ ॥

पिचडा तिमीले सब तोडिदियो
तिम्नै सपनाहरू आज देख्न पायौ
कोठा कोठामा रम्ब तस्वीर तिम्नो
हामीलाई सचेत गराई रहेको छ ॥

तिम्नो आवाज प्रजातन्त्रकै थियो
तिमीले राष्ट्रलाई उज्यालो बत्ती दियो
तिमी सच्चा मार्ग दर्शक हो
तिमी न्याय र सत्यका संरक्षक हो ॥

बारी ठुलो छ सकिदैन बोक्न ।
चाँड सबै यो जनक्रान्ति रोक्न ॥
फर्काउँ तर्काउँ भनेर लागे ।
अन्याय दूध स्वयं बिसाए ॥ १॥

एक मास पैछाँ सूचना गरेको ।
फाल्गुन सातदेखि शुरू भयो त्यो ॥
क्रान्ति बल्यो भरमस गाउँबेसी ।
सपूत व्युँके दिसबाट रक्षि ॥ २॥

बड्दै गयो उन्नत रसतवार ।
अन्यायको चाँड बल्यो विचार ॥
बिबेकका शून्य मरेपछु ती ।
राजा पुकार्दा पनि छैन साथी ॥ ३॥

धर्तिभरि सिर्जनाको कथा छ ।
यता उता हल्चल नयै सुचारु छ ॥
को सबै रोकन गतिचक्र काल ।
मुन्टिरहेछन् नरमुण्ड भास ॥ ४॥

अवर्षाका हात र पाद कम्पे ।
बाटा भरिका अभिशाप भन्ने ॥
नयाँ सुनीला छ बिहान ऐने ।
कोणार्ड साँचो बल्ले सबैले ॥ ५॥

परिवर्तन

- कमला पन्त

पद्मकन्या क्याम्पस

स्नातकोत्तर, प्रथम वर्ष

‘माया ! जोति बिहानै कत जानु छ । कबेर कता हिरेक भनेर बोल्ने हुँन कि !’- छोटाको कुरा सुनेर कहाँ जाने भन्न मन लागे पनि माया चुप रहन्छि । बाबिर कहिले उमले भनेको सुन्छ र ?

‘माया ! सम्पत्तिको धामिना तै त होन् नि । हान् हान्’ भोजिपल्ट भट्टि पसलमा ब्या बोलिरहेको बुबक छोरासाईं देखेर बूढो बाबुको रक्तपात बढ्छ । के के न गर्ला भनेर उमेर बर्खिपछि पनि बेटीतिरबाट छोरा आएन भनेर धर्को बिहे गरेर बाएको ‘बुबुरल’ बति नालासकको निस्केमा भन्ने सोचेकै कहाँ बिह र बुढाले !

भर्ने केही बिग्रैको छैन । बिहे गरिदिन गए त पक्कै सप्रेमः छोरो, भनेर बाबुपामा धास्यस्त भए । लभो सम्पत्तिको एकसौटी नासिकलाई छोरो नदिने कसले ? उसको बाह्रमाथे नछ, रक्की जाने बानी र बर्खाल छोरी बुहारीलाई जिसक्याई हिरेनै काच भुर्खुहकप्रति पाँचा बिम्बिएर कुन्तीका बाबुले छोरीलाई पम्पारिहिए । .. उपसर्ग के बियो ? भनेक रडाको बच्चाएर बीबडीलाई कुट्ने बिबबना पनि ससले ‘डिबी’ भियो ।

प्रथम सहने कति ? सम्झाउने कतौ र बाटो लगाउने कसले ? कुन्ती घर छोड्न बाध्य भइन् । बिहिनेतीको ह्वार काव भनेछी कुन्तीले कतै गएर छीप सिकने निर्णय गरिन् । पुराचनदेखि जाल्म बिकसक कतै मौका नपाएको नारी जातिको बह्वर्गीय कम्प्योरीप्रति फाइदा उठाउने काम एकातिर कुन्तीको बहिने समानवर्गीय तरीकाले गरिसकेको बियो भने बाबुतिर ‘छोरी’ हुनाको पुरस्कार स्वयम् कुन्तीका बाबुले नासकक उमेरले कस कारिसकेका थिए ।

ग्रहिले बाहि छोराको विवाह गरिदिएकीमा बाबु धामाजाई पकृतो नहुने कुरा नपुन । स्वसमाधि बुहारी निदोब, मिहिनेती र कुमल भएर पनि छीप सिकने बुन्ना घर छोडेर अन्यत्र गई बस्न बाध्य भएकीमा जनीहक गरे तुल्य थिए । सो कुन्तीको जीवनप्रतिकै सामाजिक व्यंग्य, कानुनमाथी असावधानीपूर्ण निर्णयको कुक्कुर सिर्जन बिबो ।

घर त स्थिति सुट्टना कि । जे भए पनि छोराको को बर्ष एत. एत. सी. कटाएछ । कुन्ती पनि बाउंनै नहिमसुकलाई बुनाईको सासोम दिने प्रशिक्षक भनेर भरिसकेकी थिएन् । सोलेको बानी बुझिएला भन्ने ठाने बहुरमा पढ्न पठाउने कुराका जोड गरिन् । भर्नेबेलाको बुनपासी देखा गनी बाएको एउटै छोरालाई काफ्युबाट टाढा पठाउन बाबुपामाको धन बिहिन । सात-सात वर्ष सगलर पास गरेको र एउटी छोरीको बाबु बनिउकेको भए पनि पछि भनेर ‘आठमाथीको ब्याम्पस जान बाहने भोजा उसको सोलेने पनि मुपाउन चाहिन । बसलाई कुन्तीले सुन्दर भविष्यको स्वर्गिय प्रभाव नछानी पढ्न सकिन ।

बुन बालमा काको उही धाममा पुग्ने बानी पनि हुन्छ कसैको । त्यस्तै गर्नु रछि बरेन उसको लोभ्ये । बालीय सम्पत्तिको टाढा भए पनि नजीक तुम्बाउँछ । तर कुन्तीको बालीयताले उसको सोलेको मानसपटममा कुनै ठापरवै नुमाउँदैन । उसले आफ्नो जनना बाबुनिक बुबकीका लागि ‘स्वायतम’ को पढा टीनिसकेको हुन्छ । बालीयन बर्षै पछि नवनवहता बटक-बटक प्रस्तुत गर्न नहिमिषाउने पढेलेखी केटीका सगाहि गरिबतमा विस्थापन गर्न मौलीपाली कुन्तीको उपहास हुन नदिनका लागि उहको सोलेपाने बुन गरिइको मानसिकता

बियो र ?

निर्जन्मतापूर्वक बुबकीलाई घरमा स्वाउँछ । ‘बिबरी कुन्ती ।’ विवाह के हो ? लोभने को हो र प्रेम के हो भन्ने बारे केही बाह्य नपाउँदै भित्तिएर भनेक हप्तर बाबि पनि सोलेलाई सहर पठाएर ठूलो माम्मे भनेर फर्कला भन्ने धासाला पबिएकी थिएन् । तर सोले ? माया गरे भन्दा ‘निर्दै ठूलो’ धायतन भिएर फर्कियो ।

कुन्तीलाई संसार पढ्ने धर्को धव्यस्त भुक भएको छ । निदोब र मनबान हुनगई भन्ने उनको छोरी-साईं पनि धाधुनिक सनाजमा संलग्न भएर रहनसक्ने बनाउनको सट्टा धर्को रङ्गमन्चमा प्रवेश गर्ने प्रवृत्ति भएका धानिसको बाहुल्य भएको दुनियाबा उनकै जस्तो स्थिति भोग्नुपर्नेछ । यबने उनी ठान्छिन्, कसैको फोको रवाफ-मा बाँच्ने कल्पनासम्म नगर्ने स्वाधियांनी बनोस् उनकी छोरी ! धाफ्नै धास्यवन र पीरबना बाँच्नेलाई कसैको ध्यवहारले कुनै पल्टा नुवाउन सक्दैन । त्यसैले कुन्तीको

जीवनमा उसको जोलेने बलाएको धाधुनिकताको बिबाधु रगत काट्ने पातक उलोबने पनि कुनै प्रष्टपन्न गर्न सकेको छैन । त्यसो छ नपाउनु पर्ने भोगा उमले छोरी हुनाको प्राथमिक गस्तीका लागि आफ्नो बाबुबाटे पाएकी छिन् ।

तर ती हबुवा काव बाउने बुनमा बाबुका ब्या-उन पुगेका बुढाबूटी ? बाउ-सातबटी तिदीहकमछि पन्मिएको एउटै छोरो र उसका लागि उनीहकले बोकि-एका सुगीन कुन्तीलाई दाखिन् । बुढाले कानैमा बहर .. स्वर्गको डोका खोल्ने छीचो मिएको ... नभु मात्रै ! ... बर छर्तीमै स्वर्ग बनाउन सक्ने ... बर्ल के के फुनफुसाउँछन् । बूढी बर मानेर समर्थन बनाउँदै बाईमा रहेकी नातिनीलाई काखमा ध्याकिन् । नातिनीलाई बाबु धाफ्नी हनुरभावाको काव निरै ग्यागो महपूत भएको छ ।

YANGRIMA'S WORLD OF MOUNTAINS

YANGRIMA

Specialists

Trekking & Mountaineering (p) Ltd.

P. O. Box 2951, Kathmandu, Nepal

Tel 225608, Tlx:2474 SUMTRA

Fax: 977-1-414184

Trekking, Mountaineering

Rafting, Jungle Safaris &

Sight-Seeing.

नारी र उसको सामाजिक दायित्व

सुशीला बाम्ने
पद्मकन्या क्याम्पस
प्रमाणपत्र दोस्रो वर्ष

नारी र पुरुष जीवतत्त्वरी रचना दुई पात्रमा हुन् । यो भन्दा अलग्नमा जति ध्यानक छ त्यति ध्यानहारमा सही देखा पर्ने नसकेको कटु सत्यलाई कतै नकार्न सकिन्न । रचको दुई पात्रहरूको अवस्थामा जब समानता देखा पर्दैन रबले तिनै कति स्वार्थी दुर्भाग्य पूर्व अवरोधमा परन्छ हुन्छ । नारी र पुरुष भनेका पनि नस्तै हुन् यी दुई बीचको पृथक्ताले स्वस्थ समाजको परिकल्पना निरर्थक नै हुन्छ । यतः समाजलाई सही मोरेटोमा हिडाउनको लागि यो दुई बीचको अलग्नता हटोको सन्तु हुनु नितास्त जरुरी छ ।

हालको देशमा पछि प्रजातन्त्रको निविरे उदाएको छ । यो प्रजातन्त्र पहिले कानो जिन्दु जस्तै टुकुटाउन बातेको छ । विभक्तिको एक मुलुकले यसको सफलता कोनेरि बात्त मनुष्टिमा बाँडेका होलान्, यसको बढाई बाँडे मुलुक होलान् तर हालको मुलुकको परिस्थितिलाई विचार्यो हाथी नाभरिफले वर प्रति निभाउनु पर्ने कर्तव्य पक्ष ध्यानक छ । हालको मुलुकका जनताले पचायत कालीन निरकुलतालाई रचिने प्रजातन्त्र सन्ताना मात्र हुने व्यवहारमा बचयोग्य गर्न पाएनन् । देशको हरेक पक्ष विस्तारिदो जनरुपमा खम्बो । राजनीतिज्ञ शोक शम्भेर गरहेरिछ त्यसको अवस्था बाँचे मुलुकको अवस्था पनि त्यसः खसिने नै नरो । पहिले देशको भौतिक र आर्थिक अवस्था प्याई टिठ बायो अवस्थामा पुगेको छ । विद्यालयको पठन पाठन बढाए नरी विज्ञानविद्यालयमा पुगिबेका विद्यार्थीहरू त्यस राजनीतिक अवस्थाका अवस्थाको बाधको समाज प्रति अनुपयोगि बस्तु देखिन्छन् ।

प्रजातन्त्रको सन्तान अर्थमोघ उनीहरूलाई त भद्रमकेको छैन भने यस पनेको प्रभाव वस्तु सामीन जीवनका निरन्तर व्यक्तिलाई त जन प्रजातन्त्र कुन चरीको मार्त हो भन्ने पत्तो नै छैन । त्यसैले यो परिवर्तनलाई प्राप्तिसात् नई पढे लेखेका नारी र पुरुषले आफ्नो समाजप्रति निभावनु पर्ने कर्तव्य छेरे छ । पचायत कालीन दुर्भाग्य पूर्व राजनीतिक कारणले हामी भौतिक, राजनीतिक र आर्थिक अवस्थामा विचरका छेरे जनता भन्दा निकै तल छौ । प्रजातन्त्रको अभ्यास भएको पवित्र भूमिमा मानव अधिकारहरू राम्रो रूपमा फस्टाएका हुन्छन् । प्रजातन्त्र र मानववाद एक बर्काका पूरक हुन् । हालको विगतमा न हामीले प्रजातन्त्र भोग्यो न त मानव भएर नै बाँच्न पायो । नारी वर्ग सन् यसमा बढी पिछिएर बाध्यो ।

माइको यस परिवर्तनमा हामी नेपालीको हातमा प्रजातन्त्र प्राप्त भएको छ । हाथी यसलाई मोल सासा-वित छौ । विवेकशील नेपालीले यसलाई जोपाएर जनमाला भनि बडाउन सक्छौ छ । प्रायः प्रजातन्त्र कोटिएको इतिहासलाई हामीले राम्रोसँग चल्नु पर्ने नकेली भने यो 'हासी भायो हासी भायो कुम्सा' गर्ने भन्दा परिवर्तन नहोला र ? यो बाँदरको हातको नरिपन विवाद यस केही नहोला सक्छि ।

प्रजातन्त्र साथी साथ रूपतहरूको समितानको बरदान हो यसलाई समाजका प्रत्येक नारी र पुरुषले चल्नु पर्छ र यो उत्तमगर्माई छेरि भूतले घातवादीहरूका हातमा मुम्नु हुँदैन । तानाशाहीहरूका घरघारले कमिन्स बस्ति बाधना गरेपछि नै यो घरेलु कतिताली

बन पाखुराबाट मुक्ति पाएको छ । यस निमित्त बीरकुना-हरू बाँधिएका छन्, बीरहरू समर्पिएका छन्, काख रिक्त-एको छ । सिन्दुर पुडिएको छ, माया बुडिएको छ । जन-बल नून रूपमा बाँधेपछि तानाशाहीका स्वस्थहरू बनेका छन् । यो विस्थापको बावा यस भाटोमा निरन्तर चारी रहन सकेमात्र हाथा चढिना र कायनाहरूमा नयाँ पात्रुवा पलाउन सक्छन् । यसर बाटमाले घान्ति छेटेने छ ।

पुरुष वर्ग नारी वर्गभन्दा केही मुनिको अवस्थामा समाजमा भेटिन्छ । नारीमाथि भनेक सामाजिक कुरोति र धर्मविश्वासका तथाराहरू तेसिले हुनाले पनि बसो हुन गएको हो । चरवन्दा मेकोपागोमा मात्र सीमित नारी वर्गले समाजलाई राम्ररी बुझ्न र आफ्नो कर्तव्य त्यस प्रति निभाउन सकेका छैनन् । यो उनीहरूमा रहेको अज्ञानताले भएको हो । नारी वर्गलाई अज्ञानको अंध्या-रोमा पुस्पाउने पुरुष वर्ग यसमा केही बोधी होला भने बस्तो परिस्थितिलाई बदला दिने राजनीतिक सामाजिक अवस्था सन् दोस्रो छुट्टै । समाज नारीको स्वहार बिना अथाक्क बन्छ भने यसले पुरुषको हातमा हात बिनाएर र काँधमा काँध मिलाएर अघि बढ्न सके समाज छर्चर् बस्न सक्छ नन्छ । यो कुरा नारीले पनि बुझ्न सक्नु पर्छ । नारीको यो वास्तविकता काहा पाउन नारीमा नेतनशीलता र बाबस्कताको बाँचो पर्छ, बसतम् नारीहरू यो कुराबाट अपवादित रहन्छन् तबसम्म सम्प समाजको परिकल्पना निरर्थक नै रहन्छ, यो छेपारोको उबान जस्तो मात्र हुन्छ । समाज विकासको मेकदन्ड शिक्षालाई नै मानिन्छ । छही शिक्षाले व्यक्तिलाई सामाजिकता तिर बढाउन बढाउँछ । जिला धीवनको शिक्षा निर्देशक तत्व हो । यस हिसाबले पुरुष वर्गका कार्यसार्थ नेतनशील नारी वर्गले आफूभन्दा तलका व्यक्ति विमेषलाई माथि उठाउन कन्जुस्वाई नर्नु हुँदैन । यो नै प्रत्येक सामाजिक नेतनशील व्यक्तिको चरित एवं फर्तव्य पनि हो । राजनीतिक अवस्थामा नारीवर्ग-लाई बमजोर ठानियो भने देशको भद्र अवस्थामा बति-पुई तपारठा देखाउन कोटिए पनि त्यो सफलतापूर्व

हुन सक्दैन । विकासको राखगोठिले यही काय नभयो । जसले गर्दा नारी वर्ग पुरुषहरू भन्दा बल उभेसित रहे ।

माइको परिवर्तित अवस्थामा राज्यको राजनीतिक अवस्थाले नारी विकासका निमित्त के कस्ता कदमहरू चाल्छ त्यो प्रतीक्षित अवस्थामा नै छ । तै पनि यो चकुरी अवस्था नारी वर्गले पनि आफूलाई समपर्धन भवादि बडाउने कोसिस टुटाउनु हुँदैन । समाज प्रति नारीका कर्तव्यहरू मोक्षसके पुरुषका भन्दा कम छैनन् ।

माथिने भनिमाएको कुरा हो नेपाली जन जनताको स्तर माथि उठ्न सकेको छैन । त्यसमा पनि सामाजिक अवधारणाका विविध कारणले नारी वर्ग नेतनशीलता हिसाबले सक्छ पिछिएका छन् । नेपालको वर्गीय जन परिस्थितिलाई जोपाई राख्न र सम्बर्धनमा जुट्न हरेक नागरिक दायित्व र कर्तव्य हो । यसका निमित्त प्रत्येक वर्ग जनताको हुनु पर्छ । यथासंभव गर्ने हो भने जिव्हा र सम्प समाज निर्माणका लागि पुरुषको भन्दा नारीको बढी महत्त्व छ । कुशल बुद्धिशीलमा मात्र नारीले आफूलाई सीमित कराबी विकासको रच हाँके कुमल मैतुल पनि बनाउन सक्नु पर्छ । नरनै पहिलो पाठकाला भएकोले नारी शिक्षित बनेमा आफ्ना सन्तानलाई मार्ग निर्देशन गर्न सक्छे । खप्पा जिवित आमाका सन्तान धन्य पनि समाजप्रति उत्तरदायी हुन सक्छन् । बिरहमा नारीहरू पुरुष छरह हरेक कार्यमा अघसर गएर सफलताको परिचय दिन सक्छ भनेका छन् भने नेपाली नारीहरूले पनि आफूलाई कमबोर ठाने मानसिकता त्याग्न सक्नु पर्छ । यसो हुन सक्छो भने मात्र नारी र पुरुष बीचको रचका सवम र सलम पात्रमा बच सक्छन् । उनी-हरूको बढिने समाजले नयाँ शिक्षा छेदुन सक्छ ।

युवा ! देश निर्माणमा उठ

शिवराम देवकोटा
पाल्पुस्टार, गोरखा

युवा हो
शोषित शोषित जनतामा राहत दिन र
आफ्नो अधिकार सिन
सामन्ती किल्माहरू छोड्दै उठ !
जन्मदेमा कउ गरीव र बनीको जेद छुट्टिदेन
परिव्रमका पसिनाहरू नै
घर्ती जिजाउने ज्यामाहरू नै महान् हुन्छन्
स्वावसम्बो पाखुराहरू सँगै
मान्छे निर्भीक गएर उठ ।
मानवता मान्छेमै हुनुपर्छ
मानवता मान्छेबाटै रक्षित हुनुपर्छ
स्वतन्त्रता केवल बाँसले मात्र नवेच
भोको पेट घाँउनु स पछे
तर परिश्रम प्रकाको नखोस
मान्छे बढेले मात्र हैन
जानले संकलित हुनुपर्छ
वरिपरि घेरै छर् मान्छेका आवाजहरू
बास सत्य र सत्यको कदर गर
देश तिर्छे हो यो झुक्ने र माटो तिर्छे हो
सिगर्ने मायाका हातहरू पसार
स्वतन्त्र पँतासाहरू चाल ।
तिमो युगका कमानो हो
तिमो युगका निखानी हो
युवा ! देश निर्माणमा उठ
युवा ! समाजवाद एकाका आकाशाबाट उट ।

Trekking in the Himalayas: An experience you will never forget, especially if you get mountain sickness ! Choose Asian trekking whose experienced climbing and trekking sirdars recognize the signs that can ruin your holiday. We want you to have a safe, enjoyable trip so you can return again as many of our satisfied clients do. Let Asian's professional staff handle all your trekking and tour arrangements in Nepal so you can concentrate on enjoying your trip !

Asian Trekking (P.) Ltd.

Treks and Expeditions in the Himalayas
P. O Box 3022, Keshar Mahal, Thamel,
Kathmandu, Nepal.
Tel: 412821, Telex: NP 2276 HOSANG

WE CAN PUT YOU HERE

TREKKING

RAFTING

CLIMBING

&

SIGHT SEEING

Small group & Private Trips Personal attention
to Individual Interest

JOURNEYS

MOUNTAINEERING & TREKKING

P O Box 2034, Kantipath, Kathmandu, Nepal
Telex: 2375, Tel: 225-875, 225-969

विश्वको कम्युनिष्ट अवस्था र नेपाल

—सुरेन्द्रराज पाण्डे
समापति स्व. वि. यु.
त्रिबन्ध क्याम्पस

माघ विश्वमा उदारवादको सहर भएको छ ।
प्रत्येक तानाशाही व्यवस्थाहरू क्रमशः ढल्दैछन् र ताना-
शाहीहरू पनि आफूलाई उदार भावका देखाउन प्रयत्न
गर्दैछन् । चाहे कम्युनिष्ट तानाशाही व्यवस्था होस् वा
सैनिक तानाशाही व्यवस्था सब आफ्नो पुरानो सोचाइ
लाई बदल्न बाध्य हुन बासेका छन् । फलामे किल्माको
रूपमा रहेको सैनिकको पछि कम्युनिष्टको पतन सँगसँगै
रहेको छ । माघ पुनः जर्मन एउटा मात्र हुन पुगेको छ ।
पुर्वी युरोपका प्रायः सबै मुलुकहरू कम्युनिष्ट एकदलीय
शासनबाट मुक्त गरिएको छन् । विश्वको पहिलो सफल
आनिएको कम्युनिष्ट शासित प्रजातन्त्र सर्वहाराको प्रशि-
नायक रहेको राष्ट्र सोभियत संघ माघ बहुदलीय
व्यवस्था अन्तर्गत हिरेको कौनसि नर्दैछ भने प्रायिक
रूपमा त साम्यवादी सोचाईमात्र नै ठूलो क्षोभित बाह-
पुर्को छ । सब त्यही कम्युनिष्ट सोचाइको अवरोध मात्र
नाकि रहन गएको छ । अधिनायकवादी व० कोरिया र
पूँजीवादी व० कोरिया एक हुने प्रयत्न गर्दैछन् । स्वयं
चीन पनि आफ्नो प्रनुहारमा पोलिएको तानाशाही प्रजा
पेट्ने प्रयत्न गर्ने खोर्दै छ । कथित समाजवादी र गरीबी-
बाट मुक्तिको नारा बोकेर आएको कम्युनिष्ट सिद्धान्त
माघ विश्व रंगमञ्चबाट गरीबी छोडेर बिलाउँदै एउटा
ऐतिहासिक दस्तावेज मात्र बन्न पुगेको छ ।

यता हाम्रो देश नेपालमा पनि विश्वव्यापी परि-
वर्तनको प्रहरसँगै आफूलाई कम्युनिष्ट भन्न झुकाउने
कतिपय पार्टीहरू अब कम्युनिष्ट सिद्धान्त केवल बोझो
नारा र सैद्धान्तिक चिन्तन मात्र हो र यसले व्यवहारिक

पललाई प्रतिबिम्बित गर्ने गरेको छैन भन्दै आफूलाई
समयानुसार परिवर्तन गर्ने कोसिस गर्दैछन् । कुनै बेला
संसदीय व्यवस्था पूँजीपतिहरूको दुर्जुवा व्यवस्था हो ।
असबाट गरीबीको मुक्ति हुन समर्थन गर्ने नेपालका
कम्युनिष्ट पार्टीहरू माघ बहुदलीय संसदीय व्यवस्थालाई
प्रतिकार गरेर हिरेने प्रण गर्दैछन् ।

समयसँगै यस्तो कोस्टो फेरितकेको छ र सर्वहारा
वर्गको अधिनायकत्वबाट पीडित नागरिकहरू आफ्ना
विगतका दिनबाट आत्मालानी अवस्थामा पुगिसकेका
पनि नेपालका केही कम्युनिष्ट पार्टीहरू (मसाल, मसाल)
आफूलाई पुरानै सडिवादी एकदलीय विचारबाट मुक्ति
दिताउन सकेका छैनन् । बहुदलीय व्यवस्थामाई प्रतिकार
गर्ने हिचकिचाउने यी पार्टीहरू स्टालिनको पालाको कस
र माओको पालाको चीन पस्तो नेपाल बनाउने दुःस्वप्न
देख्दैछन् । विरोधीको स्वर सुन्न नसकी यही साच्च
मानिसको हत्या पढाउने स्टालिन र साँच्चैतिक क्रान्तिको
नाममा साच्चै चिनीमाँहको हत्या गर्ने माओको युगमा
नेपाललाई लैजाने कल्पनामा रमलिएका छन् । यदि
साँच्चै नै स्टालिनको रूपमा सच्चा समाजवाद हुन्छ्यो
भने त्यो युगको नारकीय शासन भोगेर आएका कसैहरूले
किन माघ आफूलाई परिवर्तन गरे ? यदि साँच्चै नै
माओको चीन नै प्रजातान्त्रिक बियो भने तियनमेन
चोकमा किन हजारौँ विद्यार्थीहरू गोलीको शिकार बने ?
त्यसैले कुनै पनि सिद्धान्त केवल नाराको परमा सफल
हुँदैन, यस्तो सफलता त्यसको व्यवहारिक पक्षको समय
सापेक्षतामा निर्भर गर्दछ ।

कम्प्यूनिष्ट व्यवस्थामा जनताका प्रजातान्त्रिक अधिकारहरू कुम्भित गरिएका हुन्छन् । जहाँ शिरोप्रीको आवाजलाई कम्प्यूटले सुस्किएको हुन्छ, यहाँका जनताहरू आफ्नो देशको चार दिवार भित्र बन्द रहन बाध्य हुन्छन् । त्यस्तो व्यवस्थामात्रिको स्वतन्त्रता कसो रहने ? कम्प्यूनिष्ट व्यवस्थाबाट बाहिरिक रूपमा सम्भव हुन सकिन्छ भन्ने प्रश्न पनि पात्रको विश्व इतिहासले भेटाई सकेको छ । सतरी वर्षसम्म कम्प्यूनिष्ट बाहिरिक ढाँचा रहेको रूस मात्र बाहेर यही कुराको चरोशीको हालत व्यक्त गर्दछ । योले विचारजन पछिको कम्प्यूनिष्ट राज्य पूर्वी जर्मनी बाहेक १० जर्मनी भन्दा पनि बढी रहेको तथ्य हाम्रो सामु छ । सबै कम्प्यूनिष्ट परिनायकत्वबाट युक्तभोशी जनताको दायर्य कडाइका विस्वात गर्ने कि त्यसको कोरा कल्पनाका रूपमिएकाहरूको पञ्चनवा विस्वात गर्ने ?

स्वर्तमे मान्ना नेपाली तत्त्वहरूको धर्म शास्त्रले
बहिरिएर सोच्ने देना दिएको छ । बोको बारा र बोरा
कल्याणमा आफू र आफ्नो देवको अवस्थालाई पछि
क्रोमबाट बचाउनु परेको छ । सम्राट र राजदुताई
परीबीबाट मुक्ति दिवाउन बच्चा मार्फत दर्शनको समयमा
आफूलाई उम्हान्न सक्नु परेको छ । यत्को लागि मान्नाको
विषयले देखाएको एउटा बाटो प्रजातान्त्रिक समाजवादलाई
प्रति बढाउनु परेको छ । यही नै नेपाली तत्त्वहरूको
सही मार्ग छरिने छ ।

Come to Nepal

- Even Gull ver
could not make it here...
but now you can!

Gullivers

Travels Pvt. Ltd.

Durbar Marg P. O. Box: 1250, Kathmandu.
Nepal Tel: 227811, 226489
Fax: 977-1-226489, 977-1-228481

ISLAND JUNGLE RESORT

ISLAND JUNGLE RESORT-TENTED
CAMP

Located in the famous Bandarijholra Is and in s.de the Royal Chitwan National Park opens yet another chapter in wildlife adventure in Nepal. Wildlife activites includes elephant back safari, jungle walk, canoe excursion, jungle drive and cultural tours. Our main jungle resort now under construction will be ready for operation by spring of 1989. The camp is easily accessible by road or raft.

For further details, write to our reservation office at:

Durbar Marg, P. O. Box: 2154, Kathmandu
Cable: Island Resort, Telephone: 226022 225615

INTERNATIONAL TREKKERS

Leading house of treks & Expeditions
Offers Unbeatable Adventure Holidays
— INSTANT TREKS INTO EVEREST
ANNAPURNA & OTHER REGIONS OF
NEPAL
WHITE WATER RAFT TRIPS & WILD-
LIFE SAFARI TOURS
HOT AIR BALLOONING OVER
KATHMANDU VALLEY
— EXCURSIONS TO BHUTAN, SIKKIM,
TIBET & LADAKH

Contact us for full details:

International Trekkers [P] Ltd.

P. O. Box 1274 Narayanbhai Marg,
Kathmandu, Nepal. Tel 418561 418594
Telex: 3201

आगामी महानिर्वाचन र हाम्रो दायित्व

- एन. कट्टेश

२००७ सालमा स्थापित गर्दै २०१७ सालमा मधुहरित हुन पुगेको प्रजातन्त्रलाई पुनः स्थापना गर्ने नेपाली कांग्रेसले जनवतर रूपमा ३० वर्षसम्म संघर्ष गर्नु पर्‍यो । नेपाली कांग्रेसको नेतृत्व र आह्वानमा कामचोर्बाको सहयोगमा ०४६ फागुन ७ गतेदेखिको जन आन्दोलनले तानाशाही एकदलीय पंचायती व्यवस्थालाई समाप्त पारी बहुदलीय प्रजातन्त्रको स्थापना गरेको छ । प्रजातान्त्रिक सिद्धान्त अनुरूप संविधान पनि घोषणा भइसकेको छ । आन्दोलनका मुख्य सक्षम मध्ये (क) पंचायतको अन्त्य (ख) बहुदलको स्थापना (ग) अन्तरिम सरकारको गठन (घ) संविधान निर्माण (ङ) सर्वेधानिक राजतन्त्रको स्थापना जस्ता सक्षम हासिल भइसकेका छन् र अब नेपाली जनताहरूको लगाइ राष्ट्रको भ्राम्य र अविष्य निर्धारण गर्ने महत्त्वपूर्ण बाडी बाउर्देस- त्यो हो महानिर्वाचन । सम्पूर्ण जनताले सबै राजनीति गरिरहर्ने तर राजनीतिको र शासनको बागडोरको निर्धारण भने गर्दछ । नेपाली जनताको सामु एउटा महत्त्वपूर्ण प्रश्न खडा भएको छ, अब राष्ट्र कस्तो लागे विचारमा हिँडाउने ? कस्तो सिद्धान्त र कार्यक्रम भएको पार्टीको हातमा राष्ट्रको बागडोर सुम्पने ? कस्ता नेता र नेतृत्वलाई राष्ट्रको जिम्मा लगाउने ? कुन पार्टीले प्रस्तुत गरेको राष्ट्रिय एवं स्थानीय कार्यक्रमलाई अनुमोदन गर्ने ? कुन

पार्टीले ऐतिहासिक बाधित्व पूरा गर्ने भागको छ र कुन पार्टीले वर्तमान चुनौतिको सामना र ब्यवस्थाको हलार दायित्व वहन गर्ने सक्छ ? कुन पार्टीले राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्रिय जगतको समेत सम्बन्ध र सहयोग जुटाई राष्ट्रलाई युगानुकूल विकास दिन सक्छ ? कुन विचार राख्ने पार्टीलाई विजयी गराउदा मानव अधिकार लोककल्याणकारी कानूनी राज्यको संरक्षण र द्रुत गतिमा राष्ट्रको विकास सम्भव होला ? कुन पार्टीको विचार र सिद्धान्त राम्रो छ ? कुन पार्टीका नेता र कार्यकर्ता असल र इमान्दार छन् ? नेपालीहरूले यी प्रश्नहरूको चिन्तन र मनन गरेर उत्तर खोज्नु परेको छ, बहुसंख्यक मतदान गर्ने परेको छ र जिबोडभा आफ्ना बहुतेक असलाई भन्छ त्यही पार्टीलाई मतदान गर्ने परेको छ । यदि नेता र नेतृत्व प्ययन यसत यथो भने राष्ट्र र जनताको दुर्दशा हुन्छ । प्रजातन्त्र 'बागर' को हातमा नरबल' हुन जान्छ ।

त्यसो भए नेपालमा के कस्ता कति पार्टी छन् र तिनको तथ्य, कार्यक्रम, सिद्धान्त र नेतृत्वको के कस्तो स्थिति छ ? हाम्रो नेपालमा पुराना र सबैभन्दा पुराना ४० देखि ५० सम्म राजनैतिक पार्टी छन् । यिनलाई ४ बटक्का विभाजन गर्ने सकिन्छः— (१) प्रजातान्त्रिक समाजवायमा विस्थापित राख्ने नेपाली कांग्रेस (२) सर्वहाराको अधिकारकाल, एकदलीय ताना-

व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायपालिकाको स्वतन्त्र अस्तित्व हुंदोरहेनछ। जहाँ श्री तीन पक्षका बीच क्षति सन्तुलन र क्षति पृथकीकरण गरिएको हुँदैन त्यहाँ तानाशाही चल्छ। पंचायतमा बहो मयो। आर्थिक र सामाजिक समानता त परै जावस् कम्युनिष्ट शासनमा सर्वेधानिक र कानूनी समानता समेत नहुने कुरा कम्युनिष्ट मुलुकका संविधान कानूनबाट स्पष्ट हुन्छ। यस धर्ममा पंचायती निरंकुश र कम्युनिष्ट निरंकुश व्यवस्था मिस्टाजल्दा छन्। दुवै पक्षतिका संविधान र कानूनलाई दाँजेने हो भने ७५% मिल्न आउँछ। अझ गाउँफर्क पंचायत र कम्युनिष्ट १०% नै मिल्न स्रोन्दछन्। कम्युनिष्टको पोलिटिब्यूरो र पंचायतका गाउँफर्क र जाँचबुझ समिति समान छन्। पंचायतको संविधान द्वारा दइ ले गरेको अन्धबलाधीशको व्यवस्था र कसको संविधानको द्वारा १९४ र १९५ ले गरेको महाविभक्तता र अभिमानताको व्यवस्था समान प्रकृतिका छन्। त्यस्तै पंचायती संविधान धा. नं. ११ टिप्पणी, धा. नं. ४५ उप धारा २, धारा ६७ का र सोभियत संघको सघको संविधान धा. नं. ५१ मा 'साम्यवाद निर्माणका ध्येयहरू अनुरूप ... सावर्जनिक संगठनहरूमा सम्बद्ध हुने शक्तिकार छ जस्ता प्रावधानहरू दुवै व्यवस्थामा निरंकुश आणयका छन्, एकाधिकारपूर्ण छन्। पंचायतमा पंचायत विरोधी संगठन गर्ने र कम्युनिष्टमा कम्युनिष्ट सत्ता विरोधी संगठन र प्रतिनिधि गर्ने सर्वेधानिक छुट छैन। असहमति खनाउने छुट छैन। यसकारण मजदूरहरूका नाममा कम्युनिष्ट पार्टीले, कम्युनिष्ट पार्टीको

नाममा अध्यक्ष मण्डलले, अध्यक्षमण्डलको नाममा अध्यक्षले तानाशाही खनाउने व्यवस्थाको नाम नै कम्युनिष्ट व्यवस्था हो। त्यहाँ कुनै पनि बगैँचे स्वतन्त्र संगठन गर्न पाउँदैनन्, जसरी पंचायतमा पाइन्छ्यो।

निचोडमा के भन्न सकिन्छ भने कम्युनिष्टको मूल सिद्धान्त, कम्युनिष्ट देशका संविधान र कानून एवं त्यहाँको व्यवहारिकता र वास्तविकतालाई हेर्दा कम्युनिष्ट भनेको एकदलीय तानाशाही पूँजीवादी व्यवस्था हो। त्यहाँको सरकार र कम्युनिष्ट पार्टी पूँजीपति वर्ग हो। जसको हातमा राज्य सत्ता छ, राष्ट्रिय सम्पत्ति छ, प्रशासन छ, सेना छ, मोलीगठ्ठा र हातहतियार छ, जे मन लाग्यो त्यही गर्न पाउने सर्वेधानिक अधिकार र असाधारण अधिकार छ। तर जनताको हातमा केही छैन। आफ्ना वर्गीय विरमर्का अक्षत गर्ने आफू माथि भएको अन्याय अत्याचारको विरोध गर्ने कुनै स्वतन्त्र संगठन छैन, जनताको त्यहाँ घर छैन, जग्गा जमिन छैन, कस कारखाना छैन, स्कूल छैन, सरकारले तोकिएको पाटो पोषा र सार्वजनिक घरमा बास विताउनु पर्दछ। सरकार को बेत र कलकारखानामा काम गरी निर्धारित उबालामा जीवन निर्वाह गर्नु पर्दछ। दिनभरी तरकारी बेती गरेर बेमुका सरकारी किन्न कुपन लिई साइनमा घण्टी बस्न पर्दछ। समग्रमा भन्दा कम्युनिष्ट देशमा सरकार र कम्युनिष्ट पार्टीको दास भएर जनता बाँच्नु परेको छ। सरकार र कम्युनिष्ट त्यहाँको शोषक र शासक वर्ग हो, जनता शोषित र अधिकार विहीन शसित (बेतमा) वर्ग हुन्। जनताको हित नगर्ने पार्टी

लाई बस्ने कुनै सर्वेधानिक उपाय छैन। यी तथ्यबाट धन के बुझ्नु पर्छ भने नेपालमा कम्युनिष्टहरूले दिने बरेका झोठा, मुसिया र चर्का नाराहरूमा वास्तविकता छैन। सही जहँमा नक्सागेर आफ्नै अध्ययन, किन्तन र मनन गरी नेपालीहरूले आरमा निरास्य बन्नु पर्दछ।

अन्तर्राष्ट्रिय जनतमा कम्युनिष्ट शासन प्रसफल भएको छ। सिद्धान्तिक र व्यवहारिक कमजोरीले साम्यवादी देशमा आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक संरचनाहरू व्यवस्थित भएका छन्। रूसले साम्यवाद स्थापना गरेको ७१ वर्ष पछि कम्युनिष्ट अधिनायक वाद (केन्द्रीयनित्त राजनीति र केन्द्रीकृत प्रबन्धीति) जे देश ज्वस्त भएका महसूस गर्ने पन्ध्रौ र कम्युनिष्ट एकाधिकारलाई समाप्त गर्न बाध्य भयो। हालै रूसको जर्जिया प्रान्तमा भएको स्वतन्त्र (बहुदलीय) चुनावमा जनताहरूले ७१ वर्ष शासन गर्ने कम्युनिष्ट पार्टीलाई नात हानिदिएका छन्। कम्युनिष्टको नराओ हार भएको छ; त्यस्तै पूर्वी जर्मन पश्चिममा बि लय भयो। रमानिया, पोल्याण्ड, हङ्गेरी, चेकोस्लाभाकिया, बुल्गेरिया, युक्रेनिया आदि देशबाट कम्युनिष्टहरूले भिडिभ्यान्टी बोकेर बिदा लिई सके। अब ३ वर्ष भित्र चीनमा टुमो परिवर्तन भइसकेको छ। लेनिन र माथोको बिहान र शालिक जोगाउन ती देशका सरकारलाई मुस्किल परेको छ।

कम्युनिष्टहरूले मानव-मनोविज्ञानको अध्ययन गरेका छैनन्। बेतन, प्रश्नबेतन र अचेतन मनको सूक्ष्म बिप्लेषण फायडले गरेका छन्। अचेतन मनले मानवजीवनमा ठूलो प्रभाव पारेको हुन्छ। अधिकतम एषमाको अधिकतम सन्तुष्टि मान्छेको

सक्षय हुन्छ। "आत्मानस्तु कमाय सर्वं प्रियं प्रवर्तति" उपनिषदमा आउँछ। माथ काव्यमा "सर्वस्वार्थं समोहते" भेटिन्छ। स्वतन्त्र आरम्भ प्रकाशनमा मानिस आफूलाई सन्तुष्ट पार्छ। खान, खाउन र बस्ने सरकारी भवन पाए र पनि बन्दी जेम्बाट छुट्न चाहन्छन्। खाने, बस्ने, पढ्ने पढाउने उपचार आदिको सबै व्यवस्थाको ठेक्का सरकारले लिन्छ भने कम्युनिष्टहरू परजीवी, प्रत्यू, बिकास-विरोधी आत्मगौरव नभएका सत्य हुन्। हिंसक, परजीवन, र हीनताबोध भन्थीबाट त्रसित छन्।

नेपाली कम्युनिष्ट आन्दोलन शब्देक नै भ्रष्ट र उद्देश्य विहीन हुन पुग्यो। २००७ सालको आन्दोलनमा राजाको पक्षमा बकालत गर्ने, ०७ साले आन्दोलनलाई बुझ्दा वर्गको आन्धानम मान्ने कम्युनिष्टहरू प्रजातन्त्र स्थापना भए पछि दिल्ली संझौता बोका हो, अपूर्ण कान्ति मान्दानी मन्द होहल्सा मच्चाएर प्रतिहिवादीहरूलाई सहयोग पुऱ्याउँदछन्। प्रति ०१७ सालमा प्रजातन्त्र समाप्त हुँदा शीपावसी गरेर स्वागत गर्दछन् र राजा र पञ्चायतलाई सहयोग गर्दछन्। आफ्नो राष्ट्रिय सम्प्रेसनहरूमा नेपाली कांग्रेसलाई आफ्नो एक नम्बरको वर्ग दुष्मन हो बनी बोबना गर्दछन् र आक्रमणकारी नीति लिन्छन्। २०३६ सालको जनमत संग्रहमा- 'बहुदल बोका हो' 'बहुदल बाध पनि पेट थोके, निर्दल बाए पनि पेट थोके, मर्ने र बहिष्कारको नारा दिन्छन्, अन्त्यमा पहुँचोमा छाप हास पुऱ्दछन्। प्रति नेपाली कांग्रेसका नक्का र कार्यकर्तामाथि आक्रमण गर्दछन्। हेटीकामा श्री गणेशमानसिंहमाथि र गोर्खा ठाँटिपोखरीमा बाबस्पतिको नेतृत्वमा अध्यक्ष कृष्णप्रसाद मङ्गराईमाथिको आक्रमण यसको उदाहरण हो। यहाँ

कुरा नून नून बिल्सामा कम्युनिष्टको होल्सा र हाथी देखिथो ती ती बिल्सामा निर्दलले बिल्थो । ०४२ का नेपाली कांग्रेसले पञ्चायतको अन्त्यका लागि गरेको सत्याग्रहमा 'बुजु'वा वर्गको आन्दोलन' भनी (केही घटक बाहेक) विरोध जनाए । उनोहरूले राजा, राजा र पञ्चायतलाई समर्थन गर्नुको कारण बहुदल-कम्युनिष्ट पार्टीको बोधना पत्रमा ".....पञ्चायतभन्दा छिटो पूँजीजीवी वर्गको आधिपत्य कायम गर्नेमा पूँजीजीवी वर्गलाई मद्दत पुःशान्त कम्युनिष्टहरूको हिंसात्मक हुन्छ....., पूँजा बाँधो वर्गको विजयबाट कम्युनिष्टहरूले प्राप्त गर्ने आधारभूत काइराहरू हुन्—

(१) विभिन्न प्रकारका छुट्टाहरू—जसले गर्दा कम्युनिष्टहरूलाई आफ्ना सिद्धान्तहरूको रक्षा गर्न अप्ठ्यारो पर्ने र प्रचार गर्न सजिलो पर्ने जानेछ र यसको अन्त्यका सर्वहाराहरूलाई संघर्षको निम्ति तत्पर, निष्ठा र स्पष्ट रूपले एकजुट र संगठित गर्नमा एकजुट गर्न सजिलो हुनेछ ।" (कम्युनिष्ट पार्टी बोधना पत्र फे. ए. सा. वि. वृ. ९१) भन्ने भन्नु हुनाले नै हुन् । यही भन्नु जसो हिँडे र सावना र प्रयोग गर्ने चेष्टा गरे । तर असफल रहे ।

२००७ सालको आन्दोलन पछिको संकीर्णताले नेपालका एकजना र सार्वभौमसत्तालाई स्वीकारेको छ त्यसलाई उनोहरू बाध तयार छैनन् । ०१७ सालको प्रतिगामी प्रजातान्त्रिक क्रान्ति र सीपा-बली धरी स्वागत गर्ने कम्युनिष्टहरू अहिलेको "नेपालको संविधान २०४०" बाध चाहर्दैनन् । दिनपरे ०७ सालमा नेपालले 'स्वतन्त्र सार्वभौम

सत्ता सम्पन्न' भनी मान्यता पाउदा पनि विरोध गरे, अहिले जनतामाथि सार्वभौम सत्ता आउदा र राज्य शक्तिको स्रोत जनतालाई नै मान्दा पनि स्वीकार गर्दैनन् । कालो संविधान भन्छन् । सेतो संविधान सायद स्थापितको संविधान होला । वर्तमान प्रजातान्त्रिक संविधानले ०१७ सालमा जस्तो महेन्द्र (राजा) को अन्धधार्मिक, दानापानी, नीति निर्देशन गर्ने दुरो निकाय कम्युनिष्टहरूले पाएका छैनन् । यसै कारण उनोहरूले विरोध गरिरहेका छन् । अतः कम्युनिष्टहरूको नेता र नीति छैन । आफ्नो देश र जनतालाई हेरेर होइन उनोहरू 'कम्युनिष्ट गुरुप्रभ' बोकेर मात्र भ्रम-हारिक राजनीतिक कुरा गर्दछन् ।

मोहनचन्द्र अधिकारीले सार्वजनिक भाषणहरूमा कम्युनिष्ट पार्टीका १ वटा पुराना गल्ली-बारे बताउने गर्नु भएका छ । ती हुन्—

- (१) दिल्ली सम्मेलन बोका हो, प्रमुख-क्रान्ति मान्दैनौं भन्नु,
- (२) ०१७ सालको राजाका कदमको (प्रजातन्त्रहत्या) समर्थन गर्नु,
- (३) नेपाली कांग्रेसलाई प्रमुख (वर्ग) दुष्मन ठान्नु,
- (४) ०२८ सालको व्यक्ति हत्या आन्दोलन गर्ने,
- (५) २०३६ सालमा बहुदलको विरोध पञ्चायतको समर्थन गर्नु

त्यस्तै मनमोहन अधिकारीले पोखरामा आयोजित एक सभामा नेपाली कांग्रेसले १ गल्ली बर्ग कम्युनिष्टहरूले सय गल्ली गर्छन् भन्नु भएको

बियो । यसबाट पनि कम्युनिष्टहरूको स्थितिको अवगत हुन्छ ।

'विश्व मजदुर एक होउ' भन्दै शुरू भए-को कम्युनिष्ट आन्दोलन सबै बिरामा टुक्रिएका छन् । एक गुटले अर्को गुटलाई कम्युनिष्ट मान्दैन । यसै कारण नेता र नीति उद्देश्य र एकता बिहीन प्रजातन्त्र विरोधी कम्युनिष्टहरूको हातमा राष्ट्रको बागडोर सम्भन्नु हुँदैन ।

पञ्चायतको अन्त्य पछि पञ्चायतका अवशेष र पंच पार्टी जुलेका छन् । ३० वर्षसम्म निर्वाचन देश अस्त बनाउने पंचहरूले पनि पार्टी सोलेका छन् । पञ्चायत अन्त राख्ने हिम्मत गरेनन् । एक दिन पञ्चायतका दुई पार्टी - रा. प्र. पा. (बापा समूह) रा. प्र. पार्टी (बन्द समूह) देखिएका छन् । ०३६-०३७ को जनमत संग्रहमा राष्ट्रिय हुकुमी मजबूत पारेर पञ्चायतलाई विजयीधी पहिचानउन तन मन धनले लागि पर्ने बापा समूह-बाट प्रजातन्त्र, राष्ट्र र जनताका कल्याण हुने कल्पना नै गर्ने पर्दैन । त्यस्तै बन्द समूहका नेता बन्द जसले गत चैत्र २४ गते काठमाडौँमा र अन्य ठाउँमा नरसंहार बन्थो र जुन पार्टीमा पशुपति शमशेर तथायतका दरबारिया माइमार-कारको प्रत्यक्ष संलग्नता छ । जो दरबारियाहरूको पार्टी हो । दरबार के हिसारामा काम गर्छ । रा. प्र. पार्टीको विधान बारा नं.—१ क, ख, ग, घ, ङ, च, मा पार्टीको उद्देश्य माथि प्रकाश पारिएको छ तर बरीब जनता, किसान मजदुरको कल्याणको पक्षमा कुनै ठोस कार्यक्रम र कचन बढ्दछैन । यसै कारण यसको पछि लाग्न सर्वथा उचित छैन ।

नेपाली कांग्रेस नै जनताको पार्टी हो । प्रजातन्त्रका लागि अपक संघर्ष र समिधान गर्दै आएको छ । यस पार्टीको विधानको बारा नं. १ मा संवैधानिक राजतन्त्र, बहुदलीय प्रजातन्त्र र समाजवादको सत्य स्पष्ट कियान गरिएको छ । संवैधानिक राजतन्त्र र बहुदलीय प्रजातन्त्र स्थापित भइ सकेको छ । अब समाजवादको सत्य हासिल गर्ने बाँकी छ । त्यो नेपाली कांग्रेसको सरकारले नै पूरा गर्ने सक्ने छ । यसै कारण ग्रामामी महाविचारमा राष्ट्र जनता र प्रजातन्त्र को सर्वोत्तम हितका लागि नेपाली जनताले नेपाली कांग्रेसलाई नै विजयी गराउनु पर्दछ ।

अब बोरखा बिल्साई सन्दर्भमा कुरा गरौं । बोरखा बिल्सामा बी तीन वटै पक्ष देखिएका छन् । पञ्चायतको बन्द समूहको गतिविधि देखिन्छ तर अत्यन्त कमजोर स्थिति छ । मया (सा) लका कार्यकर्ता पञ्चायतमा .र पञ्चायतका कार्यकर्ता मयालमा समीकरण भएको हुँदा पञ्चायतले पार्टी सोल्ने हिम्मत गरेका हुन् । र मया(सा)लको पनि जम्जनी देखिएको हो वास्तव-मा बी दुई हाउबुको हुन् । कम्युनिष्ट पार्टीका ससाना ७० वटा गुटका व्यक्तिहरू देखा परेका छन् । मनमोहन अधिकारीका पञ्चर कट्टेस डाँडामा केही देखिन्छन् । यस गुटको-राजनेतिक चरित्र अरु क. गुटको बन्दा राम्रो देखिन्छ । तर यसको पछाडि जनमत छैन । बर्मा र मानन्धर समूहका व्यक्तिहरू नगण्य छन् । बी. व. को अस्तित्व नै छैन । पञ्चायतको अन्त्य पछि मा. ले. का व्यक्तिहरू पनि देखा पर्ने जानेका छन् । तर सख्या छैन । मा. ले. पार्टी स्वयमा दरमपन्नो

र नरनपग्यीका बीच मतमेव भई राष्ट्रिय स्तरमे दुई टुकामा विभाजित हुने स्थिति छ । राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका ग्रह प्रस्नहरूमा मालेले हडबड धरिपवक, भद्रदुर्गो गतिविधि देखाएको छ । यो २३५ सालतिर जन्मिएको पार्टी हो । परिपक्व र बुढा पाका यसमा छँदै छैनन् ।

गोरखामा भ्रमिकति होइस्ला र आतंक मन्त्राउने पार्टी मशा (सा) स हो । यसका केन्द्रमा मोहन विक्रम सिंहले नेतृत्व गरेको टुका र प्रचण्ड (सुप्रनाम)ले नेतृत्व गरेको टुका छन् । बाबुराम भट्टलाई एक गटका केन्द्रीय स्तरका कार्यकर्ता र वाचस्पति भर्मा गेटका कार्यकर्ता मानिन्छन् । बिचारा बाबुरामले अमेरिका जानु अघि पत्रकार सम्मेलनमा आफू मसाल नभएको बताएर अमेरिकी यात्रालाई गुगम बनाएका छन् र आफ्नो इलम र अस्थिर र अन्धनीयपूर्ण चरित्र देखाएका छन् । स्मरणीय छ द्वात्र जीवनमा ने. वि. मंघर्षे दिए यिनीको व्यक्तित्व र जीवन यात्राको विवरण गर्दा यिनी कुनैपनि बेला कम्युनिष्ट पार्टी छाड्न सक्छन् ।

भागामी निर्वाचन दुई बूटले बहिष्कार गर्ने निर्णय गरेका छन् । तर पार्टीको निर्णय विचारन कार्य गरे बापत पटक पटक कारवाहीमा परेका देवकोटा पार्टीले भाग नलिए पनि पार्टीबाट विद्रोह गरेर निर्वाचनमा भाग लिने विचार राखेका छन् । निर्वाचनमा भागलिने बिचार राखेकाले वर्ष दिनका लागि उनी कारवाहीमा परेको कुरा पनि कम्युनिष्टकै मुखबाट सुनिएको छ ।

Gaida Wildlife Camp

FOR ECONOMIC WILDLIFE
ADVENTURE TOUR AT ROYAL
CHITWAN NATIONAL PARK

RESERVATION
OFFICE

GAIDA
WILDLIFE

CAMP

GPO BOX 2056,

Durbar Marg,

Kathmandu, Nepal

TI:220940, 220186

TFLEX:2659

LAMEX NP

OFFERS

2 NIGHTS 3 DAYS

PACKAGE PRO-
GRAMME ACTIVITIES

A) ELEPHANT BACK

SAFARI

B) BIRD WATCHING

C) DUGOUT CANOE

D) JUNGLE WALK

E) JUNGLE DRIVE

F) THARU VILLAGE

VISIT

G) THARU STICK

DANCE

ORGANISER OF

TIBET PACKAGER SOURS

FROM 4 DAYS TO 15 DAYS

FROM DELUXE TO BUDGETS

FOR ALL AGE GROUPS

IN NEPAL

TOURS/SIGHTSEEING

CULTURAL TOURS PILGRIMAGE TOURS

WILDLIFE SAFARI TREKKING WHITE

WATER RAFTING

Tour operator, hotel, sea-air booking,
sightseeing, trekking, mountaineering,
rafting and special interest tours

NATRAJ

TOURS

& TRAVELS

(P) LTD.

Post Box No. 495

Ghar tagher, Durbar Marg

Kathmandu, Nepal.

Tel: 2270 NATRAJ NP

Phone: 222532, 222014, 220001

SITA-KITOLT

Gram-NATOURS

यी ताम्रबाट के छत्र सकिन्छ भने गोर-
खाका देखिएका मशा(सा)सको सिद्धान्त, केन्द्रीय
नेतृत्व र नेता नै छिक्छन् । मोहन विक्रम सिंह
बिचारा भारतको आना पानी आएर हिलीमा
बसेर नेपालको राजनीति चलाउँछन् । भारतकै
कुरमा सिबिरमा रहेका सिंह भारतीय विस्तार-
वाह मुर्दाबादको भासा पनि चिन्छन् । प्रचण्ड
(किरण) भावि झकौं टुकाको छत्र नाम हो ।
आफ्नो परिवारसम्म बिच सक्नेछन् । प्रचण्ड
समूहले सिंह समूहलाई चारिनिक, नैतिक र
वैधानिक गरी गरेको आरोपमा कम्युनिष्ट
पार्टीबाट निस्किसित गरेको हो । जनमतको बेला
हरेराम लगायतका पञ्चहरूले निर्मल लगायतका
पञ्च कम्युनिष्ट कार्यकर्तालाई सके मन्त्रावतर्क
प्रचार गर्दै तसकै मशा(सा)स भएर करामत
देखाउने मोष्य मात्र बान गरेको कुरा अहिले
कम्युनिष्टकै मुखबाट सुन्न पाइएको छ । गोरखाको
प्रजातन्त्र विरोधी कार्यक्रमको योजना वाचस्पतिको
उपस्थितिमा महाराज्य देवकोटा महुलमा तयार
हुने गरेको कुरा पनि त्यसबेला पचित थियो ।
अहिले एकैचोटी बरवारको इसारामा पञ्च र
कम्युनिष्टका नेता देवकोटाले संविधान सभाको
भवन उठाए । त्यस्तै बहुदल घोषणा भए पछिको
पहिलो सं. रा. ज. भा. को आम सभा भएको
दिन भद्रु र हरेरामले अघि कट्टेसँग कुरा गर्दै-
मशा(सा)सका कार्यकर्ता हाम्रै हुन्, हाम्रो
आफ्नै ठोस कार्यक्रम आएपछि गोरखामा मशा-
[सा]स ५% मात्र बाँकि रहन्छन् भनेको कुरा प्रस्तुत
पंक्तिकारले पनि बाहा पाएको छ । त्यस्तै मशा-
(सा)स भएका पञ्चहरूसँग किन मशा(सा)स

भयो भनी सोडा उनीहरू -(क) मशा(सा)समा
साम्दा, महान क्रान्तिकारी पनि नभयो र
(ख) आत्म सुरक्षा पनि भयो । (ग) जीवनभर
काङ्ग्रेसको विरोध गरी राजावादी भएर बसिओ
अहिले त्यही राजाले नाउ हानिदियो, राजाको
खिलाफमा काम गर्ने र राजामा नास पंसाएर
पुनः यथास्थिति कायम गर्ने सकिन्छ कि भनेर
पनि त्यस वर्ष लागूको बताउँछन् ।

हाईस्कुल र ग्राम स्तरी कक्षमा पढ्ने
अधोम, सरल शिक्षाहरूलाई भाषनात्मक र उत्त-
जनात्मक साधन र कुरा गरी कम्युनिष्टले मोह-
रहेका छन् । निरन्तर अधोम जनताहरूलाई जग्गा
जमीन र घर सम्पत्तिहरू सबैलाई बराबरी बाँडि-
दिन्छौं भनेर भुक्नलाई रहेका छन् । २३७ सालमा
पञ्चले तयार पारिदिएका रेडमेड भवन घ.के.र
कति दिन राजनीति गर्छन् ? संसारबाट लल्लि-
एका बिचारा कम्युनिष्टहरू नेपालमा सशस्त्र
आन्दोलन गर्छन् भनेर ? कम्युनिष्टहरूले निर्माण
जानेकै छैनन् । कम्युचिया, भियतनाम, अफगान,
मङ्गोलिया, रुमानिया, पोल्याण्ड आदि देश र
जनताको स्थिति हेर्दा स्पष्ट हुन्छ । कम्युनिष्ट देश
कसले पनि (केहीलाई छोडेर) कसैलाई अधिक
सहयोग गर्ने सकेका छैनन् । अहिले आफ्नै शिक्षा
माग्नेछन् । युधोर्ध्वामयामा भरलर भए क बहु-
दलीय चुनावमा पचासौं वर्ष शासन गरेको कम्यु-
निष्टलाई यसपाली जनताले नाउ हानिदिए । फलतः
कम्युनिष्टले एक सीट पनि जित्न सकेनन् । यस्तै
लेस थापत म गोरखाली विचारवादी र जनतालाई
के छत्र चाहन्छ भने कसैको पनि लहै लहैमा
नलागेर आफ्नै अध्ययन मनन र चिन्तन गर्नु होस् ।

भाषाको बाटो धाँधै बनाउनुहोस् । अन्धाको पछि लाग्ने भन्ने लाडलमा परिणत । स्वतन्त्र रूपले विचार गर्दा यस्ता बुद्धिमा कोही पनि कम्युनिष्ट तानाशाही शिविरमा पर्न हुन चाहँदैन । संसारमा कम्युनिष्ट नाङ्गसम्पत् । राजनैतिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक सबै क्षेत्रमा कम्युनिष्ट विचार र पद्धति विश्वमा प्रसफल भएर समाप्त भएको छ ।

भाषा (क) इतिहासको भौतिकवादी व्याख्या (ख) सर्वसर्वको सिद्धान्त (ग) मूल्यको अन्त सिद्धान्त (घ) प्रतिरिक्त मूल्यको सिद्धान्त (ङ) पूँजीवादी उत्तरादन प्रजातीको अस्तित्व स्वरूप गृहयुद्धको अपरिहार्यता (च) सर्वहाराको तानाशाही अन्त मूलमूल विचारलाई उत्तरवर्ती बिद्वानहरूले उपयुक्त ढंगले चर्चन गरेका छन् । इतिहासको कसोमा भाषा (क) सिद्धान्त प्रसफल पनि नभए । यहाँ छद्ममा अन्धा (क) सर्वहाराको अधिनायकत्वको नाममा स्थापित एकदलीय तानाशाही (ख) सम्पूर्ण सम्पत्तिमा सरकारको स्वामित्व स्थापित गरेर व्यक्तिलाई राज्यको कमाता बनाए, र पराजित बनाउने कम्युनिष्ट (ग) या केन्द्रनिर्वाह राजनीति र (घ) केन्द्रीकृत सर्व-नीति संसारबाट प्रसफल भएर कम्युनिष्ट सिद्धान्त खण्ड भएको छ । अब सबै देशहरूमा स्वतन्त्र प्रतिस्पर्धात्मक बजार सर्व व्यवस्था बुरु भएको छ । अपर जनतामाथि अझै पनि साम्यवादीहरू अन्त सिर्जना गर्ने खर्ज छन् । हामीसँग प्राप्त नहुने सबै एक एक वाक्यमा हामी नाजवाफ बनाइ दिन्छौ । कम्युनिष्टहरू जस्तो हामी कुनै पनि मिडानलाई प्रत्यक्ष समर्थन र विरोध गर्दैनौ ।

निष्कल सिद्धान्त कुनै पनि हुँदैन । सर्वमान्य सिद्धान्त पनि असम्भव छ । अतः यहाँ सिद्धान्त र विचार नष्टाउनुले वर्तमान विश्वका लागि प्रजातान्त्रिक समाजवाद नै सही मार्ग ठहरिएको छ ।

अन्तमा (१) बहुदलीय प्रजातन्त्र (२) सर्वमान्य राजतन्त्र (३) अकुष्ठित मानव अधिकार (४) सर्वश्रीम सत्ता जनतामा रहनु पर्छ, भन्ने चारणामा अकुष्ठित विश्वास राख्ने प्रजातान्त्रिक समाजवादी पार्टी नेपाली कांग्रेसलाई मन बचन रकमले सहयोगगर्नु नेपाली र गोरखावासीहरूको समेत ठूलो कर्तव्य हो । जुन पार्टीले (क) जनमुखी राजनीति (ख) ग्राममुखी प्रचर्नीति (ग) समतामूलक संस्कृति निर्माणको महान् सुरुवात गरेको छ ।

★ ★

बी. पी. लाई संख्या

(तीजको वीतिसयमा)

श्रीमान कट्टे

ने. वि. संघको अध्यक्षमा कसम र नसास ने. वि. संघका साचीलाई 'जय नेपाल' । कांग्रेसको जनवादा बी. पी. लाई मान्यता कांग्रेसको ठूलो नेता उनलाई ठान्दछौ ।

ज्यानको प्रवाह नगरी आन्दोलन चलाए कांग्रेसको सिद्धान्त उनले बनाए । कति दुःख गरेर आन्दोलन गरियो बी. पी. ज्यूको सपना साकार पारियो ।

प्रजातन्त्रका सेनानीहरूको संक्षिप्त चर्चा

शहीद स्व. होमनाथ डकाल :

१९६५ सालमा गोरखा विद्रोहको घापि पिपल काठमा जन्मिएका तुलसीराम डकालका छोरा होमनाथ साहित्यमा स्नातक भिए । उनका दुई जीवनसंगिनी एक छोरी भविकला छिन् । डकाल २०२७ सालमा गाउँले स्थापित श्री पञ्च विकास पुस्तकालयको कार्य समितिको अध्यक्ष भिए भने योही साधना प्रकाशित 'प्याउली' नामक पत्रिकाको प्रधान सम्पादक पनि भिए ।

डकाल प्रजातन्त्रका निम्ति आफूलाई उत्सर्ग गर्ने सक्ने महापुरुष सपुत र सेनानी हुन् । उनी कवि सभटा र समाजसेवी पनि भिए । २०२६ साल चैत १ गते पञ्चायती कालो दिवस निकट पर्दा उनको अभियोगमा तत्कालीन पञ्च नेताहरूको आदेशमा समातिएका डकालले चैत १४ गते हामपेट्टर साल बहादुरको बुझो, कराते, बक्सिङ, बूठ, पुताको सानातुपिक आक्रमणबाट प्राण गुमाउनु परेको हो । स्वतन्त्र पञ्च नेताहरूको उत्साह नै थियो । स्मरण रहोस् ती शत्रुहरूका भन्ने पनि गोरखाको पवित्र राजनीतिलाई घमिल्याउन सक्रिय छन्- इतिहासको पानाबाट यो सरवता भेटिने छैन । अपराधीको निम्ति दण्ड भन्ने बोली नै छ ।

होमनाथ डकालले शीरगति प्राप्त गरेपछि उनको 'प्राथमिक शरीर तल्लो दरवार भित्रको चोकमा गाड्न खास्टो समेत भनियो । तर नामे पापीलाई मृत करोले समेत तल्लो बनाइदिने । गाड्ने हिम्मत आएन । डाक्टरले मृत घोषित गरिदियो । अन्तमा साते राती ३ कजेतिर अर्धको लागि गोरखालाई छाडेर भाग्यो । यो खबर सन्धतिर फैलियो । अपार जन-समूहले सरकारको क्रूरतापूर्ण कारवाहीको घोर विरोध गर्नु । तर उनको

प्रसावदिक मृत्युलाई कसैले पनि फर्काउन सक्दैनथ्यो । उनी कविपुत्र शीरगति प्राप्त गरे । उनको सपना यहीमा साकार भएको छ । यो विद्वानको जीवनमार्ग- "गोरखा गीत" परिवार उनको पवित्र आत्मालाई बढाउनुमा प्रवर्ण गर्दछ ।

शहीद स्व. राजेश बानिया :

शीर सपुत राजेश बानियाको जन्म गोरखाको महेन खाम्बोख बानिया डाँडा गाउँको एक सरल र सामान्य परिवारमा भएको थियो । बानिया परिवारले गोरखाको ध्याम्येताल स्थित दुल्लम बा. वि. माई ठूलो मूल्य बराबरको भूमिदान गरी आफ्नो कुनलाई शिक्षा देनीको रूपमा माथि राख्न सफल भएको छ भने यहाँतिर मानव अधिकार र प्रजातन्त्र स्थापनाको लागि २०४९ साल फाल्गुन ७ गतेबाट नेपाली कांग्रेसको आह्वानमा भएको राष्ट्रिय जन-मान्योत्सवमा राजेश बानिया अन्तर्गत शीर सपुतले यही कूलबाट आफूलाई भूमिदान गरेको हुँदा नेपालको इतिहासमा 'बानिया' परिवारले यहाँ स्वामि-पानी उत्सर्गको मोलो इतिहास काबज गरेको छ ।

पिता रामबहादुर बानियाका 'अर्धेस एक भाग सपुत भिए र उनको निम्न वीरता दुल्लम बा. वि. माई भएको थियो । पिता रामबहादुरको प्राथमिक व्यवस्था कमजोर भएका कारणले राजेश बसाई सन्धेन विगतमा आफ्ना बाबु-मायाका साथ चितवन भएका भिए । पिता रामबहादुरको यही समयको बीबमा प्रसामयिक निधन हुन पुग्यो उनले गहिरो पीडा र प्रभावको सामना गर्नु परेको थियो । तैपनि ने. वि. संघको उच्च प्राध्वलाई विपदको वर घडीमा पनि उठ्ने व्यवस्थान गरेको भिए । क्रूर तानाशाही व्यवस्थाका विरुद्ध हुन कुनै पनि आन्दोलनमा आफूलाई सक्रिय सहभागी बनाएकी भिए ।

शहीद २०४६ साल फाल्गुन ७ बसेरेखि शारम्भ भएको राष्ट्रिय जन-आन्दोलनमा सक्रिय रूपमा भाग लिई शानि बढेका नेता चितवन भरतपुरमा समाजवादी रूपमा कामाएको पञ्चायती शासकका गोर्खाबाट प्राप्त गुप्तार्थ राखेको धीरवति प्राप्त गरे। न्यायको निम्ति आफूलाई उत्सर्ग गर्ने गर्ने उनी महान् छन्, पमर छन्। 'गोरखा गोरव' परिवार डी.र. गहोद राखेको प्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्दछ।

शहीद इमान सिंह :

शहीद इमान सिंह गुरुङ्ग गोरखा जिल्लाको तापु गाउँ माझ लोचुरीमा जन्मनु भएको हो। २०१५ सालको विद्रोहमा नेपाली कांग्रेसको पक्षमा सक्रिय सहयोग गरी प्रजातन्त्रका प्रति आफ्नो प्रतिबद्धता देखाउनु भएका इमान सिंह २०१० साल पुन १ गते प्रजातन्त्रको हत्या भएपछि मृत्युमा पुनः प्रजातन्त्रको स्थापना गर्न स्वर्ण शमशेरको नेतृत्वमा मन्थलिन २०१० सालको सशस्त्र क्रान्तिमा सहभागी हुनुभयो। २०१० सालमा भरतपुर कब्जा गर्दा सहस्त्रपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु भएका इमान सिंहलाई पछि गहोरी सेनाले गिरफ्तार गरी पोखरा नजिक कावेरीमा लालचन गुरुङ्गका साथ उहाँलाई पनि गोली हानेर हत्या गर्‍यो।

स्व. गुरुङ्गका एक छोरा, एक छोरी र एक श्रीमती छन्। २०१० सालमा इमान सिंह गुरुङ्गको पुरै परिवारमाथि निमेष शान्तता दिइएका घिसा र उहाँका परिवारका छैटै महत्त्वपूर्णहरू गिरफ्तार गरिएको थियो।

इमान सिंह गुरुङ्ग मुखेदार घटगढादुर गुरुङ्गको दोस्रो छोरा हुनुहुन्थ्यो। २०१० सालमा इमान सिंह लगायत भरतपुर गहोरीलाई गिरफ्तार गरेपछि परिवारका पहिलो सदस्यहरूको निम्ता अर्पण गर्दा मु. खड्ग बहादुर गुरुङ्गले भन्नु भएको थियो कि- "देग र समाजका लागि हाम्रा सबै छोराहरू मारिए भने पनि हामीले चिन्ता गर्नु हुँदैन। उनीहरू पुष्पकर्ममा लागेका छन्।"

शहीद टीकादत्त बस्निया :

शहीद टीकादत्त बस्निया २०१० सालमा नेपालमा पुनः प्रजातन्त्र स्थापनाका लागि भएको आन्दोलनमा चितवन ठोरीमा गहोरी सनासग लडा लडा गहोद हुनु भएको हो। गोरखा जिल्ला लाङदीमा जन्मनु भएका बस्निया नेपाली कांग्रेसका कमिन्ट एवं सक्रिय कार्यकर्ता हुनुहुन्थ्यो। २०१७ साल पुन १ गते प्रजातन्त्रको प्रमहुरण गरिएपछि स्वतन्त्रा विरुद्ध नेपाली कांग्रेस संनद्धि रूपमा पुनः प्रजातन्त्र स्थापनाका लागि कार्यरत रह्यो। वैतर्किक विरोध उद्वेगनहरू भए। नेपाली कांग्रेसका नेता स्व. सुवर्ण शमशेर राणाको नेतृत्वमा भारतबाट सशस्त्र रूपमा प्रतिकार गर्ने योजना भयो। प्रजातन्त्रको प्रमहुरणपछि छटपटिनु भएका टीकादत्त बस्निया प्रजातन्त्रको पुनर्हालीका लागि स्वर्णजीको नेतृत्वमा गुरु भएको आन्दोलनमा सक्रिय भई शहीद हुनु भएको हो।

शहीद टीकादत्त बस्नियाको छोराछोरीहरू र श्रीमती छन्। शहीद टीकादत्त बस्नियाको पराक्रमयुक्त कार्यले प्रजातन्त्र पुनर्हालीका लागि गोरखा जिल्लाले पनि महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएको छ। यस्ता वीर शहीदप्रति सम्पूर्ण गोरखावासीहरू श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्दछन्।

स्व. बुद्धि सागर ठकाल :

वि. सं. १९६५ सालमा गोरखा जिल्लाको निरान्जोक तल्लो गोर्खीमा जन्मनु भएका प्रजातन्त्रका वीर सेनानी स्व. बुद्धि सागर ठकाल प्रजातन्त्रिक विचार प्राराबाट उत्प्रेरित हुनुहुन्थ्यो। सन् १९६६ देखि प्रजातन्त्रिक समाजको स्थापनाको लागि संघर्ष गर्दै आउनु भएका ठकालले २००७ सालको जनक्रान्तिमा गोरखा जिल्लाबाट ने. का. को तर्फबाट सक्रिय भूमिका खेल्नु भएको थियो। उहाँले राजनैतिक क्रियाकलापमा संलग्न रही जनवस्त्र रूपमा संघर्ष गर्दै रहनु भयो। यसक्रममा २०१० सालमा चितवन जिल्लाको भरतपुर पोर्वाबाट उहाँले सक्रिय नेतृत्व गर्नु भयो। भरतपुर छोडेर

हत्कालीन सरकारले आफ्नो कब्जामा लिएपछि उहाँलाई राजकाल मुद्दा लगाई तीन वर्ष कैद र तीन हजार रूपियाँ जरिवाना गर्‍यो। जेलबाट छुटेपछि २०२६ सालमा उहाँको निधन भयो। 'गोरखा-गोरव' परिवार उहाँप्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्दछ।

स्व. वी. पी. गोर्खाली (वेद प्रसाद पोखरेल) :

गोरखा जिल्ला खोरीबोट निवासी रविदत्त पोखरेल र जानुता देवी पोखरेलका साहित्य छोरा गोर्खाली २०१९ सालमा बन्मिएका थिए। गोर्खाली/वे. वि. संघप्रति आफ्ना राजाको प्रचार व्यक्तित्व र कवि लट्ठा थिए। १० वर्षको उमेर सम्ममा रेडियो नेपालको बाल कार्यक्रममा उनले सफलतापूर्वक भाग लिइसकेका थिए भने १६ वर्षको विद्यालय जीवन कालमा उनले भनेकै प्रतिभोगितासमेक साहित्यिक प्रस्कारहरू पनि जितिसकेका थिए। १७ रेडि २७ वर्षको उमेर सम्ममा उनले आफ्ना रचनाहरू नेपाली साहित्यका उत्कृष्ट पत्रिकाहरूमा छपाउन पनि छनी सफल गइसकेका थिए। २०४९ सालको ने. रा. प्र. प्रतिष्ठानको वसिटा महोत्सवमा तुल्य स्थापना पनि उनले प्राप्त गरेका थिए।

प्रजातन्त्रका आस्थावान् सक्रिय व्यक्तित्व र कवि वेता गोर्खालीले २०४६ साल भदौ १ गते खड्ग बहादुर गुरुङ्ग, तल्लो गुरुङ्ग लालबहादुर गुरुङ्ग, सोफबहादुर गुरुङ्ग र मोटे काजी जस्ता नराधमहरूको समाधिपिक आक्रमणबाट २७ वर्षको बसिलो उमेरमै प्राण गुमाउनु परेको हो। गोर्खाली गोरखाली थिए। उनलाई 'गोरखा गोरव' माफुत सम्पूर्ण गोरखालीहरूको श्रद्धाञ्जलि।

मुक्ति सेनाको परिचय

टीकादत्त पोखरेल (श्रीधर १९८०-)

बुवा भक्तबाबा फौजवा आगिर साई २००५ सालमा नेपाल प्रजातन्त्र कांग्रेसमा सम्मिलित भई २००६ सालमा नेपाल प्रजातन्त्र कांग्रेस र नेपाल राष्ट्रिय कांग्रेसको विसयपछि बनेको नेपाली कांग्रेसको मुक्ति सेनामा अन्वेष भई २००७ सालको मुक्ति आन्दोलनमा शहीद

स्विरजय बल्लको नेतृत्वमा गोरखजको मुक्ति संघर्षमा कार्यरत रहनु भयो। संघर्षमा उहाँको एक गोठामा पोली लागि पाइने हुनुभयो। प्रजातन्त्रपछि मुक्तिसेनाको मुखेदार पद छोडी आफ्नै घर काँडे गोरखा छोप्राकमा विभिन्न सामाजिक सेवा तथा आफ्नो राजनैतिक कार्यमा नेपाली कांग्रेसमा निष्काम कर्म भावले लागि रहनु भयो। छोप्राक छोडा र भरतपुरा जिला तथा समाज सुधार काममा उहाँको राजी योगदान रहेको छ। कासगरी समाजका विपन्न र तल्लो जातका आदिवासीहरूलाई शिक्षित गराउन उहाँले ठूलो कोशिस गर्नु भयो।

२०१७ सालमा प्रजातन्त्रको प्रमहुरण भएपछि २०१८ साल माघमा नेपाली कांग्रेसका नेता कृष्णप्रसाद न्यौपानेको साथै उहाँ भारत प्रस्थान गर्नु भयो। भारतमा जनरल सुवर्ण शमशेर राणाको नेतृत्वमा भएको नेपाली कांग्रेसको प्रजातन्त्र पुन स्थापनाको संघर्षमा उहाँ ठोपी छोड्न कब्जा गर्ने प्रयत्न अन्तरगत कार्यरत रही त्यहीँ गोर्खाली बटिनु भयो। प्रथम पटक ठोपी छोडीसा सफलता मिले पनि पछि बेरि प्रभावशाली हुँदा उहाँहरूले त्यहीँबाट पछाडि हट्ने आग्रह रग गर्नु भयो।

२०१८ सालपछि उहाँले गुप्तचरमा आफ्नो कार्य छोड गोरखा र भारतको कसकसा बीच प्रतियोगिता गरी मुक्ति बोलम विताउनु भयो।

२०३० सालको सावित्रीतिर पञ्चायतवादीन छप्ट प्रशासनतन्त्रले २०१८ सालको आन्दोलनमा उहाँ सक्रिय भए बापत गोरखा डी.मु.नले गरेको फंसालोको १७७ लगत छुट भएको महानामा गोरखा जेल र समनु जेलीसहर जेल समेतमा ३ वर्षको कडा जेल सजाय गर्‍यो। सम्पूर्ण आपत्तमाथी भईसक्यो पनि उहाँको समतुलाई निश्चय नराई उहाँलाई माफी र मुक्ति दिलाउन गरिएका प्रयासहरू तत्कालीन प्रतिशोध र पूर्वाग्रह पीडित व्यवस्था र प्रशासनलाई मान्य भएनन्।

२०३६ सालको जनमत संग्रहको समयमा बहुदलीय प्रचार प्रसार समितिमा रही प्रजातन्त्रका पक्षमा काम गर्नु भयो। २०४२ सालको सत्याग्रहमा गोरखा पोखरी-

बोकमा सत्याग्रहीको रूपमा सम्मिलित भई ६ महिना सन्दी जीवन यापन गर्नु भयो ।

हाल उहाँ नेपाली कांग्रेस जिल्ला कार्य समितिका सल्लाहकार सदस्य हुनुहुन्छ । भन्नेबखत कस्यै बेला प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापनाका निम्ति सक्रिय उहाँलाई 'गोरखा-गौरव' परिवार सम्मिलित गर्दछ ।

(प्रजातान्त्रिक आन्दोलनको मुक्तिसेनामा काम गर्ने गोरखाली मुक्तिसेनाको परिचय कसकः छानिनेछ ।)

With
Best
Compliments
From

MARCO POLO TRAVELS
(P) Ltd.

"WHITE HOUSE" KAMAL POKHARI
P. O. BOX: 2769, KATHMANDU NEPAL.
TEL: 4-14192 TELEX: 2321 BASS NP CABLE
MARCOPOLO

With
Best
Compliments
From

Shanker Travel & Tours

P. O. BOX: 529 LAZIMPAT
KATHMANDU, NEPAL.
TEL: 411465.
TLX NP 2230 SHANKER
CABLE SHANTO
FAX 977-1-419614.

With

Best

Compliments

From

Hotel Sherpa

P. O. BOX 901, DURBAR MARG.
KATHMANDU, NEPAL
TEL 222585, 228898
TELEX: 2616 SHERPA, 2223, NEPCOM NP.
CABLE: HOTEL SHERPA. FAX 9771222026.

With
Best
Compliments
From

Keyman

THE MANAGEMENT COMPANY.
P. O. BOX: 3011, KAMALADI
KATHMANDU, NEPAL
TEL: 419798, 417719 (RES)
TELEX: 15 KEYMAN NP.

“गोरखा-काठमाडौं प्रजातान्त्रिक समाज ०४७”

स्थापना र प्रगति विवरण

१. पूर्व पृष्ठभूमि

गोरखा र काठमाडौंको बन्धन सम्बन्ध नेपाल एकीकरण पछि नै भएको हो । काठमाडौंमा १९३४ मा संस्कृत विश्वविद्यालय खुले पछि गोरखाबाट युवा विद्यार्थीहरू आई अध्ययन गरे । २००७ साल पछि विभिन्न संघ संस्था देखिन थाले । यसै क्रममा २०२१ तिर गोरखाका विद्यार्थीहरूले गोरखा नाटक समिति सञ्चालन गरेको बाह्य पाइन्छ । त्यस पछि गण्डकी छात्र समितिमा पनि गोरखालीहरूको संलग्नता रह्यो । २०३६ सालको छात्र आन्दोलन पछि आएको खुकुलो वातावरणमा गोरखाली छात्रहरू संगठित भई प्रजातन्त्रको पक्षमा सक्रियताका साथ लागि परेर अन्ततोगत्वा ने.वि. सं गोरखा काठमाडौं सम्पर्क समिति (२०३९) को गठन गरे । यसले गोरखाली विद्यार्थी र अन्य वर्गलाई समेत समेटी सत्याग्रह २०४२ र जन आन्दोलन २०४७ लाई महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्यायो जन आन्दोलनको पूर्व सन्ध्यामा विराय पत्रिका प्रकाशन गरी काठमाडौंमा रहने सम्पूर्ण वर्गका मित्रहरूलाई यसतर्फ ध्यान आकर्षित गर्‍यो । विभिन्न अवसरमा गोरखाली सेवा र वनभोजको आयोजना गरी संगठित हुन चाहनालाई प्रकट सित्रता प्रदान गर्‍यो । तर पञ्चायती कालमा विद्यार्थी वाहेक कसैले स्वतन्त्र संगठन स्थापना गर्नु संभव छैन । पञ्चायतको अन्त्यसँगै संगठित हुने प्रक्रिया शुरू भयो ।

२. स्थापना

ऐतिहासिक जन आन्दोलन २०४६ ले नेपालमा एकदलीय पञ्चायतको अन्त्य गर्‍यो । २०४६ फागुन ७ देखि नेपाली कांग्रेसको आहूत नमा भएको आन्दोलनले ४९ को दिन चेन्न २६ गते दश भाषिको प्रतिबन्ध हट्यो । त्यसपछि विभिन्न वर्गले सहित हुने प्रयास शुरू गरे । राष्ट्रियता, प्रजातन्त्र, समाजवाद र लोक कल्याणकारी कानुनी राज्यको अवधारणालाई सबल बनाउन एवं प्रतिक्रियावादीहरूलाई निरुत्साहित गर्न गोरखालीहरूले पनि संगठित भई सक्रिय सहभागिता जुटाउनु आवश्यक थियो । प्रजातान्त्रिक सक्तिको हात मजबूत बनाउनु जरुरी थियो । यसै कारण गोरखाबाट काठमाडौंमा आई विभिन्न पेशामा रहेका व्यक्तिहरूलाई संगठित गरी सामाजिक कार्य गर्ने गान्धेयन भएकाले यस संगठनको स्थापना गरिएको हो । काठमाडौंमा रहेका साथीहरू बीच भेटघाट, जिना परिचय सहयोग आदान प्रदान र जिस्कावासीहरूलाई समेत रचनात्मक सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले ०४७ वैशाखमा, काठमाडौंमा रहेका सर्व प्रजातान्त्रिक विचार राख्ने साथीहरूको भेला गराई बासु पोखरेलको संयोजकत्वमा एक अस्थायी संस्था आयोजक समिति गठन गरियो । यस समितिले गोरखाली कर्मचारी, शिक्षक, व्यापारी, पत्रकार राजनीतिज्ञ एवं बौद्धिक समुदायसँग भेटघाट र

बराबर बरी आघाट २३ गते गोरखालीहरूको एक भेला बोलायो र सो भेलाले सीताराम अधिकारीको अध्यक्षतामा तेह्र सदस्यीय एक तदर्थ समिति र १० सदस्यीय सल्लाकार समिति पनि गठन गर्‍यो ।

□

३. गतिविधि

तदर्थ समितिको गठन पछि औपचारिक एवं अनौपचारिक बुझि मिटिङहरू गरिए । विचारहरूको व्यापक आदान प्रदान गरियो । ०४७ माघ २७ गते ने. का. के. सदस्य श्री चिरञ्जीवी वाल्मिकी उपस्थिति (वाल्मीकि क्याम्पस) मा बृहत् भवका पुनः आवाजना गरियो । भवले पूर्व स्थापित गणपति समूहका नाम 'गोरखा फाइनली प्रजातान्त्रिक समाज' तदर्थ समिति ०४७ चैत्र २२ गते । गोरखा जिल्लाको प्रजातान्त्रिक संस्थानलाई ठोस सहयोग पुऱ्याउने छन्दसमा प्रारम्भिक चरणमा एक पत्रिका सम्पादन प्रकाशन गरी निगद्य गरियो र सो पत्रिकाको नाम 'गोरखा-गोरख' राख्ने निर्णय भयो । यसलाई धर्म बहादन नवराज कट्टेलको संयोजकत्वमा सम्पादक मण्डल र मोरगञ्ज गण्डका संयोजकत्वमा प्राथमिक उपसमितिले पनि गठन गरियो । त्यसै भेट १६ गते ने. का. गोरखाका अध्यक्ष बालकृष्ण श्रेष्ठको उपस्थितिमा पनि भेटघाट र बिचग विमर्श भयो । र भेलाले समितिका लक्ष्यविश्व धर्म बहादन पत्रिका सम्पादन गर्ने आवश्यक मुद्दा र कार्यनीति बनाउन सहयोग पुऱ्यायो । जिल्लामा बृहत्तर गठन

यस संस्थासँग संबद्ध साथीहरूले प्राथमिक सहयोग पनि जुटाउन भयो । र ४०० पान बुकलेट प्रचारका सामग्री जिल्लातर्फ पठाइयो पनि ।

४. भावी कार्यक्रमः

यस समाजले मुख्यतया सामाजिक क्षेत्रमा काम गर्ने उद्देश्य राखेको छ । गोरखाबाट काठमाडौंमा आई विभिन्न पेशामा रहेका व्यक्तिहरूका बीच परिचय सहयोग र सद्भावना प्रमोद्वि बन्ने, स्वास्थ्य र सामाजिक सेवाका क्षेत्रमा सहयोग आदान प्रदान गर्ने लक्ष्य पनि रहेको छ । त्यस्तै गोरखा जिल्लाको सामाजिक, प्राथमिक, औद्योगिक क्षेत्रको विकास निर्माणमा पनि रचनात्मक सहयोग पुऱ्याउने आकास यस समाजले राखेको छ । नेपालको प्रजातान्त्रिक आन्दोलनलाई निर्वाध रूपले हाकेर आएको र जवियमा पनि प्रजातन्त्रको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने लक्ष्य नेपालको एउटै मात्र परिपक्व पार्टी ने. का. को हात भजबुद गर्ने पनि यसको चाहना छ ।

यसै आधारभुत अवधारणाहरू बोकेर जन्मिएको यस समाजलाई जन्माउन, प्राथमिक बहादन र ठोस कार्यदिशा प्रदान गर्ने मन, दान र कर्मले सहयोग गर्ने सम्पूर्ण गोरखाली बन्धुबान्धवहरू प्रति यो समिति हृदयदर्शक रै आभार व्यक्त गर्दछ । ठोस कार्यक्रम मध्ये पत्रिका सम्पादन प्रकाशनमा वीरदिक एवं प्राथमिक सहयोग जुटाउने गोरखाली प्राथमिक प्रयत्न एवं सहकर्मिहरू प्रति पनि मन्त्रणा धन्यवाद ज्ञापन नगरी रहन सकिन्न । मानव अधिकार, प्रजातन्त्र र कानूनी राज्यको (राष्ट्र ८६ वेजमा)

With
Best
Compliments
From

With
Best
Compliments
From

**Nepal Construction and
Engineering Corporation
(P) Ltd.**

**हिमालयन कार्पेट्स (नेपाल)
प्रा. लि.**

—बागमती चारै विपन्न समिति
काठमाडौं, नेपाल

P O Box 156
Kathmandu Nepal
TELEX 2295 NECNO NP
TELEFAX 00977-1-226098
CABLE NECOENCO

Phone 221866
221288
220063
Res 414894

With
Best
Compliments
From

Pacific Circle Trading Co. Pvt. Ltd.

P. O. BOX NO. 347
EXHIBITION ROAD
KATHMANDU, NEPAL.

DIRECT LINE 226813/14
TFL-OFF: 225809, 226810-12
RES 271170/71
FAX: 977-1-222609
TELEX 2366 PCTC NP
CABLE: PACITRACO.

सम्पादकीय—

: १ :

गोरखा भौगोलिक इकाई भाव होइन भावनात्मक समष्टि पनि हो । प्राचीनतम गोरख स्थल, ऐतिहासिक एकीकरण केन्द्र, राष्ट्रियता, देशभक्ति र बहादुरीको पूज्य, साम्राज्य र जन सह-भागपूर्ण संरचना भूमि गोरखाका ऐतिहासिक जीवित तथा सुषुप्त सप्यहरहरू झैँको त्यहाँबाट प्रेरणाका प्रकाशहरू झोज्दै आफ्नो गौरवमय स्मृतिबाट अनुप्राणित रहेर हरेकपूर्ण आफ्नाहरूको लोबीमा गोरखा र गोरखाका जनसाधारणमा जागरण पैदा गरेर नयाँ युगका हौकहरूको निर्वाह गर्ने आत्मशक्ति र आत्म विश्वासको लोबीमा अग्रसर गराउन 'गोरखा गौरव' लाई अगाडि राख्ने प्रयत्न हामीहरूबाट भएको हो ।

इतिहासको प्रत्येक उत्तारोत्तारमा उसको पूर्वार्धले अभिप्रेरित गरेको हुन्छ । यसैले कुनै पनि बाटोमा उभिएको इतिहासको विस्मा संयोगको शिशु हुन सक्ने । संयोगले इतिहासमा अग्रतम-सित भूमिका ग्रहण गरेको तर त्यसको पृष्ठभूमि र निरन्तरता जीवित रहँदैन । इतिहासले अन्ततः योजनाबद्ध बाटो ग्रहण गर्ने पर्दछ । यही नै इतिहासको यथार्थता छ । वर्तमान नेपालले इतिहासका यही वस्तुतथ्य फला पारेको छ । गोरखाले नेपालको आधुनिक इतिहासको योजनाबद्ध उद्घाटन गरेको हो । यस र मसिलाई योजनाबद्ध दुर-दृष्टिका साथ गोरखाका पुर्खाहरूबाट पहल भई साम्राज्य भावना, देशभक्ति र राष्ट्र प्रेमका वासु-रीहरू वज्र मुक्त गरेका हुन् । इतिहासको प्रत्येक विधायाँलाई १८ औं शताब्दीको हिमवतखण्डको

भू-राजनैतिक स्थिति र तत्कालीन आवश्यकता बारे राजाको परिचय नहुने प्रश्न नै छैन । अतः गोरखा स्थित पृथ्वीनारायण शाहको एकीकरण व्यक्तिगत काम र महत्वाकांक्षा प्ररित होइन- तत्कालीन इतिहासको आवश्यकता हो । यस आवश्यकता पूरा गर्ने शासक, सेना, सेनानायक मात्र होइनन् सबै साधारण व्यक्ति र व्यक्तिसमूहको समेत संलग्नता रहेका उदाहरणहरू छन् । एक जाति मानका समुदाय, धार्मिक समुदाय र गोरखाका उत्पत्ति समुदाय मात्र होइनन् - बहुजातीय - बहुभाषीय बहुलेनीय व्यक्ति र व्यक्ति समूहको साम्राज्य पहल र साम्राज्यकाकांक्षाबाट आधुनिक नेपालको जग निर्माण भएको हो - यत्ने यथार्थता हो भन्नाहिनै जीवित छ । गोरखाले एकीकरण धर्म धामन्त्रण गरी उद्योग व्यापारका लागि काठमाडौँ बाट भिकाएका २४ कोठी नेवारी व्यापारीहरू, एकीकरण कालमा आधुनिक हातहतियार निर्माण गर्ने भिकाएका मुसलमानहरू, गोरखाको एकीकरण साधै अगाडि बढेका गोरखाद्वारा विजित क्षेत्रका जनता तथा सैनिकहरूको सहभागिता यस्ता उदाहरण छन् जसले साम्राज्यको भावनालाई मूर्तता दिन भूमिका निर्वाह गरेका छन् । पुर्नजागरण र पुनःसंरचनाको भावको परिस्थितिमा सबै वर्ग भाषा, जाति र संप्रदायका नागरिकहरूमा यी दृष्टान्तहरूले आज पनि हामीलाई पर्याप्त प्रकाश दिन्छन् । राजदेखि रक्षकसम्म सबैलाई आफ्ना ऐतिहासिक भूमिकाको दिग्दर्शन गराउँछन् र भावि मार्गको सुनिश्चतता तर्फ पनि प्रेरणा दिन्छन् ।

उल्लेख्य पृष्ठभूमिको आधारमा गोरखा र यस अवस्था निर्वाह भएको भूमिकाहरूबाट

गोरखाका व्यक्ति समुदायमात्र होइन सम्पूर्ण नेपाल अधिराज्य समान अनुप्राणित रहन सक्छ । हामी आफ्ना प्रोजेक्ट पुर्खाका छोट र बाबा-हरूबाट आत्मसात हुदै मौलिको सुन्दर नेपालको परिकल्पनालाई मूर्त रूप प्रदान गर्ने सक्य हुन सक्छौ । अहिले राष्ट्रले नयाँ युगमा प्रवेश गरेको छ । "साम्राज्य" भावनाले इतिहासका अनेकौँ छोट र बडाव सामना गर्दै एउटा निश्चित समाधानको बिसोनी खेला पारेको छ । जनता र शासकवर्गका आपसी दृष्टिअन्तर विभिन्न परिस्थितिबाट लडा गरिएको हुकुमी परलाल हड भक्तिएका छन् । प्रजातन्त्रको नयाँ सुर्खिप उदाएको छ । राजा र जनतामा संवैधानिक विवादका बगहरू लगाइएका छन् । राष्ट्रले हातभलात अग्रतम देशभक्तहरूको रक्त सिञ्चनबाट निर्माण गरिएको यस विश्वासको बीतारीको रक्षा गर्ने आत्म विश्वास र आत्म निर्णयको शक्ति पैदा गराउनु छ । यसै प्रजातन्त्रका पक्षमा जनताको मनोबल र उत्साह शक्ति सिर्जना गर्नु आजको जिम्मेवार नागरिकहरूको पुनीत दायित्व हो भन्ने बोधगर्दै गोरखा गौरव लाई अगाडि उपस्थित गर्ने कार्य गोरखाबाट काठमाण्डौँमा आई विभिन्न पेशा र व्यवसायमा रहेकाहरूको संगठन गोरखा काठमाण्डौँ प्रजातान्त्रिक समाजबाट भएको छ ।

निश्चयनै यस प्रयासको परिणाम स्वरूप हामीहरूमा आफ्ना पुर्खाको विवेक र साहसबाट पूर्ण जागरणको शक्ति संचारण नयाँ हौकका साथ प्रस्तुत रहन सक्ने संरचना शक्ति र देश भक्तिको अनिवेदीमा समर्पण र उत्सर्ग शक्ति सिर्जना गरेर तल्लि प्रयासको सफलता सिद्ध गरा

उन प्रेरक हुनेछ । वर्तमानको गोरखा र यसका सन्ततिहरूमा आफ्ना पुर्खाहरूको सन्देशले प्रजातन्त्र र समाजवादको संस्थापनामा आफ्ना मौजुदा प्रतिभा र साधनहरूको उपयोगका लागि प्रेरणा प्रदान गर्ने नै छ भन्ने हाम्रो अग्रतन्त्रको धर्मि साक्षात् । किनभने कुनै पनि ऐतिहासिक गौरवले उसका उदात्तहरूलाई शरण प्रेरणा गर्दछ । यही भाव समयको बोली छ । समयका बोली संगै कर्तव्यका बोलीहरू रोप्नु पर्दछ । यस प्रयत्नले हामीलाई त्यसै सततता उन्मुख भराउने छ ।

: २ :

विचारको यात्रा आनन्द हुन्छ । मानवजातिले हजारौँ वर्षदेखि विभिन्न क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका विचारहरूको सकलन र सम्पादन गर्दै आइरहेको छ । त्यसैले पूर्वमा 'अनन्त प्रज्ञान बडा' भन्ने सुक्ति परम्परित र शक्ति भएको होला । पूर्वमा वैदिक संहितादेखि र पश्चिममा होमरदेखि नै ज्ञानको भण्डारलाई सिद्धि रूपमा नै सुरक्षित गर्ने परम्परा भएको देखिन्छ । बर्षन, भाषा, साहित्य, विज्ञान राजनीति आदि क्षेत्रमा मत भिन्नान्तरहरू देखिन थाले । यी राजा कि त्यो राजा भन्ने भाव पनि पैदा भयो । त्यसैले विचारहरूले 'वादे वादे जायते तत्त्व बोध' भनेर चिन्तन र मननको लागि सदा सर्वदा ढोका खुला गरिदिए । चिन्तन र मननबाट विचार र सफलको निषोडमा नै तत्त्वको बोध हुन्छ भन्ने विचार प्रस्तुत गरे । यस्तै विचार संकलन सम्पादनको एउटा प्रयास हो प्रस्तुत गोरखा गौरव, जसले वर्तमानलाई त्यसै गर्ने प्रयास गरेको छ ।

धार्मिक विचार र दर्शन द्वारा संस्थापित

तत्व हो। पूर्वमा मनु, राजबन्धु, गृहस्पति, मुकु, व्यास, कौटिल्य आदिने राजनैतिक आर्थिक सामाजिक र धार्मिक पक्षमा विचार विमर्श गरेका छन्। ती पुस्तकाकार कृतिहरू अद्यापि उपलब्ध छन्। मनु प्रथम चिन्तक हुन् र कौटिल्य निकै पछिका मानिन्छन्। यी सबैले समय सापेक्ष तरा नयाँ विचार दिई गएका छन्। पश्चिममा सुकराट, प्लेटो, अरस्तु हुँदै मार्स, ह्यूबेक, एम्मेल्स, मेसिन, माथो सम्म धेरै विचार आए। एक शताब्दी जाँत साम्यवादी सिद्धान्तले मानिसलाई स्थूलमय संसारको सपना देखायो। तर बन्दै एक शताब्दीको प्रयोग र परीक्षणले यस सिद्धान्तलाई असत्य साबित गरिदियो। स्थूलमय समाज, राष्ट्र र संसारको सपना बोकेर आएको कम्युनिष्ट सिद्धान्त अहिले रूसमा र पूर्वी युरोपमा गरीबी भोकमरी असन्तोष र असन्तुष्टि छाडेर समाप्त भएको छ। साम्यवादी विचारको विरोध साम्यवादी मुलुकबाट नै शुरू भएको हो। योयोस्लाभाकियाको कम्युनिष्ट नेता मिलोमान जिन्नास, रूसी बुद्धिजीवी भगवन्धर सोस्त्रेनिस्किन, रूसी वैज्ञानिक सखारेम, रोजा सक्जमबर्ग आदि चिन्तकहरूले कम्युनिष्ट तानाशाही व्यवस्था आर्थिक दृष्टिबाट चिन्तनको तुलना गरे। यही क्रममा प्रजातान्त्रिक समाजवादको धारणा विकसित भएको पाइन्छ। प्रजातान्त्रिक समाजवादी चिन्तनलाई महात्मा गान्धी विभीषण, फाँस्वाभितरा, डा. राम मनोहर लोहिया, जय प्रकाश, विश्वेश्वर प्रसाद कोइराला आदिले व्यवहारिक व्याख्या गर्दै अगाडि सारेका पाइन्छ। एकतिर पूँजीवादी देशहरूमा आर्थिक अस्थिरताको मुकम्प आएको छ भने अर्को

तिर साम्यवादी पक्षले एकपछि अर्को ठूलै गएका छन्। संसारका साम्यवादी चिन्तकहरूका अगाडि यी.पी.ले मानिस "बेडबाट होइन ब्रेनबाट संश्लित हुन्छ" भनेर चुनौति दिई वर्तमान विश्वलाई 'प्रजातान्त्रिक समाजवाद अपरिहार्य बाटो भएको घोषणा गर्नु' भएको थियो। अर्थात् यताका संसारका चेतना चकले यही सिङ गरि दियो। १९९० संगसँग 'तानाशाहहरूको स्वर्णयुग' संसारबाट करीब करीब समाप्त भएको छ। गोरखाली चिन्तनमा पनि यी घडामोतीहरूको छाप पर्न थालेको छ।

प्रस्तुत संगालोले यही प्रजातान्त्रिक समाजवादी चिन्तनलाई र यही चिन्तनको आन्दोलनलाई अगाडि बढाउने नेपालको एउटै मात्र प्रजातान्त्रिक शक्ति नेपाली कांग्रेसका अस्तित्व र अस्तित्वलाई उपस्थापित गर्ने जमर्को गरेको छ। त्यस्तै गोरखाको विकासको मूल्याङ्कनको लेखा जोखा वर्तमान अवस्थाको विकासका सभाव्यताहरूलाई पनि प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरिएको छ। आगामी भूतलहरूमा गोरखाको भविष्यको गौरव र वर्तमानको उन्मेषलाई प्रस्तुत गर्दै त्यसै माफत राष्ट्रिय चिन्तनको माधुर्यलाई अगाडि बढाउने जमर्को गर्नेछौं।

गोरखा-गौरवलाई धर्मस्य प्रेरणादायी सन्देश दिनुभई हामीलाई अरु उत्साहित गर्नु भएकोमा सर्वोच्च नेता श्री परमेश्वरमान सिंहज्यू प्रति र नेपाली कांग्रेसका कार्यवाहक अध्यक्ष एवं प्रधानमन्त्री श्री कृष्णप्रसाद महराई [गोरखाका गौरव—किन भने उहाँको पुर्वजोती यस्तो गोरखा नै हो] प्रति हृदयदर्शक नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं।

(गोरी २१ देखि)

सामाजिक विकृति र त्यसको निराकरण

—मकर पोखरेल

पालुमटार, गोरखा

मानिसलाई सदगुण अपनाउन केही प्रयत्नको हुन्छ तर दुर्गुण सजिलै र छिटै सिक्न सकिन्छ। हाम्रो समाज पनि यो उक्तिबाट मुक्ति पाउन सकेको छैन। समाजमा सुजनात्मक सामाजिक काम गर्ने कतैले जमर्को गर्नु भने वा त ऊ उपहासको पात्र बन्दछ वा एकाङ्की हुन्छ काम गर्ने भन्दा वास्तविकतामा नै लाग्ने समय सकिने गर्छ। होस्टेमा हेर्ने गर्दा भन्दा सुट्टा तान्ने प्रवृत्ति राम्रो फस्टाई सकेको अनुभव गर्नेको पनि कमै छैन। देश व्यापी रूपमा गएको यो महारोग सधैं भन्नु भनेर जस्तै रूपमा १५, २० वर्ष भन्दा बढेर मारामुलक रोग बढेको छ।

(१) हाम्रो समाजमा के के विकृति छन् त्यसलाई सरलता नियाल्दा बाटो तराई पहाडका गाउँहरूमा कुना कुनामा पनि बाटोको बीच पर्ने ठाउँमा चिया पसल, (दुकान) जुन दुकानमा चिया चुरोट, रस्ती, दुईचार गोर तास र सामान्य गृह स्वीका दैनिक उपभोगका सामान राखिन्छन्। हुन त बसरी बाटो घरका कुना कुनामा पसल हुनु गृहस्थी जीवनका लागि राम्रो पनि हो तर त्यसको सदुपयोग भन्दा दुरुपयोग भएको पाइन्छ। प्राय वर्ष भरी नै चिया पसलमा चिया पिउने निहुँमा पसल जाने गर्छन्। दुई चार जनाको जमघट गर्दा तालको जस्तै सुरु हुन्छ कोही खेतमा

जस्तै त कोही हेर्नेमा त कोही अनुत्पादक गफमा सुनीलो बिहानि यही क्रममा सकिन्छ। जाना जान हटारमा घर पुग्छन्। घर परिवारलाई दिन भरि कामको बाटोबाट गरी पुनः उही चिया पसलमा जमघट शुरू। जब साँझ पर्छ, भनि धेरै जसोले २, ४ बिसासारखी लगाउँदै घर फर्कन्छन्। यसरी हाम्रो समाजमा वर्षो वर्ष जिल्ले गरेको छ। जस्तै भनेर वर्ष भरिमा बँसाछ, बँसेछ, प्रसार र मसोरमा २, ४ दिन खेती वाली गर्ने भाउँमा जमघट कम होला अन्यथा हुनत भनिमा बढिगरेछ जमघट

(२५ देखि गोरी)

त्यस्तै आफ्नो व्यस्तताको बावजुद पनि हाम्रा केही जिज्ञासाहरूको प्रत्युत्तरमा आफ्ना धर्मस्य विचार हाम्रा पाठक समक्ष राखिदिनु भएकोमा महामन्त्री श्री गिरिजा प्रसाद कोइराला प्रति पनि कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं। सम्पादन र प्रकाशन कार्यमा ठोस सहयोग गर्ने गो.का.प्र.स.का, सल्लाहकार समिति र आर्थिक उर सामाजिक पदाधिकारीहरू र विज्ञापन संकलन गर्ने रोगमुप गर्ने विज्ञहरूप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं। लेख संकलन गर्ने सहयोग गर्ने सहयोगीहरूको क्रम र बिहिनेतलाई धामार प्रकट गर्नु हाम्रो हाम्रो कर्तव्य ठान्दछौं गोरखा गौरवलाई निरन्तरता दिन सहयोग सद्भावना र पुष्पाको अपेक्षा राख्दै यो प्रथम प्रयास पाठक समक्ष प्रस्तुत छ।

चिया पसबमा । यो जमघडका सदस्य भोग्ने मानिस नै हुने गर्छन् । एक खन छठी रूपमा हिसाब लगाउँदा ३६५ दिनमा कति दिन हागी कतिदिन भएर काम गर्छौं । यदि हामी गरिव र दुःखी नभए को हुने ?

हाल नेपालका महिलाहरूले नै घर गृहस्थीको संपूर्ण कार्य चालिरहेछन् । यिनै महिला वर्ग सब भन्दा शोषित छन् । यसरी बराबरीको हुन स ? यस्तो अध्ययन गर्दा यो जागिरे छन् वा को अन्य कुनै पेशामा लागेका छन् तिनीहरूलाई यो सुझाव गर्ने छ तर यिन मानिस आफ्नो पारिवारिक वा अन्य कुनै कारणले पढ्न सकेन वा २,४ कक्षा अध्ययन गरी अध्ययन रोकिन गयो तिनीहरूको समस्या यस्ता धेरै छ यिन मानिस वैश्विक योग्यताको कमीले कुनै जागिरमा पनि हुँदैन वा कुनै अन्य व्यवसाय गर्न पनि सक्दैन तर घरमै पनि होइन र सबै सरह खान लगाउनु र खर्च गर्ने गर्छ । हाल नेपालमा यही वर्ग परिवारका बोक भाईमा बोझ बनेर रहेछन् ।

(२) प्राय जोड नहुने खर्च गर्ने प्रवृत्ति भर्को छ यस्तै समाजमा विकृति पैदा गरिरहेछ । कुनै पनि बाट पूर्व माउंछ खर्च गर्ने प्रवृत्ति प्राय जोड हुने मन्त्रा नहुने जोडका टोडमा गर्छन् । दैनिक खर्च गर्ने बानी हुने गर्छन् सर्वको एउटै स्तरमा छ । सामाजिक चेतनामा भर्को विकृति छोरा छोरीको विवाह गर्दा हुने आह्वारोपन हो । हाम्रो समाजमा सस्तो सुनभू विवाह कसैले गर्ने खोजेर पनि गर्ने नपाउने भै सकेको छ । फोसो इन्जिनको जागि भाई बन्दी बसेर पनि दाइजो र अन्य खोज मतेरमा घुम घाम भन्नाउने गर्छ । यनी समूह

आफ्नो रवाफ देखाउन खर्च बेजोड गर्छन् भने निम्न वर्ग सहुँ सहेमा वा परिस्थितिले बाध्य बनाएर पनि । कुनै परिवारको वार्षिक आम्दानीको अनुपातमा वार्षिक खर्च घाटामा नै चल्ने गर्छ । वर्षेनी ऋणको बोझ बढ्दै जान्छ र केही वर्ष भित्रै ठूलो ऋण एकट्टा हुन्छ ।

हालका केही वर्षदेखि वित्तीय संस्थाहरूले केही मात्रामा तिबै वर्गका सामयिक उन्नति गर्ने मूल उद्देश्य लिई ऋणहरू उपलब्ध गराउन थाले । ती संस्थाहरूमा कृषि विकास बैंक, नेपाल बैंक लि., वाणिज्य बैंक र सामा, सहकारी प्रादि हुन् । कागजी रूपमा भति उत्तम खालको उद्देश्य देखिए तापनि व्यवहारिक रूपमा तिनै संस्थाको प्रादमा फलस खर्च गर्ने प्रवृत्ति बढ्यो । आफ्नो आम्दानीको अन्य उपाय नभए पश्चात कुनै न कुनै निर्हुमा भएर जग्गा बिही राखी ऋण उपलब्ध गराउने । वास्तविक रूपमा उद्देश्य बमोजिम काम नपरिते कारण कर्मचारीलाई विभिन्न उपायबाट खुशी तुल्याई ऋण उपलब्ध सकिन्छ । कुनै योजना देखाएर बिडिएको ऋण दैनिक मसलादमा खर्च गरिन्छ र धेरैको घर कमा मिलाय गैसकेका छन् भने कति परिवारको सिलामीको मूलमा तसेका छन् ।

देश र जनताका विकास चाहनेहरूले योजनाबद्धरूपले यिनै बेसाधारण र कुलतमा परेर झटपटाई रहेकालाई मुक्त गरार्थे ना होर्छौं । आत्मा आलोचना हामी आफै गर्छौं के यो उल्लेखित क्रियाकलाप हाम्रो समाजमा छ वा छैन यदि छ भने यस शोषी मुक्त हुने उपाय के ? हाम्रो टाउकामा परेका ऋण कुनै पनि सरकार, विदेशी

वा व्यक्तिले मिनाहा गर्दैनन् । सोचोस् अब हामी जीवनभर ऋणी बस्मासी भएर नै जीव्ने स ? के यो ऋणको बोझ सर्वे अक्षरहरू कारण हाम्रा टाउकोमा आएका हुन वा हामी स्वयं पनि यस्तो व्यवस्था हुनुमा जिम्मेवार छौं ।

त्यसैले यही मौका हो अब हामी कसैको हठीका नबनाौं आफैँ सोचौं सोझ विडै सबको परिस्थितिमा को को खर्च के के भाषा र झोट गर्ने खर्च हामी र हाम्रा सन्ततीको कल्याण कसरी गर्ने ?

निराकरण

(१) पहिलो कुरा कुनैबाट मुक्त हुन व्यक्तिगत रूपमा आत्मा देखिने बचनबद्ध होर्छौं । चिया बुकान र मट्टिमा ताँस र कजुस गफ गरी समय खेर नफालौं ।

(२) चियापान, सुरापान कम गर्छौं र पससमा खरीद बिन्ती पश्चात बिना कासमा खसौं ।

(३) आफ्नै गृहस्थी घरमा नै आफ्ना जहान परिवारका काममा सहयोगी बन्नु र आफ्ना खेत बारीमा सज्जने संभावित कलशुल, पक्षुपक्षी पालन र खेती र उरकारी उत्पादनमा समय लगाऔं ।

(४) बिदा र फुर्सदका दिनमा सामाजिक रचनात्मक काम गर्ने परिपाटी बसाऔं ।

(५) सरकारले संभाव्यता अध्ययन गरी संभावित ठाउँमा सपानी गर्ने सक्रिय योजना बनाऔं र बनाउन सहयोग गरौं ।

(६) रोजगारीमूलक व्यवसायलाई गाउँ स्तरमा स्थापना गर्ने सरकारी कार्यक्रम हुनु पर्ने र ग्रामीण स्तरबाट सामुहिक रूपमा सम्बन्धित ठाउँमा भावाज पुर्‍याउने ।

(७) वित्तीय संस्थाले ऋण लगानी गर्दा सही

ढंगबाट गरिनु पर्ने र निरीक्षण पनि वास्तविक रूपमा हुनु पर्ने ।

(८) उत्पादित वस्तुहरूको बजार व्यवस्था मद्दनाले कृषकमा हुने निस्वसाह हटाउन बजार व्यवस्था हुनु पर्ने र हाट बजारको व्यवस्था टाउट परिस्थितिहेरी प्रचलनमा ल्याइनु पर्ने ।

(९) ग्रामीण स्तरमा उपलब्ध हुने कच्चा पदार्थ वा निर्भर हुने गरेर व्यवसायमा प्रोत्साहन दिनु पर्ने ।

(१०) सामाजिक र सांस्कृतिक कार्यक्रममा फलस खर्च गर्ने चलन सक्रियताकासाथ बहिष्कार र निरुत्साहित गर्ने ।

(११) शालस्य हाम्रो जीवन विरोधी रोग हो । सुझाव हामीलाई कुलतमा लैबाने बाटो हो । सचेत नै दुबैबाट मुक्त हुन चेतन बढ्नु पर्ने ।

अब माउने सरकारले ठूला-ठूला कारखाना र योजना नबनाई आफ्नो देशमा उपलब्ध स्रोत र साधनले म्याउने प्रकारका ग्रामीण रोजगारी मूलक योजना तय गरी सामाजिक विकृतिलाई निष्कृय बनाउन नियम कानून बनाई भर्षि बढेमा अवश्य नै हालको दुर्गतिबाट मुक्त हुनु सकिन्छ । समाजमा एक व्यक्तिले भर्को व्यक्तिलाई सम्मानसाथ बोलीचाली र व्यवहार गर्ने बानी पनि साथ साथै जग्मा भूक समाज सुधारमा टेवा पुग्ने भाषा गर्ने सकिन्छ ।

अन्त्यमा मानवीय हक अधिकारको लागि जीउ ज्यान दिन पनि पछि नपर्ने सच्चा मानवीयता हो भने शालस्य र निष्कर्म बस्नु आफ्नोलाई साँझै गर्ने पाप वा पशुत्व हो ।

० ० ० ० ० ० ० ०

—सुमन कट्टेल

उकालो भोराली,
जिन्दगी, यात्रा, थकान, विरह, व्यथा, छटपटी,
हामी किन जन्मन्छौं ? किन मर्छौं ?
पूर्व गए पश्चिम, पश्चिम गए पूर्व
सफलता, असफलता, दोभान
भौतिक आध्यात्मिक

+ — × ÷ यही नै त हो
सारथकता, यही सारथकतामित्र
म खोज्दै छु, म को हुँ, के हुँ, किन हुँ ।
मेरो उत्तर निस्कन दिदैनन्

श्रीकृष्ण दिदैनन्, क्राइष्ट दिदैनन्,
आइन्स्टाइन दिदैनन्, गान्धी दिदैनन्
त्यसैले लाग्छ,

म योटा शून्य शून्य हुँ,
शून्य शून्य भित्रको शून्य
अगाडि पछाडि सबैतिर शून्य
सबै जना शून्यको अगाडि अझु थप्छन्

— + ÷ गर्छन्,
तर सबै व्यर्थ ?
एउटा कल्पित भ्रम पालेर

मान्छे उत्तर खोज्छन्, उत्तर दिन्छन्,

तर ...
म योटा शून्यको उपज, शून्यबाट उद्भिष्टिएर
शून्यको अस्तित्व लिएर,
मेरो शून्यमा विलीन हुँदै जाँदै
शून्यमा हराउन गैरहेछु ।

(८० पेजको बाँकी)

अवधारणामा विश्वास राख्ने सम्पूर्ण गोरखाली
दाजुभाइ तथा दिदी बहिनीहरूलाई यस संगठन
मित्र गोल बन्ध हुन पनि हामी हार्दिक आह्वान
गर्दछौं । यस समाजको आगामी विविध कार्यक्रम-

बूढो गण्डकी परियोजना : टिप्पणी

—सुमन थापा

अप्रिल १९८४ मा श्री ५ को सरकार
जल-विद्युत मन्त्रालयले बूढो गण्डकी जल-विद्युत
परियोजनाको पूर्व-सम्भाव्यता अध्ययन गरी सके-
को रहेछ । हामीसँग अध्ययन - प्रतिवेदनको
Volume No 1 प्राप्त भएकोले यस परियोजनाबारे
“गोरखा गौरव” माफत जनसमक्ष ल्याएका छौं ।

“बूढो गण्डकी जल-विद्युत परियोजना”
को अध्ययन-प्रतिवेदन अनुसार उक्त योजनाको
कार्यन्वयन आर्थिक तथा प्राविधिक दुवै पक्षबाट
लाभ हुने कुरा उत्प्रेक्ष गरिएको छ । यसको
क्षमता ६०० मेगावाट विद्युत उत्पादन हुन सक्छ
भनिएको छ । यो परियोजनाले १७११ परिवार-
लाई पुनर्वास गराउन पर्ने छ तर वन्यजन्तुलाई
भने कुनै असर नपर्ने भनिएको छ । मत्स्य-पालन
सम्बन्धी भने प्रतिकूल असर कस्तो पर्छ यसको
पुनः अध्ययन गर्ने पर्ने पनि लेखिएको छ ।

बूढो-गण्डकी योजनाको प्रारम्भिक चरण
सकिएर पनि यसलाई गतिदिएर अगाडि बढाउन
विगत वर्षहरूमा तत्कालीन जिम्मेदार संस्थाबाट
कुनै प्रयत्न भएन । अवश्य पनि यसका कारणहरू
हुनपर्छ । अन्यथा यसलाई निष्प्राण गराउनु अरब
भुलुकमा हाम्रो पैसा पठाई हामीलाई परावसम्बन्ध
बाट निमुक्त हुन नदिएको देखिन्छ । “गोरखा
गौरव” माफत हामीले सुझाव पेश गरेका छौं कि
सम्बन्धित संस्था वा निकायले भविष्यमा यस
परियोजनालाई अगाडि बढाउने छ ।

लाई ग्रहिले जस्तै गरी सहयोग, सद्भावना र
सुझावका लागि अपील गर्दै सम्पूर्ण गोरखाली
बन्धुहरूको माया ममता र दिशा बोधका साथ यस
संगठनको अक्षुण्ण भविष्यको आशा राख्दछौं ।

सचिव: गोरखा का. प्र. समाज ०४७

देशमा पुनः प्रजातन्त्रको

बहालीसँग

प्रकाशनमा आउन लागेको

“गोरखा-गौरव”

पत्रिकाले

मानव अधिकार र प्रजातन्त्र

संरक्षणको लागि

जनतालाई सजग र सचेत गराउन

महत्वपूर्ण योगदान दिने छु भन्ने विश्वास

लिदै हार्दिक शुभ-कामना व्यक्त गर्दछौं ।

NEPAL TRADING ENTERPRISES
THOSAM CARPET MANUFACTURERSMEERA HOME, KHICHAPOKHARI, KATHMANDU, NEPAL
TEL. OFF. 221287, 224147 RES-271859
TELEX-2105. MIRHOM NP TELETAX 221826 MIRHOM NP